

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YENİ TÜRK EDEBİYATI
ANABİLİM DALI

DİLÂVER CEBECİ HAYATI, SANATI VE ESERLERİ

Yüksek Lisans Tezi

Yıldıray BULUT

Ankara-2009

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YENİ TÜRK EDEBİYATI
ANABİLİM DALI

DİLÂVER CEBECİ HAYATI, SANATI VE ESERLERİ

Yüksek Lisans Tezi

Yıldıray BULUT

Tez Danışmanı
Prof.Dr.Nurullah ÇETİN

Ankara-2009

TEZ ONAY SAYFASI

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
.....Yeni Türk Edebiyatı..... ANABİLİM DALI
.....Türk Dili ve Edebiyatı..... BİLİM DALI

DİLAVER ÇEBECİ HAYATI, SANATI ve ESERLERİ
(TEZİN ADI YAZILACAKTIR)

YÜKSEK LİSANS TEZİ
(YÜKSEK LİSANS TEZİ YA DA DOKTORA TEZİ OLDUĞU YAZILACAKTIR)

Tez Danışmanı : Prof.Dr. NURULLAH GETİN

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

Prof.Dr. NURULLAH GETİN
Doç.Dr. NİHAYET ARSLAN
Doç.Dr. MEHMET ÖNAL

.....
.....
.....

İmzası

.....
.....
.....

Tez Sınavı Tarihi10.06.2009.....

İÇİNDEKİLER

İçindekiler	I
Önsöz	IV
Giriş	1
I.BÖLÜM HAYATI, SOSYAL VE PSİKOLOJİK DÜNYASI	5
A.DİLÂVER CEBECİ’NİN HAYATI VE SOSYAL DÜNYASI	5
1. Doğumu, aile çevresi ve çocukluğu.....	5
2. Öğrenim hayatı	6
3. Askerliği	6
4. Öğretmenlikleri	7
5. Evliliği ve aile bireyleri	8
6. Yurt dışı gezileri	10
7. Hastalığı ve ölümü	11
B.PSİKOLOJİK DÜNYASI VE BAZI ÖZELLİKLERİ	14
II. BÖLÜM SANAT HAYATI	20
1. Edebiyatla ilgilenmeye başlaması	20
2. Şiire başlaması	20
3. Sanat çevresi	22
4. Sanatçı kişiliği	23
5. Çalışma biçimi	23
6. Sanat, edebiyat ve dil anlayışı	24
III. BÖLÜM ESERLERİ	27
A.ŞİİRLERİ	
1.İÇERİĞİ	27
ŞİİRLERİNİN BAŞLICA TEMALARI	31
a.BİREYSEL VE PSİKOLOJİK TEMALAR	32

Aşk ve cinsellik	32
Anı	65
Yalnızlık	68
b. METAFİZİK TEMALAR	71
Allah ve Din	71
Ölüm	74
c. SOSYAL TEMALAR	76
ç. TÜRKLÜK ve TARİHSEL BİLİNÇ TEMALİ ŞİİRLERİ	77
2.ŞİİRİNİN BESLENDİĞİ KÜLTÜREL KAYNAKLAR VE ETKİLENMELER	83
a. Dede Korkut Hikâyeleri	83
b. Klâsik (Divan) Türk edebiyatı ve kültürü	84
c. Halk edebiyatı	92
d. İslam'ın temel kaynakları ve kültürü	100
e. Mitoloji	101
3. ŞİİRLERİNİN BİÇİM ÖZELLİKLERİ	107
a. Nazım Biçimleri	109
b. Nazım türleri	112
c. Vezin	112
ç. Kafiye	113
d. Dil ve anlatım	114
e. Edebî sanatlar	116
f. Dil bilgisi kuralları açısından şiir dili	119
g. Şiirinde söz varlıkları	124

ğ. Üslubu	127
h. Müzikal öğeler	130
B. DÜZYAZILARI	132
1. DENEMELERİ	132
a. Seyrannâme	132
b. Mavi Türkü	136
2. İNCELEME YAZILARI	140
a. Türk'e Dair	140
b. Divan Şiiri ve Kadın	148
c. Tanzimat ve Türk Ailesi	154
3. GEZİ YAZILARI	160
a. Men Kazanga Baramen	160
4. RESİMLİ ÇOCUK KİTAPLARI (HİKÂYELERİ)	167
a. Evliyâ Çelebi (Bahadır Giray'ın Mektubu)	167
SONUÇ	170
KAYNAKÇA	174
ÖZET	183
ABSTRACT	185

ÖNSÖZ

Bu çalışma, “Türk âşığı” olarak adlandırılan ve yer aldığı tüm çevrelerde gerek yazdıklarıyla, gerek savunduğu fikirleriyle, gerekse gösterdiği dostluğu ve cana yakınlığıyla birçok insanın saygısını ve sevgisini kazanan bir büyük memleketçi fikir adamının hayatını, sanatını ve eserlerini ayrıntılı bir biçimde açıklamayı amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda çalışmam sırasında bana sistematik bir yöntem öneren ve çalışmanın planı konusunda desteklerini esirgemeyen hocalarım Prof. Dr. Nurullah Çetin ve Doç. Dr. Nihayet Arslan’a, bilgi ve belge yardımında bulunan değerli şair ve yazar Dilâver Cebeci’nin eşi Ayla Cebeci ve oğlu Çağrı Cebeci’ye, son olarak da çalışmamın yürütülmesinde teknik anlamda yardımları bulunan aziz dostlarım Mehmet Ufuk Çabuk, Cem Koray Olgun, Gencer Türkmen ve Cihad Özsöz’e yardımlarından dolayı teşekkür ederim.

GİRİŞ

Merhum şair, yazar ve akademisyen Dilâver Cebeci, 23 Eylül 2005 tarihinde kendi adına Elazığ’da düzenlenen “Hazar Şiir Akşamları – Dilâver Cebeci’nin Şiir Dünyası” isimli panelde sevenlerine şu konuşmayı yapmıştır:

“Muhterem Dostlar,

Hastalığımдан dolayı konuşmakta zorlanıyorum. Gözlerim zor görüyor. Harfleri zor anlıyorum. Fakat sizler için bir şiirimi okumaya çalışacağım. Bu, benim sağlıklı olduğum zamanda yazdığım son şiirimdir. Adı “Zaman Masalı” dır.

Susadım, su diye içtim zamanı
Bindim bir huzmeye geçtim zamanı
Dilime verildi sözden anahtar
Yanaştım onunla açtım zamanı

Dediler ki vakit kılıçtır, keser
Davranıp onunla biçtim zamanı
Sonra ellerimde oldu bir tespih
Koparıp etrafa saçtım zamanı

Silkinip dönüştü bir gök küreye
Sardım kollarımla koçtum zamanı
Kırk bin yılda kırk bin belde dolaştım
Nihayet arkadaş seçtim zamanı

Susadım su diye içtim zamanı
Bindim bir huzmeye geçtim zamanı

Bu şehir güzel insanlar yetiştirdi. Evlatlarınız bu ülkeye büyük hizmetlerde bulundu. Beni de evladınız gibi bugün bağrınıza bastınız. Kadirbilir vefalı Elazığ şehrine çok teşekkür ediyorum, saygılarımı sunuyorum.”

Bu konuşma merhum şair, yazar ve akademisyen Dilâver Cebeci’nin sağlığında bir panelde yapmış olduğu son konuşma olarak tarihe geçmiştir. 2000 yılında geçirdiği bir trafik kazası sonucu beyin ameliyatı olmak zorunda kalan Dilâver Cebeci sekiz yıl daha ölüme direnmiş; ancak 28 Mayıs 2008 tarihinde hayata gözlerini yummuştur. Çalışmamızın giriş kısmında Dilâver Cebeci’yi genel hatlarıyla tanıtmaya çalışacağız.

Dilâver Cebeci, millî ve tarihî motiflerle kurulmuş lirik şiirleriyle ünlenmiştir. Edebiyatımıza "Seyyah-ı Fakir Evliya Çelebi" mizahi tipini kazandırmış, Seyyah-ı Fakir Evliya Çelebi imzasıyla yazdığı yazılarında Türk sosyal hayatına bir 16. yüzyıl

Osmanlı vatandaşı gibi yaklaşarak, bu hayatın Türk kültürüne yabancı yönlerini mizahi bir üslupla hicvetmiştir. (Cebeci, 1999) Edebiyatımızda uzun ve hikâyemsi mensure türünü denemiş ve bu denemelerinde millî romantizmi vermek için uğraşmıştır.

Bestelenip dillerden düşmeyen, âdeta sloganlaşmış şiirler yazan Dilâver Cebeci, edebiyatımıza gelenekle geleceğin nasıl harmanlanması gerektiğini gösteren yenilikler getirmiştir. Onun yazılarıyla hayat bulan “Seyyâh-ı Fakîr Evliyâ Çelebi” çağımızın önemli anlatım özelliklerinden biri olan ironinin en güzel örneklerini vermiştir. Mizahın basitlik ve saçmalık olarak anlaşılmaması gerektiğini savunan Cebeci'nin tüm şiirleri, güçlü sembollerle örülüdür. Edebiyatımıza uzun ve hikâyemsi mensure türüyle katkıda bulunmuş, millî romantizmi en güzel imgelerle yansıtmıştır.

Daha çok, bestelenmiş olan, “Türkiye’ım” ve “Sultanım” isimli şiirleriyle tanınan Dilâver Cebeci, Türk ve İslam terkinin yiğit, edebî ve estetik bir şairi olarak tanımlanabilir. Epik şiirden, lirik, poetik ve mistik şiire kadar oldukça zengin bir şiir atlası çizen şairin şiirlerinde, edebî sanatların ve bir şiiri güçlü kılan unsurların hemen hepsi yer alır. (Ses, ahenk, şekil, mana, çağrışım, musiki, estetik, soyutlama ve özgün semboller gibi). Ayrıca, yaşayan, güzel Türkçe sevgisi ve zengin bir dil dağarcığı da kendini mısralarında gösterir. Şiirinde, edebiyatın hemen bütün sanatları, imajları, özgünlük, yenilik, kendine ait hayal-kurgusu, aşk, kadın, lirizm, millî romantizm ve İslami hassasiyet, medeniyet idraki ve şuursuz-sorgusuz değişime karşı sosyal-toplumsal eleştiri, öfke ve kızgınlık yer alır. Cebeci millî ve İslami hassasiyeti yanında, aynı zamanda en güzel aşk şiirlerinin de şairidir. Vatan aşkı kadar, beşerî aşkın da en yoğun anlatış yetkinliği kendisinde mevcuttur. “Bütün Şiirleri” ’nin sonunda yer alan ilk şiirlerinden son şiirlerine kadar Dilâver Cebeci, vatan, tarih, din ve memleket sevgisi yanında aşk şiirleri de söylemiştir. (Cebeci, 2003) “Sitâre” adlı ünlü şiiri, liseli bir gencin aşk şiirlerinden, geleneksel şiirimizde ortaya çıkmış muhayyel sevgiliye, “evdeşim” diye hitap ettiği eşinden, yaşayan ve güzelliğiyle şiirine konu olan tüm hanımlara kadar anlatmaya değer bulduğu pek çok varlığı temsil eden bir sembol gibi görünmektedir. (Cebeci, 1999)

Şiirlerinin birçoğu sosyal muhteva içerir. Yaşanan toplumsal kargaşa, kaos ve puslu kavga sıklıkla dikkatini çekmektedir. Şairin dünya görüşü ülkücü/idealist bir dünya görüşüdür. Bu görüşü de kimi şiirlerinde rahatça barındırır. (Cebeci, 2001) Şiirlerini hece yahut serbest nazımla yazar. Serbest şiirle birlikte eski şiir formlarını da kullanan Cebeci, yeni biçim denemelerine de girişmiştir. Her usta şairde olduğu gibi Cebeci'nin de kendine has bir söyleyiş tarzı bulunur. Ünlü güzellemlerinin yanında pek çok bestelenmiş marş güftesine de eserlerinde yer verdiği görülmektedir. Nesirleriyle de tanınan Dilâver Cebeci'nin şiirinin beslendiği kaynaklar, Halk şiiri, divan şiiri ve yeni nesil Türk şiiridir. (Cebeci, 2003)

Dilâver Cebeci, bestelenen “Türkiyem” adlı şiiriyle haklı bir üne kavuşan, “Kandehar Dağlarında Sabah Namazı” adlı eserinin kasetten dinlenen mesajıyla kulaklarda yer eden ve unutulmaz Sitâre şiiriyle de gönüllere taht kuran bir şairdir. (Cebeci, 2001)

Dilâver Cebeci edebiyatımıza çok önemli eserler kazandırmıştır. Örneğin *Dilâver Cebeci'nin Bütün Şiirleri* adlı kitabı daha önce yayınlanmamış eski ve yeni pek çok şiirini bir araya getirmiştir: *Hûn Aşk* (1973), *Şafağa Çekilenler* (1984), *Ve Sığınırım İçime* (1992) *Sitâre* (1997) ve *Asra Yemin Olsun Ki...* (2000) gibi. (Cebeci, 2003:5) Seyyâh-ı Fakîr Evliyâ Çelebi adıyla yazdığı yazıların bir kısmını ise iki kitapta toplamıştır: Otuz yıldan beri Türk toplumunda kendini gösteren sosyal, siyasi ve kültürel olayları farklı bir Osmanlı bakışıyla yorumlayıp mizah edebiyatımıza yeni bir tarz kazandıran Seyyâh-ı Fakîr Evliyâ Çelebi, *Devrannâme* adlı ilk kitabından sonraki yazdıklarını bir araya getiren *Seyrânnâme* ile okuyucusunun karşısına bir kez daha çıkarken, Evliyâ Çelebi'nin İstanbul eksenli bakış açısını da kitabın merkezine yerleştirmiştir. Çeşitli dergi ve gazetelerde yayınlandığında büyük ilgi görmüş olan yeni seyahatnâme parçaları, bu türe ilgi duyanların zevkle okuyabileceği metinlerdir. Dilâver Cebeci yaklaşık otuz yıldır bu üslubu ayakta tutmaktadır. Bunlardan başka, dergilerde yayımlandıktan sonra kitaplaşmış olan *Men Kazanga Baramen* adlı Tataristan seyahati notlarıyla gezi edebiyatımıza da kendine has bir renk katmıştır. Adı, “Ben Kazan’a Gidiyorum” demek olan bu kitapta, Tataristan’a ait pek çok güzel izlenimin yanı sıra yanında, çeşitli şairlerin şiirleriyle Sultan Galiyev, Zeki Velidi

Togan ve Sadri Maksudi Arsal gibi, Kazan asıllı önemli şahsiyetler hakkında bilgiler de yer almaktadır. (Cebeci, 1998) Bu eserleri yanında, sanat ve edebiyat alanında dergilerde yayınlanmış incelemeleri, sosyoloji alanında yaptığı doktora tezi ile pek çok ortak çalışmada yer almış araştırmaları da mevcuttur. Bunlardan ilki, *Tanzimat ve Türk Ailesi* adıyla yayınlanmıştır. Alt başlığı “Sosyal Değişme Açısından Tanzimat İstanbul’unda Türk Ailesi Üzerine Bir İnceleme” adını taşımaktadır ve akademik bir disiplin içinde ele aldığı konuyu her açıdan incelemektedir. Akademik disiplinle yazmış olduğu yazılardan bir kısmını daha sonra *Türk’e Dair* adıyla bir kitapta toplamıştır. Burada da Türk sosyal hayatıyla bu hayatın iktisadi ve kültürel temellerini, Türk ailesindeki yansımalarıyla birlikte gözden geçirmektedir. (Cebeci, 2001) *Divan Şiiri ve Kadın* adındaki kitabı ise, öteki ilmî kitaplarında dikkate aldığı akademik disiplin içinde yazılmış yazılarını bir araya getirmektedir. (Cebeci, 2001)

Gazeteci-yazar Nazım Payam’a göre Dilâver Cebeci, çağımızın “Alperen Ulak” larından biridir. Edindiği görev ise okuyucusunda bulunan güzellikleri ve meziyetleri ona fark ettirmektir. Görevini ifa ederken öz sesimize ses veren bir dağ olur ve karşımıza dikilir. Bize kendimizi sorgulatar ve millî bilincimizi daima uyanık tutmamızı sağlar.

Bu genel girişten sonra Dilâver Cebeci’nin Türk şiir tarihindeki yerini ve onun sanatının biçim ve içerik özelliklerini ayrıntılı olarak incelemeye çalışacağız.

1.BÖLÜM

HAYATI, SOSYAL VE PSİKOLOJİK DÜNYASI

A.DİLÂVER CEBECİ'NİN HAYATI VE SOSYAL DÜNYASI

8. Doğumu, aile çevresi ve çocukluğu

Dilâver Cebeci, 1943 yılında Gümüşhane iline bağlı Kelkit kazasının Dayısı köyünde dünyaya gelir.¹ Babası, o köyden bir çiftçi olan Zihni Çavuş'tur. Dayısı köyü 1516'da ıssız ve harap bir köy olarak bilinmektedir. 1530'da köyde 7 sipahi zade, 1592'de ise 10 nefer, 7 sipahi zade bulunmaktadır. Ürünleri buğday, arpa ve sebze; geliri de 1516'da tahminen 2000 akçe iken, 1530'da 2225'e, 1591'de 5999'a yükselmiştir. Bugün ilçe merkezine bağlıdır. Annesi ise Kelkit'in Melişan köyünden (Köyün adının Melikşalı veya Elmelik olduğuna dair bilgiler de bulunmaktadır; ancak 2008 itibarıyla adı Kınalıtaş'tır) o civarda dinî ilimlerdeki bilgisi ile çok sevilen ve sayılan Selim Hocanın kızıdır. Dilâver Cebeci'nin birçok akrabasının bulunduğu köyün adı 'savaşan' anlamına gelen "Deliler" köyüdür.² Babası 1946 yılında vefat edince annesi, Dilâver Cebeci'nin amcalarından biri olan Mehmet Cebeci ile evlenmiştir. 1948 yılında ise Dilâver Cebeci 5 yaşında iken Ankara'nın küçük bir kazası olan Kırıkkale'ye yerleşmişlerdir. Gençlik yaşları burada geçmiştir. Fikir ve sanat hayatının şekillenmesinde Kırıkkale'nin çok önemli bir yeri vardır. (Kardeşleri ve bazı akrabaları hâlâ Kırıkkale'de ikamet etmekte ve bu vesile ile Kırıkkale'ye gidip gelmekteydi.)

Cebeci, çocukluğunda annesine son derece düşkün bir yaşam sürmüştür. Onun için yazdığı "Anam ve Ben" adlı şiiri, ona olan tükenmez sevgisine bir delildir:

¹ *Milliyet Edebiyat Ansiklopedisi*, Dilâver Cebeci Biyografisi, 1991, s.57.

² *Türk Dünyası Tarih Kültür Dergisi*, Dilâver Cebeci Kimdir? , İstanbul, Haziran 2008, s. 13.

Bir emin belde idi başımı koyduğum dizlerin,
 Yumunca gözlerimi masallara uçardım...
 Alıştığım kanunlar allak bullak olurdu;
 Bir âsâ temâsıyla yarılırdı denizler,
 Ateşperest çölleri bir solukta geçerdim...(Cebeci, 2003:100)

Dilâver Cebeci'nin çocukluk dönemi, babasının erken ölümü, küçük yaşta yaşadığı şehri değiştirmesi ve öğrenimini farklı okullarda sürdürmek zorunda kalması gibi sebeplerden dolayı sıkıntılı geçmiştir. Kendi çocuklarına ve genel anlamda bütün çocuklara olan ilgisi ve sevgisi, küçük yaşta içinde kalan bir takım duyguları dışarı vurması olarak algılanmaktadır.

2. Öğrenim hayatı

Dilâver Cebeci, **ilkokulu** Kırıkkale'de Tınaz ve Atatürk İlkokullarında okuyarak bitirmiştir. **Ortaokul** tahsiline 1956–1957 ders yılında Merzifon 1. Astsubay Hazırlama Ortaokulunda başlamıştır. 1956 yılında Mersin 3. Astsubay Hazırlama Ortaokulunda son sınıfta iken askerî öğrencilikten ayrılmıştır. 1961 yılında Kırıkkale'de başladığı **lise** tahsilini çeşitli engeller dolayısıyla 1965–1966 ders yılında Erzincan lisesinde tamamlamıştır. Üniversite tahsilini ise 1966–1970 ders yılları arasında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde İlahiyat Bölümü'nde gerçekleştirmiştir.

3. Askerliği

Dilâver Cebeci, askerliğini Aydın'da gerçekleştirmiş ve askerliği sırasında çocukları Azapay Cebeci (1972) ve Çağrı Cebeci (1972) Aydın'da dünyaya gelmiştir. Cebeci, bu süreçte Aydın İmam Hatip Lisesi'nde öğretmenlik vazifesinde bulunmuştur.

4.Öğretmenlikleri

Dilâver Cebeci, üniversite tahsilinin ardından Aydın İmam-Hatip Okuluna Meslek Dersleri Öğretmeni sıfatı ile atanmıştır. Aydın’da 1976 yılında Halk Eğitimi Başkanlığı görevinde bulunmuş, aynı yıl İstanbul Ortaköy Eğitim enstitüsüne tayin edilerek orada öğretmenlik görevine devam etmiştir. 1978 yılında Diyanet İşleri Başkanlığına geçerek orada iki yıl neşriyat uzmanı olarak çalışmıştır. 1980 yılında tekrar öğretmenliğe dönmüş ve İstanbul’da Üsküdar Kız lisesinde Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmeni olarak göreve başlamıştır. 1986 yılında İktisat Fakültesi Türk İktisat Tarihi Anabilim dalında yüksek lisansını, 1989 yılında ise yine aynı fakültede Sosyal Yapı Sosyal Değişme Bilim Dalında doktorasını gerçekleştirmiştir. 1993 yılında Marmara Üniversitesinde Türk Dili Okutmanlığı vazifesi ile göreve başlamıştır. Marmara Üniversitesi Anadolu Hisarı Beden Eğitimi ve Spor Yüksek Okulunda Sporda Psiko-Sosyal Alanlar Anabilim Dalında Yrd. Doç.Dr. unvanı ile görev yapmıştır.

Cebeci, öğretmenlik hayatı boyunca her zaman öğrencilerinin en sevdiği ve saydığı öğretmen olma özelliğini kazanmıştır. Öğrencileri ile yapılan röportajlarda söylenen özelliklerinden dikkat çekici olanı Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersini öğrencilerine sevdiren bir öğretmen olduğudur. Dilâver Cebeci’nin eski bir öğrencisi olan Hilal Çelenk, Cebeci’nin öğretmenliği ile ilgili şu açıklamaları yapmaktadır:

“Uzun boyu ile dev gibi gelirdi bana o zamanlar. Kırmızı yanakları vardı, elma elma... Dingin bir ses tonuyla sakın sakın anlatırdı dersi... Din dersi ve Ahlak Bilgisi dersi öğretmenimdi. Öğrettiği her şeyi önce yüreğimize sonra aklımıza işlerdi. En sayılan öğretmendi okulda. Korkudan değil sevgiden sayardık. Ve öyle bir denge kurmuştu ki öğrencileriyle arasında onu üzmekten korkardık sadece.”³

Cebeci, her dersin başında öncelikle öğrencilerine edebî bir konuşma yapar. Bu konuşma çoğu zaman bir hikâye, bir şiir yahut bir roman hakkındaki bilgileri içerir. Dersini işledikten sonra dersin sonunda benzer bir konuşma daha yapar ve dersin

³ Hilal Çelenk, Elma Yanaklı Öğretmenim, *Türk Yurdu*, Ankara, Ağustos 2008, s. 40.

sonunda öğrencilerine herhangi bir sorunları olup olmadığını sorarak onların sıkıntılarını giderir. Âdeti onlar için bir rehber gibidir. Onları toplum konusunda bilinçlendirmeye gayret eder ve insan ilişkilerinde sosyalleştirmeye çalışır. Ahlaksız insanlarla görüşülmemesi gerektiğini salık verir. Şair ruhu taşıması dolayısıyla duygulu bir ders anlatımına sahiptir. Hayat şartlarını anlatarak öğrencilerini yoğurmak için uğraştığı birçok öğrencisinin belirttiği durumlardandır. Söz konusu öğrenciler Dilâver Hocalarının sayesinde hayatı öğrendiklerini ve karakterlerini oluşturdıklarını ifade etmektedirler.

Öğretmenliği sırasında öğrencilerine kazandırmaya çalıştığı bir diğer bilinç de Türk'ün ve ana dili olan Türkçenin büyüklüğü bilincidir. Kayıtsız batı üstünlüğünü kabullenmeye ve yabancı dil hayranlığına karşıdır. Yabancı dil öğrenimini desteklerken yabancı dille eğitimi taraftarı değildir. Aydınların bu konuya eğilmesi gerektiğini belirterek doğru eğitimle Türk çocuklarının bu konuda daha duyarlı bir duruma geleceklerine inanmaktadır.

5.Evliliği ve aile bireyleri

Eşi Ayla Cebeci ile üniversite üçüncü sınıfta iken ortak arkadaşları Ülkü Hanım ve eşi Mehmet bey vasıtasıyla tanışırlar. Evlilikleri görücü usulü ile gerçekleşmiştir. Cebeci evlendiğinde 27 yaşındadır. Eşiyle birçok ortak yöne sahiptirler. Ayla Cebeci de Dilâver Cebeci gibi, güzel sanatlara, ilme ve edebiyata karşı son derece ilgili bir insandır.

Dilâver Cebeci, ailevi hayatına hiç kimseyi karıştırmamış, aile içi sorunlarını ailesini etrafında birleştirerek çözmeyi denemiştir. Eşi Ayla Cebeci ile gazeteci, yazar ve edebiyat araştırmacısı Mehmet Nuri Yardım'ın yaptığı röportajda Dilâver Cebeci'nin babalık ve kocalık vasıfları son derece üstün olarak nitelenmiştir.

“Dilâver ile evliliğimiz bugüne kadar pek çok yerde bizlere soruldu. Çok kişi de ikimizin tanışıp konuşarak evlilik kararımızı verdiğimizizi zannetmişlerdir. Öyle olmadı. Benim ve Dilâver'in de tanıdığı ortak bir aile dostumuz vardı. Ülkü abla ve eşi Mehmet ağabey. Bizleri birbirimize yakıştırmışlar. Konuyu Dilâver'e açmışlar o da kabul etmiş. Bize geldiler, istediler ve sonuçta, anlaşıcağımıza inandık ve evlendik. Yani evliliğimiz görücü usulü ile oldu. Günümüzde görücü usulü ile evlenmenin pek çok sakıncalar doğuracağını, tanışıp birbirlerini anlayarak evlenmenin gerektiğini söyleyenler çoğunlukta. Onlara da saygı duyuyorum ama biz görücü usulü ile evlendik. 30 senelik evliyiz. 2 çocuğumuz var ve bugüne kadar da hep mutlu olarak yaşadık.

Dilâver Cebeci her zaman iyi bir eş ve çocuklarına da müşfik bir baba olmuştur. Dilâver sevgi dolu bir insandır. Sanatçı ve sanat âşığı bir insandır. Sanatçı bir insan her zaman duygu yüklü ve hassas olur. Ve dolayısı ile Dilâver de duygu yüklü ve hassastır. Biz ailede sevgi ve anlayışın çok önemli bir rol oynadığına inanıyoruz. Hep bu düşünce ile yola çıktık ve bugüne kadar da getirdik. Evin dışındaki problemlerini ve sıkıntılarını hiçbir zaman bize aksettirmez. Kapıdan içeri girdiğinde bütün her şey dışarıda kalır.”⁴

Aile bireyleri

Eşi: Dilâver Cebeci, kadın-erkek eşitliğini savunan bir yapıya sahiptir. Birçok şiir şölenine yahut geceye eşiyle beraber gitmeyi tercih etmiş, onu hiçbir zaman ikinci planda görmemiştir. Sanatını ve düşüncelerini eşiyle paylaşmış ve görüşlerine son derece önem vermiştir. Bazı geceler yazdığı yeni bir şiiri onu uyandırarak sorduğu bile olmuştur. Eşi eğer yazdığı şeyi beğenmişse rahata kavuşmuş, beğenmez ise üzerinde çalışmaya devam etmiştir.

Ayla Cebeci de Dilâver Cebeci gibi ilme ve sanata kendini adanmış bir insandır. Bir müddet resim ile uğraşmış bu resimler *Tercüman Çocuk* ve *Türkiye Çocuk* dergilerinde yayınlanmıştır. Şiire olan ilgisi ise ortaokul ve lise yıllarına dayanmaktadır. Okullarının özel günlerinde şiirleri okumak için ilk seçilen öğrenci o olmuştur. Okullar arası şiir yarışmalarında birinciliklere sahiptir. Dilâver Cebeci ile tanışıp onun şiirlerini görünce şiir yazmayı bırakmıştır.

Ayla Cebeci, son zamanlarda el örgüsüne merak duymuş ve ilmî olarak çalışmaya başlamıştır. Ürettiği eserleri, televizyonlarda hanımlara öğretmeye çalışmaktadır. El örgüsü konusunda konferanslar düzenlemekte ve sergiler açmaktadır.

Eşi Ayla Cebeci ile aralarında çok büyük bir bağ bulunan (genelde birçok açıdan, özelde sanata düşkünlükleri açısından) Dilâver Cebeci, çok duygulu ve sık ağlayan bir yapıya sahiptir. Eşiyle oturup birçok kez birlikte gözyaşı döktükleri olmuştur. Dışardan sert bir görünümü olan Dilâver Cebeci, eşinin açıklamalarına göre oldukça duygulu ve yufka yürekli bir kişiliğe sahiptir. Evini hiç ihmal etmeyen daima gündeminin başköşesine oturtan bir yapıdadır. Mütevazı bir aile kurma çabası içinde

⁴ <http://www.porttakal.com/haber-ayla-cebeci-ile-dil-ver-cebeci-hakkinda-mul-kat-1514.html>

olmuştur. Evleneceği kişiyi kendi kültürüne yakın bir çevreden seçtiğini ifade eder ve öğrencilerine de bu doğrultuda tavsiyeler verir.

Çocukları: Kızı Azapay Cebeci, Dilâver Cebeci 27 yaşında iken dünyaya gelmiştir. 1972 yılı Aydın doğumludur. İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Bölümü mezunudur. Aynı bölümde de yüksek lisansını gerçekleştirmiştir. 2009 yılı itibariyle öğretmenlik mesleği yapmaktadır. Güzel şiir okur ve birkaç hikâye denemesi de bulunmaktadır.

Oğlu Çağrı Cebeci, 1974 yılı Aydın doğumludur. Güzel Sanatlar Fakültesi Seramik bölümü mezunudur. *Caf Caf* mizah ve *Birdirbir* çocuk dergilerinde karikatüristlik ve yazarlık, İstanbul Mizah Derneği'nde başkanlık görevlerinde bulunmaktadır.

Dilâver Cebeci, çocuklarına son derece düşkündür. Onlara karşı hassaslığı daima göz önündedir. Çocuk eğitimine büyük önem verir. “Çocukları gelişmiş bir insanmış gibi eğitmek gerekir, onlara boş hediyeler verilmemelidir veya onları gereksiz bilgilerle donatmaya çalışılmamalıdır, ihtiyacı olan şeyler nelerse onların üzerinde durmalıdır.” görüşüne sahiptir.

Dilâver Cebeci'nin çocuklarına öğretmeye ve aşlamaya çalıştığı en önemli olgu ise helal ve haram kazanç olgusudur. Evine gelen karşılıksız ve uğruna emek harcamadığı hediyeleri kabul etmez ve söz konusu hediyelerin muhtaç kimselere bağışlanması şartını öne sürer.

6.Yurt dışı gezileri

Dilâver Cebeci, yurt dışı gezileri bağlamında Tataristan, Almanya, Hollanda ve Makedonya'da bulunmuştur. Tataristan'a yapmış olduğu gezide büyük Tatar şairlerinden Abdullah Tukay'ı anma etkinliklerine katılmıştır. Bu gezinin ayrıntıları Dilâver Cebeci'nin *Men Kazanga Baramen* adlı kitabını incelediğimiz Gezi Yazıları bölümünde belirtilmektedir.

Yazarın Hollanda ziyareti sırasındaki izlenimlerini paylaştığı “Hollanda Destanı” adlı şiiri dikkat çekicidir:

Hollanda mülkünü gezdim dolaştım;
 Çalışırlar, dur-durağı bilmezler.
 Tefrika yok, lisan, âdet, din birdir,
 Bizim gibi solu sağı bilmezler. (Cebeci, 2003:27)

7.Hastalığı ve ölümü

Dilâver Cebeci, 2000 yılında İzmir’de yapılan Türk Kurultayı’na giderken bindiği otobüsle geçirmiş olduğu bir trafik kazası sebebiyle üretkenliğini yitirmiştir. Bu kazada kafatasının büyük bir kısmı hasar görmüş ve beyinsel faaliyetlerinin çoğunu kaybetmiştir. İnsanları tanımada ve onlarla konuşmada büyük zorluklar çeken Dilâver Cebeci’nin, rahatsızlığının yaşattığı olumsuzluklara rağmen üretmek için elinden geleni yaptığı ailesi ile yapılan röportajda sıklıkla dile getirilmektedir. Çoğunlukla eşi Ayla Cebeci ve oğlu Çağrı Cebeci, Dilâver Cebeci’nin geçirdiği bu kazanın ardından onun eserlerini yayınlama ve hatta Türk edebiyatına onun elinden yeni eserler kazandırma çabasına girişmişlerdir. Bu çabaların ilki *18. Yüzyıl Osmanlı Toplumunu ve Farklı Yönleriyle Evliyâ Çelebi* adını taşımaktadır. Bu çalışmada 18. yüzyıl Osmanlı toplumu ve Evliya Çelebi ile ilgili daha önce hiçbir yerde yayınlanmamış ve üzerinde durulmamış tezlerin yer alması planlanmaktadır. Söz konusu eserin 2009 yılı itibariyle yayınlanma girişimleri oğlu Çağrı Cebeci tarafından sürdürülmektedir.

Yazarın rahatsızlığı sırasında hayata geçirmek için çabaladığı ikinci eser ise *Farklı Yönleriyle Türkler* adını taşımaktadır. Bu eserde Dilâver Cebeci, geçmişten günümüze Türk yaşayışı, âdetleri, gelenekleri-görenekleri ve toplum yapısı üzerinde durmaktadır.

Yazarın hazırlık aşamasında olan üçüncü eseri, bir şiir kitabıdır. Fakat bu şiir kitabının ilgi çekici bir özelliği bulunmaktadır ki bu özellik, yazarın yazmış olduğu

şiiirlerin birer öz geçmişinin sunulacak olmasıdır. Türk edebiyatı için özgün bir fikir olduğu birçok akademisyen tarafından kabul edilmiş olan bir gerçektir. Kitabın ismi henüz konmamıştır.

Dilâver Cebeci'nin rahatsızlığı esnasında çalışmalarını yaptığı ve yakın zamanda piyasaya çıkarılması beklenen son kitabı *Kervannâme* adını taşımaktadır. *Devrannâme* ve *Seyrannâme* ismini taşıyan Seyyâh-ı Fakîr Evliyâ Çelebi yazı dizisinin üçüncü ve son basamağı olması beklenen bu eserde Seyyâh-ı Fakîr mahlası altında yazdığı ancak daha önce hiçbir yerde yayınlamadığı denemelerini bulmak mümkün olacaktır.

Dilâver Cebeci geçirdiği beyin ameliyatının ardından sekiz yıl daha yaşamış; ancak 2008 yılı Mayıs ayında (kalp ameliyatını atlatmasına rağmen) geçirdiği bir kalp krizi sonrası, Dr. Siyami Ersek Göğüs Kalp ve Damar Cerrahisi Eğitim ve Araştırma Hastanesi'nde 65 yaşında iken hayatını kaybetmiştir.

Dilâver Cebeci için 2008 yılı, 30 Mayıs Cuma gününde öğretim üyesi olduğu Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Camii'nde cenaze töreni düzenlenmiş, törene, Dilâver Cebeci'nin eşi Ayla, oğlu Çağrı, kızı Azapay, damadı Selim Şener ile 2008 yılı itibariyle TBMM Başkanvekili olan Meral Akşener, BBP Genel Başkanı Muhsin Yazıcıoğlu, MHP İstanbul İl Başkanı İhsan Barutçu, eski milletvekilleri Bozkurt Yaşar Öztürk ve Ahmet Çakar, Nevzat Yalçıntaş, Üsküdar Belediye Başkanı Mehmet Çakır, Türk Edebiyatı Vakfı Başkanı Servet Kabaklı, sanatçı Esat Kabaklı ile çok sayıda vatandaş katılmıştır. Cenazeye MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli de çelenk göndermiştir.⁵

Türk Yurdu dergisi yazarı İbrahim Metin, Cebeci'nin cenaze töreni hakkındaki izlenimlerini âdeta merhuma hitap havasında, şöyle belirtmektedir:

“Hıncahınç dolu olan İlâhiyat Camii'ndeki cenaze namazından sonra, seni Çengelköy Mezarlığına götürdük. Hani büyük adamlar hep yüksek tepelerde yatar diyordun ya. İstanbul gibi insanın yatacak yer bile bulamadığı bu koca şehirde neyse ki senin arzuna uygun bir yer tesadüfen bulundu... Hoca talkın verip; seni “Yıldızlar”ına uğurladıktan sonra, Üsküdar'daki evine toplandık. Ama bu toplanma faslı biraz uzun sürdü. Sevenlerini, küçücük evine nasıl sığdıracaktık. Gönün çok genişti, evi değil

⁵ Yeni Çağ, 14.07.2008

kâinatı kapsıyordu ama şöyle dua merasimine katılan insanları sığdıracak kadar bahçeli bir evin veya villan bile yoktu. Ömrünce hep vatan, millet demiş bir lokma, bir hırka yaşayabilmişin...”⁶

Dilâver Cebeci’nin ölümü birçoklarına göre âdeta onun için bir kurtuluş olmuştur. Nitekim Necmettin Sefercioğlu, Cebeci’nin ölümünün ardından duygularını şöyle ifade etmektedir:

“Çünkü onun yıllardır konuşamadan, yazamadan, çoğu kez yatağa bağlı olarak yaşamaya çalıştığını ve bu durumun onu kahrettiğini duyuyor, biliyordum. Bu açıdan bakıldığında, ölümün onun için bir kurtuluş olduğunu söylemek, buna sevinmek gerektiğini düşünmek mümkündü...”⁷

⁶ İbrahim Metin, Kavuşmayı Çok İsteddiği “Yıldızları”na Gitti, *Türk Yurdu*, Ankara, Ağustos 2008, s. 31.

⁷ Necmeddin Sefercioğlu, Seyyah-ı Fakir Ebedilik Yolunda, *Türk Yurdu*, Ankara, Ağustos 2008, s. 26.

B.PSİKOLOJİK DÜNYASI VE BAZI ÖZELLİKLERİ

Dilâver Cebeci'nin kişiliği, psikolojik dünyası ve bazı özellikleri, onun sanatsal yönlerini incelememizde yardımcı olacak faktörlerin başında gelmektedir. Bunu yaparken eşinin, çocuklarının ve öğrencilerinin birinci ağızdan verdikleri bilgilerden ve anılardan yararlanmaya çalışacağız. Nitekim Dilâver Cebeci'nin sanatı ve kişiliği birbirinden bağımsız düşünölemeyecek iki olgudur.

Dilâver Cebeci, gündelik yaşamında bir gönöl adamı çizgisi çizer. Ailesine son derece düşkün olan Cebeci, sabah kahvaltılarında veya akşam yemeklerinde tüm ailesinin bir arada olmasını arzulayan bir yapıdadır. Çok titiz olmayan bir temizlik anlayışı vardır ki çalışma odası daima yerlere dağılmış, düzensizce duran kitaplarla doludur. Mükemmeliyetçilik duygusu yoktur. Ancak eşi bu durumdan hiçbir zaman şikâyetçi olmamış, bunu ilim adamlığının ve yoğun meşguliyetin bir gereği olarak kabul etmiştir.

Dilâver Cebeci'nin günlük yaşamında spor çok önemli bir yer tutar. Bu durum spor akademisinde görev almasından da kaynaklanır. Ona göre bir Türk, kuvvetli ve dirayetli olmalıdır. Kuvvet ve dirayet de spor yapılarak kazanılır. İyi beslenmeye çok önem verir ve öğrencilerine daima iyi beslenmeleri konusunda telkinlerde bulunur. Kendi beslenmesine de sürekli dikkat eder ve her sabah şınav ve mekik çektiği, bazı geceler ise geç saatlerde özellikle öğrencileriyle yürüyüşlere çıktığı bilinmektedir.

Dilâver Cebeci, günlük yaşamında giyim ve kuşamına önem veren ve daima şık giyinen bir isim olmuştur. Marka ve etiket merakı yoktur, üzerine yakışanı giymeye gayret eder. Giyiminde kuşamında da her zaman eşi ve çocukları ile en yakın dostlarının fikirlerini almaktan çekinmez. Gittiği memleketlerin giyim tarzına uygun giysiler giymeye çabaladığı da bilinmektedir.

Dilâver Cebeci için dinî ibadetler günlük yaşantısında büyük bir yer tutar. Çok büyük bir engel olmadıkça namazını kılmazlık etmez. Yakınlarını da İslam dinînin yüceliği ve ibadetin gerekliliği konusuna bilgilendirmekten çekinmez. Zorlama ile değil telkinle İslam'ın savunuculuğunu yapar. Tarikat, cemiât ve şeriat duygularını hiç bilmez ve o konulara hiçbir zaman girmez.

Yazarın günlük hayatındaki çalışma yaşantısı, eşi Ayla Cebeci tarafından gazeteci, yazar ve edebiyat araştırmacısı Mehmet Nuri Yardım’a verilen röportajda şu cümlelerle açıklanmaktadır:

“Eşim son derece prensip sahibi bir insandır. Yapacağı işleri bir düzene koymuştur. Her şeyin bir sırası olduğuna inanır. Okulda dersi olduğu gün çalışmasını akşam yapar ve gece geç vakitlere kadar sürer. Eğer okulda dersi yok ise gündüz de odasına çekilir ve yazılarını yazar. Ara sıra kendisine çay molası verir. Bazen de kafasını dinlendirmek, enerji ve moral depolamak için arkadaşları ile buluşup sohbet eder. Fakat şiir yazmanın onun için belli bir mekânı ve zamanı yoktur. İlham her yerde bulunur. Vapur’da, trende, evde istirahat ederken vs... Meselâ bir şiirini İstanbul’dan Ankara’ya giderken trene bindiğinde başlayıp, vardığında bitirdiğini söylemişti. Bir başka şiiri yazarken de bir mısranın yerine uygun olmadığı için bir sene beklediğini bilirim. Şiirlerini yazdıktan sonra bana okur ve fikrimi sorar. Şiiri yazarken aynı doğum sancısı çeker gibi bir sancı çektiğini, fakat bitirdikten sonra doğum yapmış bir kadının rahatlaması gibi rahatladığını söyler. Dilâver Bey’in zengin bir kelime hazinesi vardır. Bu kelimeleri yerinde kullanmasını bilir. Ayrıca halk arasında unutulmaya yüz tutmuş kelimeleri de şiirlerinde sıkça görürüz.”⁸

Yine Ayla Cebeci, Dilâver Cebeci ile evliliğinin ilk yıllarını ve onun kişilik yapısını şu cümlelerle anlatmıştır:

“Evlendiğimizden 15–20 gün sonra beni bırakıp; çocuklarla, gençlerle konuşmaya giderdi. Yalnızlıktan çok korkardım; evde yalnız kalamazdım ama onu beklerdim. Eve saat 2 civarında gelirdi. Geldikten sonra “Aylacığım özür dilerim; ama gençlerle bir olmak; onlara bir şeyler verebilmek için gidiyorum” derdi. Ben de “Olsun Dilâver, senle beraber bu yola çıktık; sonuna kadar beraberiz.” derdim. Dilâver Bey ile 6 sene Aydın’da oturduk. Çok güzel günlerimiz geçti. Daha sonra İstanbul’a geldik. Dilâver Bey paraya hiç önem vermeyen bir insandı. Onun bütün her şeyi ideali iyi çocuklar yetiştirmek; okulda iyi çocuklar yetiştirmek; okumak, okutmak, yurduna faydalı insanlar yetiştirmekti. Ben her zaman onun arkasındaydım.”⁹

Dilâver Cebeci, çoğunlukla gece saatlerinde çalışmayı tercih etmiştir. Yalnız kalmaktan hoşlanmış, şiir yazarken belli bir zaman seçmediğini ifade etmiştir. Onu etkileyen bir olay, durum ya da kişi olduğunda bilinçaltında bir patlama yaşadığını ve tomurcuk gibi açarak kendi şiirini oluşturduğunu belirtmiştir. İsmarlama şiir yazmadığını, ısmarlama şiirin kalıcı olmadığını söylemiştir. Sıklıkla şarkı sözü yazarı olmadığını, şarkı sözüyle şiir arasında büyük farklar olduğunu ifade etmiştir.

Dilâver Cebeci, dostları arasında kalp kırmaktan çekinen yapıya sahip bir kişi olarak bilinir. Sevdği insanları sonuna kadar seven, sevmediği insanla ise hiçbir

⁸ <http://www.porttakal.com/haber-ayla-cebeci-ile-dil-ver-cebeci-hakkinda-mul-kat-1514.html>

⁹ Ayla Cebeci, Dilâver’in Dünyası: Türklüğü, Şiirleri ve Yazılarıydı, *Türk Yurdu*, Ankara, Ağustos 2008, s. 35.

zaman görüşmeyen bir kişiliktir. Gönül almasını çok iyi bilir. İstemeden de olsa kırdığı insanlar varsa onlardan özür dilemesini de bilmiştir. Hep aynı kişilerle dostluk kurma yerine sürekli yeni insanlarla tanışma ve tanıştıklarını da kültürlendirme çabası içindedir. Ailesi ve öğrencileri, onun daima etrafındakileri sosyalleştirme isteği içinde olduğunu, bildiği doğruları ve yanlışları onlara empoze etmeye çalıştığını ifade etmektedir. Herkesi kucaklayan bir yapıya sahiptir ve insan yelpazesi oldukça geniştir. İlmi, akademik yönü, doçentliği, hocalığı ve danışmanlığı ile oldukça aktif bir yaşam kazanmıştır.

Dilâver Cebeci'nin mizahi yönü çok kuvvetlidir ve bu yönünü günlük yaşamına da yansıtmaktadır. Çocuklarından Çağrı Cebeci, bir karikatür sanatçısıdır ve mizahi yönünü babasından aldığını ifade etmektedir. Seyyâh-ı Fakîr Evliyâ Çelebi mahlasıyla yazdığı denemeleri, Cebeci'nin mizahi yönünü anlamlandırmak için önemli delillerdir. İsmail Yakıt, Dilâver Cebeci'nin mizahi yönünü şu cümlelerle anlamlandırmaktadır:

“...Daha sonraları, o zamanlar milliyetçi yazarların çıkardığı “Devlet” dergisinde Seyyâh-ı Fakîr Evliyâ Çelebi müsteâr ismiyle mizahi yazılar yazmaya başladı. Evliyâ Çelebi'yi 20.Asra getirip, 17. Asır diliyle konuşturur, o zamanki olayları onun üslubuyla kritik ederdi. Son derece zevkli, anlamlı ve mesaj yüklü mizahi yazılardı. Tiryakisi olmuştuk.”¹⁰

Dilâver Cebeci için toplumsal ahlaklılık büyük bir öneme sahiptir. Toplumda birçok alanda yaşanan duyarsızlık onu daima üzmüştür ve bu duyarsızlığı yok etmek için şahsı adına sürekli çalışmalarda bulunmuştur. Ona göre herkes üzerine düşeni yapmış olsa, bu duyarsızlık derhâl ortadan kalkar. Ahlak konusunda öncelikle çocukların eğitilmesi gerektiğini ve bunun için ailenin büyük bir rolü olduğunu belirten Cebeci, kendi çocuklarını da ahlak konusunda son derece titiz bir biçimde eğitmiştir. Onlara ahlaksız insanlarla hiçbir şekilde görüşmemelerini salık vermiştir. Ona göre toplumdaki kriz ekonomik kriz değil, ahlak, tarih, bilinç ve millîlik krizidir.

Dilâver Cebeci çocuklarını helal ve haram konusunda bilgilendirmiş ve onlara haram kazançta bulunmamaları konusunda sürekli nasihatlerde bulunmuştur. Ailesini

¹⁰ İsmail Yakıt, “Türkiyem” Şairi Dilâver Cebeci Kardeşime, *Türk Yurdu*, Ankara, Ağustos 2008, s. 27.

ve çocuklarını mütevazı yetiştirmeye çalışmıştır. Onlara terbiyeyi, namusu, şerefi, vatan ve bayrak sevgisini aşlamaya gayret etmiştir.

Dilâver Cebeci, toplumun içinde bulunduğu sisteme uyanlara karşı anti sempatik bir tavır göstermektedir. Her şeyi olduğu gibi kayıtsızca kabullenmek onun için yanlış bir tutumdur. İnsan aklı birçok şeyi sorgulayabilme kapasitesine sahiptir ve daima tetikte olabilmelidir. Toplumdaki insanlar saflarını belirlemelidir; çünkü Dilâver Cebeci'ye göre bir insan ya eğri ya da doğru olur.

Dilâver Cebeci, günlük yaşamında etrafındaki insanların fikirlerine çok değer veren bir yapıda olmuştur. Özellikle ihtiyar insanları çok sever ve onlarla sohbet etmeye karşı özel bir ilgisi bulunur. Nerede yaşlı bir insan görse yanına gidip oturur ve onlara birçok farklı konudaki fikirlerini sorar. Tecrübeye önem verir ve saygı duyar. Topluma ve devlete hizmet eden herkes onun için saygıdeğerdir. Hatta çalıştığı okullardaki hizmetlilere bile saygı duymaktadır. Onların emeklerine teşekkürlerini belirtmekten hiçbir zaman çekinmez. Onlarla oturur, dertlerini dinler ve onlara paye verir. Her bir hizmetliyi, çalışanı vatan evladı olarak görür ve asla küçümsemez, tepeden bakmaz.

Öğrencileri Dilâver Cebeci için, onun ne bağınaz bir çizgide İslamcı, ne de içi boş ölçüde bir Türkçü olduğunu belirtmektedir. Onun büyüklüğünün sebebi her kesime sarılabilen evrensel bir yapıda olabilmesidir ve bunu karşılıksız yapmış olmasıdır. Toplum bir çınar ağacıdır ve ağacın kökü kurursa gövdenin de bir anlamı kalmaz. Cebeci, bu ortamda kök olmayı tercih etmiş ve kendisini gövdenin gelişimine adanmıştır. Kendini geri planda tutup toparlayıcı ve tampon görevlerini üstlenmiştir.

Dilâver Cebeci, şiir yazmak isteyen gençleri daima yanına kabul etmiş ve onlarda az da olsa bir ışık görmüşse desteğini esirgememiştir. Kıskançlık duygusunu içinde barındırmamıştır. Ben merkezli bir yapısı yoktur ve 'ben' demenin bir insanın kişiliğini bitiren bir faktör olduğunu belirtmektedir. Övüldüğü zaman bile kızaran, alçak gönüllü bir insan olarak tanınan Cebeci, kendini bu topluma ait görmüş ve bu toplum için var olduğunu ifade etmektedir. Öğrencileri ise, onun Anadolu'daki çiftçinin elindeki çatlaktan bile rahatsızlık duyduğunu belirtmektedirler.

Dilâver Cebeci, günlük yaşamında sigara içen bir insandır; ancak ağzına asla içki koymamıştır. İçkili toplantılara gitmemeyi ilke edinmiştir. Gideceği ortamda ahlaksızlığı yahut içki düşkünlüğü ile tanınan bir kişi varsa o ortama gitmemeyi tercih eder. Nitekim gideceği her toplantı ya da törene eşiyile birlikte gitme alışkanlığı içindedir. Ayrıca şu anda belirtilmesi gereken bir diğer özelliği de kadın erkek eşitliğine duyduğu saygıdır. Dostlarıyla yaptığı buluşmalarda onlara eşlerini de yanlarında getirmeleri gerektiğini birçok kez ifade etmekten çekinmemiştir. Cebeci'nin katıldığı sohbetlerde bel altı hiçbir sohbe girmedeği çoğunlukla gündem ve sanatla ilgili konuları konuşmayı tercih ettiği bilinmektedir. Katıldığı konferanslarda ise kimi isimlerin varlığını tercih ettiği ailesi tarafından röportajlarda ifade edilmektedir. Bu isimlerin başında Bekir Sıtkı Erdoğan, Ayhan İnal, Niyazi Yıldırım Gençosmanoğlu gelmektedir. Nazım Tektaş, Dilâver Cebeci ile gerçekleştirdiği sohbetlerini şu cümlelerde anlamlandırmaktadır:

“Afaki şeylere meyletmez, önemli konular icat eder, her sohbeti bir ziyâfete çevirirdik; zannımca bundaki başarının sahibi oydu: Bana göre, suya düşen kar gibi erirdi zaman, Dilâver Cebeci'yi dinlerken... Her ne kadar memleket meselelerini mesele etsek de kendimize, şiir müşterek konularımızın başında yer almaktaydı.”¹¹

Dilâver Cebeci, sanat, siyaset ve tarih konularında hassastır. Çevresindekilere bu konulardaki görüşlerini sorarak onları güncel tutmaya çalışmıştır. İslam ve tarihi iki kanat gibi görür. Türkiye'yi uçuşa geçirecek iki kanat bu olgulardır. Bilinçli bir tarih anlayışı ile doğru uygulanan İslam dinî ile Türklerin zirveye çıkabileceğini ifade eder. Siyasi ve sosyal alanda ileri görüşlü bir kişi olduğu çevresince belirtilmektedir. Ancak hiçbir zaman milletvekilliği yapmak yahut siyasete karışmak düşüncesi içinde olmamıştır. Mevki ve makam hırsı yoktur.

Dilâver Cebeci, konuşkan, girişken ve davetkâr bir kişiliğe sahiptir. Dinî ve millî bayramlardaki konukseverliği etrafındakilerce övülmektedir. Bu profili korudukça kendi kimliğimizi koruyacağımıza inanmaktadır.

Dilâver Cebeci'nin sekiz yıl süren rahatsızlığına rağmen hâlâ üretme çabasında olması kendisinin ve ailesinin psikolojisini olumlu yönde etkilemiştir. Ancak hayatının son yıllarına doğru hastalığının geçmeyeceğini anlayınca sinirlenmeye

¹¹ Nâzım Tektaş, Dilâver Cebeci'nin Ardından, *Türk Yurdu*, Ankara, Ağustos 2008, s. 38.

başlamış ve ailesiyle sevenlerini istemedi de olsa üzmeye başlamıştır. İlâçlarını içmek istememiş âdeta pes etmeye başlamıştır. Agresifliklerinin ardından durumunun farkına varıp sevdiklerinden özür dilemiş ve gönüllerini almayı bilmiştir.

2.BÖLÜM

SANAT HAYATI

7. Edebiyatla ilgilenmeye başlaması

Dilâver Cebeci'nin sanatçı kişiliğinin oluşmasında ve sanat hayatına atılışında aile çevresinin doğrudan bir etkisi bulunmamaktadır. Cebeci'nin aile çevresinde şiirle yahut edebiyatla ilgilenen bir şahıs, onu etkileyecek bir akraba veya yakını olmamıştır. Dolayısıyla Cebeci, bu alana kendi kendini eğiterek atılmıştır. Şairliği kendiliğinden beliren bir kabiliyetidir. Çocukluk yıllarında farklı şehirler gezen ve farklı okullarda okuyan Cebeci'nin ailesi o dönemde maddî ve manevî bir takım sıkıntılar yaşamakta ve hayat galesi içinde bulunmaktadır. Bu sebeple Cebeci'nin eğitim ve öğretim yaşamı boyunca kendi kendisini yetiştirdiği bir gerçektir. Eline ne geçtiyse okumayı seven bir yapıda olan Cebeci'nin şiirle tanışması da birçok şair de olduğu gibi ilkokul yıllarına dayanmaktadır.

2. Şiire Başlaması

Kırıkkale'de Atatürk İlkokulu 5. sınıfta okumaktayken bitirme imtihanları sırasında öğretmenleri ondan bir şiir okumasını ister. O da Kırıkkale'ye yazmış olduğu bir şiiri okur. Öğretmenleri tarafından bu şiir çok beğenilir ve alkışlanır. Cebeci'nin imtihanlara girmesi gerekmediğini, şiir yazması gerektiğini ifade ederler. Bu teşvikler sonucunda Cebeci'nin şiir yaşamı başlamış olur.

İlk şiirlerini ilkokuldayken yazmış olan şair, ürünlerini çoğunlukla defter yapraklarına veya küçük kâğıtlara yazar. Ortaokul ve lise yıllarında genellikle aşk şiirleri yazan şairin, memleket şiirleri yazdığı da görülmektedir. Ülkü ocakları ile iletişiminin yüksek olması buna sebep olan bir faktördür. O yıllarda yazmış olduğu şiirlerinin çoğu başlıksızdır. Başlığı bilinen şiirlerinden birkaçı ise “Sen Olmasan” (Cebeci, 2003:165), “Vedat’a” (Cebeci, 2003:167), “Hani” (Cebeci, 2003:168), “Ağlama” (Cebeci, 2003:169), “Yitik Kişi” (Cebeci, 2003:170), “Seni” (Cebeci, 2003:177) adlarını taşır.

Zaman 1960'lı yıllardır ve ilk şiirini 1965'de "Defne" dergisinde yayınlar. Daha sonraki edebî yaşamı boyunca şiirleri, hikâyeleri, mensureleri ve mizah yazıları *Devlet*, *Töre*, *Bozkurt*, *Türk Edebiyatı*, *Türk Yurdu*, *Güney Su*, *Ortadoğu*, *Her gün*, *Yeni Düşünce*, *Ayrıntılı Haber* ve *Türkiye* dergi ve gazetelerinde yayınlanır.¹²

Kendi dilinden verdiği bilgilere göre Cebeci'nin şiir merakı lise yıllarında ciddiyet ve olgunluk kazanarak belli bir seviyeye ulaşmıştır. 1970'den itibaren öncelikle İbrahim Metin'in teşviki ile *Töre* dergisinde daha sonra ise haftalık *Devlet* gazetesinde Seyyâh-ı Fakîr Evliyâ Çelebi müstear adı ile Osmanlıca mizahi yazılar yazmaya başlamış, o yıllarda ve daha sonra neşredilen *Türk Yurdu*, *Töre*, *Bozkurt* gibi çeşitli dergilerde şiir, mizah ve mensureler yazmaya devam etmiştir. Daha sonra *Her gün*, *Ortadoğu*, *Ayrıntılı Haber*, *Millet*, *Türkiye* gibi gazetelerde ve başta *Türk Edebiyatı* olmak üzere birçok dergide şiir ve çeşitli yazılar neşretmeye devam etmiştir.

Dilâver Cebeci, ilk şiir kitabı olan *Hun Aşkı* 'nı 1973 yılında 30 yaşında iken yayımlar. Adında anlaşılacağı gibi *Hun Aşkı*, milliyetçi duyguların ağır bastığı bir eserdir ve zamanın siyasal atmosferi düşünüldüğünde oldukça cesur bir söylem taşımaktadır.

Şair *Hun Aşkı*'ndan on bir yıl sonra 1984 yılında bu kez *Şafağa Çekilenler* adlı kitabını yayımlar. Bu kitap kısmen de olsa *Hun Aşkı*'nın karakteristik özelliğini taşır; ancak bu çalışmasında Türk kimliğinin yanına bu kez keskin bir de Müslüman kimliği koyar.

1992 yılında *Ve Sığınırım İçime* adını taşıyan ve içinde "Şimdiki Zaman Çekiminde Bir Mahkuma Mektup" (Cebeci, 2003:183), "Beş Zaman Arasında Bir Kaside" (Cebeci, 2003:192) gibi ün kazanmış şiirlerinin bulunduğu kitabını yayımlar. Bu kitap bir anlamda *Şafağa Çekilenler* adlı kitabın genişletilmiş bir baskısı gibidir.

¹² <http://www.sanatalemi.net/makale.aspx?mid=2462>

Cebeci, 1997 yılında ünlü şiiri *Sitâre* 'nin adını taşıyan kitabını yayımlar. Kitabın dikkat çeken en önemli özelliği, Cebeci'nin kitabın sonuna şiirleri için bir “Meraklısına Açıklamalar” kısmı eklemesidir.

Şair, 2000 yılında içinde *Sitâre* adlı eserinin de yer aldığı *Asra Yemin Olsun ki...* adlı eserini yayımlar. Bu kitap, şairin şiir yolculuğunun özümsemesi açısından önemli bir eserdir.¹³

Cebeci'nin şiir kitaplarının dışında kalan neşredilmiş eserleri ise yayımlanış tarihlerine göre şu şekilde sıralanır: *Din Bilgisi*(Lise 3, 1981), *Din Bilgisi*(Ortaokul 3, 1981), *Mavi Türkü* (mensureler, 1983), *Büyü* (piyes, 1984), *Devrannâme* (Seyyâh -ı Fakîr Evliyâ Çelebi, 1984), *Tanzimat ve Türk Ailesi* (araştırma, 1993), *Evliyâ Çelebi Çocuk Kitapları Dizisi* (1993), *Seyrannâme* (Seyyâh -ı Fakîr Evliyâ Çelebi, 1997), *Men Kazanga Baramen* (seyahat notları, 2000), *Türk'e Dair* (araştırma, 2001) ve *Kur'ân Gerçekleri* (2002)

3. Sanat çevresi

Dilâver Cebeci, asıl sanat çevresine İstanbul'da sahip olmuştur. İstanbul'da zaman içerisinde belli bir sanat ve edebiyat çevresinin içine girmiştir. Bu çevredeki en yakın dostları Niyaz Yıldırım Gençosmanoğlu, Ayhan İnal, Bekir Sıtkı Erdoğan, Bahaeddin Karakoç, Ahmet Kabaklı, Mertol Tulum, İbrahim Metin, Mustafa Erkal, Mehmet Niyazi Özdemir, Bahri Yüzlüer, Selçuk Küpçük, Ahmet Özdemir, İsmail Yakıt, Yümni Sezen, Nazım Tektaş ve Hayrettin Nuhoglu, olmuştur.

Cebeci, içinde bulunduğu sanat çevresi tarafından her daim sevilen ve sayılan bir kişiliğe sahip olmuştur. Bu çevre ile ekseriyetle dergi ofislerinde, basım evlerinde, Darüzziyâfe'de veyahut da şahsi evinde buluşmalar düzenlemiş, birçoğuyla seyahatlere katılmış, konferanslar ve geceler düzenlemiştir. Bu çevreden dostlarıyla katıldığı seyahatleri ise *Devrannâme* ve *Seyrânnâme* adlı eserlerinde mizahi bir dille anlatmıştır.

¹³ <http://gokekin.com/bir-yalniz-savascinin-olumu-dilaver-cebeci>

4. Sanatçı kişiliği

Dilâver Cebeci'nin gündelik meşguliyetlerinin dışında kalan asıl hayatı şiirle dolmuştur. Onu mutlu eden, hayatına bir yaşama sevinci katan temel öğe kendi deyimiyle şiirdir. Şiirin dışında birçok sahada eser verdiği bilinen Dilâver Cebeci'nin sanatçı kişiliği ile ilgili eşi Ayla Cebeci şu açıklamaları yapmaktadır:

“Gerçekten bugüne kadar Dilâver Bey değişik alanlarda birçok çalışmalara imza attı ve böylece birçok işi de bir koltuğa sığdırmaya çalışıyor. Tabii ki bunca işi yaparken zorlandığı oluyor. Fakat kendisi çok azimli bir insan, her şeyin üstesinden gelmeye çalışıyor. Kendisine yardım ettiğimiz oluyor. Meselâ Seyyah-ı Fakîr Evliyâ Çelebi yazılarını yazarken bazen konu bulmakta zorlanır. Ben olayım, Çağrı (oğlumuz) olsun bazı komik bulduğumuz olayları anlatırız. Eğer güzel bulursa onu yazar. Evvelden faksımız yoktu. Yazılarını gazeteye götürmek işi de Çağrı'ya düşerdi. Yazılarını daktiloda gece geç vakitlere kadar yazar, eğer yetiştiremez ise benden veya Çağrı'dan yardım ister. Ben ve çocuklarım bugüne kadar elimizden geldiğince Dilâver Bey'e yardım etmeye çalıştık.”¹⁴

5. Çalışma biçimi

Dilâver Cebeci'ye göre çalışmanın belirli bir saati olmaz. O otobüste, vapurda hatta yolda yürürken aklına düşen mısraları not eder, incelemek istediği bir konu veya çalışma belirler. Bu not alışı ya da çalışmanın hazırlanış aşaması bazen on dakika bazen aylarca veya yıllarca sürebilir.

Çalışması esnasında odasını dağınık tutan Dilâver Cebeci, bütün bu dağınıklığa rağmen son derece disiplinli ürünler ortaya koymaktadır. Oldukça katı prensipleri vardır ve iş düzenine çok önem verir. Ortaya koyduğu ürünleri öncelikle ailesine gösterir ve fikir alır. Doğru bildiği bir konu varsa sonuna dek savunur; ancak hatası varsa da kabul etmesini bilir. Eşi Ayla Cebeci, Dilâver Cebeci'nin çalışma hayatı ile ilgili şu açıklamaları yapmaktadır:

“Eşim son derece prensip sahibi bir insandır. Yapacağı işleri bir düzene koymuştur. Her şeyin bir sırası olduğuna inanır. Okulda dersi olduğu gün çalışmasını akşam yapar ve gece geç vakitlere kadar sürer. Eğer okulda dersi yok ise gündüz de odasına çekilir ve yazılarını yazar. Ara sıra kendisine çay molası verir. Bazen de kafasını dinlendirmek, enerji ve moral depolamak için arkadaşları ile buluşup sohbet eder. Fakat şiir yazmanın onun için belli bir mekânı ve zamanı yoktur. İlham her yerde bulunur. Vapurda, trende, evde istirahat ederken vs... Meselâ bir şiirini İstanbul'dan Ankara'ya giderken trene bindiğinde başlayıp, vardığında bitirdiğini söylemişti. Bir başka şiiri yazarken de bir mısranın yerine uygun olmadığı için bir sene beklediğini bilirim. Şiirlerini yazdıktan sonra bana okur ve fikrimi sorar. Şiiri yazarken aynı doğum sancısı çeker gibi bir sancı

¹⁴ Eşi Ayla Cebeci ile gerçekleştirilen röportajımdandır.

çektğini, fakat bitirdikten sonra doğum yapmış bir kadının rahatlaması gibi rahatladığını söyler. Dilâver Bey'in zengin bir kelime hazinesi vardır. Bu kelimeleri yerinde kullanmasını bilir. Ayrıca halk arasında unutulmaya yüz tutmuş kelimeleri de şiirlerinde sıkça görürüz. Bunları birkaç örnek ile gösterirsem daha iyi anlaşılacağını zannediyorum "Bu bendeki çölün suya çağrısı" (Ölümsüz Koşma isimli şiirinden); "Erguvan arzular doldu içime/Katmerli güllerin aklıma düştü/ (Aklıma Düştü isimli şiirinden), /Yüz yerimde yara vardı kapandı/ Kirpiklerin ok yağdırdı kanattı/ (Kıyamet isimli şiirinden), /Bir türkü yolları sılaya bağlar/ Telleri sızılı sazda sen varsın/ (Sen Varsın isimli şiirinden)."¹⁵

6.Sanat, edebiyat ve dil anlayışı

Dilâver Cebeci'ye göre sanat toplumu birleştiren ve toplumu hem kendi içinde hem de başka toplumlarla kaynaştıran önemli bir fonksiyondur. Sanat, sanatçıları vasıtasıyla topluma ve fertlere bir şeyler öğretmelidir. Cebeci bunu ifade ederken herhangi bir sanat anlayışına veya edebî kurama bağlı kalmadığını da belirtir. Ona göre sanat ne tamamen toplum için ne de tamamen sanat için yapılmalıdır.

Sanat, diğer ilimlerle yan yana yürümelidir; ancak en büyük etkileşimi edebiyatla gerçekleştirir. Sanat ve edebiyat iç içe olmalı, birlikte değerlendirilmelidir. Sanat anlayışının güzellik, kahramanlık ve mutluluk üzerine temellenmiş olduğunu, bu olguların da en güzel ve doğru olarak edebiyatla ifade edilebileceğini savunur.

Ona göre sanatçı, eğer hakkıyla sanatını icra etmek ve topluma bir şeyler katabilmek istiyorsa öncelikle çok okumalıdır. Ana dilini doğru kullanmalı ve korumalıdır. Sanatçı kültür koruyucusudur, bir milletin kültürü sanatıyla, sanatı ise diliyle ayakta kalabilir. Bu sebeple sanatçı dilin de koruyucusudur.

Dilâver Cebeci'ye göre sanatçı, millî tarihinin de bekçisi olmalıdır. Senail Özkan, 12 Haziran'da Anadolu Aydınlar Ocağı'nın tertiplediği "Dündar Taşer ve Dilâver Cebeci'yi Anma Günü" 'nde yaptığı konuşmada (konuşma *Türk Yurdu* dergisi 2008 yılı Ağustos sayısında da yer almaktadır.) Dilâver Cebeci'nin diğer büyük Türk sanatçılarına benzer yönlerini şöyle açıklamaktadır:

"Cebeci, tarihe hayranlığı itibariyle, tarih bilgisi ile Yahya Kemal'i andırır; belki Yahya Kemal kadar tarihe hâkim değildi ama tarih şuuru bakımından Yahya Kemal ile aynı güzergâhtadır. Millî ve dinî tarafı ile Mehmet Âkif'e benzetilebilir. İsyankâr tarafıyla, haksızlıklara başkaldırışı ile belki Necip Fazıl'a benzetilebilir. Türk coğrafyasına, tabiata, dünyaya bakışı itibariyle, toprağımıza, coğrafi manzaramıza

¹⁵ Eşi Ayla Cebeci ile gerçekleştirilen röportajımdandır.

bakışı itibarıyla de Fazıl Hüsnü Dağlarca'ya rahatlıkla benzetilebilir. Bunlardan; renkler, sesler, onun şiirinde vardır. Bunu şiirden anlayan herkes rahatlıkla görebilir.”¹⁶

Dilâver Cebeci, sanatını icra ederken, millî doku eksikliğini bilinçsiz “ben” de görür. Tarihini tanık göstererek kendini sorgular. Oysa asıl sorguladığı “biz” dir. Şiirlerinde geleneğe dayalı fertten topluma eleştirisi, onun çağdaş şairler içerisinde özgün bir yer edinmesini sağlar. Okuyucular nezdinde sanatçı değerini artırır. Görevini ifa ederken öz sesimize ses veren dağ olur, dikilir karşımıza. Milletinin kültür imbiğinden geçerek yetişmiş Cebeci, sanatçı duyarlılığıyla mücadelesini sürdürürken beklentilerinde yanıltıcı noktaları tüyo verir.¹⁷

Dilâver Cebeci, mısra yapısı, kelime kadrosu, söz sanatlarını kullanışı, şiirine birkaç katman kazandıran telmih örgüsü ile derinlikli ve özgün bir şairdir. Şiirde estetik kaygısı taşımaz. Estetik, ona göre kendiliğinden oluşan bir durumdur ve o an ne kadarı gerekliyse o kadarı ortaya çıkar. Bu bağlamda şiirleri gereksiz yere süslemek, bol sanatla doldurmak gibi amaçlar taşımadığını belirtir. Yazar bazı Türkçe kelimelerin unutulmaya yüz tuttuğunun bilincindedir ve onları yeniden kazanmak için şiir dilinde sıklıkla bu kelimelere yer vermektedir. Mümkün olduğunca yabancı kelime kullanımından kaçınmakta, söz konusu değerli Türkçe kelimelerin yeni nesillerce de tanınmasını sağlamaya çalışmaktadır. Dilâver Cebeci'ye göre genç insanların hoşuna gidecek güzel ifadeleri zamanında vermek, onlara edebiyatı sevdirmeye yeterli olacaktır.

Yazara göre Batı etkisi Müslüman Türk düşüncesine karşı edebiyatımıza girmiştir. Bu tesirle oluşan Batı hayranlığı günümüzde de devam etmektedir.

Yazara göre Türk dili dünyanın en eski ve en zengin dilidir. Üç kıtada yaygın bir şekilde çok uzun asırlarca konuşulduğu için diğer lisanları etkilemiştir. Ayrıca Türkçe anadil olarak en küçük yaşta öğrenilen tek dildir. Bilgisayar ve bilişim diline de uygunluğu göz önündedir. Bu gibi sebeplerle yaşayan Türkçe korunmalıdır. Eğer Türkçe dışındaki Türk topluluklarının kullandığı bazı kelimeler dilimize kazandırılırsa dilimizle ilgili kimi sorunların çözülmesi kolaylaşacaktır. Bütün dünya Türkleri, Türkçe'yi koruyarak hayatlarını devam ettirebilirler. Yazar, bugün içinde

¹⁶ Senail Özkan, *Türk Yurdu*, Ankara, Ağustos 2008, s.54.

¹⁷ <http://sanatalemi.net/makale.aspx?mid=1447>

bulduğumuz kültür bozulması karşısında bir Türk'ün en önemli görevi olarak yaşayan Türkçe'yi korumayı göstermektedir. Türkçe'ye sahip çıkmak birinci vazife iken Türk töresi, geleneklerimiz ve göreneklerimiz ile sanatımızın bütün incelikleri gençlerimize öğretilmelidir.

Dilâver Cebeci, öğrencileriyle yapılan görüşmelerinde edebiyatta hiçbir akıma bağlı kalmadığını ifade etmiştir. Edebî bağlamda düşünüldüğünde ise şiire nesirden daha fazla değer verdiğini belirtmiştir. Her ikisinin birbirinden ayrı bir dil yapısına sahip olduğunu söylemiş, şiir dilinin nesre göre daha fazla yetenek isteyen bir dil olduğunu savunmuştur. Şiir ona göre diğer edebiyat türlerinden daha etkili bir bilgi tatmin aracıdır. Şairinden bağımsız bir tür değildir. Şiiri yazan şair, yazdıklarına kendi kimliğini gizlice işler ve bir bireyden tüm topluma ulaştıran ifadeler kullanır. Şiir bir kelime oyunundan fazlasıdır. Millî bir hüviyet taşır. Bu sebeple bir yükümlülüğü de bünyesinde barındırır. Okuyana boş sözcüklerle hitap demek değildir. İçinde taşıdığı mesajla okuyucuda bir haz uyandırmalı, okuduğundan faydalanabilmesini sağlamalıdır. Şekil ve teknik birbirini dengelemeli, iç ve dış yapı birbirinin üzerine çıkmamalıdır. Vezin ve kafiye karşı değildir ancak sadece vezin ve kafiye ile de şiir yazılamayacağını savunur. Bu gibi düşünceleriyle Dilâver Cebeci, Necip Fazıl Kısakürek'e benzemektedir. İdeolojik açıdan bakıldığında ise Cebeci'nin şiirinin devrimci ya da toplumcu bir şiir olmadığını belirtmek gerekir. Memleket sevdasıyla şiirler yazdığını ifade eden Dilâver Cebeci, şiirde hiçbir ideolojiye bağlı olmadığını her mülakatında yinelemektedir.

Dilâver Cebeci'nin roman, hikâye ve tiyatro türlerine çok ilgili olmadığı bilinmektedir. Çocuk kitapları serisinde yer alan küçük hikâyeleri dışında bu türlerde eserler vermemiştir. Manzum hikâye türüne de kendini yakın bulmaz. Öğrencilerinden Serpil Seneler'in kendisiyle yaptığı röportajda bu durumu açıkça belirtmektedir.

3. BÖLÜM

ESERLERİ

A.ŞİİRLERİ

1.İÇERİĞİ

Dilâver Cebeci'nin şiirinin içeriğini bütün şiirleri çerçevesinde; gereken yerde düz yazılarının, diğer yazı ve fikirlerinin beyanlarıyla destekleyerek sunmaya çalışacağız. Bunun sebebi, Dilâver Cebeci'nin meydana getirdiği ürünler, birbirini tamamlayıp destekleyen ürünlerdir. Fikir ve muhteva yapılarında yazarın son derece tutarlı bir mahiyet gösterdiği açıktır. Şiirlerinde biçim özellikleri bazı değişimler göstermesine rağmen içerik özelliklerinde keskin değişimlere rastlanmaz. Şiirlerinde dünya görüşü, hayata, insanlara, diğer varlıklara, yaşadığı toplumsal çevrenin öğelerine ve özel olarak milletine ve vatanına bakış açısı değişken değildir. Doğrudan doğruya bir süreklilik kendini göstermektedir.

1999 yılında yayınlanan *Sitâre* adlı şiir kitabının önsözünde belirttiği gibi o, şiiri yavaş yavaş sindirilerek okunacak, okundukça tat kazanacak bir tür olarak görür. O'na göre güzel şiir, içeriğinde gerçek olmayanı terennüm eder, ama bu terennüm ettiği şey hem gerçekten daha güzel, hem de gerçek olandan daha gerçektir. Şair, şiirde ve diğer sanatlarda akıl dışılığın çok tabii olduğunu belirtir. Şiir bir yönüyle oldukça yüksek seviyede bir idrak halidir, şiirle şuur arasında bir bağlantı olduğunu bu görüşüyle öne sürer.¹⁸

Şairin şiirinin özü değişmez. Ülkücü, Milliyetçi, Türkçü hatta Turancı şiirlerinin yanında sevgiliye uzatılan bir el gibi düşünülebilecek aşk şiirleri de mevcuttur. Vatan aşkının yanı sıra bir sevgili şahsında asil ve erdem dolu bir sevdanın en duygulu, lirik, yüreğe dokunur, hüznü ve düşüncelere daldırıcı mısraları, derin ve yetkin bir anlatış biçimi içerisinde yine onun kaleminden çıkmadır.

¹⁸ Dilâver Cebeci, *Sitâre*, İstanbul 1999, s.9

Dilâver Cebeci'nin şiiri birçok edebî sanatı bünyesinde barındırır. Sembolik çağrışımlar ve kendine has imajlarla dolu olan şiiri, âdeta fazlalıklarından arınmış, ayrıştırılmış ve saf bir görüntü kazandırılmış bir şiir niteliğindedir. Birçok şiiri birbiriyle bütünlük gösterircesine devamlılık içindedir. Biri diğerinin devamı gibidir. Çoğu Türk-İslam kaynaklarından, uzun yılları kapsayan Türk şiir geleneğinden beslenir. Divan ve halk edebiyatı ürünlerini anımsatan şiirlerinde yer yer Dede Korkut'tan, yer yer Yunus'tan ve yer yer de tarz-ı kadîm üzere gazellerle Fuzûlî, Şeyh Gâlib ve Nedîm'den izler görünür.

Serbest tarzda yazılmış şiirlerinin yanında onun şiir tekniğini oluşturan asıl doğrultu, vezinli, kafiyeli, ahenkli, millî geleneğe sahip olan bir şiir doğrultusudur. Serbest şiirlerinde ise mısralara, lirik, aşkın bir felsefe, sembolik, derin bir mana, gizemli bir estetik, mistik, sofiyane bir yaklaşım kazandırmasını bilmiştir.¹⁹

Şairin görüşlerine göre şiir kutsal bir sanattır. Ona bu şuurla yaklaşmak gerekir. Sanatlar içerisinde vahye en yakın sanat olarak şiiri görür. Şiir sözdür, sestir ve ahenktir. Doğrudan kulağa hitap eden bir türdür. Onda şekil aranmamalıdır, eğer ki onda şekil aranacak olunursa putlaştırılmış gibi olur. Bu yüzden mana bile ikinci planda kalır. Şiiri açıklamaya kalkışmamalı, sadece ona yaklaşımda bulunulmalıdır. Belki de şiirde dil mantığından başka bir şey aranmamalıdır görüşüne sahip olan yazar şiirlerinde determinist eşya düzenini değiştirmeye çalıştığını *Sitare* kitabının önsöz kısmında dile getirmekten çekinmemiştir.

Temalar açısından büyük bir değişikliğe rastlanmasa da Dilâver Cebeci'nin şiirinin ve sanatçı kişiliğinin oluşum aşamaları üç dönemde değerlendirilebilir: Gurbet burcu, Hasret burcu ve Hikmet burcu. Usta yazar ve şair Behçet Necatigil'e göre kendisi de dâhil olmak üzere her şair, hayatı boyunca bu üç burçtan geçmektedir. (Çetin, 1988:107)

¹⁹ http://www.ufukotesi.com/yazigoster.asp?yazi_no=20080734

1.Gurbet burcu

Bu dönem şairin şiir hayatının ilk evresidir. Taklit, özentî ve kendini arayış aşaması olarak adlandırabileceğimiz bu dönemde şair yazdıklarının bilincine tam olarak varabilmiş değildir. Yazdıklarında birçok şairden esintiler görülebilmektedir ve kendine has bir tarzı henüz oturtabilmiş değildir. Tam olarak belirli bir vezne bağlı kalmamıştır. O anda hangi vezinle yazmak içinden geldiyse o vezni seçer ve yazmaya başlar. Yahya Kemal, Necip Fazıl ve Ârif Nihat Asya gibi şairler beğendiği isimler arasındadır. Vatan ve millet bilincinin şekillenmesinde Yahya Kemal'in, Türk-İslam estetiğinin gelişmesinde ise Necip Fazıl'ın izlerinin bulunduğu muhakkaktır.

2. Hasret burcu

Bu dönemle birlikte şairin şiir hayatının ikinci dönemi başlar. Bu dönemde şair taklit döneminden kendi kişiliğini bulma dönemine geçiş sağlar. Özentiden kurtularak kendi şiirinin yolunu bulur.

Dilâver Cebeci'nin hasret burcu döneminde ülkücü/idealist denilebilecek bir dünya görüşünü içinde tam olarak benimsediğini fark edebiliriz. Millî ve İslami bir hassasiyet kazanmış olan yazar, bu dönemde fantezilerden uzaklaşıp ülküsünü gerçek bir amaca dönüştürür ve birçok şiirinde de bu ülkeye ulaşmak için okuyucuya yollar sunmaya başlar. Artık hazırlık dönemi bitmiş, harekete geçme zamanı gelmiştir.

3.Hikmet burcu

Şairin şiirinin son dönemini hikmet burcu oluşturur. Artık şair kendi kişiliğini bulmuş, kabullerinin, benimseyişlerinin ve hayal kırıklıklarının şiirlerini yazmaya başlar. Şair, arzuladığı yahut hedeflediği pek çok ülkeye milletçe ulaşamamanın verdiği iç sızısı içindedir. Pek çok şiirinde emperyalizme karşı verdiği savaşa milletin ayak uyduramadığı hüznünü yansıtmıştır. Bu dönemde yazdığı şiirlerle âdeta hayatının bir muhasebesini yapmıştır. Telmihle örülü şiirlerinin çoğu bu

döneme aittir. Sanki bir veda geçidi yapmaktadır. Kaybettiği dostları, evdeşim dediği eşi ve Türkiye'ye mal olmuş önemli şahsiyetlere yazdığı pek çok şiir bu dönemine ait şiirlerdir. Hikmet burcu döneminde didaktik eserlerden ziyade lirik eserler yazılması da bu sebeplerdendir. Şairin artık anlatacağı şeyler azalmış, kendini ve çevresini anlatma vakti gelmiştir. Genelde şairler hikmet burcu döneminde ölümü anlatmayı seçerken o ölümü neredeyse hiç anlatmamıştır. Ancak eskiye duyduğu özlem ve yeninin yozlaşmışlığına ettiği sitemler onun sona yaklaştığının bilincinde olduğunu göstermektedir.

ŞİİRLERİNİN BAŞLICA TEMALARI

Dilâver Cebeci, Türk toplumunun büyük alaka gösterdiği Yahya Kemal, Necip Fazıl Kısakürek ve Ârif Nihat Asya gibi büyük isimlerden sonra, çağdaş Türk şiirinin değerlerini özümseyerek ruhuna sindirmiş ve Türk geleneğinin tüm ilmini bünyesinde barındırmayı ülkü edinmiş istisnaî birkaç isimden birisi olmayı başarmıştır.

Özgün, yeni ve kendine ait bir hayal gücü kabiliyetinin yanı sıra üstün telkin gücü ile kendini gösteren şair, aşk, kadın, lirizm, millî romantizm ve İslami hassasiyet çerçeveleri etrafında Orta Asya'dan saadet asrına kadar olan süreçteki kültür birikimi ve medeniyet anlayışı üzerine birçok şiirler yazmıştır. Toplumsal değişimin böylesine sorgusuz sualsiz kabul edilmesini asla içine sindirememiş ve sert eleştirilerde bulunmaktan kaçınmamıştır. Bu eleştiriler kimi şiirlerinde öfke ve kızgınlık mertebesine dahi erişmiştir.²⁰

Genel itibarıyla toplumun genelini ilgilendiren konularda yazmayı hedefleyen şair, Türkçülük, Milliyetçilik ve hatta Turan fikrini kendine rehber olarak edinmiştir. Bu rehber etrafında batılılaşma hevesi içinde giderek kaybolduğuna inandığı millet bilincini yeniden uyandırmayı, millî şuuru kuvvetlendirmeyi amaçlamıştır.

Vatan, millet, Türklük aşkı kadar bir sevgilinin şahsında soylu ve erdemli bir sevdanın da şiirlerini yazdığını görüyoruz. Gönlü bol bir şair olan Dilâver Cebeci, öncelikle “Evdeşim” diye hitap ettiği eşine son derece samimi ve lirik bir dil kullanımıyla eşsiz şiirler yazmıştır. Onun dışında bir Tataristan gezisi sırasında tanıştığı bir Tatar güzeline de şiirler yazabilen şair, saçlarını çöl gecesine, dudaklarını ise gül sağanağına benzettiği sevgili imajına birçok şiirler düzebilmektedir.

Destansı, epik unsurlar taşıyan, menkıbevî şiirlerin yanı sıra toplumsal kargaşayı ve puslu kavgaları anlatan şiirleri de göz önündedir. Kimi zaman bir mahkûma şiirler yazar, öfkeli bir yüreğin çağrısı olarak dikkat çeker, kimi zaman da sembolik,

²⁰ http://www.ufukotesi.com/yazigoster.asp?yazi_no=20080734

metafizik derinliği olan şiirlerle karşımıza çıkar. Bazen de millî efsanelerle aşkı harmanlar ve bir şiirde buluşturur. Baştanbaşa bir namazı anlattığı şiirleri de, zaman mefhumunu sonsuzluk fikri potasında erittiği şiirleri de vardır.

Ona göre toplumsal şiirleri çözümünden çok uzakta kalmıştır. Durumları apaçık belirtmesine rağmen gerekli adımlar atılmadığı için yenilgi kaçınılmaz olmuştur. Bir şiirinde bu yenilgiyi kutlamakta ve sitemini artırmaktadır. şiirlerinin konularına genellikle karamsarlık ve hüznün duyguları egemendir. şair sabırsızlık içindedir ve özlem duygusu birçok şiirinde ağır basmaktadır. Hayal kırıklıkları ön plandadır. Beklediği hedeflere yakınlaşmak yerine daima topluca bir uzaklaşmayı seyretmek zorunda kalmıştır. Ancak yine de hiçbir zaman yılmayacağını da sezdirmektedir.

Bu genel bilgilerden sonra Dilâver Cebeci'nin şiirlerinde ele aldığı başlıca temaları inceleyelim:

a.BİREYSEL VE PSİKOLOJİK TEMALAR

Aşk ve cinsellik

Ařk, iki sūje arası sevgi etkileşimi olarak adlandırılabilir, duygusal yakınlık ve bağlılık göstergesi olarak ifade edilebilecek bir his bütünlüğüdür. Geçmiři insanlık tarihi kadar eskidir denilebilir. Edebiyatımızda da aşk ve cinselliğin bu boyutlarıyla ele alındığı ortadadır. Dilâver Cebeci'nin aşk temalı şiirlerini incelediğimizde yoğun tutku, bağlılık ve özlem hislerinin göz önünde olduğunu fark ediyoruz.

Dilâver Cebeci'nin, beşerî aşkla ilgili şiirleri çok sayıda olmasa da gerekli yoğunluğu ve paylaşımı sağlayabilmektedir. Birçok şairin içselleştirip okuyucularına sunduğu aşk, Cebeci'yi en çok vatan ve Türklük aşkı çerçevesinde vurmuştur. Sevgiliye duyulan aşk, onda çok fazla sirayet etmemiştir. Ancak kişilik itibariyle insan sevgisine ve doğasına son derece önem verdiğini bildiğimiz şair, tabir yerindeyse sevdi mi sonuna kadar seven ve bağlanan bir yapı içerisindedir. Lirikmi sevdiği kadınların varlığından beslenir. şiir yazma vakti geldiği zaman ki bu çoğu

zaman bir otobüs, bir yürüyüş yahut yağmurlu bir gecede evinin balkonunda oturma esnasında gerçekleşir, kaleminden en efkârlı aşk şiirlerinin döküldüğüne de rastlanabilir.

Aşk, âşık ve sevgili üçlüsünün her biri birbirinin tamamlayıcısıdır. Biri olmazsa öteki de olmaz. Şairin şiirlerinin çoğunda sevgili imajının idealize edildiğini görüyoruz. Çoğunlukla hece ölçüsü kullanarak yazdığı aşk şiirlerinde sevgiliye hitap şekli oldukça etkileyicidir. Örneğin “Babamın Yarım Kalmış Sevdasının Yerine” adlı şiirinde:

Sîneme yüzlerce ok saplanırdı
 “Kırpiğin kaşına değdiği zaman”
 Bir sızı içimde keleşenirdi,
 Kulağım adını duyduğu zaman. (Cebeci, 2000:40)

diyerek sevgili gözlerini kapadığında gönlünde yüzlerce yaralar açıldığını, sevgilinin adını bile duysa içine bir sızının düştüğünü belirtmektedir. Divan edebiyatından izler taşıyan bu kıtanın bulunduğu şiirin tamamını incelediğimizde sevgiliye olan hayranlığını her kıtada sürekli tekrar ettiğini görmekteyiz:

Kâh zülfünün karasında yatardım,
 Kâh gözünün deryasında yiterdim.
 Seni hayal eder dilek tutardım,
 Göğümde bir yıldız kaydığı zaman.

Dilâver Cebeci’ye göre baharın gelişi, aşkın müjdecilerinden biridir. Birçok edebiyatta âdeta âşığın mevsimi olarak kabul gören bahar mevsimiyle, sevgili ve âşığın gönlü açılır, birbirine doğru meyil kazanır ve soğuk geçen günlerin bir sonu gelir. Âşığın sevdası bir çiçek gibi açılır, güneşi olan sevgiliye doğru döner:

Bahar başlayınca elvan toyuna,
 Sevdam çiçek açar idi boyuna...
 Koyakdaki gür derenin soyuna,
 Söğüt dallarını eğdiği zaman.

Yine “Aklıma Düştü” adlı şiirinde, bahar, âşığa aşkı hatırlatan bir vazife üstlenmektedir:

Bir bahar rüzgârı değdi saçıma
 Yumuşak ellerin aklıma düştü
 Erguvan arzular doldu içime
 Katmerli güllerin aklıma düştü (Cebeci, 2003:21)

“Söz” adlı şiirde bahar mevsiminin gelişiyile âşık sevgilisine kavuşma sözü verir:

Vakit gelmeyince açılmaz gonca,
 Bahar gelsin seller aksın ilkönce.
 Bizim ilin turnaları gelince,
 Yücelerden yiğitleri sor hele! (Cebeci, 2003:75)

“Sen Varsın” adlı şiirde bahar geldiğinde âşığın gönlünde çiçekler açmaktadır:

Sevdiğim kışlada mevsimler geçer,
 Kara kışta, sıcak yazda sen varsın.
 Her bahar gönlümde çiçekler açar,
 Sarılar giyinen güzde sen varsın. (Cebeci, 2003:76)

Ancak her zaman âşığın beklentileri bir cevap bulmaz. Aslında çoğu zaman bu beklentilere bir yanıt alındığını görmeyiz. “Babamın Yarım Kalmış Sevdasının Yerine” şiirinin son kıtasında da âşığın durumu bu şekilde olmuş, gönlü ve aşkı yarım kalmış, solmuştur. Bu yarım kalmışlık içinde şair yine de sevgiliye olan doyumsuzluğuyla ölümü bekleyecektir:

Bu aşk can evimde kaldı da yarım,
 Hâlâ o iklimden sesler duyarım.
 Kim bilir belki de sana doyarım,
 Topraklar yağmura doyduğu zaman. (Cebeci, 2000:40)

Âşığın sevgiliye visalının imkânsızlaştırıldığı bir diğer şiiri “Temennî” adını taşır. Bu şiirde âşık bir gün tesadüf eseri yolda sevgilisine rastlar ve bu tesadüfle dili tutulur, kalbi yerinden çıkarcasına atmaya başlar, küllenmeye yüz tutmuş sevgisi yeniden alevlenir ve çevredeki insanlar bu buluşmaya tanıklık ederler:

Bir gün sokakta sana rastlasam
 Gözlerim üstüne çakılıp kalsa
 Yolun ortasında tutulsa dilim
 Aklım saçlarına takılıp kalsa (Cebeci, 2000:44)

Kalbim kütür kütür atsa derinden
 Dağlar taşlar kımıldasa yerinden
 Denizi andıran gök gözlerinden
 Göğsüne damlalar dökülüp kalsa

Karşılaşmanın verdiği bu can alıcı heyecanın ardından çevredekilerin bir olay varmışçasına dikilip kalmasıyla âşığın bu tesadüfü ne kadar önemli gördüğünü anlıyoruz. Nitekim divan edebiyatında âşık, sevgiliye bir türlü kavuşamaz. Sevgili, âşığa visal iznini hiçbir zaman vermez. Hece vezniyle yazılmış olan “Temennî” şiiri, konu itibariyle divan edebiyatı, şekil itibariyle ise halk edebiyatından izler taşır:

Nihayet öğrense sevilen seven
 Kavuşmaya engel olamazmış ten
 Rûhum rûhun ile kucaklaşırken
 Bedenim orada yıkılıp kalsa

Şairin aşk şiirlerinde sevgilisine olan bağlılığını ve onu kendi gönül gözüyle nasıl gördüğünü ifade eden “Aklıma Düştü” şiirindeki sevgili tasvirlerine dikkat çekelim:

Sıcağın çözerdi katı buzları
 Dudağın dökerdi aşk yıldızları
 Yanak üzre sarı çiçek tozları
 Püskürme çillerin aklıma düştü (Cebeci, 2003:21)

Gün batanda gece ile yarışan
 Hançer çekip kaş ucuyla vuruşan
 Ara sıra kirpiklere karışan
 Siyah kâhküllerin aklıma düştü

Görünüyor ki, âşık, sevgilisini tasvir ederken, dudaklarını aşk yıldızları döken gökyüzüne, siyah kâküllerini ise gece ile cenk eden hançerli bir savaşıya benzetmektedir. Yine aynı şiirin son kıtasında sevgilinin gözleri bengisu dolduran ve içinde ateşler yanan bir pınara benzetilmektedir:

Bakarken gözlerin pınar gibiydi
 Bengisu doldurup sunar gibiydi
 İçinde ateşler yanar gibiydi
 O diri hallerin aklıma düştü.

Şairin “Ekincikte Bir Gece” adlı şiirinde aşkın canlandığı zaman dilimlerinden biri olarak da geceye önem verdiğini görmekteyiz. Bir gece Muğla / Marmaris’teki Ekincik kasabasında şair, yine bir şiir yazma anına denk gelir. O an sanki yıldızlar sagu sağmakta, şairin ellerine âdeta gümüş yağmaktadır. Yüzyıllar sanki bir ana sığmakta, şairin unutulmaz hatıraları gözünde canlanmaktadır:

İçimdeki hayal perisi uyandı:
 Hayallerim son menzile dayandı
 Özüm sözüm hep sevdaya boyandı
 Aylânın burçlara ağdığı gece (Cebeci, 2000:63)

Kıtanın son dizesinde adı geçen (Aylâ) kişi, Dilâver Cebeci'nin gerçek hayattaki eşi Ayla Cebeci'dir. Bu durumdan da şiirin, birçok şiirde "Evdeşim" olarak hitap edilen kişi olan Ayla Cebeci'ye ithaf edildiği anlaşılmaktadır. Şairin Ekincikte yaşadığı bu gece sanki diğer gecelerden özel bir gecedir. Bunun sebebi aklına eşinin, eşiyle ilgili hatıralarının ve aşkıyla ilgili kurduğu düşlerin gelmesidir.

Dilâver Cebeci'nin eşi Aylâ Cebeci için yazdığı şiirlerin doruk noktasında "Evdeşim" adlı şiir bulunur. Bu şiirde evdeşini tasvir ederken söylediği, teninde gül açmak, saçlarından ay ışığı süzülme, ağladığında çöle yağmur yağdırmak, güldüğünde göğe yıldız ağdırmak gibi söylemler son derece etkileyicidir. Her biri insanı derinden etkileyen özgün çağrışımlardır:

Dokundukça, ak teninde gül açan,
 Yürüyende kâh salınan kâh uçan,
 Dar günümde yollarıma nûr saçan,
 Elâ gözlü, selvi boylu evdeşim. (Cebeci, 2003:72)

Saçlarından ay ışığı süzülen,
 Sıcağında katı buzlar çözülen,
 Satır satır kaderime yazılan,
 Kor yürekli, melek huylu evdeşim.

Şairin sevgiliyle ilgili hâtıralarının depreştiği bir diğer şiiri "Kıyamet" adını taşır. Bu şiirde de şairin aşkı küllenmeye yüz tutmuş, sabrı beklemekten dolayı tükenmiş ve hatta sevgili yavaş yavaş unutulur hale gelmiştir:

Unutmuştum çıkıp geldin ansızın
 Bakışların beni çöllere attı
 Yüz yerimde yara vardı kapanmış
 Kirpiklerin ok yağdırdı kanattı (Cebeci, 1999:39)

Gizli bir âteşin külü savruldu
 Kanım alevlendi sînem kavruldu
 İçimde bir ummân çalkandı durdu
 Fırtınalar koptu gemiler battı

Şairin gönlünde bunlar olurken, sevgilinin gelişi âdeta bir kıyameti andırmaktadır. Bu kıyamet, kötü anlamda bir kıyamet değildir. Şair içinde sevgilinin anısını çoktan öldürmüş, yıllar sonra karşısına çıkmasıyla bütün anıları ve aşkı yeniden depresmiştir. Şair bu durum karşısında ne yapacağını bilememekten kaynaklanan bir kıyamet yaşamaktadır. Hatta içinde belki de bu kıyamete yıllardır gönüllüdür:

Sabır bendim taşı taşı çağladı seller
 Şakıdı yeniden susmuş bülbüller
 Ordulaştı ümitlerle emeller
 Ilgar etti tozu dumana kattı

Birçok şiirinde rastlayabileceğimiz “ılgar” kelimesi, bir atın tozu dumana katarak dörtnala koşması anlamına gelir.²¹ Burada da ılgar olan ümitlerle emeller, şairin bu kıyameti aslında içten içe istediğine işaret etmektedir.

Şair kimi şiirlerinde sevgiliye sığınan, iltica eden bir âşığı canlandırır. İçinde çözemediği durumları, hislerindeki başıboşluğunu ve korkularını, sevgiliye sığınıp bir masal âlemine iltica etmekle yok edebileceğine inanır:

²¹ <http://sozluk.sourtimes.org/show.asp?t=ilgar>

Masal kaçkını devler gezinir şehirlerde
 Kenetlenmiş sarı seyrek dişleri
 Söner birden bebeğimin pembe gülüşleri
 Ürperir örümcekler ağlarına sığınır
 Ben sana...(Cebeci, 1999:51)

İltica için sığınmayı düşündüğü sevgiliye öyle bir anda elini uzatıp da kavuşmayı şair has kavuşmalardan saymaz. Ona göre sevgiliye ulaşmak için belirli bir acıdan, sınavdan ve zorluklarla dolu bir yoldan geçmek gerekir. Sevgili, kolay kolay eline girmemeli, âdeta sarp yamaçlarda bir kale olmalıdır. “Arayış” adlı şiirinde sevgiliye bu açılardan seslenirken, şiirin sadece beşeri sevgiliye sesleniş olmadığı, ayrıca tasavvufî bir mana da taşıyabileceği göz önünde bulundurulmalıdır:

Sakın kolay kolay girme elime
 Arayı arayı bulayım seni
 Muhkem bir kale ol sarp yamaçlarda
 Kuşatıp cenk ile alayım seni (Cebeci, 1999: 33)

Ben istemem öyle kolay zaferi
 Akmalı alnımdan ülkümün teri
 Aktarıp toprağı yırtıp gökleri
 Muammâlar içre bileyim seni

Söz konusu şiirde Allah’ı arayış fikri de barınmaktadır. Bu arayış yolculuğu sırasında (seyr ü sefer) karşılaşılan nice zorluklar, kâmil insanlığa ulaşabilmenin yegâne şartlarındandır. Şair de şiirin dördüncü kıtasında tasavvufî makamlardan söz açarak bu arayışın bir Allah arayışı olduğuna da işaret etmektedir:

Dolaşayım gönlümdeki köz ile
 Yıldızları yandırayım söz ile
 Otuz iki makam on dört saz ile
 Bir günde kırk defa çalayım seni

Dört Kapı Kırk Makam şeklindeki Kâmil (olgun) insan olma ilkelerini Hünkâr Hacı Bektaşî Veli'nin oluşturduğuna inanılır. Hacı Bektaşî “Kul Tanrı’ya kırk makamda erer, ulaşır, dost olur.” buyurmuştur. Söz konusu ilkeler aşama aşama insanı olgunluğa ulaştıran ilkelerdir. Bir diğer yoruma göre ise şeriat anadan doğmak, tarikat ikrar vermek, marifet nefsinin bilmek, hakikat Hakkı özünde bulmak yollarıdır.²²

Şairin sevgiliye kolay ulaşmama isteği “Söz” adlı şiirinde de kendini göstermektedir. Âşık bu şiirde sevgiliye beklemesini, bu bekleyiş esnasında kendisinin de nice zorluklar yaşayacağını ancak sabredip sonunda sevgilisine verdiği visal sözünü tutacağını ifade eder. Nitekim yaşana zorluklar sonrasında yaşanan kavuşma, çok daha fazla değer kazanacaktır:

Bekler misin, ciğerinde kan mı var?
Geleceğim, geleceğim dur hele!
Mor dağlardan sarı şafak sökende,
Gök mâvisi düşlerini yor hele! (Cebeci, 2003:75)

Vakit gelmeyince açılmaz gonca,
Bahar gelsin seller aksın ilkönce.
Bizim ilin turnaları gelince,
Yücelerden yiğitleri sor hele!

Aynı şiirin beşinci kıtasında:

Alnımdaki kara yazı silinsin,
Kör karanlık dokuz yerden silinsin,
Tan ağarsın, eğri doğru bilinsin,
Yağadursun illerime nûr hele!

²² <http://alevibektasi.org/inances4.htm>

diyerek şairin kaderci bir anlayış sergilediğini de görüyoruz.

Dilâver Cebeci, Yahya Kemal'in ordu-millet anlayışına son derece bağlı bir şairdir. Ona göre her Türk asker doğar. Asker olan gençler yüreklerinde vatan sevgisinin yanında, aile ve akraba sevgisi ve elbette ki geride bıraktıkları sevgiliye karşı bir sevgi de beslerler. “Sen Varsın” adlı şiirinde kışlasında askerde olan bir gencin ağzından sevgiliye duyulan özlem dile getirilmiştir:

Sevdiğim kışlada mevsimler geçer,
Kara kışta, sıcak yazda sen varsın.
Her bahar gönlümde çiçekler açar,
Sarılar giyinen güzde sen varsın. (Cebeci, 2003:76)

Bu dörtlükte âşığın yaz kış sevgiliyi aklından düşürmediğini ve sadakatının en üst noktasını görmekteyiz.

“Kızlar tepesi”nde bayrak açılır,
Eteğine gök kurşunlar saçılır,
Çelik namlulardan hedef seçilir,
Arpacıkta, gözde, gezde sen varsın.

Askerlik görevini yerine getirmekte olan âşık, gördüğü ve karşılaştığı her şeyde sevgiliden bir parça bulmakta, oldukça saf ve temiz bir aşk duygusu taşımaktadır. Her dost bakışında, her güler yüzde hatta gözlerine dolan her tozda sevgiliyi hatırlar. Bağlılığı üstün derecededir. “Sen Varsın” şiiri aşkı en duygulu biçimde anlattığı şiirlerinden biridir.

“Yıllar Sonra” adlı şiirde âşık, sevgilisi ile yıllar sonra yeniden karşılaşır. “Temennî” şiiriyle benzer bir konuyu işleyen şiirin farklı özelliği ise âşığın sevgiliyi beklediği gibi bulamamasıdır. Zaman mefhumu, sevgiliden birçok şeyi alıp götürmüştür. Saçları ağarmış, elleri eski sıcaklığını, ses tonu albenisini kaybetmiş, kokusu etkileyiciliğini yitirmiştir:

Yıllar saçlarını tarumar etmiş,
 Güzelim tellerin böyle değildi!
 Günler boyu sevdamızla yanardı,
 Sıcaktı ellerin böyle değildi! (Cebeci, 2003:78)

Aynı şiirin üçüncü kıtasında:

Yüreğin kafeste çırpınan bir kuş,
 Gamzelerin ıssız, avuçların boş...
 Ne zaman koklasam olurum serhoş,
 Al aldı güllerin, böyle değildi!

diyerek sevgilinin güzelliğinden çok şey kaybettiğini belirten âşık, bu duruma oldukça üzüldüğünü de bir sonraki iki kıtada ifade etmekten kaçınmaz. Sevgilinin gözleri karanlık ve hatta bir şeylere dargın gibidir. Dudakları kırgınlığını sezdirmektedir. Âşık bu durumun kendine kaynaklanıp kaynaklanmadığını merak içindedir. Sevgiliyi görünce kendinden bahsetmeyi unutmuş bir hale bürünür. Bunun için haddini aşacak kelimeler söylediğini ifade ederek özür diler ve bu rastlayışa bir son verir.

Sevgili, âşığı pek çok şiirde gözleriyle mest etmekte ve ona kendini kaybettirmektedir. Divan şiirinde ve halk şiirinde gözler, âşığın kalbini en çok yakan, en çok yaralayan ve aşka en çok yön veren organlar olmuştur. “Gözlerin” şiirinde şair, sevgilisinin gözlerini tasvir etmesinin yanı sıra çözemediği bu gizemli silahı sorgular:

Siyah mı, elâ mı, yeşil mi bilmem?
 Gözlerin, gözlerin, aman gözlerin!
 Alır beni mor dağlara çıkarır,
 Sevdalı başımda duman gözlerin (Cebeci, 2003:83)

Sevgilinin gözleri çoğu zaman çağlar boyu seyredilesi bir menzil, çoğu zaman pupa yelken içinde kaybolunacak bir okyanus, kimi zamansa uçsuz bucaksız bir çöle benzetilir:

Göz kırpmadan çağlar boyu seyretsem,
Aşkın çağırdığı menzile yetsem.
Pupa-yelken orda kaybolup gitsem,
Bir uçsuz bucaksız umman gözlerin.

Sevgili, bakışlarını âdeta kılıç gibi kullanarak her zaman âşığın yüreğini yaralamakta, gamzeleriyle oklar atıp göğsünü delmektedir. Fakat buna rağmen âşık hiçbir zaman halinden şikâyet etmez ve bu durumu sevgilinin ona olan ilgisi olarak kabul eder:

Gözlerin bir çölde lâcivert gece:
Işıklar oynaşır sarışın ince...
Her sînede yara açar derince:
Zağlı kılıçlardan yaman gözlerin.

Çölde sarışın ışıkların oynaşması sözünden elaya yakın bir renkte olduğu izlenimini veren o gözler, âşığın âdeta cenklerde hayatta kalmasını sağlayan hayat kaynağıdır. Âşık o gözleri düşünüp yaşama sevinci kazanır ve bir yaydan boşanan ok gibi cesaret ve hız kazanır:

Gözlerin cenklerde yaşatır beni,
Gerilmiş bir yaydan boşaltır beni,
Bozkır hilâlince kuşatır beni,
Gözlerin, gözlerin aman gözlerin.

Dilâver Cebeci'nin aşk ve cinsellik teması üzerine yazdığı en etkileyici şiirlerden birisi de "Hun Aşkı" adını taşıyan şiiridir. Bu şiirde, âşık ve sevgili Hun İmparatorluğu zamanında yaşayan iki kişidir. Âşık, sevgilisinden uzakta, cenk

mevhanlarında. “Sarı bürçeklim” olarak adlandırdığı sevgilisi ise otağında halkıyla beraber yaşamaktadır. Âşık, sevgilisini geride bırakmış, onun ve vatanının uğruna bin Kırğız ile dövüşmeye gitmiştir. Uzak kentlerdedir. Hasreti son seviyededir. Sevgiliden uzakta kendisini âdetâ bir mahkûm gibi hissetmektedir. Ancak ona ulaştığı zaman özgürlüğüne kavuşacaktır. Gittiği her yerde sarı bürçeklisini arar. Fakat bulamaz. Bulamadıkça da aramaya devam eder. Bütün Çin illerini dolaşır. Akınlarını sürdürür. Dilâver Cebeci’nin bu şiirde Türklük bilinci ve tarihi ile aşkı bir potada nasıl erittiğini gayet net bir biçimde görebiliriz. Türklerde dinî inancın Gök Tanrı inancı olduğu o dönemde âşık, sevgilisini Gök Tanrı’ya sormaya niyetlenir. Ancak Tanrı çok yücelerdedir. Sesi ona bir türlü ulaşmaz. Şiirde adı geçen diğer bir isim Erlik Han’dır. Erlik Han eski Türklerin ve Moğolların inancı Tengricilikte yeraltı âleminin efendisidir. Altayların bir yaradılış efsanesine göre Erlik Han, dünyanın yaradılışında Tengri’ye karşı fenalık yapmış ve Tengri onu ceza olarak yeraltı âleminin efendisi yapmıştır.²³ Âşık, Gök Tanrı’dan sevgilisi hakkında yanıt alamayınca “Erlik Han’a mı sorayım” diyerek ikileme düşmektedir. Oysa korkusu buna engel olacak ve ona da danışamayacaktır. Bütün bu sıkıntılara kış mevsimi de eklenir. O dönem Türk topluluklarının mevsim dinlemeden yaptıkları akınlara göndermede bulunan şair, soğuk Altay dağlarında akınlarda olan âşığın, sevgiliyi düşünerek ısındığını ifade ediyor. Anasını, atasını, obasını, avlusunu geride bırakan âşık, bir tek sevgiliye geri döneceği inancıyla ayakta kalmaya devam etmektedir. Selenge ırmağı yol vermez olmuştur, giysileri eskimiş, silahları artık pas tutmuştur. Ancak bütün bu zorluklara sevgilinin vuslatı değerdir. Âşık, sarı bürçeklisi olan sevgilisini bulana dek at sürmeye devam edecektir:

Sarı bürçeklim, her şeyim,
Uğruna bin Kırğız'la vuruştüğüm.
Yine sensin aklımda..

Uzak kentlerden geliyorum,
Seni arıyorum kaç yıldır.
Kime sorsam sarı bürçeklim kime..?

²³ <http://tr.wikipedia.org/wiki/Erlik>

Gök Tanrı'ya sorsam, sesim ulaşmaz,
 Erlik Han'a sorsam korkuyorum.
 Altaylar'da at sürmekteyim şimdi.
 Kar yağıyor,
 Altaylar sisli sarı bürçeklim.
 Ben taş gibiyim, taş gibiyim.
 Yüreğimi çaldığından bu yana .
 Üşütmüyor soğuk beni.
 Şimdi nasıldır, gün doğusu bilsen sarı bürçeklim,
 Her şeyi bir yana attım,
 Terk ettim anamı, obamı, atamı, avlumu.
 Hem Çine akın vardı o sene
 Ben senden yana döndüm. (Cebeci, 1973:36)

Sevgili birçok şiirde âşığı yalnızlıktan kurtaran bir kurtarıcıdır. Âşık birçok şiirde yorgundur, nice acılardan henüz çıkmış, birçok yarayı ruhunda biriktirmiştir. Sevgiliye kendini bırakır ve ondan yardım ister. İhtiyacı olan silkinişi ona, bir tek sevgili kazandırabilir. “Gel” adlı şiirde bu duruma örnekler buluyoruz:

Soy bir cenk elbisesi gibi üstümden yorgunluğu
 Avuçlarıma yıldızlar dökülürken gel.
 Bırak yaşamayı sarışın sabahlara,
 Karanlığı yedi yerden del. (Cebeci, 1973:48)

Âşık, sevgiliye, yalnızlığı öldürmek ve haksızlıkları yok etmek için gel çağrısı yapmaktadır:

Bir zafer ulağı gibi uzaklardan,
 Gel sızılı günlerime otur ne olur,
 Cümle haksızlıklara inat olsun diye,
 Kimsesizliğe vur, yalnızlığa vur!

“Sevgi Aralığı” adlı şiirde âşığın her şeyinin sevgiliden sorulması isteği ön plana çıkar. Yine bu şiirde de birçok şiirinde olduğu gibi Türk toplumunun savaşçı ve göçebe kimliğinin varlığıyla bütünleştirilen aşk temasına rastlıyoruz:

Kurumuş denizlerin suçlusuyum çağlardır.
Ben göçlere, ben cenklere tanıgım.
Bu kirpiklerimden damlayan iyiliğin kanı
Ve göz bebeklerimdir sevindiren şeytanı;
Günahım senden sorulsun. (Cebeci, 2003:138)

“Sana Kadar” adlı şiirde şair tüm varlıkların sınırının sevgilinin ayaklarına kadar uzandığını belirtir. Sabırla hürriyeti bekleyenlerin, mutluluk ve kavuşma hasreti çekenlerin yaşadığı dünyada, kanlı ve acılı bir düzenin olduğu hatta yıldızların bile gökte tutsaklık çektiği o devirde her şey sevgilinin ayağına kadar uzanan bir çizgidedir. Anlatılmak istenen sevgilinin her şeyin son durağı olduğudur. Ne yaşanırsa yaşansın, devir hangi devir olursa olsun en son dönüş sevgiliye olacaktır:

Ayaklarında gümüş zincirlerle,
Üstümüzde tutsak ve sessiz dursun yıldızlar.
Ey düşlerimi kurşunlayan beyaz ışık,
Düşüncem sana kadar. (Cebeci, 1973:51)

Aynı şiirin beşinci ve son kıtasında da görüşlerini destekler. Âşığın dileği sevgilinin ayaklarında biter:

Seni en kalabalık şehirlere çağırıyorum;
Yüreğimde yedi renkli bayramlar...
Bu yorgun gözlerimi unutma ne olur,
Dileğim sana kadar...

Kimi zaman da şair vefasız ve acı veren sevgiliye yaptığı düşmanlıklardan dolayı sitem eder. "Düşman" adlı şiirde acı veren anıları yaşatan sevgili, âşığın dostâne davranışlarına düşmanca tavırlarla yanıtlar vermiş ve onun gönlünü yaralamıştır. Âşık en sonunda içinde büyüttüğü tüm sevgiyi öldürür ve sevgiliye istediği düşmanlığı verir. Yeniden karşılaşmalarına hazırlanır ve alacağı zafer için çalışmalarına başlar. Sevgili, onun için kobra bakışlı bir engerektan, kara bir yilandan başkası değildir:

Bir gün çıkıp gelirse yüreğindeki askerler,
Yıldızlar senden yana olursa bir gün;
Boynuma yağlı kementler hazırla,
Düşünceme cellat ol. (Cebeci, 1973:53)

Aynı şiirin son kıtasında zafer yemini ve benzetmeler daha dikkat çekicidir:

Pirhos'ca bir zafer kazanacağım,
Al, iyimser dualarımı, çok yaşa.
Kobra bakışlım, engereğim, karayılanım,
Düşmanım ol, düşmanım ol.

Şiirde adı geçen Pirhos, Truva kahramanlarından Hektor'un eşidir. Hektor'un, oğlu Astianaks'ın ve ailenin tüm üyelerinin vefatından sonra Akhilleus'un oğlu Pirhos'un tutsağı olur. Bu ilişki sonunda da oğulları dünyaya gelir. Ancak artık Pirhos onu eşi olarak tanımaz ve Hektor'un kardeşi Helenus'a verir. Euripides'in ve Racine'in aynı adı taşıyan trajedileri vardır.²⁴

İnsanı derinden etkileyen ve farklı çağrışımlar ihtiva eden "Masal Güzeli" adlı şiirde, şair, sevgilisinin saçlarını ipek yolunda yorgun bir bezirgâna benzeterek son derece özgün bir söyleyiş yakalar. Saçların dağınıklığı ve bezirgânın yorgunluğuna ve sağa sola salınışına, yumuşaklığı ise bu bezirgânın ipek yolundan gelişine bağlanmıştır. O saçlar aynı şiirde bir çöl gecesine benzetilir. Bu da saçların siyah

²⁴ <http://www.tarihvakfi.org/page/40>

renginden kaynaklanmaktadır. Çöl ikliminde gecelerin oldukça rüzgârlı geçmesi yine saçların dağınıklığıyla ilgilidir. Sevgilinin dudakları sanki şafaktan kopmadır. Güneşi andırması parlaklığından ve kırmızılığındandır. Asya şehirlerine yağın bir gül sağanağı olarak da nitelendirilen dudaklar kırmızı rengi ve kokusu dolayısıyla güle benzetilmektedir:

İpek yolunda bir yorgun bezirgân
Ve öl gecesi saçların...
Asya şehirlerine gül sağanağıdır,
Şafaktan kopma dudakların. (Cebeci, 2003:144)

Bir ıra aydınlığı eski akşamlardan;
Düşlerce hür ve sessiz, dolar avuçlarına.
Bir mabet serinliği getiri belki Buhara’dan
Ulağıdır, caddelerin, sokakların...

Buhara kentinde su sorunu yüzyıllardır aşılamayan bir sorundur. Şiirde de sevgilinin gözlerine Buharalı çocuklar âdeta suya hasret kaldıkları gibi hasret kalmışlarıdır. Şair bu sorunu önceden bildiğinden bu iki durumu oldukça özgün bir benzetmeye dönüştürmeyi başarmıştır. Sevgilinin ayak bastığı yerlerden âdeta zemzem suyu fişkırmaktadır:

O altun kâhküllü masal çocukları,
Bin yıldır gözlerine susuz...
Gözlerin yön yitimi ve pınarlarda arı.
Zemzeme çığı topukların...

Şairin “Koşu” adlı şiirini incelediğimizde âşık, sevgiliye sitemlerini devam ettirmektedir. Sevgiliye duyulan aşkın derecesi çok yüksektir; ancak sevgilinin bu aşka verdiği karşılık âşığı hiç tatmin etmez. Sevgili, âşığa yaklaşmaz, çoğu zaman ondan uzak durur. Şair bu durumu, “isil isil yağmurlarımdan kaçmışsın” dizesiyle

belirtir. Sevgili, âşığın içinde bulunduğu belalara, zorluklara karışmaz. Âşık da bu duruma gayet sitemkâr yaklaşır:

Güzelliğim düşüncene sığmadı,
Biraz daha kalsa idin ölürdün,
Çisil çisil yağmurlarımdan kaçmışsın,
Sularına gelse idin ölürdün. (Cebeci, 1973:60)

Âşığa göre sevgili, âşığın henüz en yüce seviyeye ulaşmayan aşkına dayanamamıştır. Demek ki o seviyedeki aşkıma şahit olsan ölürdün diyerek sevgili yergiye uğramıştır.

Aşk, âşık ve sevgili üçgeninde aralarda perde perde sırların olması beklenemez. Âşık, her yerde aşkını, içindeki hisleri oldukça açık ve net bir biçimde beyan etmektedir. Gizlisi saklısı yoktur ve herkesin olanlara şahit olmasını dilemektedir. Bu durumdan hiç çekinme gereği duymaz. Ancak sevgili, aralarındaki her şeye bir giz koymakta ve daima üstü kapalı hareket etmektedir. Elbette ki bu da mutluluğun, tebessüm dolu anların yok olmasına sebebiyet vermektedir:

Katı gerçek filizlendi her yerde,
Daha aramızda sır, perde perde.
Tebessüm nerede, mutluluk nerde,
Bir kerecik gülse idin ölürdün.

Âşık, “Ellerin” şiirinde kendi sessiz ve yalnız dünyasında acı içinde yaşamaktadır. Dost kentleri sevgili için terk edip gelmiş; ancak sevgiliden beklediği sevgi ve şefkate kavuşamamıştır. Dara düşmüş durumdadır ve her yanı uçurum gibidir. Âşığın çaresizliğinin gayet açık bir biçimde anlatıldığı bu şiirde bu çaresizlik içinde dahi umutların sıcak tutulması gereği telkin edilmektedir. Umutları yeşertecek olansa sevgilinin elleri olacaktır:

Dost kentleri yıkıp sana gelmişim,
 Esirin olmayı şeref bilmişim.
 Bilsen ıssızlıktan nasıl yılmışım. (Cebeci, 2003:146)

Bu sessiz dünyama girecek misin?
 Ellerini bana verecek misin?

Gül yüzünü gecelere dokurum,
 Şiirimsin günde bir kez okurum.
 Dara düştüm, sağım solum uçurum;

Şimdi bu müşkülüm görecektir misin?
 Ellerini bana verecek misin?

Şairin aşk ve sevgili tasvirini yoğun tuttuğu bir diğer şiiri "Seni" adını taşır. Söz konusu şiirde sevgili, âşığın gönlüne nakış nakış örülen, gece gündüz açılmak bilmeyen bir kördüğüm gibidir. Kızdığı zaman kılıç kadar keskin, diken kadar sivri kaşları vardır. Gözleri okyanus misali berraktır. Çiçeklerin, güllerin rengini yanaklarında taşır. Dilleri mâni ve türkû gibi gönle hitap eder. Gözleri doğuştan sürmeli, görünüşü ise âdeta bir yağmur gibi saf ve temizdir.

Gözlerinde berrak sular gördüğüm,
 Gece gündüz uğraştığım kördüğüm.
 Nimet diye huzuruna vardığım,
 Kiraz seni, elma seni, nar seni. (Cebeci, 1973:64)

Âşığın gönlünde sevgili en yüce yere sahiptir. Bulutlarda bir yerde yaşayan sevgili, yağmura benzetildiği son dörtlükte bulutlardan yeryüzündeki çöllere ve âşığın gönlüne düşer ve oralara bereket ve sağlık getirir. Âşık bu dörtlükte kendisini çöle benzetir. Sevgili de onun gönül çölündeki ateşi dindirebilecek bir yağmur damlası gibidir:

Yücelerde bulutlarla yaşarsın,
 Verimlice yüreğime düşersin.
 İn çöllere, kuru otlar yeşersin,
 Yağmur seni, dolu seni, kar seni...

Sevgiliye uzakta olan âşık, gördüğü, duyduğu, dokunduğu her şeyde onu hisseder. Ondan gelebilecek bir haber, resim yahut mektup, aşkının depresmesi için büyük bir sebeptir. "Resim" adlı şiirde bu duruma örnekler görüyoruz. Vatanına, milletine ve dolayısıyla da bayrağına son derece bağlı bir şair olarak tanınan Dilâver Cebeci, bu şiirde sevgilisinin yüzünü rengi dolayısıyla Türk bayrağına benzetmektedir. Yüzün aya gözlerinse ılık saçması bakımından yıldıza benzetilmesi Türk şiirinde sıkça görülen benzetmelerdendir:

Sevdiğimden resim geldi dün bana,
 Ceylan gibi duruşunu seyrettim.
 Sarı saçın omuzlarından aşağı,
 İnce bele varışını seyrettim. (Cebeci, 1973:66)

Gül yüzünde bayrağımdan renkler var;
 Baktıkça yiğitte dağılır efkâr.
 Sinemi delmeğe almışlar karar;
 Kirpiklerin yarışını seyrettim.

Âşığın gönlünü ikiye ayırmaya, sevgilinin saçlarının gücü yeter. Onun hasretiyle yanıp tutuşan âşık için, bu pek de zor olmayacaktır:

Bir ara dalmışım zülûf ucunda;
 Saraylar yaptırdım Turan'da Çin'de.
 Sigaramın dumanları içinde,
 Bir alımlı sarışını seyrettim.

Dilâver Cebeci'nin aşk ve cinsellik temasını taşıyan ve sevgilinin güzellik öğelerinden biri olan saçlarını öven şiirlerinden birisi de “Saçlarını Uzatmadın” adını taşır. Bu şiirde âşık, sevgiliye saçlarını beline kadar uzatması temennisinde bulunur. Saçların uzunluğu, âşığın sevgilisine olan beğenisinin yanında aşkının seviyesini de belirtmektedir. Saçlar uzadıkça âşığın hisleri de artacaktır:

Bir öğülmüş kulsun dedim,
İnce beli bulsun dedim,
Belik belik olsun dedim,
Saçlarını uzatmadın. (Cebeci, 2003:149)

Âşık, “Resim” adlı şiirde olduğu gibi bu şiirde de sevgilinin saçlarına dalıp kendini kaybeder:

Dedim güzel koyma darda,
Murat budur Türkmen erde
Usum gitti zülüflerde,
Saçlarını uzatmadın.

İmkânsız aşk temasını işleyen, hüznü ve trajik bir hikâyeye sahip olan “Olumsuz Koşma” adlı şiirde âşık, değiştirilemez bir alın yazısına sahiptir. Şairin kaderci bir anlayış sergilediği şiirde zamana ve yurtsuzluğa karşı da bir sitem duygusu sezilir:

Yüreğime kör düğümler atıldı,
Çözemedim, çözülüyor Sultanım,
Yıllar yılı kaderimin hükmünü,
Bozamadım, bozulmuyor Sultanım. (Cebeci, 2003:150)

Ne kadar zaman geçerse geçsin âşığın gönlü huzur bulmayacaktır. Sevgiliye ulaşma çabasında yolları âdeta tuzaklarla doludur. Duyduğu hasret öylesine büyüktür ki bulunduğu diyarların güzellikleri bile gözünde yitip gitmiştir:

Yollarıma tuzak konmuş bir kere,
 Güvenim yok haftalara günlere,
 Zamanın tesbihi saçıldı yere,
 Dizemedim, dizilmiyor Sultanım.

Bu bendeki çölün suya çağrısı,
 Fecir vakti yıldızların ağrısı.
 Bu diyarlar güzel ama doğrusu,
 Gezemedim, gezilmiyor Sultanım.

Şairin gözünde sevgilinin, Turan fikri hariç her şeyden üstün olduğunu, “Ellerin Etmez” adlı şiirde görüyoruz. Bu şiirde sevgili oldukça üstün bir varlık olarak tasvir edilmektedir. Gök Tanrı inancının da yer aldığı şiirde sevgilinin elleri, Gök Tanrı’nın eşi Ayzıt’tan, bereket tanrıçası olan Umay’dan, saman yolundan, Arabistan, Umman ve Katar çöllerinden daha güzeldir. Şair, sevgiliyi Turan kadar çok sevmiştir. Dilekleri gökleri aşar, yaşadığı her an sevgiliye doğru akıp gider:

Ayzıt, Umay, melek, peri,
 Yedi acun güzelleri,
 Toplanıp da gelse beri,
 Ellerin etmez. (Cebeci, 1973:70)

Tüm Ural-Altay kavimlerinin birliğini savunan siyasi görüş olan Turancılık görüşüne son derece bağlı bir yazar olarak tanınan Dilâver Cebeci, şiirin üçüncü kıtasında Turan’ı, sevginin en yücesini hak eden bir varlık olarak göstermektedir:

Gökten yüce dileğim var;
 Seni sevdim Turan kadar.
 Arabistan, umman, Katar,
 Ellerin etmez.

Birçok şiirinde görüleceği gibi şair, sevgilisine çok şey borçlu olduğunu hisseder. Aşkının, sevinçlerinin, mutluluklarının yanı sıra üzüntülerini, başına gelen belaları ve sıkıntılarını da sevgiliden bilir. Kimi zaman da bu sıkıntılar için sitem eder. Tüm sitemlerine rağmen sevgiliye bağlılığını asla yitirmez. “Sen Olmasan” adlı şiirde de âşık, sevgiliye seslenerek hürriyetini ister. Uykusuzluğunu sevgiliye bağlar. Sevgili ona kakhaha atmayı unutturandır. Âşık onun yüzünden şarap içer, günahkâr olur. Allah’a ibadet etmekten vazgeçer. Her sabah uyandığında düşlerini sevgiliye yormaktan bıkmış usanmıştır. Ağaçları, kuşları hatta gökyüzünü sevmez olmuştur. Fakat bütün bunlara rağmen sevgili sayesinde şiirleri büyük anlamlar kazanmıştır. Yaşamın çocuksuluğundan uzaklaşmayı başarmış ve olgunlaşmıştır. Ölüm korkusu içine girmiştir. Dünyayı sevmeyi öğrenmiştir. İyi bir ozan olmasını sevgiliye borçludur:

Sen olmasan ozan olamazdım ilkin,
Çakılıp kalmazdım bu köhne kente.
Alırdım başımı çeker giderdim,
Delice kakhahalar atardım her yerde,
Ağaçları, kuşları, göğü severdim. (Cebeci, 2003:165)
Sen olmasan bu kadar oturmazdım meyhanelerde
Bu kadar içmezdim bu kahrolası şarabı
Tanrının yanına varır gelirdim günde beş kez
Ellerim günahkâr, dizlerim günahkâr
Bırakmıyorsun, sana tutsağım.

Dilâver Cebeci’nin bunca sevgiliyi öven ve ona olan tutsaklığı anlatan şiirlerinin yanı sıra sevgiliyi terk etmekten bahsettiği ve bunu gönülden istediği şiirlerine de rastlarız. Bu terk edişin ardından sevgilinin yaşadıklarını anlattığı şu dizeler ilgi çekicidir:

Önce seni terk edip gideceğim.....
 Sızılar saracak yüreğini ince ince
 Gözlerin dalıp gidecek dört yöne
 Bu koca kentte büyüyecek yalnızlığın
 Bulanık düşler göreceksin her gece (Cebeci, 2003:166)

Zaman geçip de âşık ve sevgili yaşlandıkça âşığın gönlündeki aşk biterken, bu kez sevgilinin içindeki azap büyüyecek ve acısı her geçen gün derinleşecektir. Bu dizelerde şairin Kırıkkale’de öğretmenlik yaptığı yıllardan hatıralar da sezilmektedir:

Ve seneler gelip gelip geçecek.....
 Ben gittikçe büyüyeceğim usunda gittikçe
 Günde beş vakit şiirlerimi okuyacaksın ibadet gibi
 Beni hatırlayıp anlayacaksın
 Saçları ağarmış öğrenciler görünce

Âşığın sevgiliden beklentilerinin gerçekleşmediği “Hani” şiiri de sitemkâr aşk şiirlerinden biridir.

Hani bana şiirler yazacaktın şiirler
 Bakmayacaktın uzaklarda olduğuma
 Kahırlı bakışlarımı bir köhne kentte yenilmişliğime sayacaktın
 Biz de biliyorduk sevmesini iyi kötü
 En verimli çağımızda böyle susmayacaktın (Cebeci, 2003:168)

“Hani” şiirinde sevgili, âşığa aşkını doyasıya, âdeta bir şiirmişçesine yaşatmamış, aşkın en yaşanması çağı olan gençlik çağında onun sevgisine yanıt vermeyerek susmayı tercih etmiş, bir gün bile gülümsememiş ve yıllar geçtikçe birlikteliklerine olan inancı azalmış ve güçsüzleşmiştir:

Böyle tezden yitirmeyecekti ellerin sıcaklığını
 Nerde olsam üstüme yağacaktın rahmet olup
 Meydan okuyacaktın bir gün tüm rezilliklere
 Biliyordun uykuda olduğunu acunun
 Hani sen de uymayacaktın ellere

Âşığın sevgiliden uzakta olup da âniden aklına girdiği ve âşığın yaşadıklarını hatırlayıp siteme başladığı başka bir şiirde şair, odasında günlerdir yalnızdır ve hiç kimseyle konuşmamış, defterleri ve kitapları arasına gömülmüştür. Sevgilisini önündeki kitaplarda yer alan şiirlere benzetmeye başlamıştır. Sevgili, o şiirler kadar güzeldir:

Garibliğim büyüyor.....Ellerini ver
 Kutsal geleneklerimiz var, daha ölmedik
 Günler boyu susmak verem olmak demektir bilirsin
 Hani bir aklıyabilsem boşalacağım
 Yığılmış kalmışım kapında, gayri sen bilirsin (Cebeci, 2003:172)

Suya düştüm.....avuçlarım yanıyor
 İnadına güzel doğa bu ilk güz sabahlarında
 Kitapların her yaprağında bir dokunaklı şiirsin
 Sağır oldu şiirlerime gecelerin kulağı
 Gün doğuyor.....gözlerim kan çanağı

Şairin bazı şiirlerinde sevgiliyi hatırlamanın özel bir saati vardır. Bir ihtimaldir ki bu saatle ilgili bir anısı bulunmaktadır. Her akşam saat 19.00 sularında sevgili aklına gelir ve şair şiirini yazmaya koyulur:

Bu şiiri de saat ondokuzda yazdım.....
 Bir gün gelir, seni bir yerde bulur
 Kaçıp gittiğime bakma bu garip illerden
 Sana şiirler yazabilirim yine
 Bizim orda da böyle akşamlar olur (Cebeci, 2003:173)

Şair bu şiirini Kırıkkale’de kaldığı son akşamda yazdığını belirtmiş ve bir nevi veda şiiri olduğunu okuyucularına hissettirmiştir.

Yine saat ondokuzda yazdığını belirttiği bir başka şiirinde, şair artık dayanamadığını ve sevgiliden yalan da olsa sevgi sözleri duymak istediğini belirtmektedir. Ona olan muhtaçlığı her an her dakika artmakta, sevgiliden başka her şeyi kendine haram saymaktadır:

Şiir yazmıyorum gayrı dersem.....
 Sakın inanma yalandır.
 Sevgilerin en güçlüsü ile yaşıyorum bu çağda.
 Saat ondokuz, gözlerim sana açıktı
 Alnımın ilk çizgisinde adın var
 Senden gayrısı bana günahtır, haramdır (Cebeci, 2003:176)

Beni kandır.....bir daha kandır.
 Dilinle söyleyemiyorsun gözlerin söylesin
 Bu kez yalansan da aldırmayacağım
 Muhtacım sana.....muhtacım,
 Bir şeyler söyle beni inandır

Şairin Erzincan’da iken yazdığı başlıksız şiirlerinden birinde, aşk hasreti, yalnızlık ve hayal temaları son derece lirik bir anlatımla okuyucuya sunulmuştur:

Sen bilmezsin.....sen bilmezsin
 Bu karlı, buzlu, kış günlerinde ben ne yaparım
 Ne yaparım bu yıldızsız kapkara gecelerde
 Şarkılar dinlesem yalancıdır cümlesi
 Türkülerde sen varsın, inadına vefasız
 Nasılım, şarap, gözyaşı ve baş dönmesi (Cebeci, 2003:175)

Bu şiirde âşğın aklı ve yüreği sevgiliye aittir. Sevgili yaşattıklarıyla âşıkta âdeta bir bilmece hissi uyandırmaktadır. Âşğın sevgiliyi bir türlü anlayamaması durumu şiirde ön plana çıkmaktadır. Ayrıca yarım kalmış aşk imajını da tespit etmek mümkündür:

Hâlâ bir bilmece sin aklımda çözemediğim
 Kör bir düğünsün beynimin tam ortasında
 Tüm acunu verdim İstanbul'u verdim söylemedin
 Mızıkçılık ettin.....bu oyun olmadı
 Şimdi ellere verdim her şeyimi,
 Sende bir yüreğim kaldı.

Şairin âşğın sevgiliye çok şey borçlu olduğunu ifade ettiği şiirlerinden başka sevgilinin de âşğa bir takım şeyler borçlu olduğunu söylediği şiirleri de bulunmaktadır. Bu şiirlerden bir tanesi de “Seni” adını taşır. Bu şiirde sevgili, kadınlığını ve güzelliğini âşğın aşkından almaktadır:

Alıp ellere verdim çirkinliğini
 Seni güzel ettim, kadın ettim
 Boş yere dile düştüm..... (Cebeci, 2003:177)

Şairin millî efsane ile iflah olmaz aşkı harmanladığı şiirlerinden biri “Bakülü Karanfil” adını taşır. Bu şiirde sevgili bir Frenk bahçesinde uyuyakalmıştır. Saçları mesih kokar. Etrafında birçok çiçek ve özellikle nilüfer çiçekleri bulunur. Ancak bu

bahçede karanfile yer yoktur. Bu sebepten karanfilin gönlü yaralıdır. Şiirde karanfil, âşığı simgelemektedir:

Dildâr bir Frenk bahçesinde mest-i hâb olmuş,
Mesih'in nefesidir saçlarında dolaşan.
Galatyalar, Guzmanlılar, Koniferler,
Soyunurken aşüfte Bizans akşamlarına,
Mahcûb sulara yumar gözlerini Nilüferler.... (Cebeci, 1992:39)

Senin burada adın yok ey bîçare Karanfil,
Eli-yüzü kan içre kalbi yâre Karanfil!

Karanfil elden ele çok gezmiştir. Artık intizara tahammülü kalmamıştır. İstemediği kimselere gitmek zorunda kalmış, yaralarının ona verdiği acılar bu sayede artmıştır. Oysa sevgili derin uykulardadır, karanfilin acısının farkında bile değildir:

Dildâr derin uykuda, kirpikleri dolâşık;
Oysa kulanlar kişner sabırlı koyaklarda,
Nalsız toynaklarında destanlar kımıldanır,
Binip gider nefesleri kurşûnî bulutlara,
Bakarsın bir baharda Settâr Hanlar uyanır...

Dayanmak kolay değil bu efkâre Karanfil,
Dökelim dertlerini gel eş'âre Karanfil!

Şiirde geçen Settâr Han ise 1868–1914 arasında yaşamış ünlü Azeri devrimcidir. İran'daki 1906 devriminin sembollerindendir, hala Azeriler tarafından millî bir kahraman olarak anılır.²⁵

Aşkla efsanenin iç içe geçtiği bir diğer şiirde “Beş Zaman Arasında Bir Kaside” adını taşır. Bu şiirde şair, okuyucularını âdeta bir oluş öncesine gönderir. Belirgin bir

²⁵ <http://sozluk.sourtimes.org/show.asp?t=settar%20han>

zamansızlık söz konusudur. Var diyebileceğimiz tek zaman ezel ve ebed arasında bir zaman dilimidir. Zamanı beşe bölmek gerekirse, ilk safha aşkın kana karışması, ikinci safha cana bulaşması, üçüncü safha aşkın başlangıç ivmesi kazanması, dördüncü safha aşkın yerini bulup mekânına kavuşması ve son safha da aşkın tamamlanması safhalarıdır. İlk safhada gelecek hayalleri kurulmakta, ikinci safhada aşk, acı çekilerek öğrenilmekte, üçüncü safhada aşkı yaşamak için mekân aramakta, dördüncü safhada aşk, alışkanlığa dönüşmekte ve son safhada aşk, anıları hatırlatmaktadır. Anılara dönüş şiirde şu şekilde anlatılmıştır:

Bir ıssız gezegende fısıldaşıyorduk ikimiz,
Sözün lezzetini tadıyorduk bir mercan kadehten,
Deli yağmurlar dolduruyordu derin çukurları,
Henüz denizler yoktu ben seni severken... (Cebeci, 1992:57)

Âşığın sevgiliyi tasvir ettiği ve bu sayede anılarının depreştiği bir başka şiir “Eski Bir Kasaba Sevdasından Kalanlar” adını taşır. Âşığın sevgilisi, serçe kanatlı gamzelere ve peri masalı gibi saçlara sahiptir. Her gece aynı saatte âşığın sokağından geçen sevgili, bazı zamanlar, bulundukları kasabanın han köşelerine çekilip ağlamakta ve bu anlara yalnız âşık şahit olmaktadır. Âşık, aşkını sevgiliye bir türlü söyleyememekte ve onun acılarına gizliden gizliye ortak olmaktadır. Her ne kadar o zamanlar hüznü ve efkârlı zamanlar da olsa âşık, yıllar sonra o zamanları hatırladığında özlem dolar ve içinde bulunduğu andan şikâyet eder:

Nasıl gelip geçerdin o sokaklardan
Şimdi kırk gözlü beton devler tutmuş köşe başlarını
Eski toprak evlerin yerini telaşlı caddeler almış
Eksoz homurtuları karışıyor korna seslerine
Artık ne serçeler var ne ürkek türkülerimiz kalmış (Cebeci, 1992:63)

Şairin sevgiliyi tasvir ettiği şiirlerinden bir diğeri “Nigârî Bir Minyatürden Çıkardım Seni” adını taşır. Âşık bu şiirde sevgiliyi arama yolculuğuna çıkmış, bu yolculuğu sırasında yaşadığı sıkıntı ve zorluklarda aklına onu getirerek dayanmış ve

güç kazanmıştır. Bir gazel beyti kadar nezâkete, nigârî bir minyatüre sığacak kadar narinliğe sahip olan sevgiliyi aramak şair için çok kolay olmamıştır. Şair sevgiliyi kâşiflerden ve ünlü fıkıh ve tefsir âlimlerinden sormuştur. Şiirde adı geçen Taberî de bu âlimlerden biridir:

Ben de Yunus'un geçtiği şarlardan geçtim,
Horasan göklerinde yıldızlarla söyleştim.
Ne müzeyyen kitaplar karıştırdım sayfa sayfa,
Keşşâftan, Taberî'den sordum seni. (Cebeci, 1992:68)

Dilâver Cebeci'nin çoğu şiirinde âşık kişi, sevgiliden uzaktadır ve özlemi günden güne büyümektedir. Âşığın duaları, dilekleri bir türlü gerçekleşmek bilmez, vuslata birkaç istisna hariç hemen hemen hiç rastlanmaz. İşte böyle bir şiir olan “Eski Bir Hasret Türküsü” ’nde de âşığın göz pınarları kurumuş ve gece ile gündüz âşık için birbirine karışır olmuştur.

Şairin kadercî anlayış gösterdiği şiirde adı geçen Yesrib şehri, Medîne şehrinin Hz Muhammed'in hicretinden önceki ismidir:

Gözlerim Yesrib'de bir derin kuyu;
Nice yıllar var ki çekilmiş suyu.
Çöller yuttu gönlümdeki orduyu,
Vuslat diyârına salamıyorum. (Cebeci, 1992:78)

Ezel meclisinde divan kurmuşlar,
Çamurumu çile ile karmışlar,
Yazıp çizip ak alnıma vurmuşlar,
Hasret fermânını silemiyorum.

Şairin aşk ve cinsellik temalı şiirlerinin genelini açıkladığı yukarıdaki incelemelerden sonra belki de bu temanın en yoğun izlendiği ve şairin de şiir yazmadaki en büyük başarısını kazandığı “Sitâre” adlı şiiri incelemeye alalım:

İlk yayınlandığında “Terkib-i Bend-i Sitâre” adını taşıyan şiir, şairin şiir dünyasını bütünüyle kavramayı kolaylaştıran bir şiirdir. Şiirdeki sevgilinin adı olan Sitâre, bilinen anlamdaki sevgili değil, Nedîm’in şiirlerinde de sıklıkla rastlanan hayal türünden, şiirsel bir sevgilidir. Birçok şair böylesine hayalî bir sevgiliye sahiptir.

Şair, şiirde Sitâre ile telaşlı bir kalabalık ortasında karşılaşır. Bu tesadüf onun için hem beklenilmez hem de gönülsüz bir tesadüf olmuştur. Şair, utana sıkıla Sitâre ile ayaküstü konuşmaya çalışır. Aralarındaki yaş farkı da utanma sebeplerinden biridir. Sitâre doğduğunda şair askerî bir okulda öğrenci olduğunu belirterek okuyucuyu bu konuda aydınlandırır. Şiirin ilk kısmında şairin bu askerî okulda nasıl günler geçirdiğini öğreniriz. Yatış ve kalkış saatleri belirtilir ve bu saatler boyunca şair, hüznü dolu zamanlar geçirmektedir. Bu sıkıntılı zamanlardan düşleri sayesinde uzaklaşabilmektedir. Çünkü düşlerinde siyah benli bir kız yanı başına gelir ve ikisi birlikte şairin annesinin düşlerine giderler:

Dün oturup hesâp ettim
 Sen doğduğun zaman
 Ben bir askeri mektepte talebeymişim
 Sen bilmezsin Sitâre
 Burada gündüzler çekip durduğumuz bir mercan tesbih
 Geceler içinde uyuduğumuz birer siyah buluttu
 Her akşam dokuzda yat borusu çalardı
 Yat borusu baştan aşağı hüznü çalardı
 Bir derin uykuya atardım kendimi
 Siyah benli bir kız düşlerime kaçardı
 Ben de onu alır anamın düşlerine kaçardım

Bu azgın kalabalıkta seni tam duyamıyorum
 Gözlerin mi daha sıcak gülüyor
 Yoksa dudakların mı anlayamıyorum (Cebeci, 1999:11)

Son üç dize şiirde dört defa olmak üzere tıpkı halk şiirinin türkü formundaki nakaratlar veya divan şiirinin terakib-i bendindeki tekrarlar gibi tekrar edilmektedir. İlk tekrardan sonra şiirin ikinci kısmı diyebileceğimiz kısım gelir. Bu kısımda şair sevgiliyi Zühre yıldızına benzetir ki Sitâre adı da Farsçada yıldız anlamındadır. Zühre ise mitolojide, şehvet, müzik ve aşkı temsil eden bir yıldızdır. Eski astronomi bilgilerine göre üçüncü göktedir ve kutlu bir yıldızdır. Kur'ân-ı Kerîm'de adları geçen iki melek olan Harut ile Marut dünyaya test edilmek için gönderilirler. Testi sağlayacak olan kişi ise yine Allah tarafından dünyaya gönderilen Zühre'dir.²⁶

Şiirin bu kısmında bir Bâbil sahnesi çizen şair, bulunduğu Bâbil çöllerinde kendisine dost olarak İslamiyet öncesi Arap edebiyatının en önemli şairlerinden olan İmrü'l Kays'ı, Kâbe duvarlarında ismi bulunan ünlü Arap edebiyatı şairi Antere'yi ve yine ünlü bir Arap şairi olan A'sâ'yı seçmiştir. Onlarla en kuytu vahaları dolaşır ve Sitâre'nin izlerinin arar. Bâbil'de Ziggurat adı verilen kalabalık tapınaklarda Sitâre'nin izini bulmak kolay değildir.

Gözlerine baktığım zaman Sitâre
Bütün çöllere ay doğuyor
Yoldaş ediyorum kendime
İmrü'l Kays'ı Antere'yi A'sâ'yı
En kuytu vahaları dolaşıyorum
Hangi vahaya gitsem çadırlar sökülmüş Sitâre
Çadırla su arasında bir cılga var
O cılgada nârin ayak izlerin var
Durgun suya düşüp kalmış gözlerin var (Cebeci, 1999:12)

Şiirin üçüncü kısmında Sitâre soluk benzi ve yorgun yüzüyle tasvir edilir. İçinde, onu verimsiz kılan bir sızı vardır. Hazreti Muhammed'in hırkasını sunduğu ünlü şair Kâ'b bin Züheyr'in Banet-i Suad kasidesine de telmihte bulunulan bu kısımda sevgili, karşısındakilerden merhamet, cömertlik ve bağış dileyen bir görüntüdedir.

²⁶ <http://sozluk.sourtimes.org/show.asp?t=zuhre>

Şair sevgiliyi böyle görmeye dayanamayıp Medine'ye ve dolayısıyla Kurân'a sığınır. Sevgili uğruna sînesine elif çeken yani göğsünü sevgili aşkıyla tam ortasından yarmayı göze alan şair (mecazi olarak), Şeyh Gâlib'in "Âh minel aşkı ve halatihi, ahraka kalbi ve hararatihi..." olarak devam eden ve "ah o aşktan..ve onun hallerinden..benim kalbimi yaktı yandırdı.." manasına gelen klasikleşmiş şiirinin bir cümlesini de alıntı olarak şiirinde kullanmıştır.

Şiirin dördüncü kısmında Şair ve sevgilisi olan Sitâre bir yağmur altında yürümektedirler. Şair, Sitâre'ye, çok zorluklar ve sıkıntılar çektiğini "Ben ne yağmurlar gördüm Sitâre" dizesiyle anlatır. Şair o yağmurların altında yürürken Sitâre'nin yaşı daha olgunlaşmamıştır. Şair gene Bâbil'dedir ve insanlar tapınaklardan çıkarak şairin önüne dizilirler. Şair bu sıkıntılara dayanamayıp bir Uygur çadırına gider ve o çadırda Türk şiirinin en eski lirik şiir örneğini yazan İslam öncesi Türk edebiyatı şairlerinden olan Aprınçur Tigin ile sevgilisi Sitâre hakkında sohbetler eder.

Telmihlerin devam ettiği dördüncü bölümde sevgili, eski Türk inancına göre bereket tanrısı olan Umay'a benzetilir. Bu kısımda Asya'nın bozkırlarından Anadolu toprağına göç ettiğini ifade eden şair, kendisi bağlamında Türk ilerleyişini yansıtmaktadır. Zamanda yaşanan bu gibi atlamalar vasıtasıyla şairin vermek istediğı mesaj, aşkın zaman ve mekân tanımadığıdır.

Asyanın bozkırlarında ordular düşüyor peşime
Yığılıp kalmışım bu Anadolu toprağına Sitâre
Adam akıllı yorulmuşum
Ellerin böyle olmamalıydı ellerine acıyorum
Ve kim bilir kaç yıldan beri kalbimi öğütlüyorum
Durup durup ıssız yerlerde
Güçlü ol ey kalbim güçlü ol
Daha çok işimiz var diyorum

Çağdaş destan sayılabilecek, birçok serbest çağrışıma sahip olan, duygusal ve trajik bir şiir diyebileceğimiz Sîtâre şiiri, şairin aşk ve cinsellik temasını tarihle yoğurabildiği en önemli şiiridir denilebilir.

Anı

Birçok şair gibi Dilâver Cebeci de şiirlerinde anılarına yer vermiştir. Bu anılar çoğunlukla özlemine duyduğu anlardan oluşur. Geçmişe olan hasretini yazılarında sıkça yansıtan şair için, içinde bulunduğu günler eskiyi aratır durumdadır. Gerek toplumsal yozlaşma gerek ikili ilişkiler gerekse yüreğinde taşıdığı ülkünün istediği doğrultuda ilerlememesi, onu anılarına son derece bağlı bir şair haline getirmiştir. Anıları onda çoğu zaman hüznün ve yorgunluk hisleri uyandırır. Anıları bir bakıma yalnızlıktan kaçış yeridir. Fakat yalnızlık da onun için vazgeçilmez öğelerden biri olmuştur.

“Hüzn-i Tahattur” adlı şiirinde şairin, gençliğinde yaşadığı günleri özlemle andığını görmekteyiz. İnsanın en verimli ve coşkulu çağı olarak nitelendirilebilecek olan gençlik zamanlarında hissettiklerini şair şu dizelerle açıklamıştır:

Bazen deli Bozlaklar eserdi başımızda poyraz gibi;
Hem dağlara hem devlere benzerdik.
Ulu ırmaklar geçerdi ayaklarımızın ucundan.
Zamanı bir gümüş ibriğin lülesinden süzerdik;
Çimilesi sular dı elâ tebessümlerle baktıklarımız. (Cebeci, 2003:49)

Şairin gençlik anılarını canlandıran bir başka şiiri “Dolunay Çağından Gelen Kızlar” adını taşır. Bu şiirde şair geçmişte kalan delikanlı zamanlarına özlem duymakta, içinde bulunduğu andan şikâyetçi olmaktadır. O devirde şair genç ve yağız iken daha dolunay çağının kızları doğmamıştır bile. Sokaklar şairin nefesine hayran iken çoğu genç kız da ayak izlerine âşık bir durumdadır. Yıllar sonra şair aynı sokaklara geri döndüğünde dolunay çağı kızlarını görür ve onlara kendini tanıtmaya

ihtiyacı içinde olur. O kızlar zamanında şairin kafasında çizdiği imajla benzeşmektedir:

O uzun saçlı kızların kirpik uçlarına
Konuk olurdunuz ara-sıra.
Benden habersiz, benden uzakta:
Geleceği beklerdinîz öyle sabırlı...
Ben bir meydan kavgasında kana bulanırdım,
Daha siz yoktunuz... (Cebeci, 2003:103)

Şairin Tacikistan’da bulunan Çeğen Köyü tepesinde geçen geceleri anlattığı şiiri “Çeğen Tepesi”, Çeğen kızları ve Buhara’nın tabiat özellikleri hakkında bilgiler de vermektedir:

Bir ceviz ağacı bir duru pınar
Ve gökte gümüş bilmeceler
Vurur kutlu toprağın bağrında iki yürek
Koşan bir atın soluğudur
Çeğen tepesinde geceler... (Cebeci, 2003:77)

Şairin “Yıllar Sonra” adlı aşk şiirinde, sevgilinin eski güzelliği ile ilgili anılarını da bulmaktayız. Sevgili şairin anılarında elleri sıcak, saçları henüz aklarla tanışmamış, ses tonu ince ve güzel bir ten kokusuyla hatırlanmaktadır:

Yıllar saçlarını tarumar etmiş,
Güzelim, tellerin böyle değildi!
Günler boyu sevdamızla yanardı,
Sıcaktı ellerin böyle değildi! (Cebeci, 2003:78)

“Ağıt” adlı şiirinde şair, arkadaşısı olan Büyük Türkiye Ansiklopedisi Baş redaktörü ve Türk Dil Kurumu üyesi Agop Dilaçar hakkındaki anılarını ifade eder. Bu anılar sayesinde Agop Dilaçar’ın yaşam felsefesi hakkında bilgiler de edinilebilir:

Şu kargaca “yapıt”lar kaldı bize hâtıra,
 Hayat onca “yaşam”dı, “dize” derdi satıra,
 İnatlaşma çenginde, baskın idi katır’a (Cebeci, 2003:82)

Ankara’da bulunan Çaltepe köyünde yaşayan sakinlerden biri olan Kiraz Bibi’ye ithaf ettiği “Kiraz Bibi” şiiri, şairin gençliği ve çocukluğu ile ilgili anılarını içerir. Şiirde adı geçen Baloglu destanı, Çanakkale savaşı sırasında elde edilmiş bir zafere göndermedir:

Şöyle adımlasam köyü bir baştan bir başa,
 Bilmem beni kaç kişi tanır?
 Oysa söğüt gövdesindeki bıçak izi gibi
 Yer etmiş hâfızamda “Baloglu” destânı
 Ve bir gök kurdun köyüme çizdiği sınır... (Cebeci, 2003:96)

Şair “Anam ve Ben” şiirinde, gece olunca yaşadığı şehirden bunalan ve kendi içindeki boşluklara sığınarak anılarıyla baş başa kalmaya gönüllü olan bir kişi görünümüne bürünür. Annesinin dizleri, sığındığı emin bir belde olarak anılarında canlanır. İçi rahat ve huzurlu bir biçimde uykulara dalar. Annesine duyduğu özlem, şiirde hat safhadadır:

Bir emin belde idi baş koyduğum dizlerin,
 Yumunca gözlerimi masallara uçardım...
 Alıştığım kanunlar allak-bullak olurdu;
 Bir âsâ temâsıyla yarılırdı denizler,
 Ateşperest çölleri bir solukta geçerdim... (Cebeci, 2003:100)

Şairin anılarıyla ilgili bir başka şiiri ”Geceler” adlı şiiridir. Bu şiirde şair, geceleri en iyi dostu olarak kabul ederek, onları geçmişte bırakmış olmanın acısını hissetmektedir. Geçmişteki üzgün anlarında onlara sığınmakta, yıldızlarla geceyi

paylaşmaktadır. Arkadaşı olan gece, ona siyah rengi sevdiren ve kendini yalnız hissettirmeyendir:

Sizden kaldı bendeki bu siyah sevgisi,
Sizde keşfettim sükûnetteki büyüğü sesi.
Titrek ışıklar konardı gür yapraklı dallara,
Uzar giderdi bir akasyanın koyu gölgesi...
Şiirlerle yüreğime dolan geceler... (Cebeci, 1992:62)

Dilâver Cebeci, şiirlerini tamamen anılarının esaretine vermez. Geçmişe ve anılara duyduğu özlem çok büyük olmasına rağmen sürekli yeni anlar yaşayarak yeni anılar biriktirme hevesi içindedir. Eskiye, yapılmış hataların tekrarlanmaması için bir araç olarak kullanır.

Yalnızlık

Dilâver Cebeci, aile hayatına çok önem vermiş ve sürekli yeni insanlarla tanışmaktan ve onları misafir etmekten mutluluk duymuş bir şairdir. Çalışma saatleri dışında yalnızlığı çok fazla sevmemiş bir halk adamıdır. Fakat bazı zamanlar yalnız kalmanın gerekliliğine de inanır. Özellikle çalışırken yahut şiir yazarken yalnız olmak, olması gerekliliğine inandığı bir durumdur. İçinde bulunduğu her durumu ailesiyle, arkadaşlarıyla ve okuyucularıyla paylaşmaktan son derece memnun olan şair, bazı şiirlerine yalnızlık duygusunu yansıtarak bu duyguyu dahi paylaşım endişesi içine girmiştir.

“Asra Yemin Olsun ki Hüsrundayım” adlı şiirinde içinde yaşadığı şehir, şairi boğar olmuştur ve şairin artık anlatmaya gücü kalmamıştır. Sessizlik, onu âdeta ses arayan bir avcı durumuna getirmiştir. Kesinlikle içinde bulunduğu durumdan memnun değildir:

Beni akşama kadar öğüten bu şehirde
 Kulaklarım ses gözleyen avcıydı
 Gün boyu bir coşkun ırmak olur çıkardı önüme
 Korna feryadları eksoz homurtuları
 Yakalardım ben bu sesleri sonra
 Bir ortaçağ simyacısı gibi çevirirdim altuna
 Şimdi gücüm yetmiyor sekiz köşeli çılgınlara
 O yüzden dönüyorum silahlara (Cebeci, 2000:18)

Şairin yalnızlığı en bâriz biçimde anlatan şiiri “Ev” adını taşır. Yapayalnız ve ıssız olan bir ev ve bu evin içinde geçmişte yaşanmış anılar bir odadan bir odaya esmektedir. Şiirde yalnız olan şairden ziyâde evin kendisidir:

Bir ev...Yapayalnız ve ıssız ...
 Bir gün zemberek boşanmış
 Ve saat durmuş
 Sâdece camları open
 Güneşi hatırlıyor şimdi,
 İçinde neler yaşanmış,
 Ne sıcak yürekler vurmuş. (Cebeci, 1999:20)

Şair, “Gel” adlı şiirinde sevgiliden, yalnızlığına bir son vermesini ister. Üzerindeki yorgunluğu alabilecek, içinde yaşadığı karanlığı delemek ve başına gelen haksızlıkları yok edebilecek tek kişi sevgilidir:

Bir zafer ulağı gibi uzaklardan,
 Gel, sızılı günlerime otur ne olur.
 Cümle haksızlıklara inat olsun diye,
 Kimsesizliğe vur, yalnızlığa vur! (Cebeci, 1973:48)

Sevgiliden uzakta yalnızlığı yaşayış şekli konusunu ele alan başlıksız şiirlerinden birinde şair, kış mevsiminde bir gece vaktinde, gözlerinde yaşlar ve elinde bir kadeh şarapla yalnızlığı derinlemesine yaşamaktadır:

Sen bilmezsin.....sen bilmezsin
 Bu karlı, buzlu, kış günlerinde ben ne yaparım
 Ne yaparım bu yıldızsız kapkara gecelerde
 Şarkılar dinlesem yalancıdır cümlesi
 Türkülerde sen varsın, inadına vefasız
 Nasılım, şarap, gözyaşı ve baş dönmesi (Cebeci, 2003:175)

Gecenin yıldızsızlığı ile şairin yalnızlığı arasındaki bağ dikkat çekicidir. “Yalnızlığa düşen kişi bu düşüşten sıyrılmak istedikçe daha da batar” görüşü ise şarkı dinlemek yahut başka herhangi bir eylemde bulunmak istemeyişiyle örtüşebilir. Yalnızlığında yaşadığı her şey ona sevgiliyi anımsatmaktadır.

Şairin yalnızlıktan şikâyetiyle ilgili şiirlerinin yanında yalnızlığını övdüğü bir şiiri de bulunur. Bu şiir “Yalnızlığa Övgü” adını taşır. Şairin bu şiirinde yalnızlığının bile yalnızlık çektiğini görüyoruz. Ancak bu yalnızlık kimseye muhtaç değildir. Korkusuzdur ve geceye kendini hazırlamış bir biçimdedir. Şair kendini ona çoktan hazırlamıştır. Yalnızlığı şairin en eski dostlarından biridir ve onu hiç terk etmemiştir:

El uzanmaz yerinde bir uçurumun,
 Sessiz, kimsesiz, uykusuz,
 Günahtan korunmuş, sevgiden zorlu
 Ve kurşunca korkusuz,
 Çiçek yalnızlığım... (Cebeci, 2003:74)

Şairin yalnızlık temalı şiirlerinin çoğunda görülen ortak özellikler, yalnızlığın çoğunlukla gece vakitlerinde yaşandığı ve sebebinin çoğu zaman sevgili olduğudur. Yalnız kalış esnasında şair, anılarını hatırlar, içinde bulunduğu karanlıktan, anılara sığınarak kurtulmaya çalışır. Yalnız kalmak şairde bir iç sızısı uyandırır. Bu sızı

telaşlı bir korkuyla desteklenir. Telaşın sebebi, yaşamında yalnızlığa alışmamış bir halk adamının telâşıdır. Sadece çalışma saatlerinde yalnız kalmayı kendine ilke edinmiş Dilâver Cebeci, yalnızlık temasını şiirlerinde çok yoğun bir şekilde işlememiş, daha çok yalnızlık esnasında hatırına gelen anılarıyla şiirlerini bezemiştir.

b. METAFİZİK TEMALAR

Allah ve Din

Dilâver Cebeci'nin şiiri Türk-İslam kaynaklarından ve binlerce yıllık geçmişe sahip olan Türk-şiir geleneğinden beslenir. Bazı serbest tarzda yazdığı şiirleri varsa da, onun şiir tekniğini oluşturan öz, vezinli, kafiyeli, ahenkli, Türk-İslam estetiği ile yoğrulmuş, millî ve gelenekli bir şiirdir. Şiirlerinin ana malzemesinin veya işlediği temaların büyük kısmı İslami kültüre ve menkıbelere dayanmaktadır.

Günlük yaşamında son derece dinî bütün bir insan olan Dilâver Cebeci, tabir yerindeyse hiç namaz kaçırmayan bir kişiliğe sahiptir. İslami eserlere ve kişiliklere ilgisi oldukça büyüktür. Tasavvufa eğilimli yapısı da yakınlarınca bilinen yazar, çok sayıda şiirinde Allah ve din üzerinde durmaktadır. Şiirlerinde ayrıca İslami yönü kuvvetli olan kişiliklere de rastlanmaktadır. Bir şiirinde “Ben de Yunus’un geçtiği şarlardan geçtim.” der. Şairin, destansı unsurlarla, menkıbevî unsurların iç içe geçtiği şiirlerinden bazıları ise “Kıyam Düşünceleri 2” , “Medine”, “ Nurdağı’ndan Gelenler” adlarını taşır. Bu şiirler hamâset ve manzum söyleyiş olarak görülmemelidir. Bu şiirler sanatlı ve edebi şiirin tüm özelliklerini bünyesinde barındırır. Metafizik özelliklere ve sembolik öğelere sahip olan şiirlerine örnek olarak ise “Kadir Gecesi”, “...Ve Hüve'l-Bâkî”, “Çâh-ı Bâbil” ve “Kandehar Dağlarında Sabah Namazı” verilebilir.

Şiirlerinden bazılarını bu tema üzerinden incelemek gerekirse öncelik “... Ve Hüve'l-Bâkî “ adlı şiirine verilmelidir. Bu şiirde Allah'ın varlığını ve birliğini kabul ettiğini,

Döğünsün destanlar, ağlasın şiir,
Allah kadîm, Allah bâkî, Allah bir. (Cebeci, 2003:52)

dizelerinden anlıyoruz.

Allah'ın birliğini kabul ettiği bir diğer şiiri “Kabul Edilmiş Eski Bir Dua” adını taşır. Bu şiir Allah’a Türk ırkı için yapılmış bir duayı içermektedir:

Rahmânsın, Rahimsin, teksin, yücesin,
Türk’ü birbirine kırdırma yâ Rab!
Al canını hemen şu münafığın,
Onu muradına erdirme yâ Rab! (Cebeci, 2003:71)

Hiz. Muhammed’in Mekke’den Medine’ye gerçekleştirdiği Hicret’ine telmihte bulunan şiiri “Medîne” de şairin dert ortağı kubbeler, fikrine derinlik veren yârenleri ise âyetlerdir. En büyük aşk olarak nitelendirdiği Allah aşkı içinde Medîne’ye yürüyen bir yolcu imajında olan şair, yolda mûcizelere rast gelir. Bu mucizeler Hiz. Muhammed’in mucizelerine bir gönderme değeri taşır. (Örnek olarak örümcek ağları sayesinde Hiz. Peygamberin düşmanlardan korunma mucizesine değinilmektedir.) Tasavvuf felsefesinde gökten iniş anlamına gelen “nüzul” ve Allah’ın birliği ile mutasavvıfın dünyevi öğelerden arındığı, nesneleri Allah ile görme durumu anlamına gelen “vahdet” objelerine de bu şiirde rastlanmaktadır.

Feryâdına ses versin dert ortağım kubbeler,
Benim büyük da’vâmı anlayamaz habbeler!
Gök yere nüzûl etsin, vakarlı kubbe olsun,
Kimin yitiği varsa, gelsin kubbede bulsun,
Sesin sırrı kubbede, kubbede asîl nakış,
Yedi renkten süzölüp sonra vahdete akış... (Cebeci, 1999:29)

Şairin “Kadir Gecesi” adını taşıyan şiirinde bir Kadir gecesinin somut ve soyut tasviri yapılmaktadır. Müslüman memleketlerinde her yerde kandiller yanmakta ve

müm'inler mescidlere doluşmaktadır. Bu gece şeytan gayız halinde, küfür ustaları ise kin dolmaktadır. Aşk, ta arşın üzerindeki kiraz ağacı olan Sidre'ye yükselmekte ve gaflet derin uykulardadır. Bu gece dalalet yoktur, temyiz vardır:

Bu gece her tarafta kandil kandil feyiz var;
Yerde Cibrîl-i emîn, gökte nûrdan deniz var. (Cebeci, 1999:45)

Şairin kıyamete ve âhirete olan inancını, aşk ile Allah bilincini yoğurarak anlattığı “Kıyamet” şiirinin son dörtlüğünde bulmaktayız:

Bu nasıl hâl, tüm kanunlar bozuldu
Yıldızlar döküldü gökler çözüldü
Dalar dümdüz oldu yere yazıldı
Sûr öttü dünyama kıyamet çattı (Cebeci, 1999:39)

Şairin “Tespîh” adlı şiirinde şehit olan Mehmetçikler, rahmet damlalarından bereketli olan birer tespih tanesine benzetilmektedir. Tane tane her geçen an sayılarının artması, şaire âdeta bir tespihin çekilme sahnesini çağırıştırır:

Ne acı! Gerçeğin soylu acısı...
Tamam etti sonunda tespihimi
Tesbihim ülkümün doğum sancısı
Tesbihim alnımda otuz üç damla ter...
Allahu Ekber...Allahu Ekber...Allahu Ekber... (Cebeci, 2003:69)

Şairin Allah ve Din temalı şiirlerinin en yoğun hissedildiği şiiri “Kandehar Dağlarında Sabah Namazı” adını taşır. Bu şiirde şair, bir sabah namazını aşama aşama tasvir eder. Öncelikle yönünü kibleye döner. Niyetini eder. Allah'ın adıyla namazına ve dolayısıyla şiirin kalan kısmına başlar. Duaların olması gereken boşlukta Vahdet ve kesret imajlarına değinir. Daha sonra sırasıyla rükû ve secdeye geçer. Bir namazın aşamaları her ne ise birer birer şiirinde uygulayan şair, şiirin sonunda da selâmını vererek namazını sonlandırır. Konusu ve şekli itibariyle son

derece özgün bir şiir olan “Kandehar Dağlarında Sabah Namazı” onun Allah’a ve dine olan bakışını en açık biçimde ispatlayan şiiridir. Şair, kendi sesinden yayınladığı bir albümle bu şiiri geniş kitlelere ulaştırmayı da hedeflemiştir.

Ölüm

İslamiyet öncesi Türk edebiyatının vazgeçilmez öğelerinden olan sagular, Divan edebiyatının mersiyeleri ve Türk halk şiirindeki ağıtlar, ölüm olgusunu içeren türlerdir. Türk-İslam sentezi çerçevesinde kalmak amacını taşıyan Dilâver Cebeci de birçok şiirinde ölümü işlemeyi bu çerçeveye uygun bulmuştur.

Şairin şiirlerinde ölümü işleyiş biçimleri çeşitlilik arz eder. Örneğin “Temennâ” şiirinde işlenen ölüm, âşığın sevgiliye kavuşmasıyla meydana gelen bir ölümdür:

Nihayet öğrense sevinle seven
Kavuşmaya engel olamazmış ten
Rûhum rûhun ile kucaklaşıırken
Bedenim orada yıkılıp kalsa (Cebeci, 2000:44)

Ölümün bir diğer ele alınış biçimi de şehit olan Mehmetçiklerin ölümünün ardından yakılan ağıtlar biçimidir.” Bayram Ağıtı” şiirinde şair Edirnekapı şehitliğini gezerek ağıt yakmaktadır:

Edirnekapı’nın şehitliğinde,
Göğsüme ay-yıldız taktım ağladım.
Kabirlerin arasında dolaştım,
Yazılara baktım baktım ağladım. (Cebeci, 2000:61)

“Ekincik’te Bir Gece” şiirinde yıldızlar sagu sağmakta, şair aklının almadığı bir karanlıkta, hayalleriyle dolu, özel bir gece yaşamaktadır:

Hem gönlüm hem fikrim yücelerdeydi,
Yıldızların sagu-sağdığı gece...(Cebeci, 2003:25)

Batı'nın Türk dünyasını ve Turan fikrini yozlaştırıp bozduğunu savunan Dilâver Cebeci, "Rüya " adlı şiirinde bu fikrini destekleyerek Batıyı ve Batı medeniyetini, kitleleri yok eden katillere benzetmektedir. Ölüm bu şiirde kültürel ve siyasal yozlaşma şeklinde kendini gösterir:

Ben dayanıp iri gövdesine yaşlı bir çınarın
Yapayalnız ölüyormuşum çağın ufkunda
Güneş mağlûb bir kalyon gibi batarken

Ve ağıtlar yükseliyormuş o güzel atların gittiği yerden (Cebeci, 2003:45)

Şairin ölümü tasavvufî açıdan ele aldığı "Gözlerim" şiirinde ölüm, bir son olarak değil, bazı değerlerin başlangıcı ve amacı olarak kendini gösterir:

Bir derin ummâna girmek üzere
Eşyânın sırrına ermek üzere
Başka âlemleri görmek üzere
Gün gelir kapanır söner gözlerim (Cebeci, 2003:59)

"Bir Yalnız Savaşçının Ölümü" adlı şiirde şair, büyük bir caddede akşamüstü saatlerinde vurularak ölümü tadar. Mevsim bahardır ve etraftaki hiç kimse şairin bu durumuna yardımcı olmamaktadır:

Erguvan bakışlı bir akşamüstü
Bir büyük caddede vurdular beni...
Neon lambaları yeni yanmıştı,

Yanımdan insanlar geçiyordu...(Cebeci, 2003:92)²⁷

²⁷ Bu şiir Selçuk Küpçük tarafından bestelenmiştir.

Şairin, ölümü işleyiş biçimlerinden biri de vefatını öğrendiği yakın çevresinden kişilerin ardından yaktığı ağıtları anlatan şiirlerdir. Arkadaşlarından ve ülküsünü paylaşan kişilerden olan eski MHP Genel Başkan Yardımcısı Dünder Taşer için yazdığı “Dünder Taşer Sagusu” bu şiirlerden en bilinenidir:

Dünder Ağam, çoh görestim hardasan?
Eller sanır bir karanlık gordasan,
Mene göre Tanrı nerde ordasan,

Get Cennette nebileri gör ağam,
Muhammedin sağ yanında dur ağam. (Cebeci, 1973:80)

Diğer bir arkadaşı Büyük Türkiye Ansiklopedisi Baş redaktörü ve Türk Dil Kurumu üyesi Agop Dilaçar için yazdığı “Ağıt” şiiri de bu tür şiirlerine bir örnek teşkil eder:

Öfkelendi Azrail, dedi ki; ”Artık yetti!”
Semâdan buyruk geldi, Agop tamu’ya gitti... (Cebeci, 2003:82)

c. SOSYAL TEMALAR

Dilâver Cebeci’nin şiirlerinin içeriği incelendiğinde ev ve aile gibi, orta yurttaşın yaşam şartları gibi öğelere pek rastlanmaz. Ancak genel bilgi vermek gerekirse onun fikir dünyasında ev ve ailenin halk yaşayışındaki önemi oldukça büyüktür. Günlük yaşamındaki evini her gün farklı bir misafire açan şair, İstanbul evlerine (özellikle fakir semtlerdeki) büyük hayranlıklar besler. Ailesi belki de ömründe en çok değer verdiği kıymetidir. Türklük bilincinin oluşması ve Turan fikrinin gerçekleşmesi öncelikle aileden başlar görüşüne sahiptir. Ancak yine de Türk evleri ve Türk ailesi hakkındaki görüşlerini şiirlerine yansıtmamıştır. Fakat düz yazılarında bu konuyu hatta tarihsel dokusu içinde, son derece detaylı bir biçimde ele aldığını ifade edebiliriz.

ç. TÜRKLÜK ve TARİHSEL BİLİNÇ TEMALİ ŞİİRLERİ

Şairin geçim sıkıntısı, trafik sorunu, tatiller gibi halkın sosyal yaşamında büyük rol oynayan konularda şiirlerine rastlamıyoruz. Ancak şair Türk halkı kültür ve yaşayışının, Batı medeniyeti tarafından yozlaştırıldığını her fırsatta dile getirmekten çekinmemiştir. Bu konudaki örneklere baktığımızda öncelikle “Hamayıl Kuşandım Şiir Kılıcını” adlı şiirini incelemek doğru olacaktır.

Şairin bu şiirinde tarih bilinci son derece yüksek bir millet olan Türk milleti, yirmi birinci yüzyıla beş kala büyük bir basiretsizlik içine girmektedir. İnsanlar ne yapacağını bilemeden, âdeta kimliklerini kaybetmişçesine sokaklarda yürümektedir. Sular, balıklar, ıstakozlar, cinler gaflet içinde, şairin bunları fark eden duyuları ise dehşet içindedir.

Yine bu konuyu ele alan başka bir şiir “Gece Yürüyüşü Sohbeti” adını taşır. Bu şiirde de şair, çocukların geleceklerinden habersiz bir şekilde büyüdüklerini, etrafta özellikle mimari alanda Türklük bilincini yaşatan son değerlerin yavaş yavaş yok olduğunu ve kâinatın istenmeyen bir doğrultuda ilerlediğini belirtmektedir.

Şairin Batı medeniyetinin Türklük üzerinde yozlaşma sağladığını savunduğu bir diğer şiiri de kitabına isim olmuş “Şafağa Çekilenler” adlı şiiridir:

Uyvar kalesinin eski yoldaşı
O batılı akşama yenildiniz
Ne kırıldınız ne büküldünüz
Bir yeniçeri palası gibi
Öç gününe çekildiniz. (Cebeci, 2003:91)

Mevcut şiir, 1980 yılına kadarki süreçte katledilen ülkücü gençler için yazılmış, uzun, sert ve baş eğmez bir mersiye olarak yorumlanabilir.

Aynı fikrin en belirgin biçimde işlendiği şiir ise “Zaman Bir Ejderdir Ensemizde Soluyan” adlı şiirdir. Bu şiirde artık eski gecelerin kalmadığı, geçen zamanın bilincimizi kaybettirdiği ve yozlaşmanın günden güne arttığı görülmektedir. Şairin ülküsü gittikçe umutsuz bir hâl almaktadır:

Kim bilir kaç yıldan beri...
Dökülür oluk oluk kaderimize,
Ülküsüz çeşmelerin simsiyah kiri... (Cebeci, 2003:73)

Bayrak, Vatan, Bağımsızlık ve Hürriyet

Dilâver Cebeci, 1973 yılında, kendisi otuz yaşında iken ilk şiir kitabı *Hun Aşkı* nı yayınlamıştır. *Hun Aşkı* kitabı, milliyetçi duyguların ve söylemlerin yoğun olduğu bir kitaptır ve o devrin siyasal atmosferi için son derece cesur bir söyleme sahiptir. Hatta eserde yer alan “Urun Ha” adlı şiirin 2003 yılında basılan “Bütün Şiirleri” kitabındaki baskısında bazı dizeleri ve kelimeleri refüze edilerek yayınlanmıştır. Bu değişim:

“Altaylar’da ateş kanlı börüler, At üstünde doğup ölen çeriler; Bir bilseniz deli gönül ne diler;	“Altaylar’da ateş kanlı börüler, At üstünde doğup ölen çeriler; Bir bilseniz deli gönül ne diler;
Tanrıdağı’n etrafını sarın ha! Rusçulara, Çincilere urun ha!” (1973 basımlı Hun Aşkı eseri)	Tanrıdağı’n etrafını sarın ha! Nâmertlere, zâlimlere urun ha!” (2003 basımlı Bütün Şiirleri eseri)

olarak gösterilebilir.

Yine *Hun Aşkı* adlı kitapta Ülkücü Hareket yanlılarından Ruhi Kılıçkiran ve Dünder Taşer’e adanmış birer sagu yer almaktadır. Dolayısıyla *Hun Aşkı* adlı eser, bazı istisnaî konuları işleyen şiirleri dışında tamamen kahramanlık, cenk, bayrak ve Türklük motifleriyle işlenmiş bir kitaptır.

Şair, 1984'te yayınladığı *Şafağa Çekilenler* adlı kitabında da bu sefer milliyetçi sağın önemli isimlerinden Emine Işınsoy için “Çâh-ı Bâbil” şiirini okuyucuya sunmuştur. *Şafağa Çekilenler* kitabı 1980 yılına kadarki süreç içerisinde öldürülen ülkücü gençler için, uzun ve sert bir mersiye'dir. Kitapta yer alan “Bozkırda Bir Sancı” adlı şiirde bu gençleri dolaysızca anlatmaktadır:

O çocuklar birer birer gittiler...
Soylu sevda türküleri dudaklarında,
Saçlarında kurt nefesi rüzgârlar,
O çocuklar birer birer gittiler...(Cebeci, 1984:8)

Şairin sıradaki eseri “...Ve Sığınırım İçime” 1992 yılında yayımlanır. Bu kitapta da “Şimdiki Zaman Çekiminde Bir Mahkuma Mektup” adlı şiir, milliyetçi hareketin en önemli lideri Alpaslan Türkeş'e ithaf edilmiştir. Şiir, yapı itibarıyla bir davayı hikâyeleştirme çabasıdır:

Öfkeyle kollarını çemriyor yalancı fecir
İmanım gibi biliyorum vakit asılmak vaktidir
Ve Taksim gazinolarında trahomlu şairler
Mısra arıyorlar masaların altında
Kanını içiyorlar bilmeden “Cennet atları'nın” (Cebeci, 1992:15)

Şairin Türk milletini, aynı vatan topraklarında, aynı bayrak altında, bağımsız bir şekilde, bir arada ve birlik içinde yaşamaya çağrısı birçok şiirinde kendini gösterir. *Hun Aşkı* adlı eserinde yer alan “Bozkurt Çağrısı” adlı şiirinde şair, Bozkurt'a seslenerek Turan'ı gerçekleştirme görevinin onun üzerinde olduğunu ifade etmektedir. Bozkurt, Başbuğunu izleyerek Moskova kalesini yıkmalı, Tanrı dağı'na kendi tuğunu dikmelidir. Şair, bu ülküye gönül verenlerin ölümsüz olacağını belirtmektedir:

Bu ÷lküye gönöl veren,
 Öölür mü Bozkurt öölür mü?
 Oğuz soyu cenkten ırak,
 Kalır mı Bozkurt kalır mı? (Cebeci, 1973:7)

Yine aynı kitaptaki “Birlik Çağrısı” adlı şiirinde şair, Türklerin birlik içinde olması gerektiğini, onları bölmek üzere dış mihrapların çalışmalar içinde olduğunu ve arzu edilen ÷lküye ancak birlik içinde olunarak ulaşılacağını belirtir. Bu uğurda çok şeyler beklediğı Türk Cumhuriyetlerinden yeterli cevabı alamadığını söyleyen şair, bu durumdan son derece şikâyetçidir. ”Türk’ün Türk’e küseceğı çağ mıdır? “ diye sorarak yakınmasını da açıkça belli eder. Oysa Türk dünyası ona göre oldukça ulu bir dünyadır ve milletlerin birliğı ile aşılmayacak engel, gerçekleştirilemeyecek ÷lkü yoktur:

Kalın ordu nerde olsa görölür.
 ÷lkölere birlik ile varılır.
 Yoldaşımız, gök pusatlar darılır,
 Türk’ün Türk’e küseceğı çağ mıdır? (Cebeci, 1973:24)

Şairin Turan fikrini açıkça beyan ettiği bir başka şiiri “Türk ve Turan” adını taşır. Bu şiirde şair, yeryüzü veya gökyüzündeki her yana Türk ve Turan yazmaya gönüllüdür:

Hilâllerin ardı sıra,
 Denizleri yara yara,
 Şam’a Kerkük’e, Mısır’a,
 Türk ve Turan yazacağım. (Cebeci, 1973:8)

Uzun soluklu bir şiir olan “Bayrak Olayı” şiirinde, Maraş iline Kahramanlık unvanının verilmesini sağlayan millî direnişin bayrak olayı anlatılmaktadır. 28 Kasım 1919 Cuma günü sabahında kalelerinde Türk yerine Frenk bayrağını gören vatandaşlar derhâl direniş gösterirler ve Türk bayrağını yeniden göndere çekirtmeyi

başarırlar. “Akın” adlı şiirle “Bayrak Olayı” şiirindeki olay sonuçlanır. Bu iki şiir birbirini tamamlayan bir konuya sahiptir:

Frenk bayrağını aldı gönderden,
Tırmandı, Ay-Yıldız’ı taktı yüceye...
Göğün güzelliği geldi üstüne,
Gök, işte şimdi göktü. (Cebeci, 2003:156)

Şairin, milletini birlik altında tutmak için yaptığı çağrılardan bir diğerine de “Kutsal Çağrı” adlı şiirinde rastlarız. Şair, bu şiirde gerçekleştirdiği çağrının ilk olmadığını belirtir. Fakat buna rağmen garip bir şekilde çağrılarına yanıt alamamaktadır. Oysaki içinde yaşanan vatanın görkemli bayramları, kıvanç duyulacak özel günleri mevcuttur. Bu günlerde vatan toprağında yaşayan millet bir araya gelir ve birlik içerisinde olurlar. Fakat şaire göre gerçekler unutulmaktadır. Türk milleti geriye gittikçe Yahudiler gülmektedir. Bu gibi sebepler birçoğudur ve şair tedirgin olmaktadır. Bu yüzden çağrılar yapmaktadır ve yapmaya devam edecektir:

Bu ilk çağrım değil bilmelisiniz
Ben yürekten yüreğe de seslenirim
Daha mutlu geleceklerimiz var
Top yekûn bayramımız
(...) (Cebeci, 2003:179)

Şairin birlik çağrısında bulunduğu şiirlerinin dışında tarihsel açıdan Türk ırkını, milletini ve vatanını övdüğü şiirleri de bulunmaktadır. Bu şiirlerden biri “Yürüyüş” adını taşır. Malazgirt savaşından izler taşıyan şiirde Türk ilerleyişi anlatılmaktadır:

Malazgirt’te, Mohaç’ta devler keser yolunu
Poyrazdan yaratılmış atlarla çiğner yürür. (Cebeci, 2000:38)

Bir diğer şiiri “Yirminci Zırhlı Tugay Marşı” nda ise Hüseyin Erim Paşa’nın komutasındaki Yirminci Zırhlı Tugay’ın başarıları üzerinde durmuştur:

Yiğitlik taksiminde bize düştü ulu pay;

Türklüğün çelik göğsü, Yirminci Zırhlı Tugay. (Cebeci, 2000:69)

Açıklanan şiirlerinin dışında “Ne Mutlu Türküm Diyene” , “Atsız Yabgu Katında Dokuzlama”, “And”, “Cenk”, “Selçuk İli” , “Biz”, “Özlem”, “Yemin” ve “Bekleyin” adlı şiirlerinde de milliyetçilik, bayrak, vatan sevgisi ile bağımsızlık ve hürriyet temalarını işlediğini söyleyebiliriz. Bütün bu şiirlerden başka, vatani ve millete duyduğu saygı ve sevgi için yazmış olduğu “Türkiyem” şiiri ise âdeta millî bir destan olup kulaklarda ve gönüllerde yer etmiştir. Bu şiirde şair vatanının yoluna baş koymuş, onu ırmaklarının akışına can verecek kadar çok sevmiştir. Vatanın her bir toprağı ile üzerinde yaşayan milletin her bir ferdi, şairin gönlünde en yüce yerde bulunmaktadır. Hayatını bu ülkeye feda etmeye hazırdır:

Baş koymuşum Türkiyem’in yoluna

Düzlüğüne, yokuşuna ölürüm,

Asırlardır kır atımı suladım.

Irmağının akışına ölürüm. (Cebeci, 2003:115)

Bu dörtlük şiirin ilk dörtlüğüdür ve içinde geçen “Düzlüğüne yokuşuna ölürüm” dizesindeki düzlük ve yokuşun, Ankara-Kırıkkale yolu üzerinde olduğu, şairin oğlu Çağrı Cebeci tarafından doğrulanmıştır.

2.ŞİİRİNİN BESLENDİĞİ KÜLTÜREL KAYNAKLAR VE ETKİLENMELER

Dilâver Cebeci'nin şiirlerinin ve düz yazılarının kendine has ve dikkat çekici yanlarından birisi, bu türlerde verdiği ürünlerin sadece bireysel yeteneğine, duygusuna, düşüncesine ve sezgilerine bağlı kalması değil, aynı zamanda da millî ve evrensel nitelik taşıyan kültürel kaynaklardan da beslenmiş olmasıdır. Şiirsel kabiliyeti yeterli bir görünüm arz etmesine rağmen o yine de bazı kaynaklar vasıtasıyla millî ve tarihsel bilinci okuyucularına aşılama istemektedir. Birçok şiirinde bilgi verme amacı taşıması da bu sebeptir.

Dilâver Cebeci'nin şiirinde edebiyatın neredeyse bütün sanatlarına, kendine has hayallerine, yeniliklerine ve imajlarına rastlamak mümkündür. Bunların yanı sıra aşk, kadın, lirizm, millî romantizm ve İslami hassasiyet; medeniyet anlayışı ile sorgulamaksızın kabul edilen toplumsal değişime karşı eleştiri ön planda yer alan öğelerdir. Bu öğelerin altını çizerek netleştirmek amacı taşıyan şair, bu belirginleştirme işini bazı etkilenmeler ve alıntılar kullanarak gerçekleştirmeye çalışmıştır. Bazen bu belirginleştirme çabası içindeyken de kapalılığa düşer. Telmihler ilk başta anlaşılmayabilir. Ancak çoğunlukla hangi dizde nereye varmak istediğini belli ettiğini görmekteyiz.

Bu genel girişten sonra Cebeci'nin şiirlerinde hangi kaynaklardan beslendiğini, hangi sanatçılardan etkilenmeler ve benzerlikler taşıdığını somut bir biçimde karşılaştırmalı olarak göstereceğiz.

a.Dede Korkut Hikâyeleri

Dilâver Cebeci, "Kutalmış" adlı şiirinde Dede Korkut hikâyelerinde görülen tiplerden ata, ozan, alp-eren isimlerini; o devrin içkilerinden biri olan kımız ve hikâyelerde yapılan av merasimleri sonrası gerçekleştirilen şölen ziyafetlerini örnek olarak kullanmaktadır:

Öz atası eydür:”hemen varayım;
 Doksan aygır, dokuz buğra kırayım
 Kımız sağdırayım, şölen vereyim, (Cebeci, 2003:85)

b.Klâsik (Divan) Türk edebiyatı ve kültürü

Dilâver Cebeci, Klasik (Divan) edebiyatı kültürü üzerine çalışmaları olan bir şairdir. Bu edebiyat içinde kadının nasıl ve ne şekillerde ele alındığını anlatan *Divan Şiirinde Kadın* adlı bir eseri de mevcut olan şairin, tarz-ı kadîm üzere yazdığı gazelleri de bulunmaktadır. *Asra Yemin Olsun ki...* adlı şiir kitabında beş adet gazeli bulunmaktadır. Gazelleri dışındaki bazı şiirlerinde de, bu edebiyatın şekil özelliklerinden ziyade mazmunlar, istiareler gibi bazı sanatsal özelliklerini kullanmaktadır. Asli kaynakları kullanma fikri yoğun olan şair, klâsik şiirden aldığı motifleri, Türk-İslam sentezi içerisinde yeniden yoğurup modern bir görünüm kazanma çabasıdadır. Bu sebeple klasik şiir özelliklerinin dışında halk şiiri ve serbest şiir örnekleri de bulunmaktadır. Şairin divan edebiyatı motiflerini kullandığı şiirler incelenecek olursa:

Bazı mısra ya da beyitleri iktibas

*)- “Hüzn-i Tahattur” adlı şiirinin Ahmet Hâşim’in “Tahattur” adlı şiiriyle üslup ve konu bakımından benzerlikler taşıdığı görülmektedir. Her iki şiirde de konu geçmişe duyulan özlemdir. Akşam, karanlık ve gölgeler her iki şiirde de kullanılan imajlar olarak dikkat çeker:

“Beyaz günler ve beyaz güller..
 Diri kubbeler altında soluyup okşadıklarımız...
 Osmaniyeli Garib akşamları vururdu ara-sıra eşkıya...
 Hükmü başlayınca dağlarda karanlığın,
 Söz yıldızlarıydı pırıl pırıl yaktıklarımız.” (Cebeci, 2003:49)

dizeleri ile Ahmet Haşim’in “Tahattur” şiirinin,

“Bir Acem bahçesi, bir seccâde,
Dolduran havzı ateşten bâde...
Ne kadar gamlı bu akşam vakti...
Bakışın benzemiyor mu'tade.”

dizeleri arasındaki imaj ve vakit uyuşması göz önündedir.

*)-“Masal Güzeli” şiirinin ilk dördlüğünde şair, sevgilinin saçlarını tarumar olmuş, yani dağılmış ve perişan bir hale gelmiş, yorgun bir bezirgâna benzetmektedir. Dudakları ise şafaktan kopma bir gül sağanağıdır ve Asya şehirlerine yağar. Bu benzetmelere Fuzûlî’nin görgeç redifli gazelinin şu beytinde de rastlıyoruz:

“Gönlüm açılır zülf-i perişanını görgeç
Nutkum tutulur gonce-i handanını görgeç”

*)- “Saçlarını Uzatmadın” şiiri örnek olarak alınacak olunursa, Divan edebiyatında sevgilinin saçlarına verilen önem üzere birçok beyitler yazıldığını bilen Dilâver Cebeci, bu şiirinde de sevgilinin saçlarını över ve hayranlığını ifade eder:

“Dedim güzel koyma darda,
Murat budur Türkmen erde
Usum yitti zülûflerde,
Saçlarını uzatmadın.” (Cebeci, 1973:67)

Bu dördlükte sevgilinin saçları âşığın aklını yitirmesine sebep olmaktadır. XV. yüzyılın en önemli şairlerinden birisi olan Necâtî’ye ait olan şu beyitte de:

Ayağı yer mi basar zülfüne ber-dâr olanun
Zevk ü şevk ile virür cân u seri döne döne

(Senin zülfüne asılanın ayağı yere mi değer; zevk ve şevk ile canını döne döne verir.)

sevgilinin saçları âşığın aklını başından alır ve âşık zevk ve şevk içinde döne döne can verir.

*)- “Nigârî Bir Minyatürden Çıkardım Seni” adlı şiirin ilk dördlüğündeki,

“Bir gazelin beytinden süzülmüş nezâketin,
Sa’dabadlı lâlelerin rengi güler yüzünde.
Gezip bidev atlarla nice çağları,
Nigârî bir minyatürden çıkardım seni.” (Cebeci, 1992:68)

bir gazel beytinden nezâket süzülmesi objesi, Nedîm’in sana redifli gazelindeki,

“Haddeden geçmiş nezaket yâl u bâl olmuş sana
Mey süzülmüş şişeden ruhsâr-ı al olmuş sana”

beytindeki anlatıma benzerlik göstermektedir.

*)- “Babamın Yarım Kalmış Sevdasının Yerine” adlı şiirin ilk dördlüğündeki,

“Sîneme yüzlerce ok saplanırdı,
“Kırpiğin kaşına değdiği zaman.”
Bir sızı içimde keleşlenirdi,
Kulağım adını duyduğu zaman” (Cebeci, 2000:40)

Âşığın sinesine oklar saplanması imajı, 18. yüzyıl divan şairlerinden Râsih Bey’in üstüne redifli şu gazelinde de mevcuttur:

“Süzme çeşmin gelmesin müjgân müjgân üstüne.
Urma zahm-ı sîneme peykân peykân üstüne.”

Bazı Mazmunlardan Yararlanma

Dilâver Cebeci, bazı şiirlerinde, divan şiirinin bazı mazmunlarına şu şekillerde yer vermektedir:

*)- Şair, “ Babamın Yarım Kalmış Sevdasının Yerine” adlı şiirinde “kirpik” ve “ok” mazmununa yer vermiştir:

“Sîneme yüzlerce ok saplanırdı.

“Kirpiğin kaşına değdiği zaman.”” (Cebeci, 2000:40)

Divan şiirinde sevgilinin kirpikleri, göz kapaklarının üzerinde dizili duruşu ve şekli itibariyle oka benzetilmektedir. Sevgili, âşığın gönlüne keder veren sert bakışlar attıkça âdeta onun gönlüne oklar atarak onu yaralar.

*)- Şair, “Aklıma Düştü” adlı şiirde “diş” ve “yıldız “ mazmununa yer vermiştir:

“Sıcağın çözerdi katı buzları

Dudağın dökerdi aşk yıldızları” (Cebeci, 2003:21)

Divan şiirinde sevgilinin dişleri, dizilişi ve beyazlığı ile inciye yahut da yıldıza benzetilmektedir. Sevgili konuşmak için her dudaklarını oynattığında yıldız gibi parlak ve beyaz dişleri görünmekte ve âşığın aklını başından almaktadır.

*)- Şair, “Tatar Güzeli” adlı şiirinde “gamze” ve “sevda çukuru” mazmunlarına yer vermektedir:

“Yanakta gamzesi sevdâ çukuru

Görkemi ülkerce hem yüzü güzel” (Cebeci, 2003:26)

Divan şiirinde sevgilinin bakışında binlerce anlam vardır. Gamze ise sadece bakışa dayanamayıp göz, kaş ve kirpiğin ortaya koyduğu bir harekettir. Âşığa ıstırap

verir. Âşık, sevgilinin bu yan bakışının âdeta içine düşer ve boğulur. Bu şiirdeki mazmunda da âşık aynı şekilde sevda çukuru dediği gamzenin içine düşmektedir.

Aynı şiirde “selvi” ve “boy” mazmununa da rastlıyoruz:

“İdil boylarında bir körpe kayın
Ben fidan diyeyim siz selvi sayın” (Cebeci, 2003:26)

Divan şiirinde sevgili, uzun boyu ve salınarak yürümesi dolayısıyla selvi / servi ağacına benzetilmektedir. Bu şiirde de şair, sevgilisini İdil ırmağı boylarında var olan körpe bir fidanla eş tutmaktadır.

*)- Şair, *Asra Yemin Olsun ki...* adlı kitabında yer alan gazellerinde de kimi mazmunlara yer vermektedir. Bu mazmunların ilki “gelir” redifli gazelindeki “ebrû” ile “tîr” mazmunudur. Divan şiirinde sevgilinin kirpiklerinin yanı sıra kaşları da âdeta ok gibi âşığın gönlüne saplanan bir silaha benzetilebilir:

“Subh olur ol perî çün uyanır uykudan
Sînemi kılub hedef tîr ile ebrû gelir” (Cebeci, 2000:72)

(Sabah olur, o peri uykudan uyanır, kaşları bir ok gibi göğsümü hedef kılıp da gelir.)

*)- Şair, “yok mudur” redifli gazelde “saç” ve “gece” mazmunlarına yer vermektedir. Saç, şekli, kokusu, rengi dolayısıyla pek çok teşbih ve mecaza konu olmuştur. Çoğunlukla perişan yani dağınık ve düzensizdir. Âşığın aklını başından alır. Hatta uzunluğu sebebiyle kendisine esir eder. Kokusu misk ve amberden daha yoğun ve etkilidir. Rüzgâr bu kokuyu âşığa ulaştırır. Rengi ise çoğunlukla siyahtır. Şekil yönünden; rişte (iplik), zincir (kıvrım kıvrım oluşu sebebiyle), mar (yılan, uzunluğu sebebiyle), lâm harfi (uzunluğu ve şekli dolayısıyla), halka (kıvrıcık oluşu sebebiyle), hat (yazı) ve sümbül (kıvrıcık oluşu sebebiyle) gibi benzetmelere sahiptir.

“Söyle cânân leyl-i zülfün mihr ü mâhı yok mudur?

Çün acîbdür imtidâdı hiç sabahı yok mudur?” (Cebeci, 2003:32)

(Söyle ey sevgili, saçlarının gecesinin hiç güneşi ve ayı yok mudur? Çünkü uzunluğu bir acayıptır, hiç sabahı yok mudur?)

Divan şiirine ait bazı isim ve terimlere göndermeler yapma

Cebeci, kimi şiirlerinde bazı divan şairlerinin isimlerine ve divan edebiyatına ait bazı terime ve kelimelere yer vermeyi amaçlamıştır.

*)- “Sitâre” şiirinde 18. yüzyıl divan şairlerinden Nedîm’in ismini anmaktadır.

“ Babamın Yarım Kalmış Sevdasının Yerine” adlı şiirinde “ok” , “Aklıma Düştü” adlı şiirinde yıldız, “Tatar Güzeli” adlı şiirinde “gamze” gibi Divan şiirine ait terim ve kelimelere yer vermiştir.

Ünlü kişiler ve efsanevi kahramanlar

Timurlenk:

Timur İmparatorluğunun kurucusudur. (Keş 1336- Otrar 1405) Kendisine Türkler Aksak Timur, İranlılar Timurleng, Avrupalılar Tamerlane derler. Kaynaklara göre Cengiz Han ile aynı soydan gelmektedir. Timur, babasının vefatından sonra emirler arasında geçimsizlikler yüzünden memlekette anarşinin hâkim olması üzerine siyâsete karışır. Mâveraünnehir Hâkimi Emir Hüseyin ile birlikte Doğu Türkistan Hükümdarı Tuğluk Timur’a karşı mücadele verirler. Yıldırım Bayezid ile yaptığı 1402 Ankara Savaşı sonunda bazı Osmanlı topraklarını hâkimiyeti altına alır ve Osmanlıda 12 yıl sürecek Fetret Devri'nin başlamasına neden olur. Böylece Çin’e ve Delhi’ye kadar bütün Asya’yı, Irak, Suriye ve İzmir’e kadar Anadolu’yu alır.²⁸ Dilâver Cebeci “Timurlenk Olsam” adlı şiirinde Timur’un bu başarılarının özlemini

²⁸ *Meydan Larousse*, cilt.19, s.298

eken bir Türk imajı çeker. Artık o eski şaşaalı devirler ve büyük komutanlar, imparatorlar kalmamıştır:

“Ben bir Timurlenk olsaydım
 Alnı akıtmalı bir at üstünde
 Ve bir kılıcım olsaydı
 Kabzası yıldız kakmalı
 Firuze ışıklar toplanaydım
 Semerkant kubbelerinden
 Ben bir Timurlenk olsaydım
 Bozkırın ortasında” (Cebeci, 2003:16)

Kanuni Sultan Süleyman (I. Süleyman):

27 Nisan 1495 Pazartesi günü Trabzon’da doğmuştur. Babası Yavuz Sultan Selim, annesi Hafsa Sultan’dır. O’nun devri, Türk hâkimiyetinin doruk noktasına ulaştığı bir devir olmuştur. Babasının lm zerine 30 Eylül 1520’de 25 yaşındayken Osmanlı tahtına geçen Sultan Süleyman Belgrat’ın fethi (1521) ve Rodos’un zaptı (1522) ile Akdeniz hkimiyetini Osmanlı İmparatorluğu’na getirmiştir. Macaristan’ın başkenti Budin’e girişi (1526), Viyana kuşatması (1532), Bağdat ve Basra zaptı (1534), Preveze deniz zaferi (1538) ve Trablusgarp’ın alınması (1551) gibi birçok zafere imza atan Kanuni, Osmanlı Devletini, 46 yılda 15.000.000 km², bağlâşık devletlerle, 17.000.000 km² ulaştırmıştır.²⁹

Dilâver Cebeci, “Hamayıl Kuşandım şiir Kılıcını” adlı şiirinde Sultan Süleyman’ın bu büyük başarılarının özlemiyle Sleymniye sokaklarında dolaşmaktadır. Kubbeler gurur içinde olmasına rağmen, yaşayan halk bu gururun, tarihî ve mimari görkemin büyüklüğünün farkında değildir:

²⁹ *Osman Gazi’den Vahdettin’e Osmanlı Kronolojik Tarihi*, Derleyen: Ayhan Buz, Neden Kitap Yayınları, İstanbul, 2006, s. 63.

“Yirmi birinci yüzyıla beş kala
 Süleymaniye sokaklarında geziyorum
 İnsanlar tanıdık gibi bakıyorlar yüzüme
 İçlerinden geçeni seziyorum
 Sultan Süleyman’dan kalma bir hüzünlü akşam
 Sessizce okşuyor gururlu kubbeleri” (Cebeci, 2003:43)

Genç Osman (II. Osman):

Sultan İkinci Osman (1604- 1622) Osmanlı sultanlarının on altıncısı ve İslam halifelerinin seksen birincisidir. 26 Şubat 1618 günü babasının yerine tahta geçen amcası Sultan Birinci Mustafa’nın rahatsızlığı yüzünden tahtı bırakmaya mecbur olması üzerine Osmanlı sultanı olmuştur. Niteliklerinden heybetli, yüksek himmet sahibi, yiğit, fevkalade bir binici, silah ve harp aletlerini kullanmakta başarılı olarak bahsedilmektedir.³⁰

Cebeci “Ve Hüve’l-Bâkî” adlı şiirini Genç Osman’ın torunlarından bir ulu şaire ithaf ettiğini söylemiştir. Şiirde Genç Osman’ın adı şu şekilde geçmektedir:

“Mehterbaşı has dur, geçen Genç Osman!
 Dilimin bahtını açan Genç Osman!
 Fânılık mülkünden göçen Genç Osman,” (Cebeci, 2003:53)

Gazi Belek:

Belek (Balak) Gazi Artukoğulları devrinde; Harput’un yetiştirdiği ünlü bir Türk Fatihi’dir (1965 yılında Harput Turizm Derneği tarafından Belek Gazi’nin, at üstünde güzel bir heykeli yaptırılmıştır.) Onun en önemli hizmeti, Haçlı seferleri sırasında görülmüştür. Dilâver Cebeci de “Harputta Bir Gün” adlı şiirinde Harputta Kayabaşı’nda gezip gördüklerini anlatırken onun ismini anmadan geçememiştir:

³⁰ *Osman Gazi’den Vahdettin’e Osmanlı Kronolojik Tarihi*, Derleyen: Ayhan Buz, Neden Kitap Yayınları, İstanbul, 2006, s.111.

“Cennet atı üstünde göründü Gâzi belek

Kayalardan daha sert, rüzgârdan daha çabuk” (Cebeci, 2003:60)

c. Halk edebiyatı

Dilâver Cebeci, şiirini oluştururken sadece Kur’ân-ı Kerîm, Dede Korkut Hikâyeleri ve Klâsik (Divan) edebiyatı kaynaklarını kullanmamış, halk edebiyatı kaynaklarına da rağbet göstermiştir. O, şiirlerinde halk edebiyatının en çok masal, efsane, hikâye ve hoyrat türlerinden yararlanmıştır.

Şairin masal türünden etkilendiği şiirlerini incelemeyen önce bu masalların kısa birer özeti verilecektir.

*)- “Şairin Günlüğünden İki Sayfa” adlı şiirde, şair korkulu bir rüya görmektedir. Rüya ise bereket tanrıçası olan Umay, bir Al karısı tarafından boğulmaktadır:

“Gök kubbe taklidi bir yurtta geceliyordum,

Uygurca bir mektup vardı elimde,

Heceliyordum...

Bir loğusa yatıyordu döşekte Umayca güzel,

Başında uzun tırnaklı üç Alkarısı

Onu boğmayı deniyordu...” (Cebeci, 2003:88)

“Al Karısı” masalı hakkında bilgi:

Alkarısı lohusalara ve atlara musallat olan korkunç bir yaratıktır. Uzun boylu, uzun parmaklı ve uzun tırnaklıdır. Çok çirkin ve iğrenç bir suratı vardır. Bedeni yağlı, uzun ve siyah saçlıdır. Saçları, aynı zamanda darmadağınaktır ve kocaman bir başa sahiptir. Dişleri at dişi gibi iri ve seyrek, ayakları ise terstir. Lohusaların ve yeni doğan çocukların ciğerlerini yiyerek beslenirler. Daha çok kırmızı elbise giyerler; subaşında ve ağaçlık yerlerde yaşarlar. Alkarısının varlığına inanılan her yerde, korunmak için de değişik çarelere başvurulmuştur. Kars'ta, özellikle geceleri, lohusa

hanımı yalnız bırakmazlar, geceleri ışığı sürekli yakarlar, hasta yalnız kaldığı zamanlarda ise, ağzına sakız vererek onun uyumasına engel olurlar. Elazığ'da lohusanın başucuna su, süpürge ve Kur'ân konur, yakasına iğne türü bir şey takılır ve yanında sürekli bir erkek (eşi veya yakın akrabalarından bir erkek) bekler. Elazığ'ın bazı bölgelerinde ise kadının başına soğan, demir çubuk ve Kur'ân konur. Anadolu'nun birçok bölgesinde lohusanın başına beyaz yaşmak ve kırmızı tül bağlarlar. Kırmızı altın takarlar ve hastaya kırmızı şeker hediye ederler. Çünkü Alkarısının kırmızı rengi hiç sevmediğine inanılır. Bu tedbirler alınmadığı takdirde, Alkarısının lohusanın yanına gelerek, onu rahatsız edeceğine inanılır. Halk inancına göre, lohusanın veya bebeğin ciğerini yemeye gelen Alkarısı, bir takım hilelerle yakalanıp, göğsüne bir iğne saplanırsa, tekrar eski yerine dönemez, o aileye hizmet eder. İnsan şeklini alan Alkarısı, göğsündeki iğnenin çıkarılması için sürekli yalvarır. Çünkü bu iğneyi kendisi çıkaramaz ve çıkaramadığı için de kendi taifesinin yanına dönemez. Kendini evin hizmetine adayan iğneli Alkarısı çok güzel ve hızlı ev işi yapar. Evin bereketi gün geçtikçe artar. Bu anlatıya göre, hizmet ettiği eve ekmek yapmaya başlayan bir Alkarısı su getirmek için kuyu başına gitmiştir. Orada oynayan çocuklardan birini göğsündeki iğneyi çıkarması için kandırır. Çocuk iğneyi çıkarınca, kadın yedi yıl hizmet ettiği eve doğru, "Evinizde hiç su bulunmasın; paranızın sayısını hiç bilmeyesiniz ve eviniz yaz kış odunsuz ekmeksiz olmasın" der. Çocuklara da suya atlayacağını, eğer suyun üzeri kan olursa, yakınlarının kendisini öldürmüş olabileceğini söyler. Alkarısı suya atlayınca, suyun üzeri kanla dolar. Kendi taifesi Alkarısını öldürmüştür. O günden sonra da, bu ailenin evi hiç susuz kalmaz, paralarının sayısını bir türlü öğrenemezler ve yaz kış odunları hiç eksik olmaz.³¹

Şiirle masal arasındaki bağlantı:

Dilâver Cebeci, bu şiirinde Alkarısı masalına göndermede bulunarak, kayıtsız, şartsız kabul edilen toplumsal değişimi eleştirmekte ve bu değişimi bir korkulu rüya gibi göstererek okuyucu kitlesini uyarmaktadır.

³¹ <http://www.bibilgi.com/Alkar%C4%B1s%C4%B1>

*)- “Sitâre” adlı şiirinde şair, Tahir ile Zühre masalına göndermelerde bulunmaktadır. Özellikle esmer sevdam dediği Sitâre’sini Bâbil caddelerinde çaresizce dolaşan Zühre’ye benzetmektedir:

“Seninle konuşurken Sitâre
Aklıma yıldızlar dökülüyor
Bir çaresiz Zühre oluyorsun Bâbil caddelerinde
Ateş gözlü kâhinler koşuyorlar arkandan” (Cebeci, 1999:11)

Tahir ile Zühre masalının özeti:

Geçmiş zaman ve eski günlerde zengin ve şöhretli bir padişah vardır. Malı, mülkü, askeri kısaca her şeyi vardır. Ancak çocuğu olmamaktadır. Doktorlara gitmiş, derdine çare bulamamıştır. Bunlardan fayda göremeyince kendisini eğlenceye verir ve yaptırdığı bahçeye gidip gelmeye başlar. Bir gün veziri ile çarşıda dolaşmaya çıktığında. “Her kim bana bir altın verirse Tanrı onun muradını versin” diyen bir dilenciye para verir. Oradan ayrılıp bahçeye doğru giderler ve bir ağacın altında otururlar. İleride bir ağacın altında da yaşlı bir derviş görürler, onun yanına giderler. Derviş “Marifetlerim vardır” deyince, padişah gönlünden geçeni bilmesini ister. Derviş de padişah ve vezirin çocuğunun olmadığını, evlat istediklerini bilir. Bunun üzerine dervişten yardım isterler. Derviş de cebinden bir elma çıkarır ve ikiye böler. Bu elmaları yerlerse, padişahın kızı, vezirin oğlu olacağını, ama onları evlendirmeleri gerektiğini söyler. Padişah ve vezir çok sevinir. Akşam elmayı yerler ve dokuz ay on gün sonra padişahın kızı, vezirin oğlu olur. Kızın adını Zühre, oğlanın adını Tahir koyarlar. Tahir ile Zühre birlikte büyürler. En tanınmış hocalardan ders alırlar ve çok zeki olduklarından her şeyi öğrenirler. Fakat on yaşında Zühre’nin gönlü Tahir’e düşer ve uyurken Tahir’i öper. Tahir çok kızar çünkü kardeş olduklarını sanır. Bir gün Zühre Tahir’i yine öper ve Tahir’de Zühre’yi döver. Zühre o kadar üzülür ki Allah’a “Allah’ım benim sevgimin yarısını Tahir’e ver” diye dua eder. Tahir de Zühre’ye âşık olur. Bu sefer Zühre kendini naza çeker. Ancak kardeş olmadıklarını öğrenen Tahir ile Zühre günden güne bir birine daha çok bağlanırlar. Sazlarını alıp birbirlerine türkü söylerler. Bunları gören Arap köle, padişahın karısına durumu

söyler. Padişah kızını Tahir’le evlendirmenin zamanı geldiğini açıklar. Ancak karısı, kızının padişah oğluyla evlenmesini istemektedir. Padişah kendi gözleriyle âşıkları görmek ister ve görünce de âşıkları evlendirmeye karar verir. Bu arada Tahir rüyasında iki kara köpeğin kendisine saldırdığını görür ve rüyası çıkar. Padişahın karısı, padişaha sihirbaz cadının yaptığı şerbeti içirince padişah Tahir'den soğur ve onu saraydan kovar. Aşkı ile yanıp tutuşan Tahir Zühre’nin köşkünün önüne gelerek sitem dolu türküler söyler. Zühre’de olayları dadısından öğrenir ve her şeyi Tahir’e açıklar. Arap köle bunları görünce yine padişaha haber verir. Bu sefer padişah onu Mardin’e sürer. Mardin’de yedi yıl kalan Tahir bir gün Allah’a dua eder ve onu zindandan kurtarmasını ister. Duası kabul olur zindanın açılan kapısından siyah atıyla Hızır gelir ve onu atına alıp, o uyurken Zühre’nin köşkünün önüne bırakır. Zühre Tahir’i dadısına gönderir. O günden sonra her gece gizli gizli buluşup zevk ve sefa eylerler. Fakat bir gün Tahir rüyasında yine kara köpeklerin etrafını sardığını görür. Rüyası yine çıkar çünkü Arap köle onları yine görmüştür. Bunu padişaha haber verir ve Tahir, üstü açık bir sandıkla Şat suyuna bırakılır. Şat suyu kenarında da Göl padişahının sarayı vardır. Zühre bunu bildiği için Göl padişahının kızına mektup yazar ve göl padişahının kızları da onu bulurlar. Göl padişahın üç kızı da Tahir’i sevmektedir ve bir gün onu paylaşamadıkları için kavga ederken, Tahir bunları duyar ve kaçır. Bir çeşme başında dua eder ve uyur. At sesiyle uyanınca, yanında bir derviş görür. Yine ata biner ve gözlerini kapatır. Derviş “Aç” dediği zaman Tahir kendisini Zühre’nin köşkü önünde olduğunu görür. Dadısına gider. Dertleşirler. Bir gün Tahir davul zurna sesleri duyar ve dadısından Zühre’nin evleneceğini öğrenir. Kadın esvabı ile düğüne gider. Kendini Zühre’ye tanıtır. Ertesi gün Zühre ile anlaşır. Hamama gitmek için çıkıp kaçmaya karar verirler. Ancak Arap köle de kadın kılığına girmiş ve onları görmüştür. Arap köle durumu padişaha haber verir. Padişah Tahir’i yakalatır. Mecliste onu ve kızını anmadan üç tane türkü söylerse affedeceğini söyler. Tahir iki taneyi söyler fakat üçüncüde Zühre'nin içeri girdiğini görünce onun ismini kullanır. Padişahta onun boynunu vurdurmaya karar verir. Cellat Tahir’in boynunu vurmadan Tahir namaz kılıp Allah’a ruhunu alması için dua eder ve hemen ölür. Bunu gören Zühre aklını kaçıtır. Hekimler çare bulamaz hatta Tahir’in etini yedirmeye çalışırlar ama dadısından bunu öğrenen Zühre’de çok kızar, Tahir’in mezarına gider. Allah’a ruhunu alması için dua eder ve ölür. Mezara

gelen Arap köle de Zühre'ye âşık olduğu için kendini hançerle öldürür. Padişah kızını Tahir'e vermediği için pişman olur ama iş işten geçmiştir. Bir süre sonra âşıklara mezar yapılır. Arap köle de başuçlarına gömülür. Oradan geçenler Zühre'nin mezarında beyaz bir gülfidanı, Tahir'in üzerinde ise kırmızı bir gülfidanı görürler. Arap'ın mezarında da kara bir çalı bitmiştir. Her sene âşıklar baltalarla o çalıyı keserler ancak çalının yine bittiğini görürler. Ziyaretgâh olan mezarı da âşıklar ve bağıryanıklar sürekli ziyaret ederler.³²

Şiirle masal arasındaki bağıntı:

“Sitâre” şiirinde sevgili olan Sitâre, âşığından ayıdır ve yalnız başına ne yapacağını bilememektedir. Âşık olan şair de, Sitâre'den uzaktayken sürekli onu ve yalnızlık içinde bulunduğu durumları hayal eder. Bu durumları betimlerken de “Tahir İle Zühre” masalına göndermelerde bulunur.

*)- “Ekzantirik Adam” adlı şiirinde şair, kendisini betimlerken “Tepegöz” masalına göndermelerde bulunmaktadır:

“Bir yerde zincirli köleyim
 Bir yerde hürüm
 Ve ben hür olduğum yerde
 Öldürülürüm
 Kimi yerde
 Tekmelendikçe sevinir
 Bir Tepegöz gibi
 Tekmelendikçe büyürüm
 Ta saman yolundan bakarım” (Cebeci, 2003:79)

³² http://tr.wikipedia.org/wiki/Tahir_ile_Z%C3%BChre

Tepegöz masalının özeti:

Bir gün Oğuz otururken, düşman baskısına uğrar ve gece vakti oradan göçer. Beraberindeki Uruz Koca'nın küçük oğlu yolda düşer ama hiç farkında olmazlar. Yollarına devam ederler. Yolda kalan bu çocuğu bir arslan alarak götürür ve besler. Günlerden sonra, Oğuz gene gelip yurduna yerleşir.

O sırada Oğuz Han'ın atlarına bakan çoban bir haber getirerek der ki: “Ormanda bir arslan kükrüyor. Uzaktan gördüm, salınarak yürüyüşü insan gibi. Atları yakalayıp yatırarak kanlarını emiyor.” Çobanın bu sözü üzerine Uruz da Oğuz Han'a: “Han'ım belki göçtüğümüz vakit yolda düşen benim oğlumdur” der. Beyler hemen atlarına binip arslanın yatak yerine gelirler. Uruz'un dediği gibi bu, kendi oğludur. Uruz, oğlanı alıp evine götürür. Sevinirler ve ziyafetler verirler. Ama oğlan yine durmaz ve arslanın yatağına gider. Bir daha tutup getirirler. Bunun üzerine Dede Korkut gelir ve: “Oğlum sen insansın, hayvanlarla düşüp kalkma, gel iyi ata binmeyi öğren. İyi yiğitlerle beraber yaşa. Büyük kardeşinin adı Kayan Selçuk'tur. Senin adın da Başat olsun.” der.

Oğuz bir gün yaylaya gider. Uruz'un bir çobanı vardır. İsmi Konur Koca Sarı Çoban'dır. Uzun pınar diye bilinen bir pınar bulunur. O pınara periler konar. Bir gün ansızın koyunlar ürker. Çoban da bunu keçilerden bilerek onlara kızar. İlerleyince görür ki, peri kızları kanat kanata vermişler, uçuyorlar. Çoban kepeneğini üzerlerine atar. Peri kızlarından birini tutar. Zaman geçer ve bir gün Oğuz yine yaylaya gider. Çoban da pınara gelir. Yine koyunlar ürker. Çoban ilerler ve yerde bir yığın görür. Bu yığın gittikçe büyür. Çoban korkup kaçır. Ürken koyunların peşine düşer. Meğer o zaman Bayındır Han ile beyleri gezmeğe çıkmıştır. Bu pınarın yanına geldikleri zaman garip bir şeyin yattığını görürler. Etrafını dolanırlar. İçlerinden bir yiğit, ayağı ile bunu tekmeler ve tekmeledikçe yığın büyür. Uruz Koca da merak eder ve atından inerek tekmeler. Fakat mahmuzu dokununca bu yığın yırtılır, içinden bir oğlan çıkar. Bu oğlanın gövdesi adam gövdesi gibidir. Ancak tepesinde bir gözü bulunur. Uruz bu oğlanı alarak eteğine sarar ve: “Han'ım, bunu bana verin, Oğlum Başat ile beraber besleyelim.” der. Bayındır Han da: “Senin olsun.” yanıtını verir. Uruz, Tepegöz'ü

alır ve evine götürür. Bir sut nine getirirler. Kadın memesini Tepegöz'ün ağzına verir. Oğlan ilk emdiğinde sütninenin olanca sütünü alır. İkinci emişinde kanını alır ve üçüncüde de canını alır. Birkaç sut nine getirirler. Hepsini böylece öldürür. Baktılar ki olmayacak, sütle besleyelim derler. Çocuğa günde bir kazan süt yetmez. Büyüdükten sonra gezmeye, oğlan çocuklarıyla oynamaya, oynarken de bunlardan birisinin burnunu, öbürünün kulağını yemeye başlar. Nihayet herkes onun yüzünden çaresiz kalır. Uruz'a şikâyet edip ağlaşırlar. Uruz her ne kadar Tepegöz'ü döver ise de bu hareketlerini önleyemez. Sonunda evinden kovar. Bunun üzerine Tepegöz'ün peri olan anası gelerek oğlunun parmağına bir yüzük takar ve: “Oğlum sana ok batmasın, vücudunu kılıç kesmesin” der. Tepegöz, Oğuz ilinden kaçır. Bir yüce dağa çıkıp orada yol kesmeye adam esir etmeye başlar. Büyük eşkıya olur. Üzerine birkaç adam gönderirler. Hepsini yer bitirir. Oğuz ilinden bile adam yemeye başlar. Oğuz'lar toplanır ve üzerine yürümeye karar verir. Bunu gören Tepegöz kızır. Bir ağacı yerinden koparıp atarak elli altmış kişiyi öldürür. Nihayet Başat bu Tepegöz'ün üzerine gider. Tepesindeki tek gözüne şiş saplayarak onu kor eder. Bundan sonra da kafasını keser. Bütün Beyler sevinç içinde kalırlar.³³

Şiir ile masal arasındaki bağıntı:

Şair, “Ekzantirik Adam” şiirinde Tepegöz masalının başındaki gibi ufak bir yığın olduğunu ancak tekmelendikçe büyüdüğünü ifade eder. Belirtmek istenen şey ise, şairin belli ülküler taşıdığı ve yok edilmeye çalışıldıkça, engellenmeye çalışıldıkça daha da güçlü geri dönmekte olduğudur.

*)- “Yıldız Sarayında Fesler Ve Şamdanlar” adlı şiirde Osmanlı saltanatı ve soyunun yüceliği üzerinde durulmaktadır. Fakat bu yücelik zaman geçtikçe yerini çöküşe bırakmıştır. Şair, Osmanlının soyluluğunu ve gücünü anlatırken Menora masalına göndermelerde bulunmaktadır:

³³ <http://www.uyurgezer.net/tepegoz-ile-basat-destani-t87091.html?s=29201765821f24cfd9058067f077d53d&>

Menora masalının özeti:

Uzun zaman önce, Yeruslayim’de Bet-Amikdaş’ta altından yapılmış yedi kollu büyük bir şamdan -menora- dururmuş. Bu menoranın yanında ise içinde saf zeytinyağı olan altın bir şişe varmış. Her gün bir Kohen menorayı zeytinyağıyla doldurup, onu yakarmış. Menora yandığında alevleri öylesine parlaklık saçarmış ki Yeruslayim’in tüm tepeleri aydınlanırmış.

Derken bir gün Romalı askerler gelmiş. Yeruslayim’i ve Bet-Amikdaş’ı yakmışlar. Altın menorayı ve Bet-Amikdaş’taki tüm hazineleri çalarak bunları başkentleri Roma’ya götürmüşler. Komutanları Titüs’ün önünde eğilen askerler şöyle demişler: “Yeruslayim ve Yahudilerin mabetleri yıkılmıştır. Size bunun kanıtı olarak altın menorayı getirdik. Yahudilerin ülkesi artık yok ve bir daha hiç yükselmeyecek.” Bu sözler üzerine altın menoranın parıltısı sanki utanırcasına gittikçe kararmış ve tamamen kaybolmuş. Romalı komutan Titüs ise adamlarına şöyle emretmiş: “Roma’nın tam ortasına mermerden yapılmış muhteşem bir kemer inşa etmenizi istiyorum. Mermerin üzerine de Yeruslayim’den yedi kollu menorayı omuzlarında taşıyarak geri dönen Romalı askerlerin resmini oyun. Bu oymanın altına da “Yehuda esir alınmıştır” sözlerini kazıyın.” Titüs’ün askerleri zafer kemerini inşa etmişler. Çok büyük ve etkileyici olmuş. Roma’ya gelip onu gören herkes Yehuda’nın kaybettiğini anlar olmuş. Menora ise zamanla ortadan kaybolmuş.

Yıllar sonra, Yahudiler kendi topraklarına dönüp ülkeyi tekrar inşa etmişler. Yeruslayim’i kendilerine başkent seçip birbirlerine şöyle demişler: “Şimdi yeniden kendi ülkemize sahipsek altın menorayı unutmayalım ve onu İsrail’in simgesi yapalım. Yehuda artık bir esir veya yıkılmış değildir. Tüm ülkeler bizim yeniden topraklarımızda özgür olduğumuzu görecektir. Yeruslayim başkent olarak sonsuza kadar yaşayacaktır.” Ve Yahudiler altın menorayı o toprakların simgesi yapmışlar. Her iki tarafına bir zamanlar menorada yanan saf zeytinyağını hatırlatması için iki zeytin dalı yerleştirmişler. Tam altına da “İsrail” ismini yazmışlar.³⁴

³⁴ <http://www.sevivon.com/cocukkosesi/masallar/klasik/menora.htm>

Şiirle masal arasındaki bağıntı:

Şair, Osmanlı'nın en görkemli devirlerini anlatırken Menora objesini kullanmaktadır. Menoranın etrafını en fazla aydınlatan şamdan çeşidi olması da bu benzetmeye katkıda bulunur. Osmanlı'nın ihtişamlı dönemlerinde oldukça büyük bir yüzölçümüne kavuşması ve her bir toprak parçasının zenginlik içerisinde bulunması âdeta bir menoranın etrafını aydınlatması gibi düşünülmüştür.

d. İslam'ın temel kaynakları ve kültürü

Ayet ve hadisler

Dilâver Cebeci, “Nurdağı’ndan Gelenler” adlı şiirinde

Onlar bu dünyaya niye geldiler

“Li ya’budûn diye diye geldiler” (Cebeci, 2000:54)

mısraları Kur’ân-ı Kerîm’in 51.sûresi olan Zariyat Sûresinin 56. ayet-i kerîmesi olan “Ve mâ halaktul cinne vel inse illâ li ya'budûn” yani “Biz, insanları ve cinleri başka bir şey için değil; Bize, kul olsunlar diye yarattık” ayet-i kerîmesi ile üslup ve içerik açısından büyük ölçüde benzerlik göstermektedir.³⁵

Şairin “Anam Ve Ben” şiiri, Felak sûresinin üçüncü ayeti olan “Ve min şerri ğasıkın iza vekab” (Karanlığı çöküp kapattığında gecenin (beden; tabiat, duygusallık) şerrinden) ayetiyle benzerlikler gösterir.³⁶

Abanır durur benim de üstüme,

Bir “Gâsiğın iza vekab” gece (Cebeci, 2003:100)

³⁵

http://www.iskenderalimihr.com/index.php?categoryid=1&p142_id=23&p142_dis=3&p142_template=Default

³⁶ <http://www.sufizm.gen.tr/kuran-i-kerim-meali/113-felak-suresi/>

“Medîne” adlı şiirinde şair, yine Kur’ân-ı Kerîm’in sûrelerinden biri olan Kalem sûresinin adına nazil ettirildiğine inanılan Ebû Cehil (asıl adı Hişam Ebu'l Hakem) adlı şahsı konu edinerek şiirine başlamıştır. O devri anlatan şiire tarihsel bir belge niteliği katma amacı içindedir:

Ebû Cehil sırtını dayamış karanlığa,
Şarap renkli bir zehri sağıyordu toprağa. (Cebeci, 2003:54)

Kur’ân-ı Kerîm’in Tekvir sûresinde kendisinden bahsedilen “Cibrîl-i Emîn” bilinen adıyla Cebrâil, “Kadir Gecesi” adlı şiirde kendini gösterir:

Bu gece her tarafta kandil kandil feyiz var,
Yerde Cibrîl-i Emîn, gökte nûrdan deniz var. (Cebeci, 2003:65)

e. Mitoloji

Şairin mitolojik unsurlar kullandığı birkaç şiiri de mevcuttur ki bu şiirlerde çoğunlukla Bâbil mitolojisinden yüzeysel bazı parçalar yer almaktadır.

Sanatçı Batı uygarlığını kayıtsız, şartsız desteklemeye meyilli olmadığını, her seferinde dile getirmiş olsa da bazı mitolojik motifleri kendi şiirinde modernize etmiş ve özgün mesajlar katarak onlara farklı bir şekil kazandırmıştır. Bunlara şu örnekleri verebiliriz:

*)- Çâh-ı Bâbil şiirinin ilk bölümü şöyledir:

Bâbil kuyusu! Derin, esrarlı, soluk...
Ben saçlarından asılmış Hârut.
Bir siyah okyanusta çırpınır parmaklarım,
Kementler ör sarışın huzmelerden;
Pamaklarımı tut! (Cebeci, 1984:8)

Şiirde adı geçen Bâbil, Mezopotamya'da, adını aldığı Bâbil kenti etrafında kurulmuş, Sümer ve Akad topraklarını kapsayan eski bir imparatorluktur. Bâbil'in merkezi bugünkü Irak'ın El Hilla kasabası üzerinde yer almaktadır.³⁷ Kendine ait mitolojik bir hikâyesi bulunan Bâbil'in bu hikâyelerinden en çok bilineni “Tarihsel Ardan Babil yaratılış destanıdır. Bu destan “Enuma Elis” olarak da bilinir. İngiliz arkeologların, 1845'te şimdiki Irak topraklarındaki Ninova'da başlattıkları kazılar sırasında buldukları yedi adet kil tablet üzerine çivi yazısı ile kaydedilmiştir. Bu tabletler İÖ 688 ile 627 yılları arasında hüküm süren Kral Asurbanipal'in kütüphanesine aittir. Ninova'dan pek uzak olmayan Ashur'daki Alman kazıları 1902 de başlamış ve bunun sonucunda Bâbillerin ulusal tanrısı Marduk'un adının yerine Asurluların ulusal tanrısı Ashur'un adının bulunması dışında tamamen aynı olan Enuma Elis'in bir başka değişkesi bulunmuştur.

Böylelikle, bu destanın, Bâbiller için olduğu kadar, Asurlular için de önemli olduğu anlaşılmaktadır. Bu tabletlerin tahminen milattan önce 1000 yıllarına kadar dayanmasına rağmen, içerikleri ve biçimleri, üzerlerine kayıtlı olan hikâyenin milattan önce 1900'ler kadar eski yıllarda var olabileceğini ortaya koyar. Bâbil'i milattan önce 1728'den milattan önce 1686 yılına dek yöneten Hammurabi'nin ünlü yasalar topluluğunun girişinde hem Enuma Elis, hem de Marduk'tan söz edilir.

Bâbil'de her sene sonbaharın başlangıcını simgeleyen on günlük Yeni Yıl festivalinin bir parçası olarak, Enuma Elis, huşu içinde ezbere okunur ve dramatize edilirdi. Tatil, evrendeki düzenin yeniden kurulması, hayatın yenilenmesi ve gelecek yıl için tüm insanların kaderlerinin belirlenmesini de vurgulayan ciddi bir olaydı. Bilim adamları, Bâbillerin, Enuma Elis'te anlatılan kargaşa güçleri ile düzen güçleri arasındaki savaşı pandomimle temsil ettiklerine inanmaktadır. Marduk mahkumiyetten kurtulana dek Bâbil sokaklarında düzensizlik hüküm sürecektir.

Daha sonra Marduk, Tiamat ve onun şeytani güçlerine karşı tanrıların gücünü temsil eden bir tören alayına önderlik edecektir. Marduk'un, Tiamat'ı ve onun isyankar güçlerini alaycı bir savaştan sonra yenmesi ve evrende düzeni kurmasından sonra Bâbiller onun suretini; Bâbil sokaklarında gösterişli bir resmi törenle

³⁷ <http://tr.wikipedia.org/wiki/Babil>

karşılacaktır. Bu büyülü yöntemle insanlar, kaderlerini kontrol eden tanrıları etkilemeyi ve bereket, bolluk ve iyi tâlihle dolu bir yıl getirmeleri için ikna etmeyi ummuşlardır. Ayrıca Bâbil halkı, bu söylemin Dicle ve Fırat nehirleri üzerinde sihir gücüne sahip olduğunu da düşünmüş olabilirler. Bu nehirler her yıl kıyılarını basmış ve sık sık yaşadıkları yerlerin sert tufanlarla harap etmişlerdir. İnsanlar dramatisasyon ve büyü gücünü bu korkunç bahar tufanlarının tahribine karşı topluluklarını koruyabilmek amacıyla kullandılar. Marduk, söylen tarafından onurlandırıldığında, aynı zamanda evreni yaratan ve kaostan bir düzen çıkaran Bâbil'in koruyucusu, tanrısı ve tanrıların yeryüzündeki evi olarak Marduk Tapınağı'nın kurulduğu Bâbil şehri de onurlandırılmış oluyordu. Böylece söylen, hem dinî bir görüşü hem de dünyevi ve siyasal bir görüşü birleştirmektedir. Yeni Yıl Tatili sırasında insanların kaderi belirlendiği kadar, Bâbil'in siyasal kaderi de belirleniyordu. Böylece Enuma Elis, bir yaratılış söyleninden daha fazlasını ifade eder. Bâbiller Sümerlerin geleneksel yaratılış söylenini almışlar ve onu, yeni ulusal, dinî ve siyasal amaçlar için kullanmak amacıyla yeniden şekillendirmişlerdir. Evrenin yaratılışı'nın açıklaması, yıldırım tanrısı Marduk'un yüce iktidara ulaşması ve onun yeryüzündeki şehri olan Bâbil'in methedilmesi hikâyesine dönüşmüştür.³⁸

Bâbil mitolojisi hakkında genel bilgi verdikten sonra “Çâh-ı Bâbil” adlı şiirin incelemesine geçelim.

Mevcut şiirde şair, Kur'ân-ı Kerîm'de adları geçen iki melek Harut ve Marut'un sonu Bâbil kuyusunda biten mitolojik hikâyelerine göndermede bulunmuştur. Genel olarak kabul gören açıklama Harut ve Marut'un Allah'ın emri ile sadece insanlara çeşitli bilgileri ve sihri öğreten iki melek olduğudur. Bazı tefsirlerde Harut ve Marut'un melek değil insan olabileceği belirtilmiştir. Eski bazı kaynaklarda, Hristiyan ve Yahudi kaynakları da referans gösterilerek Bâbil'in düşmüş melekleri olarak da adlandırılırlar. Efsaneye göre Harut ile Marut adındaki melekler, insanların işledikleri günahları görünce kınarlar, Allah da "Siz onların yerinde olsanız aynısını yapardınız." der ve onları Bâbil şehrine yargıç olarak gönderir. Harut ile Marut, dünyada bir kadın görürler ve âşık olurlar. Kadın Harut ile Marut'a bir şartla onlarla birlikte olacağını söyler, onlar da şartı kabul eder. Bu şarta göre ya kadının kocasını

³⁸ <http://www.fuataaltin.50megs.com/notes/mitoloji/babilmitolojisi.html>

öldürecek, ya puta tapacak, ya da şarap içeceklerdir. Şarap içmeyi tercih ederler. Kadın bir şartta daha bulunur. Aşk duygusuna kapılan Harut ile Marut bu şartı da kabul ederler. Kadının ikinci şartı ise şudur: Harut ile Marut ona İsm-i Azam'ı öğretecektir. Harut ile Marut öğretilince kadın söyleyip gökyüzüne çıkar. Allah ise kadını Zühre yıldızının üstüne koyar ve Harut ile Marut'u da Bâbil'de bir yerde baş aşağı kıyamete kadar duracakları cezası verir.³⁹

Şair Cebeci de bu şiirini milliyetçi sağı önemli isimlerinden Emine Işınsu'ya ithaf etmiştir. Duyduğu saygı ve sevgi oldukça büyüktür. Dolayısıyla kendisini Harut ile Marut'un yerine, Işınsu hanımefendiyi de Zühre yıldızının yerine koymaktadır.

*)-“Medîne” adlı şiirinde şair, İslam mitolojisinde göğün katlarından biri olan Sidretü'l- Müntehâ 'ya gönderme yapmaktadır:

“Kudurdu kanı içre Tâifli alca sıra,
Tağutun askerleri yürüdü ardı sıra
O anda tâ Sidrede yıldızlar yanıyordu;
Zühre Hâruttan emîn Bâbil'e iniyordu.” (Cebeci, 2003:54)

İslam tradisyonunda, göğün yedinci katında Sidretü'l- (Sidre-i) Müntehâ bulunur ki, Tuba adlı ters “yaşam ağacı”nın köklerinin bulunduğu bu ortamın Gök katlarının sonu olduğu kabul edilir. Kur'ân'da Necm (Yıldız) suresi'nin 14. ve 16. ayetlerinde sözü edilen Sidretü'l-Müntehâ, Muhammed peygamberin miracı sırasında eriştiği menzil olarak belirtilir. Tasavvuf ehline göre, ”büyük berzah” da denilen menzil, tüm salıkların seyirlerinin, amellerinin ve ilimlerinin sona erdiği menzildir. Orası Miraç (Arapçada merdiven) yükselişinde ulaşılabilecek son menzildir. Sidre'den sonraki âleme geçebilme, yeryüzündeki varlıklar için olanaksızdır. O âlemde mahlukatın bir vücudu yoktur, mahluk o âlemde âdeta erimiş gibidir.⁴⁰

*)- Şair yine “Medîne şiirinde Mezopotamya mitolojisinde adı geçen tanrılardan biri olan “Hübel” e gönderme yapmaktadır:

³⁹ http://tr.wikipedia.org/wiki/Harut_ve_Marut

⁴⁰ <http://www.turkpaylasim.com/board/archives.php/gok-katlari/13283>

“Karanlık şâha kalktı, burçlar kaydı yerinden.

Bahtıma ateş düştü Hübel’in gözlerinden.” (Cebeci, 2003:55)

Hübel Mekke’ye getirilen ilk put olma özelliği taşır ve Mekke’nin en itibar gören putu sayılır. İnsan şeklinde olup, kırmızı akikten yapılmıştır. Arap kabileleri tarafından ilah kabul edilen Hübel’in Suriye’den getirilişi sırasında eli kırılmış; yerine Kureyş müşrikleri tarafından altın bir el takılmıştır. İsminin İbranice Ha ve Ba'l'dan geldiği düşünülmektedir. Böylece "Rab, tanrı" gibi bir anlama sahip olduğu öne sürülmüştür.⁴¹

*)- “Dolunay Çağından Gelen Kızlar” adlı şiirinde şair kendisini, mitolojik bir heykel olduğu kabul edilen Rodos heykeline benzetmektedir:

“Herkes duyardı, herkes bilirdi,

Gizlim saklım yoktu Allah şâhidim.

Rodos heykeli gibi dikilirdim bütün kıyılarda,

Daha siz yoktunuz...” (Cebeci, 2003:103)

Rodos'un ilk sakinleri olan Dor'lar, Argos'tan gelen denizci bir kavimdi ve güneş ilahı olan Helios'a taparlardı. Dor'lar Rodos'ta en parlak devrini M.Ö. 3. asırda yaşayan bir medeniyet kurdular. Mısır ve Fenike'nin ürünlerini alıp satarak zengin oldular. Adayı kültür-sanat merkezi, güzel konuşma ve felsefe okulu haline getirdiler. Dor'lar, Makedonya Kralı Demetrios'la yaptıkları bir savaşı kazandıktan sonra, zafer anıtı olarak ve ilahları Helios'a şükran borçlarını ödemek için, Rodos limanının girişine büyük bir Helios heykeli yaptılar. M.Ö.281–280 yılında yapılan 32 metre yüksekliğindeki bu tunç heykel, elinde bir meşale tutuyordu. Rodoslular bu heykelin kendilerini ve adayı koruduğuna inanırlardı. Bu nedenle her yıl "Helicia" denilen şölenler düzenler, bu heykelin dibinde dört atlı bir arabayı denize atarlardı. İnanışlarına göre, Helios böyle bir arabayla dünyayı dolaşarak insanları gözetledi. Rodos heykeli ancak 50 yıl ayakta kalabilmiş ve milattan önce 223 yılında bir

⁴¹ <http://sozluk.sourtimes.org/show.asp?t=hubel>

depremde yıkılmıştır. Rodos Kolossosu da denilen bu anıtın heykeltıraşı Lindos'lu Khares'ti. Lindos, Rodos adasının üç büyük kasabasından biridir.⁴²

*)- “Düşman” adlı şiirinde şair, sevgilisine “düşmanım ol” diye seslenirken ona karşı kazanacağı zaferi, Truva’nın mitolojik kahramanlarından Hektor’un eşi Pirhos’un siyasi entrikalarındaki ustalığına benzetir:

“Pirhos’ca bir zafer kazanacağım,
Al, iyimser dualarımı, çok yaşa.
Kobra bakışım, engereğim, karayılanım,
Düşmanım ol, düşmanım ol.” (Cebeci, 2003:141)

Şiirde adı geçen Pirhos, Truva kahramanlarından Hektor’un eşidir. Hektor’un, oğlu Astianaks’ın ve ailenin tüm üyelerinin vefatından sonra Akhilleus’un oğlu Pirhos’un tutsağı olur. Bu ilişki sonunda da oğulları dünyaya gelir. Ancak artık Pirhos onu eşi olarak tanımaz ve Hektor’un kardeşi Helenus’a verir. Euripides’in ve Racine’in aynı adı taşıyan trajedileri vardır.

⁴² www.bibilgi.com/Rodos-Heykeli

3. ŞİİRLERİNİN BİÇİM ÖZELLİKLERİ

Şairin şiirlerindeki biçim özelliklerine değinmeden önce kendi şiiri ve genel olarak şiir üzerine olan görüşlerini sunacağız:

Dilâver Cebeci'nin şiiri ve şiir dünyası hakkındaki değerlendirmeleri

Dilâver Cebeci'ye göre şairler, sosyologlara, peygamberlere ve filozoflara benzerler. Şiirlerinde geleceği işaret eden bazı izler kullanırlar. Bu, onların sezgilerinden kaynaklanır. Cemiyete bakış açıları iyi bir sosyolog nazarıyla oluşur.

Cebeci'ye göre şairin eşya düzenine bakışı ve o düzeni yorumlaması farklıdır. O alışlagelmiş determinist eşya düzenine yeniden biçim verir ve herkesin tasdikini bekler. İnsanları farklı bir hayat üslubuna, tavırlara ve tutumlara çağırır. Bu yönüyle de filozofa benzer. Geçmişteki şairlerimiz işte bu tutumlar içerisinde güzel Türkçe'yi inşa etmişler, milletin nabzını tutmuşlar, toplumu millet derecesine yükseltmişler ve millî hafızayı temsil etmişlerdir. Estetik değerlerin tayincisi ve mümessili olmuşlardır.

Cebeci'ye göre Türk şiiri bir kabuk değiştirme sürecindedir. Bu hem şekil hem de muhteva açısından göz önünde olan bir durumdur. Dolayısıyla Türk şiirinde bariz bir kargaşa ortamı mevcuttur. Normsuz cemiyetlerin anomiye düşmeleri gibi bir hal söz konusudur. Şiirin ölçüleri, normları kaybolmuş, yeni şiir de henüz kendi karakterini bulabilmiş değildir. Bu sebeple çok defa hakiki bir şiirle sahtesini ayırmak zorlaşmaktadır. Şairlerin azalması veya susması gibi bir intiba bu durumdan kaynaklanmaktadır.

Şairler, yapmadıklarını yapmış gibi söyleyen insanlardır. Bu onların yalancılıklarından değildir. Şair, içinde bunaldığı determinist nizamı değiştirmeyi, kendi gönlünce yeni bir nizam kurmayı dener. Şiir, semboller, hayaller, teşbihlerle doludur. Şair sözlerinin yalan gibi görünmesi bundandır. Şair, maddi varlığı ile eşya düzeni içindedir. Bütün hareketlerine ve yaşamasını sağlayan sebeplere akıl ve

mantıkla yönelir. Dışarıdan baktığınız zaman onu bu eşya düzeninin bir parçası olarak görürsünüz. Onun şiirine yol veren iç âlemi bir başka âlemdir. Orada bambaşka bir dünya vardır, bu dünyada bambaşka bir nizam hâkimdir. Şiir, bu esrarlı âlemin bir ifadesi olarak ortaya çıkar.

Dilâver Cebeci'ye göre güzel şiir, gerçek olmayanı terennüm eder, ama terennüm ettiği şey hem gerçekten daha güzeldir, hem de gerçekten daha gerçektir. Ancak lisana gelince, o böyle değildir. Şair, şöyle veya böyle bir inancın, idealin, fikrin taraftarıdır. Şiirinde kullandığı dil de normal olarak bu inancın ve fikrin karakterine muvafık olmalıdır. Örneğin İslami tefekkür dünyasının içinde yer almak isteyen bir şair, şiirinde İslami çağrışımlar bulunan kelimeler seçmeli, uydurulmuş başka kelimelere mahal vermemelidir. Örneğin hayat yerine yaşam, eser yerine yapıt dememelidir.

Şair önce kendi cemiyetinin şairidir. Dilâver Cebeci için Yunus kadar millî ve cihanşümûl bir şair daha yoktur. Bütün mesele insanı sabit ve fitrî noktalarından yakalamaktır. İnsanın derinliklerine inmektir. Her cemiyet bütün insanlığın bir parçasıdır. Eğer şair, kendi cemiyetinin insanı tarafından sevilmiş ise onun mutlaka beşeriyete de hitap eden bir yönü vardır. Dolayısıyla her iyi şair cihanşümûldür. Kendi şartları içinde doğar, kendi şartları içinde büyür, oradan insanlığa yükselir.

Şaire göre Divan şiirinden kaçış, bizim cumhuriyet aydınının cehaletinden kaynaklanmaktadır. Şair, “İnsan bilmediğinin düşmanıdır.” vecizesinden hareketle bu yargıya vardığını ifade eder. Ona göre divan şiiri ne Arapça ne Farsçadır. Osmanlı asırları boyunca başka dillerden de kelime alarak teşekkül etmiş bir Türkçedir. Onun için divan şiirini ne Araplar ne de Acemler anlayamaz. Onu yine bir Türk anlar. Bu Osmanlı Türkçesi, şu anda özelliklerini ve şartlarını tam anlamıyla bilmediğimiz asırların şartlarından doğan bir Türkçedir.

Şair son olarak genç şairlere şu şekilde seslenmektedir:

“Şairlik sonradan kesb edilen bir meslek değildir. Önce “”Nefsini bilen Rabbini bilir.”” hadisini düşünüp, şair yaratılıp yaratılmadığınıza bakmalısınız. Şairseniz, şiirin acılar, zorluklarla dolu çileli bir yol olduğunun idrakı içinde okuyun, okuyun, okuyun..”⁴³

a. Nazım Biçimleri

Dilâver Cebeci, şiirlerinde mısra kümelenişi ve kafiye düzeni bakımından çoğunlukla halk şiiri nazım biçimleri ve serbest nazım biçimlerini kullanmıştır. Dolayısıyla kimi şiirlerinde vezinli ve kafiyeli nazım biçimlerini denediği de ortadadır. Bunların başlıcalarını örnekleriyle birlikte şu şekilde verebiliriz:

I. Beyitlerle kurulan nazım biçimlerine sahip olan şiirleri

Gazel tarzı

Dilâver Cebeci’nin, Divan şiirinin gazel nazım biçimine uygun birkaç şiiri bulunmaktadır. Aruz vezni ile yazdığı bu şiirlerde gazel kafiye düzenine uyduğu görülmektedir.

Şairin, “Yürüyüş” (Cebeci, 2003:18), “Nurdağı’ndan Gelenler” (Cebeci, 2003:22), “Kadir Gecesi” (Cebeci, 2003:65), “Zaman Masalı” (Cebeci, 2003:66), “Ayan Beyan” (Cebeci, 2003:81), “Atsız Yabgu Katında Dokuzlama” (Cebeci, 2003:86), “And” (Cebeci, 2003:123) isimli şiirleri beyitler halinde ve gazel kafiye düzenini çağrıştırır şekilde yazılmıştır.

Gazel tarzıyla yazmış olduğu isimsiz şiirlerin redifleri: gelir (Cebeci, 2000:72), olsun (Cebeci, 2000:75), söylerim (Cebeci, 2000:73) , yok mudur (Cebeci, 2000:74), kılam (Cebeci, 2000:76)’dır.

⁴³ Dilâver Cebeci ile öğrencilerinin gerçekleştirdiği sohbetlerdendir. Kaynak Kişi: Çağrı Cebeci

Mesnevi tarzı

Şairin mısra kümelenişi ve kafiye düzeni açısından mesnevi tarzıyla yazılmış bütün bir şiiri yoktur; ancak “Bayrak Olayı” (Cebeci, 2003:152), “Koşuşanlar” (Cebeci, 2003:156), “Dündar Taşer Sagusu” (Cebeci, 2003:158) ve “Bakülü Karanfil” (Cebeci, 2003:189) şiirlerinin bazı kısımlarında, mesnevi nazım şekli kafiye düzeni olan, aa-bb-cc (kendi aralarında) kafiyeli mısralara rastlanmaktadır. Şiirlerin diğer kısımları ise farklı mısra sayısına sahip bentlerden oluşmaktadır.

II. Bentlerle kurulan nazım biçimlerine sahip olan şiirleri

Tahmis tarzı

Kelime anlamı “beşleme, beşli hâle getirme” dir. Bir şairin gazelinin beyitlerinin üstüne aynı ölçü ve kafiye üçer mısra ilâve edilerek yazılmış muhammese denir. Kafiye düzeni (aaa)aa (bbb)ba... Şairin bu tarzda yazmış olduğu şiirler: “Ne Mutlu Türküm Diyene” (Cebeci, 1999:31), “Ağıt” (Cebeci, 2003:82), “Kutalmış” (Cebeci, 2003:85), “Urun Ha” (Cebeci, 1973:12), “Selçuk İli” (Cebeci, 2003:124)

III. Halk şiiri nazım biçimlerine sahip olan şiirleri

Koşma tarzı

Şairin Âşık edebiyatı nazım biçimlerinden “koşma” tarzında yazmış olduğu şiir sayısı hayli fazladır. Bu şiirlerine örnek olarak: “Aklıma Düştü” (Cebeci, 2000:46), “Bayram Ağıtı” (Cebeci, 2000:61), “Ekincikte Bir Gece” (Cebeci, 2000:63), “Tatar Güzeli” (Cebeci, 2000:65), “Hollanda Destanı” (Cebeci, 2000:67), “Arayış” (Cebeci, 2000:34), “Gözlerim” (Cebeci, 2000:42), ”Kıyamet” (Cebeci, 2000:48), “Söz” (Cebeci, 2003:75) “Sen Varsın” (Cebeci, 2003:76), “Gözlerin” (Cebeci, 2003:84), “Minderlerin Mehmetçiğine” (Cebeci, 1999:38), “Evdeşim” (Cebeci, 2003:72) verilebilir.

IV. Yeni Türk şiiri nazım biçimlerine sahip olan şiirleri

Düzenli nazım biçimleri

Terza Rima

“Rüya” (Cebeci, 1999:19) adlı şiirin en son kısmı tam olarak olmasa da Terza Rima nazım biçimine benzemektedir. Şiirin son kısmı kullanılan Terza Rima kafiye düzeninden farklı olarak abc- dbc- c düzenine sahiptir.

Sone

“Bayrak Olayı” (Cebeci, 2003:152) adlı şiirin sadece bir bölümünde sone tarzına ait kafiye düzenine rastlanabilir. Bu kısmın kafiye düzeni abab- abab- cdd şeklinde olup normal sone kafiye düzeninden farklıdır.

Balad

Şairin “Düşman” (Cebeci, 2003:141), “Sana Kadar” (Cebeci, 2003:139) ve “Bir Yalnız Savaşçının Ölümü” (Cebeci, 2003:92) adlı şiirleri balad nazım biçimiyle yazılmıştır. Bu şiirler üç uzun bir kısa bentten (sunu parçası) oluşur.

Çapraz kafiye

Şairin çapraz kafiye kullanarak yazmış olduğu şiirlere örnek olarak: “Bozkırda Kalan Sancı” (Cebeci, 2003:99), “Bekleyin” (Cebeci, 2003:133), “Gel” (Cebeci, 2003:137), “Beyaz Işık” (Cebeci, 2003:142), “Kırkûç’un Çocukları” (Cebeci, 2003:143), “Masal Güzeli” (Cebeci, 2003:144), “Beş Zaman Arasında Bir Kaside” (Cebeci, 2003:192) şiirleri verilebilir.

b. Nazım türleri

Şairin, çoğunlukla epik nazım türüne ait şiirler verdiğini görüyoruz. Bu şiirlere örnek olarak: “Buyruk” (Cebeci, 1973:10), “And” (Cebeci, 1973:27), “Malazgirt Övgüsü” (Cebeci, 1973:26), “Bayrak Olayı” (Cebeci, 2003:152), “Yıldız Sarayında Fesler ve Şamdanlar” (Cebeci, 2003:188) verilebilir.

Şairin pastoral tarzda yazdığı şiirlere örnek olarak ise: “Dönence” (Cebeci, 1992:67), “Beyaz Işık” (Cebeci, 1992:42), “Çeğen Tepesi” (Cebeci, 1992:27) verilebilir.

c. Vezin

Dilâver Cebeci, *Asra Yemin Olsun ki...* kitabındaki beş adet gazelinin dışında aruz ölçüsüyle şiir yazmamıştır. Şiirlerinin çoğunda hece ölçüsü kullandığını gördüğümüz şairin bu şiirlerini inceleyelim:

7’li hece veznini kullandığı şiirleri:

“Güllü Kız” (Cebeci, 1999:21), “Fetih Güzellemesi” (Cebeci, 2003:84)

8’li hece veznini kullandığı şiirleri:

“Bozkurt Çağrısı” (Cebeci, 1973:7), “Türk ve Turan” (Cebeci, 1973:8), “Hoyratlar” (Cebeci, 2003:117), “Yemin” (Cebeci, 2003:128), “Saçlarını Uzatmadın” (Cebeci, 2003:149), “Koşuşanlar” (Cebeci, 1992:83)

11’li hece veznini kullandığı şiirleri:

“Babamın Yarım Kalmış Sevdasının Yerine”, (Cebeci, 2000:40) “Aklıma Düştü” (Cebeci, 2000:46), “Bayram Ağıtı” (Cebeci, 2000:61), “Ekincikte Bir Gece”

(Cebeci, 2000:63), “Tatar Güzeli” (Cebeci, 2000:65), “Hollanda Destanı” (Cebeci, 2000:67), “Arayış” (Cebeci, 2000:34), “Gözlerim” (Cebeci, 2000:42)

14’lü hece vezni kullandığı şiirleri:

Şair, isimsiz iki ayrı dördlükte 14’lü hece veznini kullanmıştır.

15’li hece vezni kullandığı şiirleri:

“Üsküdar’da Geceler Benim” (Cebeci, 2003:102)

ç. Kafiye

Dilâver Cebeci, şiirlerinin çoğunda kafiyeyle özel bir önem vermektedir. Redif kullanımını, kafiye oluşturmak için en önemli araçlardan biri sayan Cebeci’nin kullandığı rediflerden bazılarını örnek olarak:

“Avuçlarımın çizgilerini apaçık görür
Görür mü görür

Nil bebekleri bir emin yere götürür
Götürür mü götürür” (Cebeci, 2003:13)

“Menziline doğru öyle uzardı
.....
Ulu denizlere çukur kazardı” (Cebeci, 2003:14)

“Ne kör Yıldırımlar
.....
Emiyor kaldırımlar” (Cebeci, 2003:17)

“Gün batıdan doğuya bir dualı er yürür

Çölleri, orduları, surları yener yürür.” (Cebeci, 2003:18)

“

Çalışırlar, dur durağı bilmezler.

.....

Bizim gibi solu sağı bilmezler.” (Cebeci, 2003:27)

“Yesrib bahane bir kitaba sığınıyorum

.....

Elif diyorum Sitâre sineme elif çekiyorum

.....

Çok eski bir gerçektir bu biliyorum” (Cebeci, 2003:39)

“ “Üzerinde gün batmayan” ilin yok!

Yandı Asya, tutunacak dalın yok!

Sarp dağları aşmak için yolun yok!

Türk’ün Türk’e küseceği çağ mıdır?” (Cebeci, 2003:121)

d. Dil ve anlatım

Şairin kendi şiir dili ve anlatımı hakkındaki görüşlerini bölümün başında açıklamıştık. Bu başlıkta daha sıklıkla onun şiir dili ve anlatımı hakkında yapılmış diğer değerlendirmelere yer vereceğiz.

Dilâver Cebeci’nin şiirleri incelendiğinde dilin imkânlarını iyi kullandığı ve kelime seçimlerine özen gösterdiği görülür. Türkçe’nin korunmasına ve geliştirilmesine dair hassas bir tavır içinde olan şairin bu şekilde davranması da oldukça tutarlıdır. Türkçe’nin edebî zenginliklerinin yanı sıra edebî sanatlarını da şiirlerinde sıklıkla kullanan şair, anlatım özelliği olarak ise coşumcu bir tavır sergiler. Memleket şairi olarak adlandırılabilir Cebeci, günlük yaşantısında da boş konuşmayı sevmeyen, daima içi dolu mesajlar vermeyi ilke edinen bir şair olarak tanınmaktadır.

Yazar ve öğretmen Köksal Cengiz, Dilâver Cebeci'nin dili ve anlatım gücü için şu sözleri sarf etmektedir:

“Zengin Türkçe lüğatinin, bütün lehçeleriyle hafızasına derç edilmiş olduğu, böylesine güçlü bir edebiyat adamını daha tanımadım.”⁴⁴

N. Ziya Bakırcıoğlu ise Cebeci için:

“ Her şiir bir taraftan dilin, diğer taraftan edebiyatın yazılı ve sözlü bütün kültür eserlerinin geleneğine bağlıdır. Dilâver Cebeci, şiirlerinde bu geleneğe sadakatin en iyi örneğini veriyor. Onun dili, şiirin kabule hazır kelimelerinden meydana gelmiştir. Diğer bir ifadeyle şiirin reddettiği uydurulmuş ve çağrışım kabiliyeti olmayan kelimelere itibar etmiyor Dilâver Cebeci... Söylemek istediklerini yaşayan Türkçenin yaşayan kelimeleri ile ifade etme gayreti, onun şiirlerinin en bâriz vasıflarından biridir... Onun şiirlerinden yarıya yakını, halk ve divan edebiyatımızın vezin, kafiye örgüsü ve mısra yapısına tam bir uygunluk gösteren şiirlerdir. Bu şiirlerin muhtevâsına gelince: Bu şiirlerden yeni ve alışılmamış bir mesele, duyulmamış bir tema var mı? Hayır, yok. İnsanlığın en eski dertleri bu şiirlerde de ele alınmış: Sevdalar, kırılmalar, ölümler, kahramanlar, öfke ve muhabbetler..ve bunların ardında kalan bir hüznün tortusu... Dilâver Cebeci de bu hüznü dile getiriyor. Kalabalık şehirlerin karmâşık ve durup düşünmeye, duyup içlenmeye fırsat ve imkân vermeyen hayat tarzı içinde, bütün şiirler gibi Dilâver Cebeci'nin şiirleri de arka plandan gelen bir fon müziğinin rahatlığını sunuyor okuyana.”⁴⁵

demektedir.

1. Kelimede anlam çoğaltmaları

Dilâver Cebeci, şiirlerinde kelimede anlam çoğalması yoluna gitmemektedir. (Kelimeleri hecelere ayırmamakta, kelimeleri eğik çizgi ile ayırmamakta yahut merdiven şiir örneği vermemektedir.)

⁴⁴ *Türk Yurdu*, Ağustos 2008, S:252, s.47.

⁴⁵ *Türk Yurdu*, Ağustos 2008, S:252, s.48.

e. Edebî sanatlar

Dilâver Cebeci'nin şiir yapısı birçok yapıyı bünyesinde barındıran bir yapıdır. Bu yapıda Türk-İslam kaynaklarından hareketle divan edebiyatından, halk edebiyatından ve hatta bazı dünya edebiyatlarından özelliklere rastlamak mümkündür.

Tarihî süreç içerisinde ortaya konmuş Türk edebiyatı ürünlerinin büyük zenginliklerinden biri olan edebî sanatları oldukça önemsemiş olan şair, birçok şiirinde bu sanatlara yer vermeye çalışmıştır. Kendisiyle gerçekleştirilen bir edebî sohbetle “Şiirde estetik olsun diye bir kaygım yok, kendiliğinden ne kadar olursa” diye görüş belirten şair, edebî sanatları kullanırken süs olsun diye kullanmadığını ifade etmektedir. Onun kaygısı, bu sanatları bilinçli olmadan da olsa kullanarak okuyucusuna vermek istediği ürünün yapısını kuvvetlendirmektir. Ona göre şiirde şekil ve teknik beraber işlemelidir. Birbirini tamamlamalıdır. Söz konusu tamamlayıcı öğelerden birisi de edebî sanatlardır.

Cebeci'nin şiirlerinde görülen başlıca edebî sanatlara şu örnekleri verebiliriz:

Tevriye:

“Baş koymuşum Türkiye'min yoluna
Düzlüğüne, yokuşuna ölürüm,
Asırlardır kır atımı suladım,
Irmağının akışına ölürüm.” (Cebeci, 2003:115)

“Baş koymuşum” ifadesinin uzak ve yakın anlamları birlikte kullanılmıştır. Hedefe ulaşmak için engel tanımamak anlamının yanı sıra yola başını dayamak ve düzlükleri yokuşları seyretmek anlamları da söz konusudur.

İstihdam:

“Kızlar tepesinde bayrak açılır,
Eteğine gök kurşunlar saçılır,
Çelik namlulardan hedef seçilir
Arpacıkta, gözde, gezde sen varsın.” (Cebeci, 2003:76)

Şair, bu şiirinde askerde olan bir gencin, sevdiğine duyduğu özlemi anlatmaktadır. “Kızlar Tepesi” olarak adlandırılan bir askerî bölgede yapılan askerî eğitim sırasında kurşunların, tepenin eteğine düşmesi şaire aynı zamanda sevgilisinin giydiği eteği hatırlatır. Tepenin adının “Kızlar Tepesi” olması dolayısıyla iki anlam da şiirde okuyucuya çağrıştırılmaktadır.

İstiare:

*)- “Masal Güzeli” (Cebeci, 2003:144) şiirinde şair, sevgilinin saçlarını rengi ve karışıklığı sebebiyle fırtınalı bir çöl gecesine benzetmektedir:

“İpek yolunda yorgun bir bezirgân
Ve çöl gecesini saçların...”

*)- “Tatar Güzeli” (Cebeci, 2003:26) şiirinde şair, tanıştığı Tataristan güzelinin gözlerini yeşil bir yaprağa benzetmektedir:

“Gülüşleri muştuluyor baharı
Yeşil yaprak gibi hem gözü güzel”

*)- “Minderlerin Mehmetçğine” (Cebeci, 2003:63) şiirinde şair, millî güreşçi Hamza Yerlikaya’nın kollarını birer çınar dalına benzetmektedir:

“Kollar çınar dalı, tutsa boyundan,
Boyunduruk vursa, Hamza vuruşlum.”

Teşhis:

*)- “Sevgi Aralığı” (Cebeci, 2003, 138) şiirinde şair, soyut bir varlık olan iyilik mefhumunun âdeta bir insan gibi kan döktüğünü belirterek teşhis sanatı gerçekleştirmektedir:

“Bu kirpiklerimden damlayan iyiliğin kanı
Ve göz bebeklerimdir sevindiren şeytanı;”

*)- “Ağlama” (Cebeci, 2003:136) şiirinde şair, bir şehrin bir insana meydan okuyabileceğini belirterek teşhis sanatı gerçekleştirmektedir:

“Oturur bir türkü söylersin, alabildiğine dokunaklı.
Bir büyük şehir sana meydan okur, seni kahreder,”

*)- Şair “Aklıma Düştü” (Cebeci, 2003:21) adlı şiirinde sevgilinin siyah kâhküllerini ve kaş uçlarını birbiriyle dövüşen savaşçılara benzetmektedir:

“Gün batanda gece ile yarışan
Hançer çekip kaş ucuyla vuruşan
Ara sıra kirpiklere karışan
Siyah kâhküllerin aklıma düştü”

Telmih:

*)- “Kıyam Düşünceleri” (Cebeci, 2003:13) adlı şiirde şair Hz. Musa’ya telmihte bulunmaktadır:

“Bu minvâl üzre firavun sarayında Musâlar büyür
Büyür mü büyür”

*)- “Timurlenk Olsam” (Cebeci, 2003:16) şiiri başlı başına Timur İmparatorluğu kurucusu Timur’a telmih yapılan bir şiirdir:

“Ben Aksak Timur olsam
Bir çağın şafağında
Firuze ışıklar toplasam”

Sihir-i Helal:

“Bir ceviz ağacı bir duru pınar
Ve gökte gümüş bilmeceler
Vurur kutlu toprağın bağrında iki yürek
Koşan bir atın soluğudur
Çeğen tepesinde geceler...” (Cebeci, 2003:77)

Burada “Çeğen tepesinde geceler” ifadesinde sihir-i helal sanatı yapılmıştır. Bu mısraları şu iki biçimde okumak mümkündür:

1. Bir ceviz ağacı, bir duru pınar ve gökte gümüş bilmeceler... İki yürek, kutlu toprağın bağrında vurur ... Çeğen tepesinde geceler koşan bir atın soluğudur.
2. Bir ceviz ağacı, bir duru pınar ve gökte gümüş bilmeceler... İki yürek, kutlu toprağın bağrında, koşan bir atın soluğu gibi vurur...İşte Çeğen tepesinde geceler...

f. Dil bilgisi kuralları açısından şiir dili

Dilâver Cebeci’nin şiirlerinde kimi zaman Türkçenin dil bilgisi kurallarına uygun olmayan bazı tasarruflara rastlanmaktadır. Nesirden farklı bir söz dizimine sahip olan

şiiirde dil bilgisi kurallarına tam anlamıyla bağımlı kalma zorunluluğı yoktur. Şair de bundan dolayı, dil bilgisi kurallarıyla oynayarak sanatını daha çarpıcı bir biçimde ortaya çıkarmayı deneyebilir.

Cebeci'nin şiirinde rastladığımız aykırı uygulamaları, eksiklik veya yanlışlık bağlamlarında değil onun şiirinin özellikleri olarak inceleyeceğiz.

Kelime eksikliği

Dilâver Cebeci, kimi mısralarında bulunması gereken yahut okuyucunun zihninde eklediğı bazı kelime ve eklere yer vermemektedir. Bunu yapmaktaki amacı, okuyucuyu şiirin oluşmasına ve tamamlanmasına iştirak ettirmektir. Aşağıdaki örneklerde parantez içinde gösterilen kelimeler aslında şiirde var olmayıp tarafımızdan ilave edilmiştir. Böylece bir okuyucu ciddiyeti içinde Cebeci'nin bıraktığı boşlukları doldurarak mısraları tamamlamaya çalıştık.

Örnek:

“Ben göğü hep kurşun bir kubbe gibi ağır (olan)
O şehirde sıırıslıkam gezerdim” (Cebeci, 2003:39)

“Beni akşama kadar öğüten bu şehirde
Kulaklarım (sanki) ses gözleyen bir avcıydı” (Cebeci, 2003:41)

“Diplerde gönlü kararmış istakozların
Balıklar zulmet içinde (yüzüyorlar) (Cebeci, 2003:43)

“Uzaklarda kasemli zeytin dalları üşüyordu
Keşke ben de yanlarında olsaydım (onların) (Cebeci, 2003:47)

“(sen) Yüreğimi çaldığından bu yana
Üşütmüyor soğuk beni.” (Cebeci, 2003:130)

Ek eksikliği

Aşağıdaki örneklerde parantez içindeki ekler, şiirin aslında olmayıp tarafımızdan eklenmiştir.

Örnek:

“Yüzün emdi renkleri vakit bir sedef tespih(ti)
Varıp yoldaş oldum Akalteke atlarına” (Cebeci, 2003:51)

“Tesbihim ülkümün doğum sancısı(dır)
Tesbihim alnımda otuz üç damla ter(dir)” (Cebeci, 2003:69)

“Bir uzak denizde küreğe mahkûm masallar(var)
Ne cin kaldı, ne peri..” (Cebeci, 2003:73)

“Bilirim nicedir virâne(dir) bağın,
Bela katar katar, dert yığın yığın...” (Cebeci, 2003:75)

“Seni gördüm, bak kendimi unuttum.
Haddi(mi) aştım, ar bendimi unuttum.” (Cebeci, 2003:78)

Mısraları birleştirme

Dilâver Cebeci, bazı şiirlerinde vurguları, anlam ve ahenkleri bakımından ayrı olması daha uygun olan mısraları birleştirmiştir.

Örnek:

“Bir yerde zincirli köleyim
 Bir yerde hürüm
 Ve ben hür olduğum yerde
 Öldürülürüm” (Cebeci, 2003:79)

Mısralarının şu şekilde bölünmesi, kulağa daha hoş gelmektedir. Aksi takdirde okuyucu mısralardan iki farklı anlam çıkartmaktadır.

“Bir yerde,
 Zincirli köleyim
 Bir yerde,
 Hürüm
 Ve ben hür olduğum yerde
 Öldürülürüm.”

Mısra bölünmesi

Dilâver Cebeci, cümle bütünlüğünü birden fazla mısraya yaydığı gibi kendi içlerinde ahenk ve anlam bütünlüğü sağlayan mısraları da bölmüştür.

“Akrebiyle yelkovanı kol saatimin
 Güneşi çekiştiriyorlar deminden beri” (Cebeci, 2003:43)

Söz konusu bölünme şu şekilde düzeltilebilir:

“Akrebiyle yelkovanı kol saatimin güneşi çekiştiriyorlar
 Deminden beri”

Kelimeler arası yer değiştirme

Cebeci, bazı şiirlerinde söz dizimi kurallarına aykırı bir biçimde kelimeler arasında yer değiştirmiştir.

Örnek:

“Bir dut türemiş kible duvarının dibinden
Eğilmiş secde etmiş bu ağaç edebinden” (Cebeci, 2003:61)

Bu mısralar,

“Kible duvarının dibinden bir dut türemiş
Bu ağaç edebinden eğilmiş secde etmiş”

biçiminde de olabilirdi. Ancak şair, “dibinden” ve “edebinden” kelimelerini alt alta getirerek aliterasyona dayalı bir armoni oluşturmaya çalışmıştır. Bu armoniyi de “d”, “b”, “n” ünsüzleriyle sağlamıştır.

“Açılır gecemin o güleç penceresi,
Başlar kirpik uçlarımda bir eski savaş,” (Cebeci, 2003:74)

Bu mısralar,

“Gecemin o güleç penceresi açılır,
Kirpik uçlarımda bir eski savaş başlar”

olarak da sunulabilirdi.

Mısralar arası yer değiştirme

Örnek:

“şimdi bütün cübbene utancından hep uyu
Kıyamette ters dönüp oluver dipsiz kuyu” (Cebeci, 2003:61)

Bu mısraları,

“Kıyamette ters dönüp oluver dipsiz kuyu
şimdi bütün cübbene utancından hep uyu”

biçiminde zihinde canlandırmak da mümkündür.

g. şiirinde söz varlıkları

a- Deyimler

Dilâver Cebeci, özellikle ilk iki kitabında yer alan şiirlerinde halk kültürü ve Türkçenin söz varlığında bulunan en önemli öğelerden olan deyim kullanımına büyük önem vermiştir. şiirlerinde yer verdiği kimi deyimleri örneklemek gerekirse:

- Gözleri kan çanağı (Cebeci, 2003:13)
- Soluk soluğa yaklaşan (Cebeci, 2003:13)
- Bağına varmadan gün (Cebeci, 2003:13)
- Ki durmadan hayat damıtır memeleri (Cebeci, 2003:13)
- Sivas’ta buz tutsaydı gözlerim (Cebeci, 2003:16)
- Esip gitsem ta bozkırların ötesine (Cebeci, 2003:16)
- Kan ile yazılmıştır cenk meydanı yasası (Cebeci, 2003:18)
- Kâh zülfünün karasında yatardım (Cebeci, 2003:19)
- Kâh gözünün deryâsında yiterdim (Cebeci, 2003:19)
- Sevdâm çiçek açar idi boyuna (Cebeci, 2003:19)

- Dokunurdu gönlümdeki tellere (Cebeci, 2003:19)
- Bir türkü bağrımı oyduğu zaman (Cebeci, 2003:19)
- Gözlerim üstüne çakılıp kalsa (Cebeci, 2003:20)
- Yolun ortasında tutulsa dilim (Cebeci, 2003:20)
- Hayretler içinde hem donar gibi (Cebeci, 2003:20)
- Başı yaşlı karalının misâli (Cebeci, 2003:20)
- Kavuşmaya engel olamazmış ten (Cebeci, 2003:20)
- Erguvan arzular doldu içime (Cebeci, 2003:21)
- Dudağın dökerdi aşk yıldızları (Cebeci, 2003:21)
- İçinde ateşler yanar gibiydi (Cebeci, 2003:21)
- Yedi göbek nesepleri helaldi (Cebeci, 2003:22)
- Mermere dokunsan ellerin yanar (Cebeci, 2003:23)
- Tarih hayalimden geçti yel gibi (Cebeci, 2003:23)
- Hiç durmadan kan dökmüşüm göl gibi (Cebeci, 2003:23)
- Başımı önüme yıktım ağladım (Cebeci, 2003:23)
- Göz yaşımın ırmağına karıştım (Cebeci, 2003:23)
- Dünya ellerimde oldu bir küre (Cebeci, 2003:24)
- Karanlık renkleri sessizce yutdu (Cebeci, 2003:25)
- Dal yeşili gök maviyi unuttu (Cebeci, 2003:25)
- Özüm sözüm hep sevdaya boyandı (Cebeci, 2003:25)
- Tımar ettim sinemdeki yarayı (Cebeci, 2003:25)
- Dolunaydan nişân verir saçları (Cebeci, 2003:26)
- Bilirim koynunda var İrem bağı (Cebeci, 2003:26)
- Gözleri muştuluyor baharı (Cebeci, 2003:26)
- Ağzı inci döker hem sözü güzel (Cebeci, 2003:26)
- Hiçbir ilde rastlamadım eşine (Cebeci, 2003:26)
- Dikkat eyle burada gözünü yumma (Cebeci, 2003:26)
- Selleri dizginleyen, rüzgârlara yel soran (Cebeci, 2003:28)
- Damarlara kan yürür (Cebeci, 2003:28)
- Kirpiklerin yüreğime batıyor (Cebeci, 2003:37)
- Ayak üstü konuşuyoruz (Cebeci, 2003:37)
- Yat borusu baştan aşağı hüznün çalardı (Cebeci, 2003:37)

- Gözlerin mi daha sıcak gülüyor (Cebeci, 2003:37)
- Dönüp dolaşıp dudaklarına takılıyor aklım (Cebeci, 2003:37)
- Durgun suya düşüp kalmış gözlerin var (Cebeci, 2003:38)
- Biliyorum içinde bir sızı var (Cebeci, 2003:38)
- İğil iğil akıyor içime (Cebeci, 2003:40)
- Gözlerinden kan damlıyor ufuklara (Cebeci, 2003:41)
- İçlerinden geçeni seziyorum (Cebeci, 2003:43)
- Aklım takıldı turna kanatlarına (Cebeci, 2003:51)

b- Atasözleri

- Yiğidi öldür de hakkını yeme (Cebeci, 2003:27)
- Eline, beline, diline sahip (Cebeci, 2003:22)
- Yüzyılın bir ânâ sığdığı gece (Cebeci, 2003:25)
- Otur sofrasında her şeyi umma (Cebeci, 2003:27)
- Korku kurnaz bir çöl tilkisidir sen aldırma (Cebeci, 2003:47)
- Sonrası Allah Kerîm (Cebeci, 2003:48)
- Yolumuz sonunda deryaya çattı (Cebeci, 2003:51)
- İbrişim şîrâzeli bir kitaptır her şehir (Cebeci, 2003:55)
- Ne mutlu Türküm diyene (Cebeci, 2003:56)
- Sonsuzun ardında yine sonsuz var (Cebeci, 2003:59)
- Anladım ezel, ebed bir ânâ sığar imiş (Cebeci, 2003:61)
- Tan ağarsın, eğri doğru bilinsin (Cebeci, 2003: 75)
- Hañer pasın bin can silmez (Cebeci, 2003:111)
- Ödle oku sîne delmez (Cebeci, 2003:111)
- İtten kurda fayda gelmez (Cebeci, 2003:111)
- Devrân döner zaman geçer aradan (Cebeci, 2003:113)
- Bunca gayret umulur mu bir kelden (Cebeci, 2003:119)
- Rehber yoktur sarpa sardı yolumuz (Cebeci, 2003:120)
- Düşüncem var bir başaktan bin diler (Cebeci, 2003:145)

c- Eski kelimeler

Dilâver Cebeci, eski yeni birçok şiirinde bugün kullanılmayan pek çok eski kelimeye yer vermiştir. Bunlara örnek olarak şu kelimeleri gösterebiliriz:

- Yadırgı güneşler ateş döküyor başımdan aşağı (Cebeci, 2003:13)
- Bir batur ki, yetmiş yağı gücünde. (Cebeci, 2003:85)
- Kehkeşanlardan yıldız gibi indiler. (Cebeci, 2003:99)
- Yine parlayacak pusatlarım (Cebeci, 2003:131)
- İpek yolunda bir yorgun bezirgân (Cebeci, 2003:144)
- Bir ara dalmışım zülûf ucunda; (Cebeci, 2003:148)
- Kargı batar ta derine (Cebeci, 2003:157)
- Dîldâr derin uykuda, kirpikleri dolâşık; (Cebeci, 2003:190)
- Gezip bidev atlarla nice çağları, (Cebeci, 2003:196)
- Bu dağlar harâmî, bu dağlar ejderhâ (Cebeci, 2003:197)

Dilâver Cebeci, şiirlerinde genellikle kültür dilini kullanarak, ağızlara ve diğer mahallî konuşma biçimlerine yer vermemiştir. Nadiren bazı şiirlerinde alt kültür gruplarının kendi telaffuz biçimlerini kullanmıştır:

“Benden selâm olsun Koç kardaşıma,
Hain çaşıt, belli oldu yazıyom.
Boynu ipli, Moskovanın itleri,
Bozkurtlardan dilli oldu yazıyom.” (Cebeci, 2003:119)

ğ. Üslubu

Cebeci'nin şiirlerine genellikle **hitabet üslubu** hâkimdir. Hitabet, topluluğa, kitleye yüksek sesle hitap etmek demektir ve kalabalıkları heyecana getirerek önceden belirlenmiş hedeflere sürüklemeyi ve yönlendirmeyi amaçlar.⁴⁶ Şiirlerinin bir çoğunda okuyucularına çağrılarda hatta kimi zaman haykırışlarda ve

⁴⁶ Nurullah Çetin, *Şiir Çözümleme Yöntemi*, Ankara, 2008, s.208.

yakınmalarda bulunan şair, rindane ruh dinginliğine ise sadece birkaç şiirinde bürünür. Bu bürünüşler istisnai olarak düşünülmelidir. Çünkü Dilâver Cebeci, sahip olduğu ve yüceltmeye meyilli olduğu ülküsünü, mümkün olduğu kadar çok insana ulaştırmak amacı taşır. Bu amaç onun için âdeta bir görev haline gelmiştir ve bu görevi ancak bir söylev havası içinde yayabileceğine inanmıştır. Şair, âdeta hatip tavır ve vaziyetiyle sözü renklendirir bir bakışla fikri aydınlatır.

Marş olarak yazılan şiirler, ideolojik şiirler genellikle hitabet üslubuyladır. Cebeci'nin de marş olarak yazdığı bazı şiirler bulunmaktadır. Bunlardan ikisi, “Birlik Çağrısı” (Cebeci, 2003, 121) ve “Yirminci Zırhlı Tugay Marşı” (Cebeci, 2003:28) adlarını taşımaktadır.

Hitabet üslubu sadece sosyal bir topluluğa değil başka varlıklara yönelik olarak bireysel özellikte de olabilen bir üsluptur. Cebeci'nin “Asra Yemin Olsun ki Hüsrundayım” (Cebeci, 2003:43) şiirinin son kısmı bu duruma örnek olarak gösterilebilir:

“Keşke yerinde olsaydım iskelelerde
Şu çiçek satan çingene kızların
Ey kayıtsız kaygusuz çiçekperestler
Ben dönüyorum işte silâhlara
Öldürürken güzel öldüren silâhlara”

Dilâver Cebeci'nin şiirlerinin çoğunda aşırı coşkuyla beraber büyük kalabalıklara heyecan verme, onları âdeta belirli bir hedefe doğru yöneltme amacı sezilir. Bu bağlamlarda Dilâver Cebeci için miting ve meydan şairidir denilebilir. Birçok şiiri bu sebeple yüksek sesle ve coşkulu bir biçimde okunmak için yazılmıştır. Şiirinin okunuş biçimiyle ilgili olan bu teknik özelliği, onun kalabalıkları seven, dış dünyaya son derece açık bir kişilik özelliğine sahip olmasından kaynaklanmaktadır.

Köşe yazarı Cevat Akkanat, yazdığı makalesinde, Dilâver Cebeci'nin üslubu için şu açıklamaları yapmaktadır:

“Onun üslubuna sinmiş şahika sesler arasında Dede Korkut’u, Evliya Çelebi’yi, Fuzûlî’yi, Şeyh Galib’i görmemek mümkün değildir... Böylece, karşımıza çıkan şair ve şiiri: Müslüman bir kalbin terennüm ettiği hisli şiirler ve alp eren bir kahramanın destanî haykırıları...”⁴⁷

Şairin üslubu, şiirlerinin doğuş ve gelişme aşamaları da dâhil olmak üzere hiçbir zaman müphemleşmez. O söylemek istediği şeyi, vermek istediği mesajı, hitap ettiği kişiye dolaysız olarak ağzına o an nasıl geliyorsa öyle söyler. Önceden kafasında kurguladığı fikir ya da yüreğinde oluşan duygu her ne ise onu dallanıp budaklandırmadan apaçık bir biçimde ifade etmek istediğini öğrencileriyle yaptığı bazı görüşmelerinde belirtmiştir.

Şairin hitabet üslubunu kullanmadığı bazı aşk şiirlerinde ise lirik üsluba doğru kaydığı görülmektedir. Nağme, içlilik ve coşkunluk demek olan lirizm, ruhumuzun derinliklerinin, coşkulu dalgalanmalarının duygusal ifadesidir ve ihtirasları dile getirir. Lirizm, şairin coşkun duygularını yalın ve çıplak bir şekilde, uzun uzun tasvirlerle yer vermeden kısa, içten, samimi ve doğal bir üslupla ortaya koymasındır. Bu üslup genellikle aşk, kadın, içki, mutluluk, ölüm, hayat, tabiat, hatıra gibi konulara bağlı duygusal coşkunluğu terennüm eder.⁴⁸ Şairin lirik üslubu kullandığı şiirlerine örnek olarak “Ekincikte Bir Gece” ve “Evdeşim” adlı şiirleri verilebilir.

Şairin kullandığı üsluplardan bir diğeri de övgü üslubudur. Bu üslup özelliğinde şair bir başkasını ya da kendisini över.⁴⁹ Kendini övmeyi günlük yaşantısında da sevmeyen ve benimsemeyen şair, çoğunlukla, aynı divan şiirinde kaside nazım biçiminin mehdiye bölümlerinde olduğu gibi Allah, peygamber, diğer din ve devlet büyüklerini övmektedir. Övgü üslubunu kullandığı şiirlerine örnek olarak “Timurlenk Olsam” (Cebeci, 2003:16) ve “Minderlerin Mehmetçğine” (Cebeci, 2003:63) adlı şiirleri verilebilir.

⁴⁷ Cevat Akkanat, *Milli Gazete*, 6 Haziran 2008

⁴⁸ Nurullah Çetin, *Şiir Çözümleme Yöntemi*, Ankara, 2008, s.211.

⁴⁹ Nurullah Çetin, *Şiir Çözümleme Yöntemi*, Ankara, 2008, s.220.

h.Müzikal öğeler

Dilâver Cebeci'nin şiiri müzikal açıdan renkli ve zengin bir özellik taşır, çünkü vezin ve kafiye verdiği önem büyüktür. Ona göre şiirde teknik ve şekil beraber yürümelidir. Divan edebiyatına da halk edebiyatına da ayrı ayrı büyük ilgi gösteren şair, her iki edebiyatın nazım biçimleri ve ölçülerini de şiirlerinde kullanmaktadır. (Önceden de belirttiğimiz gibi gerek hece ölçüsüyle gerekse aruzla yazdığı şiirleri mevcuttur)

Cebeci, şiirde müzikal unsuru sağlayan vezin ve kafiye bolca kullanmasına rağmen bunu estetik kaygı taşıyarak yani şiirleri süslemek maksadıyla yapmadığını da şiir sohbetlerinde belirtmiştir. Bir mülâkatta

“Ben şiirlerimi kolayca anlaşılacak kadar açık yazamıyorum. Bu kendiliğinden oluyor. Bu konuda bir zorlama yoktur. Eski divan şairleri de böyle yazarlardı”

diyerek kullandığı ölçüleri ve kelimeleri önceden bilinçli olarak belirlemediğini ifade etmiştir.

Şairin şiirlerinin çoğunda halk edebiyatının hece ölçüsünü kullanmakta olduğunu belirtmiştik. Merhum edebiyatçı Ahmet Kabaklı, onun divan edebiyatı nazım şekilleri ve ölçüsü olan aruza yakınlığını ise şu şekilde ifade etmiştir:

“Dilâver Cebeci, dinî, İslami bilgisi gibi, Divan edebiyatının, eski nazım ve nesrimizin, kelime, mazmun ve terimlerine de âşına bir şairdir. Bu sebeple, mazbut gazeller yazabiliyor. Tasavvuf bakışına da yatkın görünüyor.”

Gazeteci, yazar ve edebiyat araştırmacısı Mehmet Nuri Yardım ise Cebeci ve şiirleri ile ilgili bir makalesinde, şairin “Bütün Şiirleri” adlı kitabındaki 136 şiirin büyük bir kısmının, halk ve divan edebiyatımızın vezin, kafiye örgüsü ve mısra yapısına tam bir uyum gösterdiğini belirtmiştir.

Armoni

Assonans

Assonans, mısra içi veya metnin tamamındaki ses tekrarıdır. Birbirine benzeyen iki heceye denir. Bazen ‘ünlü kafiyesi’ diye de adlandırılır. Bir ya da birden fazla mısrada aynı ünlü seslerin birkaç kez tekrarıdır. Benzer ünlü seslerin tekrarından oluşan özel, hoş bir ahenk etkisi elde etmek için genellikle yan yana durur.⁵⁰

Örnek:

“Allah kadîm, Allah bâkî, Allah bir.” (Cebeci, 2003:52)

mısraında asonans “a” ünlüsü ile gerçekleştirilmiştir.

Aliterasyon

Mısra içi veya metnin tamamındaki ses tekrarı, bir mısrada bulunan birçok hecenin benzeşmesidir. Bir ya da birden fazla mısrada aynı ünsüz seslerin birkaç kez tekrarıdır. Aslen cümle ya da mısradaki kelimelerin ilk ünsüzlerinin tekrarına denir. Bu ‘başkafiye’ ya da ‘birinci kafiye’ olarak da bilinir.⁵¹

Örnek:

“Güle güle yaz güllü” (Cebeci, 2003:46)

mısraında aliterasyon “g” harfi ile gerçekleştirilmiştir.

Dilâver Cebeci’nin şiirleri incelendiğinde assonans ve aliterasyon kullanımına sıklıkla başvurulmadığı görülmektedir.

⁵⁰ Nurullah Çetin, *Şiir Çözümleme Yöntemi*, Ankara, 2008, s.240.

⁵¹ Nurullah Çetin, *Şiir Çözümleme Yöntemi*, Ankara, 2008, s.239.

B. DÜZYAZILARI

1. DENEMELERİ

a. SEYRÂNNÂME:

Yazarın “Seyyah-ı Fakîr Evliyâ Çelebi” mahlasıyla kaleme almış olduğu Seyrânnâme adlı eseri, 1986–1996 yılları arasında Türk toplumunda vuku bulan çeşitli olayların bir Osmanlı çelebisi gözüyle yapılmış mizahi ve tasviri yorumudur.

Dilimizin ve kültürümüzün mizahla renklenmiş en renkli siması olan ve 17. yüzyılda yaşayan Evliyâ Çelebi’nin günümüzde yaşamış hâli olarak düşünebileceğimiz Seyyah-ı Fakîr Evliyâ Çelebi, aktüel hayatı, sosyal, siyasi ve kültürel hadiseleri, farklı bir Osmanlı bakışıyla yorumlayarak mizahi edebiyatımıza yeni bir tarz kazandırmaya çalışmıştır. Söz konusu eser, yazarın Devrannâme (1986) adlı ilk kitabından sonraki yazdıklarını bir araya toplar. Seyahatnâme parçalarından oluşan eser, çeşitli gazete ve dergilerde yayınlandığında büyük ilgi uyandırmıştır.

Yazarın örnek aldığı ve izinden yürüdüğü Evliyâ Çelebi (1611, İstanbul - 1683’ten sonra, Mısır (?)) , Türk gezgin ve yazarıdır. Asıl adı Mehmet olan Evliyâ Çelebi, 25 Mart 1611’de İstanbul’un Unkapanı semtinde doğar. Babası, saray kuyumcu başı olan Mehmet Zilli Efendi’dir. (Bu isim namında Evliyâ Çelebi eserde kendini gösterir ve Seyyah-ı Fakîr’in rüyalarına girerek onunla sohbet eder. Ona yol gösterir.) Çelebi ailesi aslen Kütahyalı olup, fetihten sonra İstanbul’a yerleşmiştir. (Malum eserde Seyyah-ı Fakîr, çoğu kez Kütahya’yı ziyaret edip Evliyâ Çelebi’yi bu vesileyle yâd etmektedir.)

Evliyâ Çelebi, çok iyi bir öğrenim görür. Mahalle mektebine, Şeyhülislam Hamit Efendi Medresesi’ne ve Enderun’a devam eder. Okul öğreniminin dışında özel hocalardan Kur’ân-ı Kerim, Arapça, güzel yazı, musiki, beden eğitimi ve yabancı dil dersleri alır. Öğrenimini bitirdikten sonra sarayda görev alır. Yeni yerler görmek,

yeni insanlar tanımak isteğini hep içinde barındırır. Bu yüzden sarayda fazla kalamaz. Kendisinin anlattığına göre bir rüya üzerine meşhur gezilerine başlar. İşte Seyyah-ı Fakîr de kimi gezilerine, Evliyâ Çelebi'yi görmüş olduğu bazı rüyalar neticesinde başlamış olur.

Evliyâ Çelebi, gezilerinde gördüklerini ve gözlemlerini “Seyahatnâme” eserinde tarih ve yer belirterek yazar. İzlenen olaylar, realist bir bakış açısıyla, açık ve yalın bir biçimde, yer yer fantastik bir anlatıma da kaçılarak, halkın anlayacağı bir dille yazılmış, halkın anlayacağı deyimler de çokça kullanılmıştır. Bazen nakledilen olaylar okuyucunun ilgisini çekmek için aklın alamayacağı garip olaylarla birlikte verilmiştir.

Seyyah-ı Fakîr Evliya Çelebi'nin seyahatnâmesi olan Seyrânâme'nin, Evliyâ Çelebi'nin “Seyahatnâme”si ile farkı, Osmanlı ve Cumhuriyet farkıdır. Bunun dışında bakış açısı, dili, mantığı ve dünya görüşleri tamamen aynıdır. Her iki eserde de çelebiler dünyaya bir kavrama çabası içinde ve sorgulayıcı bir şekilde bakarlar. Özelde Türk toplumunun bakış açısı altında tüm dünya insanların yaşayışları, kültürleri ve âdetleri üzerine sürekli fikir arayışındadırlar. Özlerinde taşıdıkları dünya görüşleri vasıtasıyla, gittikleri yerlerde tanıştıkları toplum yapıları ve şahısları, çözümler, yorumlar ve değerlendirirler. Çelebilerin esere kattıkları mizahi öge, bu noktada olayları ve şahısların eylemlerini bir anda anlamlandıramamaktan doğar. Örneğin Seyyah-ı Fakîr Evliya Çelebi, eserdeki birçok seyahatnâme parçasında, gittiği bir yerde gördüğü bir gelenekle ilk defa karşılaşır ve tepkisi de mizahi tarzda olur. Örneğin 8 Mart Dünya Kadınlar Günü'nde bir hastane bahçesinde toplanan kadınları görür ve onları doğum yapmak üzere gelen ve bunların kutlamasını yapan kadınlar zanneder. Bir başka parçada İstanbul Sultanahmet Camii'nde gerçekleşecek bir kitap fuarını fevvere ile (içinden su fışkıran şey, fiskiye) karıştırır ve camiye vardığında yetkililere fiskiyenin nerede olduğunu sorar.

Olayların karşısında tam bir beyefendi ve halk adamı gibi davranan Seyyah-ı Fakîr, usturuplu bir bakış açısı taşır. Aşırılık ona göre hoş bir tavır değildir. Her şeyin kararı makbuldür. Türk dinî ve yaşayışına ters olan davranışlar karşısında tavır almaktan sakınmaz. Ahlaklılığa oldukça önem verir. Hile ve düzen ile para

kazanmanın yanlış olduğundan ve atalara saygı gösterilmesinin gerekliliğinden bahseder. Kendi bakış açısına göre ahlaklı kimselerin ardından iyi dualar ederken, ahlaksız kimselerin ve çoğunlukla da yabancı milletlerin yöneticilerinin ardından da uslanmaları için dualarda bulunur.

Eserin dili Osmanlıca, Arapça ve Farsça'dan alınma kelimelerle kurulu karışık bir yapıdadır. Ancak 17. yüzyılın dil özelliklerine göre değerlendirildiğinde dil, halkın anlayabileceği açıklıkta ve yalınlıktadır denilebilir.

Eser bölümlerine göre incelendiğinde toplam altı bölümden oluşmaktadır. Bu bölümler sırasıyla Fasl-ı Evvel: Der Beyân-ı Vukuât-ı Muhtelif, Fasl-ı Sânî: Der Beyân-ı Ahvâl-i Siyâsiye Ve'l-İctimâiyye, Fasl-ı Sâlis: Bir Güne Acîb ü Garib Vukuât Beyânındadır, Fasl-ı Râbi': Şol Şehr-i Şehîr-i İslamboldan Dürlü Manzaralar Beyânındadır, Fasl-ı Hâmis: Der Beyân-ı Tebdil-i Mekân ü Seyr-i Cihân ve Fasl-ı Sâdis: Evsâf-ı Pehlivânân isimlerini taşımaktadır. Her bölümün başında bir şairin yazmış olduğu şiir parçalarıyla girişler yapılmıştır. Bu şairler Sâbit, İzzet Molla, Yenişehirli Avnî, Lâtîfî, Yahya Beğ ve Gazayî'dir.

Eserin bölümlerinin detaylı incelemesi yapıldığında ilk bölümde yazarın bazı muhtelif olaylar karşısında gördükleri ve yaşadıkları anlatılmaktadır. Anlatılanlar arasında Hristiyan âleminin bazı âdetleri; yazarın Söğüt kışlağı ve Kahramanmaraş gezilerinin yanı sıra Türk milletinin bazı siyasi meseleleri hakkındaki görüşleri bulunmaktadır.

İkinci bölümde gezilerden daha çok Türk milletinin ve diğer dünya milletlerinin yaşayışları, âdetleri, toplumsal yapıları ve siyasi ilişkileri hakkında yorumlar yapılmaktadır.

Üçüncü bölümde, çoğunlukla Türk toplumunun özel günleri (8 Mart Dünya Kadınlar Günü, Çeşme Festivali vs) ile yazarın başına gelen günlük olaylar anlatılmaktadır. Yazar bu bölümde döneminin gündem yaratan olayları hakkında yorumlarını da sunmaktan geri kalmamıştır. Çağa ayak uydurmaya çalışan Seyyah-ı

Fakîr, yeni âdetler karşısında uyum sorunu yaşamaktadır. Örneğin Türk hamamı alışkanlığı olan Çelebi, ilk defa gittiği sauna karşısında nasıl davranacağını bilememektedir. Çamaşır Makinesi'nin geliştirilmesi, Kazı-Kazan gibi şans oyunlarının oluşması ve Kargo şirketlerinin posta teşkilatında var olmaya başlaması gibi durumlar onun hep ilk defa karşılaştığı ve anlamlandırmakta zorlandığı gelişmeler olmuştur. Bunların karşısındaki şaşkınlıklarını yer yer bazı beyitler ve dizelerle dile getirmektedir. Ancak bu şiir parçaları çoğunlukla büyük şairlerin yazmış oldukları şiirlerin kendisince olaya has bir biçimde mizahi şekilde değiştirilmiş hâllerinden ibarettir.

“Bunca yaşayub dehrin ne idüğün görmüşüz

Hayret ki, hıyarun hıyâr yidüğün görmüşüz” (Cebeci, 1997, 63)

Fakat tüm şiir parçaları değiştirilmiştir denilemez. Kimi şiir parçaları da olaya tamamen uygun bir bakış gösterdiğinden oldukları gibi alındıkları da olmuştur.

Bir nihânice tebessüm de mi sığmaz cânâ

Söyle billâh deheni tâ o kadar teng midür? (Cebeci, 1997:125)

Dördüncü bölüm, yazarın çoğunlukla İstanbul şehrinde gördüğü çeşitli manzaralar ve olayların beyanından oluşur. İstanbul'un trafiği, esnafları dilencileri, vapurları, hamamları, bedestenleri, camileri, alışveriş merkezleri, fuarları ve genel anlamda insanların yaşayış tarzları hakkında yazarın yorumları bölümün içeriğini oluşturur.

Beşinci bölümde yazarın yurt içinden Kütahya, Çorum, Bursa, Ankara ve yurt dışından Almanya ve Hollanda gezilerinden izlenimlere rastlanır. Yazar bu gezilere yakın dostları olarak adlandırdığı, Çorumîzâde Gâzi Hüseyin Çelebi, Hezarfen Sorkunlu Mevlut Çelebi, Tarabefsunlu Hayrüddin Çelebi, Kabaklı Ahmet Hâce, Işıkzâde Emin Hâce ve Tulumîzâde Mertol Çelebi ile birlikte katıldığını ifade eder. Bu isimler yazarın gerçek hayatta da arkadaşları olan kimselerdir ve isimleri, esere 17. yüzyıl havası katmak amacıyla değiştirilmiştir. Örneğin Kabaklı Ahmet Hâce,

Diyarbakır ve Manisa Lisesi’nde edebiyat öğretmeni olarak çalışan, İstanbul Çapa Eğitim Enstitüsü edebiyat öğretmenliğinde bulunmuş (1958–1969), 1969’dan itibaren İstanbul Yüksek Öğretmen Okulu’nda öğretim üyesi olarak çalışmış, Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı’nda edebiyat dersleri vermiş, Türk Edebiyatı Cemiyeti Başkanı ve Türk Edebiyatı Dergisi’nin yönetmenliğini yapmış, Şeyhü’l-Muharririn payesi kazanmış Ahmet Kabaklı’dan başkası değildir.

Altıncı bölümde yazar, yaşadığı dönemdeki spor müsabakalarını kendine has mizahi tarzıyla tasvir eder. Futbol, basketbol, boks, halter, güreş ve genel olarak olimpiyat oyunları ile bu müsabakalardaki Türk ekipleri ve sporcularının başarıları üzerinde durur.

Eserin mizahi özellikleri detaylı şekilde incelendiğinde göze çarpan hususlardan ilki yazarın Seyyah-ı Fakîr Evliyâ Çelebi kişiliğinde olayları ve şahısları belirtirken, onlara kendi isimlerden ziyade uydurma isimlerle hitap etmesi komedi unsurunu bu şekilde sağlamaya çalışmasıdır. Örnek olarak otobüs kelimesine “ötebas”, kurultay kelimesine “gürültay”, kozmetik kelimesine “kızım atık”, sauna kelimesine “savun ha”, anayasa kelimesine “ana yasla” gibi karşılıklar bulmuş ve bu kelimelere neden bu şekillerde hitap ettiğini de sebepleriyle anlatmıştır.

Dilâver Cebeci’nin *Seyrânnâme* adlı bu eseri, Seyyah-ı Fakîr Evliyâ Çelebi mahlasıyla Ötüken Neşriyat tarafından 1997 yılında basılmış ve yayınlanmıştır.

b.MAVİ TÜRKÜ

Bir Türk âşığı ve savunucusu olarak nitelendirebilecek Dilâver Cebeci, söz konusu eserinde, Orta Asya’nın kurak topraklarından kalkıp Anadolu’ya göç gerçekleştiren ve 1071 yılında bu topraklara girip egemenliğini kazanan Türk milletinin erdemlerinden, inançlarından ve yaşayışından (kendi şahsı çerçevesinde) bahsetmektedir.

Eser, yazarın mensur olarak yazdığı parçalardan oluşmaktadır ve bu parçalar birçok farklı konuyu, Türklük vasfıyla teğet olacak biçimde anlatmaktadır. Kimi parçalarda yazar kendi başından geçen bir anıyı tekrar yaşar, kimi parçalarda rüyalar görür, kimisinde ise gerçekleşmiş tarihî olayları anlatarak geçmiş zamana geri döner. Bu zamanlar, Türklerin doğuda ve batıda büyük zaferler kazandığı zamanlardır. Yüreklere korku veren savaşların olduğu, alınması güç kalelerin bir çırpıda alınabildiği, ulu çadırların kurulduğu ve kağanların, halklarının refahı için her türlü kanunu elinde tuttuğu zamanlardır. Batıya doğru yazarın hiç de desteklemediği, doğru bulmadığı göçler olmuş, Türk ırkı, kendini (geleneklerini, göreneklerini, adetlerini, hatta öz benliğini) batı uygarlığı içinde kaybetmiştir.

Savaş meydanında birlikte göğüs göğüse savaşmış iki Türk savaşçısının bir araya geldiğinde birbirlerine duydukları saygı ve sevgi, misafir edenin misafirine olan ilgisi, hizmetinin büyüklüğü ve hissettiği değer yargıları yazar tarafından oldukça duygusal bir dille anlatılmıştır. Kimi zaman yazar bu savaşçıların birinin ağzından konuşur ve o günlere duyduğu özlemi dile getirir. O günlerde hakanlar askerlerine buyruk vermekte ve bu buyruklar son damla kan yere dökülünceye kadar savaşarak yerine getirilmektedir. Aynı göğün altında nabızların birlikte vurması, bu anı karıncaların bile kıskanması gibi söylemlerle yazar, anlatmak istediği ülküyü daha güçlü kılmaya çalışmaktadır. Anlattığı ülküyü bir mensurede gökteki yıldızlara benzetir. Ancak bu yıldız uzakta değil, uzandığı anda tutabileceği bir mesafededir. Verilmek istenen mesaj Türklük ve Milliyetçilik ülkülerinin uzakta olmadığı ve doğru istikameti gösteren bir rehber olduğu yönündedir.

Askerî bir törende bir şehit annesinin oğluna verilen madalyayı almaya gelmesi, askerliğini yapmakta olan anlatıcının gözyaşlarını tutamamasına sebep olur. Anlatıcı ağladığı zamanlar hep Ergenekon'u hatırlamaktadır. Onu unutmak istememektedir. Onu unuttuğu zamanlar kendinden utanır. Unutturduklarından özür diler. Yakarışlarında Dede Korkut eski zamanlardan gelir ve ona yol gösterir.

Necip Fazıl, yazarın gönlünde çok önemli bir yere sahiptir. Bir Berat Kandili gecesi, ellerini açıp Necip Fazıl'ın ruhuna dualar okur. O'na göre, sûr üflendiğinde

lksnden uzak, millet akından tat almamış kimselerin bütün köprüleri yıkılacak, üzerlerine yıldırmalar düşecek ve Tanrı onlardan hesap soracaktır. Bu gibi mensur parçalarda yazar, kendisini bizzat İsrail'in ellerindeki sıra benzetmektedir.

Türk milletinin savaşlarında kullandığı savaş aletlerine ve en yakın dostu, tamamlayıcısı olarak gördüğü ata olan saygısı bilinmektedir. Yazar da bir parçada kılıca, ok ve yaya, kalkanına büyük saygı gösteren bir askeri anlatır. Asker, demirci ustasından kendisine son derece güçlü silahlar yapmasını ister. Belli ki savaş hazırlığında olan bir Türk savaçısıdır. Ustasından silahların dışında ilim de öğrenmek istemektedir. Burada verilmek istenen mesaj, Türk ırkının savaş becerisinin yanı sıra bilmeye ve öğrenmeye olan isteğinin de mevcudiyetidir.

Türk milletinin batıya göç ederek büyük hata yaptığını ve ülküsünden uzaklaştığını belirten yazar, bu savını desteklemek için birçok parçada bu konuyu işleme yolunu seçmiştir. "Batıya, batıya!" diyen tanrı buyruğuna uyduğ için kendini suçlu olarak görür. Hatta kinayeli bir şekilde Türk doğduğ için özür diler. Aslında ezelden beridir ülküsünü gerçekleştirmek için yollarda olan bir yolcudur. lksn girilecek bir kapıya benzetir ki bu kapı layıkıyla anlatılamaz bir kapıdır. Bu kapı âdeta, büyük ve karanlık bir ormanın birden bire günlük gnelik bir dzlğe açılması, gece boyunca kabus görmüş bir adamın uyanması gibi bir şeydir.⁵² Yazara göre kendi dahi gaflet uykusu içinde uyumakta ve olanların farkına varamamaktadır. Bu kapıdan girmedikçe, boş bir çölde, yüksek sıcak altında âdeta uyumaktadır. Sanki bu uykuya dalarsa omuzları dağlar misali geniş, devasa boylu adamlar gelecek, onu ancak yetmiş yılda tırmanılabilcek bir dağa çıkaracaklar ve onca emeğini bir çırpıda yok edeceklerdir. Bu uykuya dalmamak için dedeler torunlarını, atalar ise önlerindeki nesilleri bilgilendirmelidirler. Aksi halde işledikleri büyük bir günah olacaktır.

lksnden uzak olanlara oldukça sert eleştiriler getiren yazar, bu doğrultuda olan, ülkeyi kendi çıkarları için kullanan, âdeta onun sırtından bahseden şahıslar için vampirler benzetmesini yapar. Onları acıma bilmeyen duygulular, yaşamadan

⁵² Dilâver Cebeci, *Mavi Trk*, Ankara, 1983, s.47.

habersiz insanlar, haşlanmış yumurta akı beyinli düşünceliler olarak nitelendirir. Onlara göre elli altmış yıllık bir geçmişin bile manası yoktur ki bin yıllık bir tarih önemli olabilsin. Onlar kan yerine zakkum içeceklerdir, hamam böceği kadar bile hükümleri olmayacaktır.

Yazar, Türklük ve Milliyetçilik yanında İslam'ın büyüklüğüne de eserinde birkaç parçada yer verir. Zamanın Bizans imparatoru Herakl'ın huzuruna Hz. Muhammed'in elçileri gönderilir. Amaçları Herakl'ın topraklarında (Kudüs) yaşayan Hristiyanları Müslüman yapmaktır. Herakl, elçilere Hz. Muhammed'in özelliklerini ve erdemlerini sorar. Aldığı cevaplar onu çok tatmin eder ve topraklarını yakın zamanda yüce peygambere bırakacağını ifade eder. Kısa süre sonra da söz konusu topraklar Müslüman egemenliğine geçer. Gittiği her yere bereket getiren Müslümanlar da bu toprakların kıymetini bilmiş ve değerine değer katmışlardır.

Türk milletinin savaşçı özelliklerinin üstünlüğü kendini birkaç parçada oldukça açık biçimde göstermektedir. Bu parçalardan birinde (Vire) İstonibelgrad Kalesi kırk bin Macar tarafından kuşatılmıştır. Kale savaşılarak savunulamamaktadır. Vire yöntemi yani müzakere yoluyla teslimi düşünen kale savunucusu Türkler, Adem Ejderhası lakaplı Yahya Ağa'nın inadıyla karşılaşır. Ağa, mutlaka savaşaacağını başka türlü kaleyi ala vermeyeceğini iletir. Yedi nefer daha bularak kırk bin kişiye karşı savaşır. Kaybetmiş bile olsa görevini yapmanın huzuru içinde ölür.

Eserde yazarın Türk yaşayış tarzından örnekler verdiği de görülür. Bir parçada bayram sabahlarının o eski tadının kalmadığından bahsedilir. Küçük bir çocuğun bayram sabahı yaşadığı heyecan, artık yerini bir dinginliğe bırakmıştır. Bir başka parçada geleneksel Türk çalgılarından biri olan sazdan ve yapılışından söz açılır. Türkülerden örnekler verilir:

“Kalenin dibinde üç ağaç incir
Elimde kelepçe boynumda zincir.”

Yazar, başka bir parçada evine gider ve balkonuna çıkıp oturmak, eşiyle birlikte çayını yudumlamak ve günlük dünyevi meselelerden konuşmak ister; ancak yağın yağmur bunu engeller. O yine de yılmaz ve balkona çıkar, kuru yerlerinde oturup dinlenmeye devam eder. Yazarın bu parçada yağmura olan hayranlığı göz önünde tutulmuştur. Hemen bir sonraki parçada yağmura olan hayranlığını pekiştirmeye ve kendince yağmura bir tarif yapmaya çalışır

Bir diğer parçada İstanbul sokaklarında dolaşan bir pantolon satıcısına gözü ilişir. Bu satıcı mavi renk hariç her renkten pantolon satmaktadır. Hâli sefildir. Yazar, aklında bu satıcının geçim sorunlarını ve psikolojik durumunu tahlil etmeye çalışır. Onunla sohbet etmek ister ama otobüse binmiş bulunur ve sohbet imkanı bulamaz. Yazarın “halk adamı” kimliği işte bu düşüncelerinden kaynaklanmaktadır.

Eserin dili oldukça yalın, akıcı bir dildir. Osmanlıca, Arapça veya Farsça kelime kullanımı yok denecek kadar azdır. Yazar, mensur parçalarını oldukça romantik bir dille, duygusal bir yoğunluk taşıyarak iletme yolunu seçmiştir. Gayet samimi bir şekilde ifade edilen otuz yedi adet mensur parçadan oluşan eser, Ocak Yayınevi tarafından 1983 yılında Ankara’da basılmış ve yayınlanmıştır.

2. İNCELEME YAZILARI

a.TÜRK’E DAİR

Yazarın Türk sosyal hayatının temelleri üzerinde durduğu bu eseri, çağının Türk yaşayışı hakkında bir tarihî belge niteliği taşımaktadır.

Prof. Dr. Zeki Arslantürk, eserin önsözünde Dilâver Cebeci’yi Türk âşığı ve millî bir kültür abidesi gibi ifadelerle şereflendirir. Onun vasıtasıyla Müslüman ve Türk olmanın gururunu taşıdığını ifade eder. Arslantürk’e göre herkes Türk ve Müslüman olma şansına sahip değildir. Bu, Allah’ın Türkler’e bir lütfudur. İşte *Türk’e Dair* adlı eseri okurken de Türk tanıtılacak, Türk cihan hâkimiyetinin sebepleri anlatılacak ve tarihî süreç içerisinde geldiği durum üzerinde durulacaktır.

Eser üç ana bölümden oluşur. Bu bölümler sırasıyla “Türk Sosyal Hayatının Temellerinden Birkaçı”, “Türk Sosyal Hayatının İktisadi- Kültürel Temellerinden” ve “Türk Ailesi” isimlerini taşır.

Yazar, ilk ana bölüme Türk sosyal hayatının temellerinden olan Türk kavramı, Türkçenin doğuşu ve ilerleyişi, Türk İslam sentezinin Türk üzerine olan etkisi ve millî eğitim sistemi üzerinde durarak başlar. İlk alt başlık “Türk Kavramı” adını taşır. Türklerin daha Orta Asya’dan başlayarak günümüze kadar gelen süreç içerisinde nasıl bir yapı sergilediğini genel hatlarıyla anlatan yazar öncelikle Türk adı üzerinde durur. Orhun Kitabeleri’nde, Herodot ile ilgili Hint kaynaklarında, Tevrat’ta, Bizans kaynaklarında, Çin kaynaklarında ve Uygur dilinde Türk adının nasıl geçtiğini örneklerle belirleyen yazar, etimolojik olarak kelimenin gelişimini tartışır. Anlamları mukayeseye girer. Genel itibarıyla Türk adı ile bir millet ya da bir ırkın kastedildiği sonucuna ulaşır. Eskiden beri benimsenen yabancıya ve çoğunlukla da batıya duyulan bağımlılığın yanlışlığını savunmaktadır. Bu savını da Orhun Kitabeleri’ndeki Bilge Kağan serzenişiyle destekler. “Türk milleti, tokluğun kıymetini bilmezsin. Açlık tokluk düşünmezsin. Bir doysan açlığı düşünmezsin. Öyle olduğun için seni beslemiş olan kağanının sözüne aldırmadan her yere gittin. Hep orada mahvoldun, yok edildin.”⁵³

Orta Asya göçüyle Anadolu’ya gelen Türklerin özellikle söz konusu kaynaklarda belirtilen özellikleri üzerinde duran yazar, onların savaşçı, yiğit ve yürekli olduğunun altını çizer. Birçok kaynakta Türk’ün, Türk adının övüldüğünü; ancak onları rakipleri olarak gören ırkların, yerine oturmamış sebeplerle yergiden kaçınmadığını belirtir. (Özellikle İran) Bu yergilere paralel olarak Türk adının birçok Fars şiirinde “kötü, cevr ve cefa eden” anlamlarında kullanıldığını da örneklerle belgeler.

Hem döver borçluları hem komaz ağlamaya,

Mukteza meşreb-i Türk-i hodâra böyledir”⁵⁴

⁵³ *Orhun Âbideleri*, Yayına Hazırlayan: Muharrem Ergin, İstanbul 1986, s.19.

⁵⁴ Âgâh Sırrı Levend, *Divan Edebiyatı*, İstanbul 1943, s.596.

Bir sonraki alt başlık “Türkçe Ve Ötesi” adını taşır ki bu bölümde yazar, Türkçenin birçok dile göre olan üstünlüğünü belirtmek amacını taşır. O’na göre Türkçe birçok dile göre daha işlevsel bir dildir ve bütün Türk dünyasının ilim, sanat ve kültür dili haline getirilmelidir. Ancak bu yapılırken en az bin yıldır kullanılan kelimeler yabancı gerekçesiyle atılıp yerine Frenkçeden kelimeler koymak da son derece yanlış bir tutumdur. Vaktiyle Almancanın da böyle bir bozulmaya maruz kaldığını belirterek durumun yanlışlığını ifade eder. Bölümün içindeki kısa başlıklardan “Redd-i Miras” adlı madde altında, Türkçe’nin zenginliklerini reddetmenin, Türk milletini böyle bir bozulmaya götüreceğini anlatır. “Televizyon veya Mir’ât-ı nev-bela” adlı maddede televizyonun Türkçe kelimeleri değiştirdiğini, vurguları ve ses özelliklerini bozduğunu savunur. “Aklın fikrin ve zevkin yağmalandığına dair” adlı maddede değiştirilen Türkçe kelimelerin yerine gelen kelimelerin hangi menşeden geldiğini ifade eder. O’na göre bu kelimeler Türk milletinin hafızasını silmek için gizli birer araçtır. Bu kelimeleri Frenkçe, uydurukça, hortlak ve maymuncuk kelimeler olarak tasnif eder. ”Fetih ruhu ölünce” adlı son alt maddede ise Türklerin fethettikleri yerlerin sadece topraklarını değil kültürlerini de aldığına dikkat çeker ve fetih ruhunun kaybolmasıyla Türk özünün de tehlikeye girdiğini ifade eder.

“Türk İslam Sentezi” adlı sıradaki başlıkta yazar, Türk’ün genel yapısı ile İslam dininin ortak özellikleri ve birbirine uygunluğu üzerinde durur. Bazı Türk boyları farklı bazı dinlere mensup olmuş; ancak daha sonra kendilerine en uygun dinin tek Tanrı inancıyla ve yaşayış tarzlarıyla bütünleşen İslam dini olduğuna karar vermişlerdir.

İslam dininin Tevhîd akidesi, sınıf ve ırk ayrımına ve ruhbanlığa imkan tanınamaması, fütûhat arzusu, insan sevgisi, merhamet ve misafirperverlik gibi motifleri Türklük ile İslamiyet’in nasıl benzeştiğine birer kanıt olarak gösterilir. İşte bu benzerlikler de Türk yaşayışı üzerinde derin etkiler bırakmış ve birbirinden ayrı düşünülmemeyecek bir Türk-İslam sentezi doğmuştur.

Bir önceki bölümü destekleyen sıradaki başlık “Sentezin Vatanı: Türk Ve Anadolu” adını taşır. Bu bölümde Orta Asya’dan gelen kolonizatör dervişlerin, kurulan tekke ve zaviyelerin ve tarikat cemaatlerinin Anadolu’ya kazandırdıkları üzerinde durulur. Türk-İslam sentezinin gelişmesinde velilerin, babaların ve onların yarattığı tasavvufî cereyanların etkisi büyüktür. (Ahmet Yesevî, Şeyh Edebalî, Geyikli Baba ve Abdal Murad bu isimlere örnek olarak gösterilir ve faaliyetleri örneklendirilir.)

Bir sonraki başlık “Türk- İslam Sentezi ve Millî Eğitim” adını taşır. Bu bölümde yazar özellikle Türk eğitim sistemi ve bu sistemin eksikleri, kusurları üzerinde durur. İslam dininin eğitime verdiği önem belirtilerek eğitimin gelişmesi ve kusurların giderilmesi için bir takım çözüm yolları aktarılır.

Yazara göre Türk eğitim sisteminin başarısızlığı dört ana sebebe bağlanabilir. Bunlar:

1) Ferdî Kapasite İle İlgili Sebepler: Eğitim sistemi, lüzumlu olarak kabul edilen bilgileri ferdin hafızasına yerleştirme amacı güderken kişni ferdî gelişimini umursamamaktadır. Aşırı seviyedeki ders saatleri derse ilgiyi ve eğitime sevgiyi azaltmaktadır.

2) Sosyal Yapı İle İlgili Sebepler: Yazara göre cemiyetteki sosyal müesseseleri meydana getiren insan münasebetleridir. Bu münasebetlerde bazı kaideler göz önündedir ki insanda öğrenme ihtiyacı yaratan da bu kabiliyetlerdir. Böyle bir sosyal yapının eksikliği sebebiyle eğitim sistemimiz başarısızlığa mahkum görünmektedir. Türk çocukları sadece bir diplomanın peşinden gitme ihtiyacı hissetmekte ancak o diplomanın içi hakkıyla doldurulamamaktadır. Bu da eleme sisteminin başarısız olmasına yol açmaktadır.

3) Öğretim Programı ve Metotları İle İlgili Sebepler: Yazara göre özellikle orta öğretimde bilgiler, çocuğun anlama kapasitesinden oldukça yüksektir. Ders

kitaplarının hiçbirinde millî şuur ve karakter göz önünde değildir. Millî değerlerini tanımayan nesiller yetiştirilmektedir.

4) Öğretmen Dilinin Bozukluğu İle İlgili Sebepler: Eğitimin her kademesinde öğretmenler, öğrenciye çalışılan bir metindeki her kelimenin bilinmesini salık verirler. Bu da öğrenciyi ezberci bir eğitime götürür. Yazar, bu durumda öğrencilerin düşünemeyen, hayal gücü kullanımı sıfıra inen ve ifade eksikliği çeken birer varlığa dönüştüklerini belirtir.

Bütün bunların dışında daha kendi diliyle eğitimi doğru düzgün yapamayan bir eğitim sisteminin yabancı dille eğitim yapmayı öncelikli hedef yapmasının yanlışlığı üzerinde de durulmuştur.

Türk adı, dili, İslam sentezi ve millî eğitim sisteminden genel hatlarıyla bahsettikten sonra sıra “Türk Sosyal Hayatının İktisadî – Kültürel Temelleri” ne gelir. Eserin ikinci bölümü bu adı taşımaktadır. Bu bölümün ilk alt başlığı ise “Alışveriş Ve Millî Kültür” adını taşır. Yazar bu bölümde alışverişin Türk millî kültüründe önemli bir yer tuttuğunu belirtir. O’na göre halkın bir araya haftada bir de olsa gelebildiği yegâne alanlar pazarlar ve alışveriş mekânlarıdır. Buralarda yapılacak olan izlenimler halkın millî yapısı üzerinde oldukça etkili bilgiler verecektir. Sadece halkın değil, esnafların birbirlerine olan tutum ve davranışları da Türk millî yapısını oldukça net bir şekilde ortaya koymaktadır. (Birbirlerini korumaları, suçluları cezalandırmaya meyilleri, otokontrol mekanizmaları vs.)

Bu başlığı takip eden “Ahilik Ve Menşei” adlı başlıkta yazar, Ahilik teşkilatının 13.yüzyıldan beri faaliyetlerini sürdürdüğü Anadolu’ya olan katkıları üzerinde durur. Anadolu’nun Türkleşmesinde büyük görevler üstlenmiş Ahiler, bir esnaf takımı olmaktan daha öte işlevlere sahiptirler. Özellikle Osmanlı Devletinin kuruluşunda büyük rol oynamışlardır. Asayişin temini, zorbaların ortadan kaldırılması ve vatan müdafaası gibi görevleri olan Ahiler Türk sosyal ve siyasi hayatında da büyük öneme sahiptirler ve yazar da bunu belirtmekten çekinmemiştir.

Yazarın eserinde oldukça önem verdiği bir başka konu da Türk ailesinin genel özellikleridir. Bu doğrultuda eserin üçüncü bölümü “Türk Ailesi” adını taşır. Yazara göre Türk milletinin sosyal ve siyasi alanda geçmişten beridir gösterdiği başarıların arkasındaki güç onun aile yapısıdır. Türkler pederî aile özelliği taşırlar. İzdivacî aile özellikleri de gösteren bu aile yapısının genel özellikleri arasında baba ile annenin eşit haklara sahip olması, kadınlara son derece önem verilmesi, çocuğun kıymetli bir yer tutması, evlenen gençlerin ayrı bir eve çıkması gerekliliği, evin bir nevi mabet olarak görülmesi, beraberliğin ilahi bir karakter taşıması gibi özellikler bulunmaktadır. Çok evlilik Türk aile yapısında sık rastlanmayan bir durumdur. İslam’ın da tek eşliliği savunması, çok zaruri hallerde ikinci ya da üçüncü evliliğe izin vermesi Türk – İslam sentezinin bir benzerliğidir. Ayrıca boşanma vakaları da diğer dünya devletleriyle karşılaştırıldığında oldukça düşük bir seviyededir. Yazar bu durumu istatistiksel tablolarla destekleme yoluna gitmiştir.

Eserin sıradaki başlığı “Sosyal Yapı ve Sosyal Değişme Açısından 75 Yılın Muhasebesi” adını taşır. Eserin en akademik ve kuramsal bölümü olarak görülebilecek bu başlıkta istatistiksel bilgiler ve incelemeler ön plandadır. Türkiye’nin son 75 yılında geçirdiği siyasi ve sosyal evreler bölümün ana yapısını oluşturmaktadır. Ülkenin, Osmanlı Devleti’nin yıkılışı ve Cumhuriyet’in kuruluşundan bu yana fiziki yapısı, nüfus durumu ve sosyal tabakalaşması sürekli değişim göstermektedir. Heterojen nüfus içindeki yaşlı sayısı giderek artmaktadır. Oldukça etkin kullanılabilecek genç nüfus sayısı da azımsanmayacak kadar fazladır. Köyden kente ve özellikle balkanlardan Anadolu’ya gerçekleştirilen göçler sebebiyle çarpık kentleşme ve dağınık nüfus yapısının oluşması ise tabakalaşmanın ana sebeplerinden biri olarak gösterilerek bunun sebepleri üzerinde durulmuştur. Tabakalaşma piramidine göre Cumhuriyet’in ilk yıllarında köylü çiftçiler en alt tabakayı oluştururken en fazla alanı da onlar kaplarlar. Piramidin bir üst tabakası vasıflı işçi, esnaf ve küçük işletmecilerden oluşur. En üst tabakada ise askerler, memurlar, yüksek bürokrat, devlet ricali ve büyük toprak sahipleri yer almaktadır. 2000’li yıllara gelindiğinde ise bu piramitte büyük değişiklikler meydana gelmiştir. Tabaka sayısı artmakla beraber en alt tabakada işsiz ve yoksullar, varoşlarda oturup ayak işlerinde oturanlar bulunmaktadır. Köylüler ve çiftçiler ikinci tabakada,

sendikalı işçiler, öğretmenler ve devlet memurları üçüncü tabakada, avukatlar, doktorlar, gazeteciler, bankacılar, esnaflar ve büyük toprak sahipleri bir üst tabakada, yüksek bürokratlar, orta çapta işletmeciler ve askerler beşinci tabakada, sanayiciler, medya patronları, bankerler ve devlet ricali ise en üst tabakada yer almaktadır.

Tabaka oluşumunda sendikaların, ideolojilerin, göçlerin ve mahallî idarelerin etkisinin de büyüklüğünden bahseden yazar bu belirlemelerinden sonra söz konusu tabakaların kültürel özelliklerinin ifadesine başlar. Kültür, yazara göre en basit anlamıyla Türk'ün camilerinden bile anlaşılabilir. (İran camileri, Arap camileri ve Türk camilerinin farklılıklarından bahisle) Ülke kurulurken mevcut partilerin öncelikli hedefi Milliyetçilik'in İslami unsurlarla birleştirilmesi ve ülkenin bu yapıyla yönetilmesidir. Yazara göre Türk'ün millî kültürünün temeli işte bu yapıya dayanır. Bazı hükümetlerin bu millî kültürü geliştirmek ve sürdürmek yerine Batı hayranlığına ilişmeleri yazarın son derece sert eleştirdiği olgulardan birini teşkil etmiştir.

Ülkedeki eğitim, ulaşım, haberleşme, nüfus ve göç durumu, yazara göre olağan seyrinde seyretmemektedir. Alınması gereken önlemler vardır ve eğer bu önlemler alınmazsa provokatörlük hevesinde olanların ekmeğine yağ sürülecektir. Yazara göre bu provokatörler din istismarcıları ve medyanın içine sızmış olan Marksist provokatörlerdir. Yapılan yanlışların başında ise töreye dayalı aile yapısının sarsılmasıyla aşiret hayatının bozulması, kültür naklini sağlayan dilin bozulması, dış güçlerin yıkıcı faaliyetlerine karşı ciddi tedbirlerin alınamaması, dinin birleştirici özelliğinden faydalanılamaması, eğitimin milliyetçilik vasfını kaybetmesi, enflasyonun iktisadî hayatımızdan çıkarılamaması, orta sınıflaşmanın sağlanılamaması, aydınların cemiyete yabancılaşması, hukuk devleti anlayışında zaafların görülmesi, gençliğe yüce ülküler verilmemesi ve zaman içinde eskiyen sosyal müesseselerin yerine yenilerinin konamaması gibi durumlar gelmektedir. Yazara göre çağa uygun ve dengeli bir kültür hayatı meydana getirememek hem fiziki yapı özelliklerini hem de sosyal tabakalaşma biçimini etkilemektedir ve demokrasinin, hukuk üstünlüğünün, insan hakları ve hürriyetlerine saygının tam gerçekleşemediği, içerden ve dışardan gelen ağır tenkitlere rağmen düzelme

belirtilerinin görülmediği Türkiye’de bir sosyal çözülme hali (anomi) göze çarpmaktadır.

Eserin son başlığı “Bilgi Çağı ve Aile” adını taşır. Yazar, bu bölümde zirai ekonomi çağı ve makine-sanayi çağından sonra artık sıranın bilgi çağına geldiğini belirtmiş, bilginin yeniçağda en üst noktadaki unsur olarak kabul edilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Ancak 2000’li yıllarda henüz doğru dürüst hiçbir ülke sanayileşmesini dahi tamamlayamamıştır. Bu cihetle bilgi çağını yakalamaları da oldukça zordur.

Yazara göre bilgi çağında aile yapısı da önceki çağlara göre değişkenlik gösterecektir. Aile hayatı, çalışma hayatına da bir şekilde etki edeceğinden toplumların yaşam biçimleri de bu suretle değişimler geçirecektir. Bilgi çağına ulaşmak için özellikle “bilgi zihniyeti” oturtulmalıdır. Bu zihniyet oturmadıkça bilgi çağına giriş söz konusu olmayacak, toplumda da beklenen değişimler gerçekleşmeyecektir. Yazar bu doğrultuda Türkiye’deki okuryazarlık oranı üzerinde tespitlerde bulunarak oranın düşüklüğünden dem vurmuş ve kaygılarını dile getirmiştir.

Eserin Son Söz’ünde yazar, Türk milletinin yabancı ülkelerin gözündeki yerinin büyüklüğünden bahsetmiş, türlü korkular ve çekinceler sebebiyle söz konusu milletlerin Türk milletini bozma, dağıtma ve bölme çabalarının varlığından söz etmiştir. Bu çabalara karşı öz benliğin korunması, millî değerlere sahip çıkılmasının gerekliliği üzerinde özellikle durmuştur.

Dilâver Cebeci’nin *Türk’e Dair* adlı bu eseri Ötüken Neşriyat tarafından 2001 yılında basılmış ve yayınlanmıştır.

b.DİVAN ŞİİRİ VE KADIN

Yazarın, akademik disiplin içinde kaleme almış olduğu bu eser, ağırlığını, kitaba ad olan makaleden almaktadır. Şiir Sanatı, Sanat ve İslamiyet, İlm-i Kıyafet İle Savaşta ve Sporda Sözün Önemi başlıklı yazılar da dikkate değer araştırma örnekleri olarak dikkati çekmektedir. Eserin giriş bölümünde şair Mustafa Miyasoğlu, Dilâver Cebeci'nin yazılarıyla pek çok araştırmacının klişeler halinde benimsediği yanlışların ortadan kalktığını belirtmektedir. Özellikle divan şairlerinin kadına verdiği değer ve kadına ait hususlar burada büyük bir vukufle ele alınıp sergilenmektedir.

Eserin ilk bölümü “Sanat, Şiir Ve İslam” adlı makaleyle başlar. Bu makalede yazar, şiirin tanımı ve nitelikleri üzerinde durur. Mevlânâ, Fuzûlî, Yûnûs Emre ve Paul Valery gibi şahsiyetlerin, şiirin ne olduğu üzerine olan görüşleriyle makale tablosunu belirginleştiren şair, böylece inceleyeceği konunun asıl anlamıyla ne olduğunu okuyucusuna tanıtmak amacındadır. Şiir ona göre milliliğini kaybetmeden bir kültürün şuur seviyesine ulaşmalı, şiiriyeti olan kelimelerle inşa olunmalı, göze değil kulağa hitap etmeli, dinî bir şuur da taşımalıdır. Manayı okuyucunun yüzüne vurmamalı, bir ima sanatı olmalıdır. Şair ise diğer insanların hissedip de ifade edemediklerini, dilde mana kazandırarak söyleyen, dili zenginleştiren sanatkarıdır. Kelimeyi içinde hapsoldüğü dar sözlük anlamlarından kurtaran, onu başka manalarla iç içe geçiren bir dil sihirbazıdır.⁵⁵

Eserin ilk bölümünün ikinci makalesi “Divan Şiiri Ve Kadın” adını taşır. Bu makale kendi içinde İklim Ve Güzel, Semboller Ve Kadın, Gelenek Ve İnançlarda Kadın, Kadın Ve Güzel, Sosyal Hayat Ve Kadın, Millet Ve Kadın ve Şiirde Kadın Yergisi adlı kısımlara bölünmüştür. Yazar, kadına Türk toplumlarında verilen değer her çağda son derece üst düzeyde olduğunu belirtip örneklerle bu savını destekler. Bu örnekler, Dede Korkut hikâyelerindeki dizelerden, Âlî'den (14.yy.), Tıgî'den (15.yy.), Şeyhî'den (15.yy.) Fuzûlî'den (16.yy.) ve Lâmiî'den (16.yy.) dir. Örneğin yazar, Divan şairinin aşkının, kadının manevi meziyetlerinden kaynaklandığını belirtirken Âlî'nin şu beytini kanıt göstermiştir:

⁵⁵ Dilâver Cebeci, *Divan Şiiri Ve Kadın*, İstanbul 2001, s.16

“Ahlak u hüsn ile kerem ü lûtf menbâi
Eltâf ü hûy-ı hûb ile kân-ı vefâcığım” (Cebeci, 2001:24)

Yazara göre her iklimin kendine has bir kadını ve kadın anlayışı vardır. Bu anlayış zamana ve modaya göre değişmiştir. Ancak, Türk dünyasında kadın umumiyetle ince, narin, servi boyu, derin ve anlamlı gözleri, uzun kirpikleri ve nergis bakışlarıyla celbeden, anlayışlı, hisli, vefakar, bilgili bir varlıktır.⁵⁶

Divan şiirinde en çok sözü edilen, güzel kadın’ın ağzı, dişleri, dudakları, yanakları, gözleri, kirpikleri, gamzesi, kaşları ve saçlarıdır. Yazar bu özellikleri barındıran ve öven şiirleri seçerek okuyucuya sunmuştur. Kadının dudağı saf kırmızı, dişleri inci, yanakları sümbül, gözleri nergis, kaşları hilal, boyu servi, teni ay ışığı, yüzü ise güneş ışığı gibidir. Yazar bu duruma örnek olarak Ahmedî’nin beyitlerinden örnekler verir.

“Dedim şehâ, nedir dudağın? Dedi lâ’l-i nâb.
Dedim nedir dişin? Dedi kim: lü’lü-yü hoşâb. (Cebeci, 2001:28)

Dedim tenin nedir? Dedi kim: mâhitâb-ı bedr.
Dedim yüzün nedir? Dedi kim: şem’-i âfitâb.”

Yazar, divan şiirinde gezegenlerin ve gök cisimlerinin sembol olarak kullanıldığına dair örnekler sunmuştur. Divan şiirinde kadın güzelliği için Ay, Güneş, Zühre, Merih ve Müşteri yıldızlarının kullanıldığını belirtir. Kadının yüzü aya, bakışları Merih’e, zarıflığı Müşteri (Jüpiter) seyyâresine benzetilmiştir.

Seyyârelerden başka semboller de kadın güzelliği için oldukça sık kullanılmıştır. Doğadaki canlı cansız varlıklar, kadının üzerine giydiği giysiler, hatta alfabedeki harfler bile kadının güzelliğini anlatmak için birer sembol olarak kullanılabilmiştir.

⁵⁶ Dilâver Cebeci, *a.g.e.* , s.26

Yazara göre bir milletin dînî inanç ve geleneklerinin onun hayatının her safhasına nüfuz etmesi doğaldır. Divan şiirinde kullanılan kimi kelimeler (örneğin leyl, duhâ, muhkem gibi) birebir Kur’ân-ı Kerîm’de geçen kelimelerdir. Kadınlar, divan şiirinde güzellikleriyle Müslümanı imanından eden, onu yağmalayan, siyah elbisesi ve saçlarıyla Kâbe’yi anımsatan, yüzüne yüz sürmek istenen bir varlık olarak çizilir. Dudakları, Hz. İsa gibi hastalara şifa verir. Bu gibi özelliklerinin yanında güzel, çoğu defa kâfir olarak resmedilmiştir.

Savaşla son derece içli dışlı olan Osmanlı Türk’ünün kadın güzelliği anlayışına bir takım cenk tabirleri, cenk aletleri ve silahların girmesi de yazara göre oldukça doğaldır. Pek çok şiirde güzelin kirpikleri ok gibidir. Bu okları atan yay da güzelin kaşlarıdır. Endamı bayrak, kâkülleri tuğ, saçları ise at kotasına benzetilir. Güzel bir kadının yan bakışları âşığa ağır ve yaralayıcı oklar atmaktadır.

Yazar, bu gibi konuları açığa kavuşturduktan sonra divan şairlerinin yaşadığı çağdaki kadının toplum içindeki yerini açıklamaya girişir. Kadınların o dönem içinde cemiyete daha kapalı bir durum arz ettiğini belirten yazar, eve hapsedilme gibi durumların ise gerçeği yansıtmadığını savunur. Eğer öyle olsaydı bunca şiir yazılması da mümkün olamayacaktır görüşündedir.

O dönem kadınları en çok çarşı-pazar, bazı mesire yerleri, hamam ve kaplıcalara gitmektedir. Örneğin Sa’dâbâd, Lâle Devri’nin en çok uğranılan eğlence ve mesire yerlerinden birisidir.

“Meğer zâlim kaçıp tenhâca sa’dabâde dek gitmiş

Temâşâ eylemiş alayını şevketli Hünkârın..” (Cebeci, 2001:47)

Yazarın araştırmalarına göre 18. yüzyıl Osmanlı- Türk kadını, İstanbul’da ve diğer gelişmiş şehirlerde oldukça rahat ve serbest bir hayat yaşamaktadır. Bolca hamama gider ve tüm gün orada kaldıkları bile olur. Alışverişten, kuyumcu, ayakkabıcı gibi yerleri gezmekten hoşlanmaktadırlar. Dibâ, atlas gibi kumaşlardan yapılmış yaşmak, yelek, kaftan, şalvar gibi elbiseler içinde, çeşitli ziynet eşyaları ile

sokakta, çarşıda gezinmeleri söz konusu olmuştur. Bu gezintileri esnasında bir takım kimseler peşlerinde dolaşıp laf atmakta yahut yakınlarına ilişmektedir. Yazar, o devrin kadın-erkek ilişkileri hakkında Vehbî adlı şairin beyitleriyle örnek vermiştir.

Bunların yanında ahlaksız kadına da tahammül hiçbir zaman gösterilmemiştir. Yazarın araştırmalarına göre gerek İslam'dan önce gerekse sonra kadınlar genel itibariyle açık saçık dolaşmayı benimsememiştir. Sadece giyim değil hâl ve tavırda da ağır başlı ve vakarlı olmayı kendine huy edinmiştir. Yazar bu duruma örnek olarak Leylâ vü Mecnûn mesnevisi ile İskendernâme gibi eserleri gösterir. Ev kadınları, evin tüm işlerini layıkıyla yapmalı, evin imkanları iyi kullanabilmelidir. Misafirperverlik ve komşuluk ilişkileri gelişmiş olmalıdır. Evlilik yaşları 14- 15'tir. Eğer bu yaşlar geçerse hatt denilen ayva tüyleri çıkacak ve evlilik çağı geçecektir. Evde kalmak ve beğenilmemek dönemin kızları için başlıca korkular arasındadır.

Yazar, makalenin "Millet Ve Kadın" adlı bölümünde 18. yüzyıl şairi Enderunî Fazıl'ın şiiri vasıtasıyla farklı milletlere mensup kadınların tasvirine girişir. Söz konusu şiire göre Hindu kadınlar, duvara asılı siyah beyaz resimler gibidir. Arap kadınları çirkin, kara, zayıf, işvesiz, edasız kadınlardır. Mısır kadınları ata ve eşeğe binme konusunda rahattır. İstanbul kadınları için ise eşeğe binmek ayıp karşılanır.

Fazıl, kadınları, ev hanımları, aşüfte kadınlar, yaşlı olmalarına rağmen güzel görünmeye çalışan çarşıda pazarda gezen kadınlar gibi sınıflara ayırır. Rum, Gürcü, İngiliz ve Çerkez kadınlarını överken, Yahudi kadınlarını fesat kadınlar olarak ifade eder. Rus kadınları ise ona göre soğuk ve çirkindir.

Yazarın araştırmalarına göre divan şiirinde zaman zaman kadının yerildiği, horlandığı ve tahkir edildiği de görülmektedir. Yazar, duruma örnek olarak Havaî'nin şu beytini gösterir.

“Bir pîrezen-i zişt kâşık düşmanı al kim

Virankede-i hânede baykuş görünsün.” (Cebeci, 2001:65)

Kadın, bazı mısralarda hilekâr, güvenilmez, kötü, vefasız, yalancı, süs ve dünya malına düşkün olarak nitelendirilir. Onun aşkına düşmek cehennem azabına düşmekle birdir.

Yazarın eserdeki üçüncü makalesi “Divan Şiirinde İlm-i Kıyafet” adını taşır. Yazar bölüme önce İlm-i kıyafet’in bir tanımını yaparak başlar. İlm-i kıyafet, insanın el, ayak, ağız, burun gibi organlarına, daha kısası sûretine bakarak sûretini (huy ve karakterini) öğrenme ilmidir. Bu konuyu ele alan eserlere “Kıyafetnâme” denir. Yazar kıyafetnâmelere örnek olarak Hamdullah Hamdi’nin kıyafetnâmesini ve Erzurumlu İbrahim Hakkı’nın Marifetnâme adlı eserini verir. Her iki eserde de ilm-i kıyafet oldukça ayrıntılı bir biçimde verilmektedir.

Eserdeki son makale “Savaşta Ve Sporda Şiirin Gücü” adını taşır. Bu makalenin temel amacı, manzum eserlerdeki lirizm ve coşkunluğun bir milletin diğer milletlerle söz konusu olabilecek savaşlarında yahut spor müsabakalarında oluşturduğu etkinin önemini açıklamaktır.

İnsanlar güzel ve tesirli sözlerle teslim alınıp yönetilir. Lirizm onun yaradılışında mevcuttur. Manzum ifadeler sıradan ifadelerin yapamadığı âhengi, kafiyeyi, cinası ve teşbihleri içinde barındırarak insanın içindeki lirizmi dışarı çıkarır. Millî direnişler, istiklâl mücadeleleri vs. sırasında manzum ifadeler kullanılarak insanların içindeki coşkunluk ve inanç ön plana çıkarılmak istenmiştir. Yazar bu duruma örnek olarak İstiklâl Savaşı sırasında şair Mehmet Emin Yurdakul’un millet morali üzerinde yaptığı etkiyi göstermiştir. Savaşların cesaret, moral ve üstünlük açısından en yüksek seviyede bulunan insanlara ihtiyacı vardır. Bu sebeple komutanlar, savaşçıları, askerlerini, dinî ve millî duygularla donatmak için çeşitli yollara başvururlar. Bunlar, dinî ve millî motifler taşıyan şiir, manzume ve bestelenen marşlar olabilir. Eski devirlerde de savaşa hazırlanırken kabile büyücüleri, savaşçılara onları motive edici sihirli sözler ve dualar söylerler. Bu da savaşçıları manevi bir güçle donatır.

Eski Türk geleneğinde, savaş esnasında düşmanın moral gücünü azaltmak için tesirli sözlerin kullanılmış olmasına yazar, Hassan Bin Sabit’in şu dizeleriyle örnek gösterir.

“Korkunç kuzey rüzgârı üstünde koptuğunda
Ve köpükten kamçısıyla kıyıyı döğmek için
Dağ gibi dalgalarını topladığı an
Benden şiddetli olamaz deniz bile..” (Cebeci, 2001:83)

Yazarın bir diğer örneği ise Dede Korkut hikâyelerindeki “Kanglı Koca Oğlu Kanturalı” hikâyesi olmuştur. Bu manzumede yiğidin eski başarıları, rakibin önemsizliği, korkaklık gösterdi şeklindeki dedikoduların çevreye yayılmasının kötülüğü, yiğitlik gösterildiğinde kazanılacak mükâfat, kaybetmenin getireceği kötülükler, Allah rızası kazanmak ve peygambere olan sevgiyi, bağlılığı göstermek ve geride ümitle bekleyenlerin hüsrâna uğramaları ihtimali göz önünde bulundurulmuştur.

Yazar, bu hikâyeden sonra söz ve müziğin birleştiği Mehter takımının sanatı üzerinde durmuştur. Bu sanat askerleri savaşa hazırlamak için çok etkili bir yöntem olmuştur. Bunlardan başka Dursun Fakı, Kayıkçı Kul Mustafa, Demircioğlu ve Karacaoğlu gibi ozanların da savaş öncesi askerleri coşturmak için türlü destanlar anlattıkları da bilinmektedir.

Spor müsabakaları içindeki cirit (atın büyük öneme sahip olduğu), yağlı güreş, karakucak, halter ve futbol müsabakalarında Türk kültüründe yer alan kimi motifler de bulunmaktadır. Yazar, ciritte atın, güreşte pehlivanın, cazgırın ve davul-zurnanın, halterde naranın ve futbolda tezahüratın Türk kültüründen motifler olduğunu ileri sürer.

Makalenin ve dolayısıyla eserin son kısmında söz sanatını kullanmanın insanın en güçlü silahı olduğu ifade edilir. Edebî geleneği ve ifade imkânı geniş olan bir lisan ile konuşan bir spor seyircisinin, spor müsabakası sırasında hissiyatına tercüman olan

sözlerin hem seviyeli hem de tesirli olduğuna dikkat çeken yazar, döneminin spor müsabakalarındaki dil kullanımının bu seviyeye ulaşamadığını belirtir.(Kaba ve küfür seviyesinde) Müzikle birleşmiş sözlerin ise sporcuyu ve savaşçıyı motive etkisine sahip olduğunu bir kez daha ifade eder.

Dilâver Cebeci'nin *Divan Şiiri Ve Kadın* adlı bu eseri Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı tarafından 2001 yılında basılmış ve yayınlanmıştır.

c.TANZİMAT VE TÜRK AİLESİ (SOSYAL DEĞİŞME AÇISINDAN TANZİMAT İSTANBUL'UNDA TÜRK AİLESİ ÜZERİNE BİR İNCELEME)

Yazarın söz konusu eseri, bir tarih sosyolojisi araştırmasıdır. İncelediği ana konu ise Tanzimat Dönemi esnasındaki İstanbul'un sosyal yapısıdır. Eser içinde İstanbul'un diğer şehirlere göre önemi, geleneksel aile yapısının özellikleri, Tanzimat'ın bu yapıyı ne yönlerde etkilediği, bu etkilerin sosyal, siyasi, ekonomik ve kültürel sebeplerinin neler olduğu ve daha birçok konu açıklığa kavuşturulmaktadır.

Eser bölümlere bölünmek istenirse genel itibariyle “Giriş” , “İstanbul’un Önemi Ve Değişmelerdeki Yeri”, “İstanbul’da Gayri Müslimler”, “Tanzimat’ın Kültür Sahasına Tesiri”, “İstanbul Sosyal Hayatında Türk Ailesi”, “Aile Hayatı Ve Evler, Konaklar”, “Aile Hayatı Ve Kadınlık Tanzimat’a Kadar Olan Aile Hukuku”, “Kadın Kıyafeti”, “Erkek Kıyafeti”, “Aile Hayatı Ve Sofra Adabı”, “Köleler Ve Cariyeler”, “Osmanlı Sarayı Ve Cariyeler ile Aile Hayatı Ve Eğlence” adlı bölümler oluşturulabilir.

Yazar, “Giriş” kısmına, öncelikle İstanbul’un diğer şehirler üzerinde olan etkisini anlatarak başlar. İmparatorluğun kalbinin attığı merkez olarak nitelendirdiği İstanbul, sosyal değişmelerin de merkezi durumundadır. Sanayileşme sonucu birçok İstanbullu esnaf ve atölye sahibi dükkânlarını kapamak zorunda kalmışlardır. Bazı yeni coğrafi ve etnik adlar kullanılmaya başlamıştır. Kürdistan Eyaleti ve Lazistan Sancağı bunlardan ikisidir. Yazara göre Avrupalı, bu gibi oyunlarla Osmanlı tebaasını bölmeye çalışmaktadır. Söz konusu devirde önemli ilmî ve askerî değişimler de

görülmektedir. Bu gelişmelerin temel kaynağı da yine Avrupa'dır. Bu gelişmelere örnek olarak matbaanın ülkeye getirilmesi, yabancı dilden birçok çevirinin yapılması ve birçok mimarın çalışmak üzere yurt dışından çağırılması gösterilebilir. Devletin batı âlemi karşısında başarısız ve âciz bir politika gütmesi, cemiyeti de aynı psikolojik havaya sürüklemiş, cemiyet de bu havadan kurtulmak amacıyla sanat, eğlence ve benzeri tutumlara sığınma ihtiyacı içine girmiştir. Erkekler lâleye, eğlenceye ve güzelliğe düşkünlük göstermiş, kadınlar ise ziynet eşyasına karşı büyük eğilim göstermişlerdir. Bu gibi sebeplerle boşanmalar ve aile dağılmaları sıkça görülür olmuştur. Yazar, bu dönem insanını iki gruba ayırır. Türk-İslam medeniyetinin mahsulü olan insan tabiatı ve eşyadan istifade sırasında Kur'ân-ı Kerîm'in yer yer ifade ettiği aşırı gitme ve ölçüyü bozmama esasına bağlı kalırken, Batı insanı tabiatı, insanı ve eşyayı hiçbir sınır gözetmeksizin sömürmüştür.

Bu devirde "Gâvur" sıfatıyla anılan II. Mahmud'un gerçekleştirmeye çalıştığı yeniliklerin birçokları tarafından tenkide uğradığını belirten yazar, padişahın en büyük yanlışının, bu yeniliklere yüzeysel olarak yaklaşmak olduğunu ifade etmiştir.

"İstanbul'un Önemi Ve Değişmelerdeki Yeri" adlı bölümde genel olarak İstanbul'un siyasi ve sosyal olarak önemi üzerinde durulmuştur. İstanbul nüfusu fetihten sonraki zamanda azalma göstermiştir. Bu azalmayı durdurmak için türlü önlemlere başvurulmuştur. (Patrik seçimlerinin fetihten önceki gibi yapılmasını sağlamak alınan önlemlerden biri olmuştur.) İstanbul, çok sıkı kontrol altındadır. Şehre girip çıkanlar, esnafın çalışma düzeni, alış-veriş, üretilen malların kalitesi, alınan vergiler İhtisab Ağası tarafından teftiş edilmekte ve kanuna aykırı davranışlar hakkında cezai işlem yapılmaktadır. Yazar bu bölümde 16.yüzyıl ediplerinden Lâtîfî'nin görüşlerine yer vermiştir. Latîfî'ye göre devir fitne devridir; herkes hilekâr ve gaddardır, yalancılık alıp yürümüştür, fazilet erbabından kimse kalmamıştır. Bilgili insanlar hor görülmüş, namus âdeta pazar malı olmuştur. Çıkarıcılık ve paraya olan düşkünlük hat safhadadır.

Söz konusu dönemde kahvehanelerin sosyal hayat için büyük önem taşıdığı da bilinen bir gerçektir. Meyhane ve boza haneler de halkın farklı kesimlerinin uğrak yeri durumundadır. Halk belli zümrelere ayrılmış durumdadır.

“İstanbul’da Gayr-ı Müslimler” adlı bölümde azınlıkların İstanbul’daki genel durumu hakkında bilgiler yer alır. Daha çok Galata ve Beyoğlu semtlerinde bulunan gayr-i Müslimler, Müslüman yaşayış tarzına uygun olmayan davranışlarda bulunarak İstanbul’un etnik yapısını çeşitlendirmektedirler. Galata ve Beyoğlu’nda sıklıkla bulunma sebepleri ise bu semtlerin zevk ve eğlence semtleri olarak bilinmesidir. İstanbul’da bulunan gayr-i Müslimler ekseriyetle Rumlar, Ermeniler ve Yahudilerdir. Sıklıkla yaptıkları meslekler ise hamal, kayıkçılık, hamamcılık, arabacılık, aşçılık, helvacılık, şekercilik, ciğercilik, çalgıcılık, şarkıcılık gibi mesleklerdir. Hemen hepsi bekâr oldukları için İstanbul’da bekârhanelerde barındırılmış, müstakil ev tutmaları ve silah bulundurmaları yasaklanmıştır.

“Tanzimat’ın Kültür Sahasına Tesiri” adlı bölümde yabancı devletlerin İstanbul’da gerçekleştirdiği sosyal, siyasi ve kültürel faaliyetlerin varlığı açıklanmıştır. Birçok ticari münasebetin yanı sıra misyonerlik faaliyetleri düzenlemişler, birçok yerde hastaneler, okul ve kolejler açmışlardır. Elbette ki edebî alanda da yabancı milletler ve onların etkisi altında bulundukları akımlardan etkilenebilmek de içten değildir. O yıllarda Türkiye’de bulunmuş olan Ubucuni’ye göre Jön Türklerin bir kısmı tamamen Türklüklerinden utanan, Fransızlar gibi giyinip onlar gibi davranmaya çalışan kimselerdir. Dinsiz veya tam bir Hristiyan gibi yaşarlar. Ubucuni’den en az otuz yıl sonra İstanbul’da bulunan Edmondo De Amicis de, eski Türkleri Tanzimat dönemi Türklerinden daha değerli bulmaktadır. O’na göre Tanzimat dönemi Türkleri, Avrupalıya özenmekle birlikte aslında ona hiç benzememektedir. Kendi asıl karakterlerindeki iyi özellikleri de yitip gitmiştir. O’na göre Tanzimat’ın otuz beş yıllık icraatı tamamen boşa gitmiştir. Ancak şehirlerde Türk ailesi ve kadınlığı adına önemli değişimler göze çarpmaktadır. Şehirlerin bozuk yapısı ve güvenlik sorunu nedeniyle kadının evine daha çok kapandığı ve dışarıya neredeyse hiç çıkmadığı bilinmektedir.

“İstanbul Sosyal Hayatında Türk Ailesi” adlı bölümde Türk ailesinin söz konusu dönemdeki genel yapısı ile ilgili bilgiler verilmektedir.

Tanzimat döneminde her evde bir harem ve selamlık bulunmaktadır. Evlerde az konuşmak büyük meziyet sayılmaktadır. Bu sebeple sembol kullanımı yaygınlaşmıştır. Sokakta yürüyen bir kadının veya erkeğin kılık kıyafetinden onun sosyal durumu ve hatta niyetini öğrenmek mümkündür.

Türk evlerinde bir bebeğin dünyaya gelmesi en çok kadınları mutlu eder. Erkek olması ise başka bir mutluluk sebebidir. Yazar, doğumdan sonra çocuğun odasının hazırlanması ve isim verilmesi gibi merasimler hakkında bilgiler sunar.

Dönemin vakıfları, sosyal hayat üzerinde oldukça etkilidir. Cami, medrese, okul, hamam, hastane, misafirhane, imarethane, çamaşırhane, köprü, çeşme, mahpus borçlarını ödeme, yoksulların cenaze masraflarını karşılama, yaşlıların giyecek ihtiyacını karşılama, askerlere ve ailelerine yardım vakfı gibi vakıfların ilk akla gelen vakıflar olduğu belirtilmiştir.

“Aile Hayatı Ve Evler, Konaklar” adlı bölümde İstanbul evlerinin mimari yapıları üzerinde durulmuştur. Evler, özellikle dört-beş ayak yükselen bir taş duvar ve bunun üzerine ahşap iki kattan ibaret olarak tasvir edilmiştir. Evlerin dış boyası özellikle sarı, pembe ve açık mavidir. Her evin mutlaka bir bahçesi ve etrafında bol ağaçları bulunur. Her evde merdiven ve su dolu fiçı bulundurulması zorunludur. (Yangın tehlikesine karşı) Müslüman evlerinde kadınların ve erkeklerin yattığı yerler ayrı iken gayr-ı Müslimler için böyle bir şart bulunmamaktadır.

Tanzimat sürecinde İstanbul ve civarındaki evler, Rum, Fransız ve İtalyan mimarlar tarafından yapılmıştır. Ancak imparatorluğun İzmir, Kahire gibi diğer şehirlerinde böyle bir durum yoktur. Yazara göre bu durum, Tanzimat’ın getirdiği yeniliklerin İstanbul ile sınırlı kaldığını gösterir.

“Aile Hayatı Ve Kadınlık” adlı bölümde, İslamiyet’e geçiş, Anadolu ve Avrupa’ya göç gibi birçok durum karşısında Türklerin aile yapısında ve kadınlık anlayışında gerçekleşen bazı değişimler üzerinde durulmuştur.

Kadınlar, bu durumlar karşısında öncelikle eski serbestliklerini arar olmuşlardır. İslam dini, şehir ekonomisi ve bazı kültür değerleri sebebiyle kadın daha çok eve kapanır duruma gelmiştir. Göçebeliği sürdüren zümrelerde ise kadın anlayışı fazla değişiklik göstermemiştir. Sanayi çağında ise fertler daha serbest, eşitlikçi ve müşterekliğe yatkın bir kimliğe bürünmüşlerdir. Bu esnada Türk kadınları ise evlerde çocuk terbiyesi, ev işleri gibi işlerle uğraşmaktadır. İbadet etmek, dikiş dikmek, şekerleme, şerbet ve şeker yapmak ilgilendikleri uğraşlar arasındadır. Esans satıcıları ve hamamlara oldukça sık uğrarlar, makyaj malzemeleri ve ziynet eşyalarına büyük ilgi gösterirler. Gelir seviyesi yüksek ve yaşam üslubu farklı ailelerin ve devlet ricalinin düşünleri İstanbul kadınlığının çok rağbet ettiği bir eğlence konumundadır. Şehirlerde sokak kadınları daha çok gayr-ı Müslimlerden oluşur. Bunların nikâhlanması yasaktır. 1917’de hazırlanan Hukuk-ı Aile Kararnamesi ile kocasının ikinci bir kadınla evlenmesine razı olmayan bir kadın boşanma talebinde bulunma hakkı elde etmiştir.

“Tanzimat’a Kadar Olan Aile Hukuku” adlı bölümde ailevi davaların ve bazı akidelerin hukuki olarak nasıl gerçekleştirildiği üzerinde durulur. Nikâhların bazıları şer’i mahkemelerde yapılmakta, mahalle imamları da mahkeme yetkisiyle nikâh kıyabilmektedir. Kadının izni olmadan nikâh kıyılmaz.

“Kadın Kıyafeti” adlı bölümde devrin Türk kadınının giyim tarzı hakkında bilgi verilmiştir. Oldukça süslü bir yaşam süren Türk kadını, kocasının varlık durumuna göre türlü takılar takmakta, mavi yeşil ve erguvani renklerde ferace adı verilen bir giysi ve sarı pabuç giymektedir. Vücut hatları mümkün mertebe gizlenmektedir.

“Erkek Kıyafeti” adlı bölümde devrin Türk erkeğinin giyim tarzı üzerinde kısaca durulmuştur. Tanzimat’la beraber Türk erkeğinin ceket, pantolon ve mavi ipek püsküllü kırmızı fes giyme hakkına sahip olduğu belirtilmiştir.

“Aile Hayatı Ve Sofra Adabı” bölümünde dönemin sofra adabı aktarılmıştır. O dönemde yemek yemek için masanın değil bir sehpa üzerine yerleştirilen bakır bir sininin kullanıldığı belirtilmiş, tek tabaktan elde tek kaşıkla yemek yenildiği ve en büyük kişi yemeye başlamadan kimsenin başlamadığı gibi hususlar üzerinde durulmuştur. Süt, pirinç, sebze, meyve ve soğan oldukça sık tüketilirken yegâne içki ise sudur. Kahve de çok önemli bir yere sahiptir. Ramazan ayının zengin sofraları da kısa bilgilerle aktarılmıştır. Bu sofralarda ekseriyetle pastırma, çeşitli reçeller, zeytin, sucuk, hurma ve buna benzer şeyler bulunmaktadır.

“Köleler Ve Cariyeler” bölümünde dönemin köle ve cariyeler kurumlarının işleyişi hakkında bilgi verilmiştir. Özellikle üzerinde durulan durum ise Türklerin kölelere yabancı milletlerden farklı olarak oldukça farklı davranmasıdır. Köleler, Türkler arasında ağır işlere koşulmaz, âdeta ailenin bir parçasıdır. Cariyeler ise iyi bir eğitime tabi tutularak evin bir kızıymış gibi büyütülür. Özellikle Çerkez ve Gürcülerden oluşan cariyeler alınır, satılır, kiralanır veya temelli verilebilir. Eğer evin sahibinden çocuk doğurursa bir daha satılamaz.

Erkek köleler ise üstü başı temiz bir şekilde tutulur, insanca muamele gösterilir, ağır işler verilmez ve sade ev işleriyle uğraştırılır. Yazarın araştırmasına göre reaya sınıfına mensup kişiler onlara kıskançlıkla ve imrenerek bakmaktadır.

“Osmanlı Sarayı Ve Cariyeler” bölümünde yazar Osmanlı Sarayındaki cariyeler hakkında bilgiler sunar.

Osmanlı sarayına cariyeler şu yollarla gelmektedir: 1) Savaşlarda alınan esirlerin beşte biri padişaha aittir. Cariyeler bu esirlerin arasından seçilebilmektedir. 2) Gümrük emini tarafından satın alınabilmektedirler. 3) Yüksek dereceli devlet memurları küçük yaşta onları alır, eğitip terbiye vererek padişaha sunarlar. 4) Kırımdan gemi ile gelen cariyeler satın alınıp padişaha sunulur. 5) Komşu devlet hükümdarları hediye olarak cariyeler gönderebilir.

Eserde cariyeler kıdemlerine göre şu şekilde tasnif edilmiştir:

- a) Acemiler
- b) Kalfalar
- c) Ustalar

1520'den sonra cariyelerle evlenme adeti yaygınlaşmıştır. Padişah'tan çocuğu olanlara has odalık veya ikbal adı verilmiş, duraklama ve gerileme döneminde ikballer, tahta çıkan padişahların odalıkları olan hanımlar olmuşlardır.

“Aile Hayatı Ve Eğlence” adlı bölüm eserin son bölümüdür. Dönemin İstanbul’unda cülus, şehzade doğumları, sünnetler, padişah ve yakınlarının düğünleri, zafer haberleri, yabancı bir misafirin gelişi gibi olaylar eğlenceler düzenlenerek kutlanan olaylar olmuştur. Bu eğlenceler çoğunlukla üç gün sürmektedir.

Kayıklarla düzenlenen aile gezileri, erkek ve kadınların ayrı yerlerde oturdukları piknikler, kahvehanelerde meddahların düzenlediği eğlenceler dönemin en ilgi çekici eğlenceleri olmuştur. Bunların dışında İstanbul’da çoğu hem bahçe hem de birahane olan bir sürü basit tiyatro da mevcuttur. Oyuncuları çoğunlukla İtalyan veya Fransız oyunculardır.

Dili itibariyle oldukça açık ve yalın bir özellik taşıyan eser, Ötüken Neşriyat tarafından İstanbul’da 1993 yılında basılmış ve yayınlanmıştır.

3. GEZİ YAZILARI

a.MEN KAZANGA BARAMEN

Tataristan Cumhuriyeti’nde her yıl Nisan ayı sonunda Tataristan millî şairi Abdullah Tukay adına düzenlenen bayrama 1998 yılında yazar Dilâver Cebeci de iştirak etmiştir. Abdullah Tukay’ın doğum günü bir şölen havası içinde kutlanırken, Rusya ve diğer Türk Cumhuriyetlerinden birçok şair de hazır bulunmaktadır. Dilâver

Cebeci'nin katılımcısı olduğu tören, 112. tören olma vasfını taşır. Yazarın gezi notları, daha önce “Türk Dünyası Tarih ve Kültür Dergisi” nde 10 seri olarak yayınlanmış, derlenerek 115 sayfalık bir kitap haline getirilmiş ve Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı tarafından da neşredilmiştir.

Yazarın söz konusu eseri toplam on bölümden oluşmaktadır ve bu bölümler sırasıyla “Men Kazanga Tüşermen”, “Tataristan Konakhanesi”, “Aah Süyüm Bike”, “Ne Mutlu Türküm Diyene”, “Çocuk Ve Şiir”, “Tataristan’a Can Veren Delikanlı Abdullah Tukay 1”, “Tataristan’a Can Veren Delikanlı Abdullah Tukay 2”, “Tatar Güzeli”, “Çallı’da Bir Gün”, “Turan’ın Adsız Kahramanları” isimlerini taşır.

Yazar, ilk bölümde Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı temsilcisi Ayşe Yılmaz ile birlikte Tataristan’a iner. Onları ünlü Tatar şairi Ahmet Adil karşılar. Tataristan Yazarlar Birliği Başkanı Rinat Muhammedî’nin konuğu olmak üzere Tataristan Yazarlar Birliği merkezine doğru hareket edilir. Yazar Dilâver Cebeci, Tataristan’ın en güzel oteli olan Tataristan Konakhanesi’ne yerleştirilir. Buranın karşısındaki bir aşevinde yemekler yenir. Yazar, alkol kullanmadığı için sunulan teklifleri kibarca geri çevirir. Votka içkisinin ekmekten daha ucuz olduğunu görmesi ise onu şaşırtır. Tatar Türkleri’nin millî şuurlarından, cana yakınlıklarından ve konukseverliklerinden de oldukça etkilenir.

İkinci bölüm konakhanenin özelliklerinden bahseder. Konakhanenin üçüncü katında kalan yazar, oda penceresinden Tataristan’ı izler ve izlenimlerini aktarır. Eski model tramvaylar, 19. yüzyıl çizgilerini taşıyan binalar birkaç tipik Kazan kulesi ve az sayıdaki gökdelenler dikkatini çeker. Meydanlar, caddeler ve nehirler şaşırtıcı ölçülerde geniştir. Şehir gezintisi sırasında Abdullah Tukay müzesine girip fotoğraflar çeken yazar, rehberi Ahmet Adil’e ricada bulunup bir camiye gitmek ister; fakat karşılaştığı cami süslü ve mimarisi farklı bir camidir. Yazar, burada namazını kılar.

Üçüncü bölüm, Tataristan’ın ünlü “Süyüm Bike” minaresinin ziyaret edilip izlenimlerin aktarıldığı bölümdür. Süyüm Bike, Sevim Beyi anlamına gelmektedir.

Süyüm Bike, Tataristan'ın Nene Hatun'u olarak nitelendirilebilir. Yazar, bu minareyi görmeye giderken yolda Musa Celil heykeline rastlar ki bu heykel ve onun ardındaki kabartmalarda Tatar edip ve şairleri yer alır. Her biri İkinci Dünya Savaşı sırasında Almanlar'a esir düşüp öldürülmüşlerdir. Yazarın şaşkınlık yaşadığı diğer önemli bir husus, Tataristan'da kadınlara verilen büyük önem ve nüfusun yüzde yetmişinin kadın olmasıdır. Ayrıca kadınlar ülke ticaretinin gelişiminde de büyük katkı sahibidir. Yazar bölümün sonunda Tatar Türkleri'nin, Osmanlı İmparatorluğu'nun egemenliği sırasında Rusya'ya karşı olan üstünlük mücadelesinde önemli bir etken olduklarını belirtir.

Dördüncü bölümde Dilâver Cebeci, Ahmet Adil ile birlikte Tataristan'ın önemli radyo ve televizyon merkezlerini ziyaret ederek bir opera gösterisine katılır. Radyo programına Rinat Muhammedî ve Ahmet Adil ile birlikte katılan yazar, açılış konuşması, Kur'ân-ı Kerîm tilâveti ve Abdullah Tukay hakkındaki kültür faaliyetlerinin anlatılmasından sonra kendi hakkındaki bilgilendirmelere geçer. Programın bitişinin ardından sıradaki durak televizyon binasıdır. Burada kısa sürecek bir programa katılım sağlayan yazar, kısaca Tataristan ve özellikle Kazan hakkındaki intibalarını anlatır. Söz konusu programlarda kullanılan Türkçe, Türkiye Türkçesi'ne yakın özellikler taşımasına rağmen yazar, yine de bazen anlamakta zorlandığını ifade eder. Televizyon programında ve halk arasında dolaşırken işittiği kelimelerden yola çıkarak Türkiye Türkçesi hakkında da bazı yorumlar yapan yazar, Türkiye'de kullanılan bazı yanlış kelimelerden örnekler de sunar.

Radyo ve televizyon programlarından sonra otelinde dinlenmeye çekilen Dilâver Cebeci akşam saatlerinde bir opera gösterisine katılır. Bu gösteri Tataristan'ın ünlü sanatkârlarından Râvil Şerefi'nin adına düzenlenmektedir. Milletvekilleri, devlet adamları, büyük iş adamları, tiyatrocular, sinemacılar, gazeteciler ve hatta ressamlar da bu geceye iştirak edenler arasındadır.

Yazar beşinci bölümde Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Kazan Merkezi tarafından yapılan liseleri ziyaret eder. 51.lisede Türk dünyasını hatırlatacak her türlü resim, bayrak, kitap ve eşyaya rastlayan yazar, 149. lisedeki nizam ve eğitim

şartlarının üstünlüğünü görerek mutlu olur. Sınıf mevcutlarının az olması, ona göre eğitimin kalitesini artıran bir olgudur. İngilizce, Arapça ve Türkçe eğitim verilen bu okuldaki öğrencilere “Gözlerin” ve “Gözlerim” adlı şiirlerini okuyan yazar, anlaşıldığından da şüphe duymaktadır. Fakat öğrenciler onun bu şüphelerinin boşa olduğunu ispatlarcasına Türkçe şiirler okuyarak, ona karşılık verince mutluluğu bir kat daha artar.

Altıncı bölüm yazarın, Tataristan’ın ünlü şahsiyeti Abdullah Tukay hakkındaki izlenimlerini anlatmaya başladığı bölümdür. Abdullah Tukay, eserleri ve Tatar dili üzerine olan faaliyetleri ile Tataristan’ın devlet olmasına büyük katkılar sağlamıştır. Yazara göre bir millete millet olma özelliğini katan en önemli varlık o milletin dilidir.

Ülkedeki “Tukay Günleri” merasimleri, Abdullah Tukay heykelinin önünde yaklaşık elli kişilik bir katılımcı topluluğu ile başlar. Tukay’ın anıtının olduğu her yere ellerde karanfillerle yürüyüşler düzenlendikten sonra sıra Tukay’ın yattığı mezarlığı ziyarete gelir. Girilen mezarlıkta dikkati çeken ilk şey neredeyse tüm mezarların oldukça kaliteli mermerlerden yapılmış bakımlı mezarlar olmasıdır. Tataristan halkının ölülerine gösterdiği önemden etkilenen yazar, Türkiye’de durumun pek de böyle olmadığını belirtir. Söz konusu şahsın mezarına gelindikten sonra Türkçe bir dua okumak isteyen yazara müsaade verilir ve yazar, duanın sonunda Arapça olarak Fatiha suresini de okur. Tatar Türkçesi ile de dualar okunduktan sonra “Azatlık” isimli meydanda toplanılır ve değerli Tatar şairleri birer birer meydana çıkıp şiirlerini terennüm ederler. Dilâver Cebeci de bu merasim sırasında “Türkiyem” adlı şiirini saz eşliğinde terennüm eder. Merasim Kur’ân dinletisiyle son bulur.

Yedinci bölümde Dilâver Cebeci, Abdullah Tukay’ın doğduğu köy olan “Kuşlavıç” köyüne doğru hareket eder. Köy girişinde karşılaşılan bir âdete göre birkaç güzel giyimli Tatar kızı biraz ekmek ve tuz sunarak konukları karşılarlar. Hava oldukça açık ve güneşlidir. Çocukların marşlar ve şarkılar söylediği bir ortamda yazar, köy halkıyla yakın münasebetler kurar. Abdullah Tukay’ın kısa hayat

hikâyesini köy halkından dinleyen yazar oldukça etkilenir. Köyün evlerinden müzeye çevrilen bir tanesini inceledikten ve izlenimler aktarıldıktan sonra Arça kasabasındaki modern bir Tatar kolejine düzenlenen geziye katılır. Bu kolejde de küçük bir merasim tertiplenmiştir. Merasim sırasında yazar, Ârif Nihat Asya'nın "Ağıt" adlı şiirini terennüm eder. Merasimden sonra ise kolejin bir sınıfına geçilerek Tataristan'ın geleneksel yemeklerinden Belış, Üçpuşmak ve Çekçek yenir. Yazarın bu yemekler karşısındaki beğenisi büyüktür.

Kolej ziyaretinden sonra "Kırlay" adlı köye yolculuk düzenlenir. Bu köy Tukay'ın üç-dört yıl kaldığı bir köydür. Bu köyde "Şürelî" adında yarı ağaç yarı adam olan bir heykel bulunmaktadır. Bu heykelle ilgili hikâyeyi anlatan yazar, bu varlığın insanları gıdıklayarak öldürdüğünü belirtir. Türk televizyonlarındaki programların da birer Şürelî olduğunu ifade ederek eleştiride bulunmaktan kaçınmaz.

Eserin sekizinci bölümünde yazarın "Kırlay" köy lokantasında tanıştığı şarkıcı bir genç kız hakkındaki izlenimleri bulunur. Bu kız yazar tarafından "Tatar Güzeli" namıyla anılır. Yanı başına gelip şarkılar söyleyen bu genç kız için yazarın bir şiir yazması da kaçınılmaz olacaktır.

Eserin dokuzuncu bölümünde Kazan'ın önemli bir sanayi şehri olan Çallı şehrine hareket edilir. Karayolu da dâhil olmak üzere ulaşımın pek gelişmediği bu şehre giderken yazarın yolları ve yol kenarındaki ağaçları tasviri önemli bir yer tutar. Ağaca Türk kültüründe verilen önemi beyan ettikten sonra Çallı kasabasına varılır ve bu kasabalardaki liselere ziyaretler düzenlenmeye başlanır. Bu okullardaki öğrenciler, yazara Tataristan ile ilgili izlenimlerini ve önceki bilgilerinin sorarlar. Yazar, Tataristan ile ilgili daha önce de araştırmalar yaptığı için birçok Tatar büyüğünü tanımaktadır. (Zeki Velidi Togan, Akdes Ni'met Kurat, Sadri Maksûdi Arasal, Ayaz İshâki gibi) Söz konusu bilgileri anlattıkça öğrenciler şaşırır ve Dilâver Cebeci'ye besledikleri sevgi ve saygıları daha da artar. Yazarın Türk dünyasında dil birliğinin sağlanamaması üzerine yaptığı eleştiriler, bölümün en önemli kısmını oluşturmaktadır. O'na göre Sovyet İmparatorluğu, sosyalizmi ustaca propaganda etmiş ve bu sebeple Türk yurdundaki birçok insan Orta Asya Türklüğünün

mevcudiyetine inanmaz olmuştur. Türkiye’de Sosyalizm, Marksizm ve Leninizm yanlılarının çoğunlukta olması sebebiyle Türk şairleri ve yazarları kendilerini yeterince ön planda gösterememişlerdir görüşündedir.

Okullardaki ziyaretler ve merasimler sona erdikten sonra vakit akşam saatlerini bulduğu için vasıta bulunamaz ve Çallı şehrinde kalmaya karar verilir.

Eserin onuncu ve son bölümünde yazar, kaldığı, misafir olduğu Tataristan evlerinin temizliği ve düzeninden bahseder. Son derece misafirperver olan bu aile, türlü Tatar yemekleri ile yazarın gönlünü son derece hoş tutar.

Yazar bu bölümde kendisine bu gezisinde yardımcı olan insanları düşünür. Sınırlı imkanlarla çalışan bu kişiler, işlerini gönülden yapmaktadır. Yazar, bunun sebebini kalplerindeki Turan ülküsüne bağlar. Yazara göre Türk birliği tarihte birkaç kez oluşabilmiştir ve bu dönemler yeryüzünde fertlerin ve milletlerin zulme, haksızlığa en az uğradıkları dönemler olmuştur. Turan, ilk defa ülkücüler tarafından ortaya atılan bir ülkü değildir. Osmanlı Devleti aydınları, Birinci Dünya Savaşı sırasında bu fikri ortaya atmışlar ve birliğin gerçekleşmesi durumunda Rus Çarlığı’nın yıkılacağını öne sürmüşlerdir. Yazar, bu duruma delil olarak şu iki dizeyi gösterir:

“Düşmanın ülkesi viran olacak
Türkiye büyüüp Turan olacak”

Ziya Gökalp’e göre Türk milleti ancak belli şartları taşıması halinde herhangi bir coğrafya üzerinde bulunabilir. Bu şartların en önemlileri toprak ve dildir. Yazar, desteklediği Turan birliğini işte bu koşullara bağlamıştır. Hatta daha da ileri götürerek Türk Milliyetçilerinin Turan fikrini geliştirdiğini öne sürmüştür. Yazara göre bu fikirle coğrafyalarını, dillerini ve benliklerini korumaları gereken Doğu Türkistan, Kırgızistan, Kazakistan, Türkmenistan, Özbekistan, Azerbaycan gibi Türk Cumhuriyetlerinin çoğu Ruslar tarafından sömürüye uğramaktadır. Ülkücüler bu durumu yüksek sesle ifade etmeye başlayınca bu durum komünist toplulukların

tepkisiyle karşılaşmıştır. Yazara göre haklı çıkan ülkücüler olmuştur ve Sovyet rejiminin yıkılmasıyla komünizm yanlılarının düşünceleri boşa çıkmıştır.

Bütün bu durumlara rağmen Turan birliği için gerekli ön şart olan dil birliğinin dahi sağlanamaması üzüntü vericidir. İktisadi, askerî ve teknolojik ilişkilerin geliştirilmesine henüz girişilememiştir. Bu sebeplerden ötürü yazar, büyük bir sıkıntı ve hayal kırıklığı hissetmekte olduğunu birçok kez dile getirir. O'na göre milliyetçilik mefhumu, başka milletlerin varlığını ortadan kaldırmaya yönelik bir mefhum değildir. Başka milletleri hor görme, ezme, yok etme gibi düşünceleri içinde barındırmaz. Irkçı bir özellik göstermez. (Ziya Gökalp'in de ön gördüğü gibi) Kısacası, yazara göre, insan topluluklarını sosyal ilişkiler ağı mükemmel, üst ve alt sistemleriyle işleyen bir bütün, her türlü yüksek seviyede faaliyete ve medeniyet hamlesine hazır hale getiren öncüler milliyetçiler olmuştur.⁵⁷

Bu tartışmalardan sonra yazar, dönüş macerasını anlatmaya koyulur. İdil nehrinin buzları çözülmüştür. Nehrin kıyısında birkaç fotoğraf çeken yazar, daha sonra Mercan Camii'ne gidip namazını kılar. Burada Tatar ibadet mekânları hakkındaki izlenimlerine de rastlanır. Namaz sonrası yola çıkılır. Yazara hediye olarak tipik Tatar musikisine ait birkaç kaset takdim edilir. Yazar, bu eserleri oldukça beğenir ve elinden düşürmediğini birkaç yerde ifade eder. Tataristan'da kazandığı dostlarına veda ederek Tataristan'dan ayrılır.

Eser dil itibariyle oldukça açık ve yalın bir özellik taşır. Tasvirlerin çok derin olmadığı anlatımda, bazı sosyal fikirler savunulurken dizelerin yardımına ihtiyaç duyulmuştur.

Yazarın *Men Kazanga Baramen* adını taşıyan mevcut eseri, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları tarafından İstanbul'da 2000 yılında basılmış ve yayınlanmıştır.

⁵⁷ Dilâver Cebeci, *Men Kazanga Baramen*, İstanbul, 2000, s.99.

4. RESİMLİ ÇOCUK KİTAPLARI (HİKÂYELERİ)

a.EVLİYÂ ÇELEBİ (BAHADIR GİRAY'IN MEKTUBU)

Yazarın, Millî Eğitim Bakanlığı'nın 1993 yılında yayınladığı Çocuk Kitapları Dizisi'nde (Resimli Çocuk Kitapları) yer alan eserlerinden biri olan Evliyâ Çelebi (Bahadır Giray'ın Mektubu), çizgi roman şeklinde basılmış, hikâyesi Dilâver Cebeci tarafından yazılmış, çizimi ise Orhan-Erhan Dünder tarafından gerçekleştirilmiştir.

Resimli çocuk kitabı denebilecek eserin olay örgüsü şu şekilde gelişir:

1643 yılında bir Osmanlı gemisi Karadeniz'de yol almaktadır. Gemide her milletten kalabalık bir yolcu kitlesi vardır. Ünlü seyyah Evliyâ Çelebi de bu geminin yolcularından biridir. Arkadaşları Emir Çelebi, Kadı Ali Efendi ve Ayıntablı Ramazan Çelebi ile beraber yolculuk etmektedir. Bir gün onları güverteden kamarasına çağırır. Güvertedeki birkaç kötü giyimli adam onlara bakıp şüpheli şekilde konuşmaktadır. Kamarada bu tedirginliğini belirttikten sonra kendisine özel bir emanet verildiğini belirten Evliyâ Çelebi, bu emanetin de Kırım Hanı Bahadır Giray Han'ın, Sultan İbrahim Han'a gönderdiği bir mektup olduğunu ifade eder. Mektupta Azak kalesinin alınmasıyla ilgili bir takım askeri sırlar bulunmaktadır. Düşman kaleyi geri almak için planlar yapmaktadır. Bu sebeple mektubun bir an evvel Sultan İbrahim Han'a ulaştırılması gerekmektedir. Evliyâ Çelebi ve dostları, mektubu hayatları pahasına korumaya and içerler ve mektubu su geçirmez bir kaplamayla kaplarlar.

Aynı günün gecesi Evliyâ Çelebi'ye bir saldırı düzenlenmek istenir. Ancak o sırada Çelebi yatağından çıkmış ve pusuda beklemektedir. Saldırı başarısızlıkla sonuçlanır, saldırgan ise kaçmayı başarır. Elbisesinin bir parçası ise boğuşma sırasında yırtılarak Çelebi'nin elinde kalır. Ertesi sabah Çelebi ile dostları gemide bu adamı arar. Adamı bulduklarında geniş çapta bir kavga başlar. Kavga esnasında ise gemi şiddetli bir şekilde sarsılır ve fırtına başlar. Fırtına oldukça uzun sürer ve geminin ana direği yıkılır. Gemi batarken Çelebi ve arkadaşları kendilerini zorla bir

filikaya atarlar. Ancak yer kapma kapaşması sırasında mektup denize düşer. Emir Çelebi suya dalarak mektubu kurtarmayı başarır. Bu esnada Ramazan Çelebi suya düşmüş ve hayatını kaybetmiştir. Emir Çelebi ve Ali Efendi de günler süren yolculuktan sonra hayatını kaybederler. Filika büyük dalgalarla daha fazla boğuşamaz ve devrilir. Bir kalasa tutunmayı başaran Evliyâ Çelebi aynı kalasa tutunmuş iki cariyeye ve bir köleyle birlikte bir adaya düşer. Cariyelerin ismi Zahide ve Munise, kölenin ismi ise Abdullah'tır. Adada biraz zaman geçirdikten sonra o sırada avlanmakta olan Kemankeş Hasan'a rastlarlar. Hasan Evliyâ Çelebi'yi tanıır ve onları Gülgara Sultan'ın zaviyesine götürmeye karar verir. Düşükleri ada Silistre adasıdır.

Şeyh onları memnuniyetle kabul eder. Çelebi biraz dinlendikten sonra şeyhin yanına varır ve artık gitmek istediğini söyleyip teşekkürlerini sunar. Ancak şeyh bunu kabul etmez ve bahar gelene kadar onları bırakmayacağını belirtir. Bu teklifi reddedemeyen Evliyâ Çelebi, şeyhin zaviyesinde kimi zaman müezzinlik kimi zaman da imamlık yaparak kışı geçirir. Bahar gelince şeyhin yanına gidip durumu anlatan Evliyâ, ona görevinin bir an önce bitmesi gerektiğini ifade eder. Şeyh durumu anlayışla karşılar ve Evliyâ'ya zaviyeye olan katkılarından dolayı teşekkür eder. Cariyeler ve köle de Evliyâ Çelebi'den ayrılmamak istediklerini belirtirler ve onunla birlikte yolculuklarına devam ederler.

Tarihî bir olayı anlatan eserde, kimi zaman gözlemci anlatıcı kimi zaman da özne anlatıcı tipleri görülür. Genel itibariyle konu, Evliyâ Çelebi'nin, 1643 yılında, Karadeniz kıyıları boyunca, Bahadır Giray Han'dan emanet aldığı mektubu Sultan İbrahim Han'a götürürken başından geçenlerdir. Eserin izleği ise vatan uğruna alınan her görev, vazifelerin baş tacıdır ve ne olursa olsun gerçekleştirilmek için elden ne geliyorsa yapılmalıdır. Eserin tezi açık tez özelliği taşır. Eserin açık tezi, vatan uğruna alınan görevlerin mukaddes olduğudur. Eserin nesnel zamanı 1993, vaka zamanı ise 1643 yılıdır. Anlatma zamanı ise kış mevsiminden ilkbahar mevsimine kadar olan süredir. (Yaklaşık 4 ay) Zaman kronolojik olarak ilerler. Eserde kullanılan mekânlar, geniş mekân olarak Karadeniz ve Silistre adası, dar mekân olarak ise gemi, Silistre adasının sahili ve Gülgara Sultan zaviyesidir. Mekânların her biri somut mekân özelliği gösterir. Tasvirler nesneldir. Eserin merkezi tipi Evliyâ Çelebi'dir.

Diğer bütün kişiler yardımcı kişi özelliğindedirler. Eserde psikolojik tahlil ve iç çözümleme gibi unsurlar yer almaz. Eserdeki ana düğüm mektubun yerini bulup bulmayacağı, ara düğümler ise geminin batması ve zaviyeye kabul olunmasıdır. Eser ucu açık son özelliği gösterir. Mektup eserin sonunda henüz sahibine ulaştırılmamıştır.

Evliyâ Çelebi, eserde dinine son derece bağlı, çalışkan ve tevekkül etmesini bilen bir kişilik olarak çizilmiştir. Dostlarını birer birer kaybetse de görevden vazgeçmemesi ile yurduna ve milletine olan bağlılık duygusu ön plana çıkarılmıştır. Dostları da birbirlerine ve vatanlarına son derece bağlı, sağlam kişilikli şahıslar olarak çizilmiştir. Osmanlı köle ve cariye sınıfının durumu da eserde değinilen bir başka konudur ki Evliyâ Çelebi hem cariyelerine hem de kölesine son derece yakın davranışlarda bulunmuş ve birlikte yemeğini bile paylaşmıştır. Neticesinde hem cariyeler hem de köle ondan ayrılmak istemeyerek bu yakınlığına karşılık vermek istemişlerdir. O dönem tekke ve zaviye örneği olan zaviye de halkın buluşma mekânı olarak çizilmiş, Çelebi'nin katkılarıyla daha da güçlenmiştir.

Eserin dili oldukça sade ve akıcıdır. Osmanlıca kelimelere çok sık rastlanmaz. Çocuk kitapları dizisinden sayılmasına rağmen yaşça büyüklerin de keyifle okuyacağı bir eser yaratılmıştır.

SONUÇ

Dilâver Cebeci (1943–2008) ,Türk edebiyatı tarihinde en çok “şair” kişiliğiyle yer alır. Bu açıdan çalışmamızın sonuç kısmını çoğunlukla onun şiir dünyası üzerinde durarak hazırlamak istedik.

Dilâver Cebeci, sanat anlayışı bakımından hiçbir edebî akım ya da hareket içinde yer almamasının yanı sıra kendini ülkücü-idealist bir şair olarak tanımlar. Toplumun büyük ilgi duyduğu Yahya Kemal, Necip Fazıl Kısakürek ve Arif Nihat Asya sonrası yaşayan çağdaş Türk şiirinin, bütün değerler manzumesini özümsemiş, ruhuna sindirmiş ve medeniyetinin, ahlak nizamının, millî estetiğin, yerli tefekkürün, vahiy eksenli sezginin, kısacası geleneğin bütün ilmini kuşanmış müstesna birkaç isimden biri olmuştur.

Onun şiirlerinin içeriği pek fazla değişiklik göstermemiştir. Ülkücü, Milliyetçi, Türkçü hatta Turancı şiirlerinin yanında sevgiliye uzatılan bir el gibi düşünülebilecek aşk şiirleri yazdığını da belirtmiştik. Şairin şiir dünyası üç burçta incelenebilir. Şair, Gurbet burcu olarak niteleyebileceğimiz, taklit, özentî ve kendini arayış döneminde, *Hun Aşkı* adlı kitabını yayınlamış, Hasret burcu olarak niteleyebileceğimiz, kendi kişiliğini bulma döneminde *Ve Sığınırım İçime* adlı kitabını yayınlamış, Hikmet burcu olarak niteleyebileceğimiz, kendi kişiliğini bulduğu ve olgun ürünlerini verdiği dönemde ise *Sitare* ve *Asra Yemin Olsun ki...* adlı kitaplarını yayınlamıştır.

Şiirinde edebiyatın hemen bütün sanatları, imajları, özgünlük, yenilik, kendine ait hayal kurgusu, aşk, kadın, lirizm, millî romantizm ve İslami hassasiyet; Orta Asya’dan, Asr-ı Saadet’e kültür birikimi, medeniyet idraki ve şuursuz- sorgusuz değişime karşı sosyal-toplumsal eleştiri, öfke ve kızgınlık yer alır. Şiirlerini yazarken Türk-İslam kaynaklarından, binlerce yıllık Türk şiir geleneğinden beslenir. Yer yer divan ve halk edebiyatı ürünlerini çağrıştırır. Bazı serbest tarzda yazılmış şiirleri varsa da, onun şiir tekniğini teşkil eden ana eksen, öz cevher, vezinli, kafiyeli,

ahenkli / musikili, yani Türk İslam estetiği ile yoğrulmuş, millî ve gelenekli bir şiirdir.⁵⁸

Sanatçıya göre toplumsal şiirleri çözümden çok uzaktadır. Durumları apaçık bir biçimde belirtmesine rağmen gerekli adımlar atılmadığı için yenilgi kaçınılmaz olmuştur. Söz konusu yenilgi, Türk milletinin birçok konuda (Millî, kültürel, edebî vs.) yaşamakta olduğu yozlaşmadır. Bu gibi sebeplerle şiirinin konularına genellikle karamsarlık ve hüznün duyguları egemendir. Şair sabırsızlık içindedir ve özlem duygusu birçok şiirinde ağır basmaktadır. Hayal kırıklıkları ön plandadır. Ancak bütün bu olumsuzluklara rağmen kendince edinmiş olduğu amaçtan ve ülküden sapmayacağını da birçok konuşmasında açıkça ifade etmektedir.

Onun şiirlerinde işlediği temalara genel olarak bakacak olursak şöyle değerlendirmelerde bulunabiliriz:

Cebeci'nin beşeri aşk ile ilgili şiir sayısı azdır; ancak gerekli yoğunluk her birinde mevcuttur. Birçok şairin yaşayıp içselleştirdiği aşk duygusu, Cebeci'de kendini en çok vatan ve Türklük aşkı çerçevesinde göstermiştir. Aşka ve sevgiliye bakışı Divan Edebiyatı ürünlerini çağrıştırmaktadır. Aşk, âşığa acı çektmekten zevk alan sevgilinin bir oyunu gibidir. Ancak yine de âşık, sevgili yolunda kendine acı çektmekten çekinmez.

Cebeci birçok şiirinde anılarına yer vermektedir. Bu anılar onda özlem duygusunun açığa çıkmasına sebep olur. Geçmişe olan hasreti bilinen şairin içinde bulunduğu yozlaşmış günlere dayanamadığı ortadadır. Fakat bu durum, şairin modernleşme yanlısı olmadığı düşüncesini akla getirmemelidir.

Cebeci aile hayatına çok önem vermiş, sürekli yeni insanlarla tanışarak onları misafiri etmekten asla çekinmemiş ve bundan mutluluk duymuş bir şairdir. Çalışma

⁵⁸ Olcay Yazıcı, Dilâver Cebeci, Geleneğin Devamcısı, Ufuk Ötesi, http://www.ufukotesi.com/vazigoster.asp?yazi_no=20080734

saatleri dışında yalnız kalmayı asla sevelememiş bir halk adamıdır. Bu sebeple bazı şiirlerinde yalnızlık duygusunu paylaşmak hevesi içinde olmuştur.

Günlük yaşamında son derece dini bütün bir insan olan Cebeci'nin, İslami eserlere ve kişiliklere karşı oldukça büyük bir ilgisi vardır. Tasavvufa eğilimi de bilinen şairin Allah ve din temalı birçok şiirini de çalışmamızda inceledik.

Bahsedilen temaların dışında, şairin Türklük ve tarihsel bilinç temalı şiirlerinin varlığı da çalışmamızda ayrıntılı bir biçimde üzerinde durulan bir başka inceleme konusu olmuştur.

Cebeci'nin şiirlerinin beslendiği kültürel kaynaklar olarak Dede Korkut hikâyeleri, Klasik Türk edebiyatı kültürü, İslam'ın temel kaynakları ve mitolojik kaynaklar gösterilebilir. Şiirlerinde konu edindiği ünlü kişiler ve efsanevi kahramanlara örnek olarak ise Timurlenk, Kanuni Sultan Süleyman, Genç Osman ve Gazi Belek gösterilebilir.

Dilâver Cebeci'nin şiirleri biçim özellikleri bakımından incelendiğinde şairin, beyitlerle, bentlerle, halk şiiri nazım biçimleriyle ve yeni Türk şiiri nazım biçimleriyle yazmış olduğu birçok şiiri olduğunu görüyoruz. Çoğunlukla epik nazım türüne ait şiirler yazan Cebeci, vezin kullanımı açısından incelendiğinde ise ortaya *Asra Yemin Olsun ki* adlı kitabındaki beş adet gazelin dışında aruz ölçüsüyle şiir yazmadığı sonucu çıkmaktadır. Dilâver Cebeci, redif kullanımını ise kafiye oluşturmak için en önemli araçlardan biri saymaktadır.

Cebeci'nin şiirleri incelendiğinde dilin imkânlarını iyi kullandığı ve kelime seçimlerine özen gösterdiği görülür. Türkçe'nin korunmasına ve geliştirilmesine dair hassas bir tavırda olan şairin bu şekilde davranması da oldukça tutarlıdır. Şiirinde kullandığı dil, yalın, konuşma dilidir. Şiirini kurarken oldukça titiz ve disiplinli bir tutum içindedir. Kullandığı üslup ise çoğunlukla hitabet üslubudur; çünkü o okuyucularına, sahip olduğu ülküyü ve inancı yayma amacı taşır. Düz yazıları ile de bu amacını iyice pekiştiren Dilâver Cebeci için yaptığımız bu çalışmamızı, Musa

Tektaş'ın onun için yazmış olduğu ve başka hiçbir kaynakta bulunmayan “Dilâver Cebeci” isimli şiiriyle sonuçlandırıyoruz:

Dokuz yüz kırk üçte Kelkit'te
Doğdu Dilâver Cebeci
Aşkın oku yüreğine
Değdi Dilâver Cebeci

İlahiyat okudu
Bülbül misali şakıdı
Kalktı ayağa yekindi
Dağdı Dilâver Cebeci

Şiiri bir ulu derya
Seyyâh-ı Fakîr Evliyâ
Boynunu yalnız, Mevlâ'ya
Eğdi Dilâver Cebeci

Türkiye'ye gönül verdi
Vuslat güllerini derdi
Buluttan rahmeti verdi
Sağdı Dilâver Cebeci

Sabır en büyük serveti
Tevekkülü metaneti
Gönlünden kini nefreti
Kovdu Dilâver Cebeci

Aşkla hayat bulur her can
Namı dillerde hep destan
Deyirem ölmez bu insan
Sağdı Dilâver Cebeci

KAYNAKÇA

I. DİLÂVER CEBECİ'NİN ESERLERİ

A. ŞİİR

a. Şiir Kitapları

Cebeci, Dilâver, **Hun Aşkı**, İstanbul, Töre-Devlet Yayınları, 1973.

Cebeci, Dilâver, **Ve Sığınırım İçime**, İstanbul, Burak Yayınları, 1992.

Cebeci, Dilâver, **Sitâre**, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 1999.

Cebeci, Dilâver, **Asra Yemin Olsun ki...**, İstanbul, Burak Yayınları, 2000.

Cebeci, Dilâver, **Bütün Şiirleri**, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 2003.

b. Dergilerde Yayınlanmış Şiirleri

Cebeci, Dilâver, **Geceler**, İstanbul, Türk Edebiyatı Dergisi, Şubat, 1986.

Cebeci, Dilâver, **Kadir Gecesi**, İstanbul, Türk Edebiyatı Dergisi, Haziran, 1986.

Cebeci, Dilâver, **Eski Bir Kasaba Sevdasından Kalanlar**, İstanbul, Türk Edebiyatı Dergisi, Mart, 1990.

Cebeci, Dilâver, **Bakülü Karanfil**, İstanbul, Türk Edebiyatı Dergisi, Şubat, 1991.

Cebeci, Dilâver, **Nigârî Bir Minyatürden Çıkardım Seni**, İstanbul, Türk Edebiyatı Dergisi, Haziran, 1991.

Cebeci, Dilâver, **Gazel**, İstanbul, Türk Edebiyatı Dergisi, Mart, 1992.

Cebeci, Dilâver, **Eski Bir Kasaba Sevdasından Kalanlar**, İstanbul, Türk Edebiyatı Dergisi, Temmuz, 1992.

- Cebeci, Dilâver, **Ve Hüvel Baki**, İstanbul, Türk Edebiyatı Dergisi, Ekim, 1992.
- Cebeci, Dilâver, **Gazel**, İstanbul, Türk Edebiyatı Dergisi, Şubat, 1993.
- Cebeci, Dilâver, **Medine**, İstanbul, Türk Edebiyatı Dergisi, Ağustos, 1994.
- Cebeci, Dilâver, **Zaman Masalı**, İstanbul, Türk Edebiyatı Dergisi, Mayıs, 1995.
- Cebeci, Dilâver, **Arayış**, İstanbul, Türk Edebiyatı Dergisi, Ağustos, 1995.
- Cebeci, Dilâver, **Gözlerim**, İstanbul, Türk Edebiyatı Dergisi, Ocak, 1996.
- Cebeci, Dilâver, **İltica**, İstanbul, Türk Edebiyatı Dergisi, Kasım, 1996
- Cebeci, Dilâver, **Harputta Bir Gün**, İstanbul, Türk Edebiyatı Dergisi, Nisan, 1996.

B. DENEME, İNCELEME, ARAŞTIRMA YAZILARI, KONUŞMA VE KONFERANSLAR

a.Kitapları

- Cebeci, Dilâver, **Mavi Türkü**, Ankara, Ocak Yayınevi, 1983.
- Cebeci, Dilâver, **Devrânnâme**, İstanbul, Cönk Yayınları, 1984.
- Cebeci, Dilâver, **Tanzimat ve Türk Ailesi**, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 1993.
- Cebeci, Dilâver, **Evliyâ Çelebi**, Ankara, M.E. B. Yayınları, 1993.
- Cebeci, Dilâver, **Seyrânnâme**, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 1997.
- Cebeci, Dilâver, **Men Kazanga Baramen**, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 2000.
- Cebeci, Dilâver, **Divan Şiirinde Kadın**, İstanbul, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 2001.
- Cebeci, Dilâver, **Türk'e Dair**, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 2001.

b. Kitaplarına Girmemiş Yazı Ve Konuşmaları

Cebeci, Dilâver, **Vurun Bana**, İstanbul, Bozkurt Ülkü Dergisi, 1973.

Cebeci, Dilâver, **Âkif'in Bir Şiiri Etrafında Düşünceler**, İstanbul, Türk Edebiyatı Dergisi, Aralık, 1986.

Cebeci, Dilâver, **Zamanın Dayanılmaz Ağırlığı**, İstanbul, Türk Edebiyatı Dergisi, Eylül, 1991.

Cebeci, Dilâver, **Çağdaşlık Üzerine Bir Minik Roman**, İstanbul, Türk Edebiyatı Dergisi, Aralık, 1989.

Milliyet Edebiyat Ansiklopedisi, **Dilâver Cebeci Maddesi**, İstanbul, 1991.

Cebeci, Dilâver, **Bir Tevhidci Şaire: Esther Gress**, İstanbul, Türk Edebiyatı Dergisi, Aralık, 1992.

Cebeci, Dilâver, **Bir Yirminci Yüzyıl Akşamıydı**, İstanbul, Türk Edebiyatı Dergisi, Nisan, 1995.

Cebeci, Dilâver, **Carlotta'nın Öfkesini Paylaşmak Veya Bir Kültürün İntiharı Üzerine Düşünceler**, İstanbul, Türk Edebiyatı Dergisi, Ekim, 1995.

Cebeci, Dilâver, **Kabaklı Hâce Nice Şeyhü'l Muharrirîn Oldı, Ânı Beyân İder**, İstanbul, Türk Edebiyatı Dergisi, Ocak, 1997.

II. DİLÂVER CEBECİ HAKKINDA YAZILANLAR

A. KİTAPLAR

Edebiyat Tarihleri

Kabaklı, Ahmet, **20.Yüzyıl Türk Edebiyatı Tarihi**, İstanbul, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, 1991.

Tuncer Elmacıoğlu, Meral, **Liseler İçin Edebiyat Tarihi 2**, İstanbul, Deniz Yayınevi, 1999.

Antolojiler

Uytun, Göktürk, **Resimli Malazgirt Şiirleri Antolojisi**, Ankara, Ayyıldız Matbaası, 1971.

Akkale, Mehmet, **Şiirlerle Ülkücü Hareket Antolojisi**, Kayseri, Yenisey Yayıncılık, 1991.

Çetin, Mehmet, **Tanzimattan Bugüne Türk Şiiri Antolojisi**, Ankara, Birleşik Dağıtım Kitabevi, 1991.

Altın, Yakup, **Türk Dünyası Şiir Antolojisi**, Ankara, Cantekin Matbaacılık, 1994.

Miyasoğlu, Mustafa, **Gül Şiirleri Antolojisi**, İstanbul, Tuzla Belediyesi Kültür Yayınları, 1999.

Müstakil Monografiler

Özdemir, Ahmet, **Dilâver Cebeci Hakkında Tanıtıcı Yazı Ve Şiirler**, İstanbul, Dünya Yayıncılık, 1998.

Biyografik Sözlükler

Işık, İhsan, **Yazarlar Sözlüğü**, İstanbul, Risale Yayınevi, 1990.

Tekin, Arslan, **Edebiyatımızda İsimler Ve Terimler Sözlüğü**, İstanbul, Ötüken Yayınevi, 1995.

Sürelî Yayınlar (dergi ve gazeteler)

“Edebiyatta Hırsızlık”, **Yeni Düşünce**, 25.03.1988, s.9.

Sutay, Hasan-Doğan, Süleyman, “Şiirle Miir Birbirine Karıştı”, **Zaman**, 11.03.1989.

Sena, Doğan, “Şair Dilâver Cebeci İle Konuşma”, **Ümraniye’nin Sesi**, 15.03.1989, s.13.

Özkan, Zülfikar, “Şair Dilâver Cebeci’yi Anlamak”, **Ümraniye’nin Sesi**, 01.04.1989, S.14.

Çokum, Sevinç, “Yıldız Sarayında Şamdanlar”, **Türkiye**, 06.03.1991.

“Dünya Şairleri Kongresi’nin Ardından Soruşturma 2”, **Tercüman**, 23.09.1991, s.8.

Makal, Tahir Kutsi, “İç Dünyaya Sığınmak”, **Ortadoğu**, 16.08.1992, s.3.

Kukul, Halistin, “Ve Sığınırım İçime”, **Ortadoğu**, 04.01.1993.

Cebeci, Azapay, “Televizyon Kültürümüze Hizmet Etmeli”, **Yeni Düşünce**, 12.03.1993.

Öke, Mim Kemal, “Tarihin Süzgecinden”, **Türkiye**, 20.03.1993.

Yazıcı, Olcay, “Bizim Olan Şiire Dönmeliyiz”, **Türkiye**, 28.03.1993.

“Müslümanlık Sıfatını Layıkıyla Taşıyamıyoruz”, **Yeni Hafta**, 26.04.1993.

“Düşünce Aydınlığı”, **Ortadoğu**, 26.06.1993.

Budak, Ali, “Güzelliğin Büyüsü”, Dilâver Cebeci Ve Şiiri, **Tercüman**, 02.09, 1993.

Şahin, Durdu, “Şair Dilâver Cebeci İle Sanat, Sanatkar, Şiir Ve Şair Üzerine”, **Gündüz**, 01.03.1995.

Özülü, Abdulkadir, “Seyyah-ı Fakîr Evliyâ Çelebi Efendü Hazretlerine”, **Hakimiyet**, 09.09.1996.

Kılınçer, Gülşen, “Toplumun Mihenk Taşı: Aile”, **Millî Gazete**, 01.06.1997.

Kaftan, Ekrem, “Şiir ve Şehir Medeniyettir”, **Türkiye**, 03.12.1997, s.10.

Miyasoğlu, Mustafa, “Seyrannâme ve Sitâre”, **Millî Gazete**, 28.12.1997.

- Kabaklı, Ahmet, “Sitâre”, **Türkiye**, 11.03.1998.
- Şen, Abdurrahman, “Sitâre”, **Yeni Asya**, 13.03.1998, s.6
- “Dilâver Cebeci veya Nam-ı Değer Seyyah-ı Fâkir Evliyâ Çelebi İle Bir Mükaleme”, **Üsküdar**, Nisan 1998, s.5.
- Kaftan, Ekrem, “İşte Evliyâ Çelebi”, **Türkiye**, 30.08.1998, s.14.
- Gürbüz, Cazim, “Evliyâ Çelebi’yi Bugüne Taşıyan Ve Onu Aşan Adam: Dilâver Cebeci”, **Kocaeli**, 22.09.1998.
- İnal, Ayhan, “Dilâver Cebeci’nin Sitâre’si”, **Güneysu**, Eylül-Ekim 1998, S.6, s.21.
- Kaftan, Ekrem, “Şiir Dili Kurtarır”, **Türkiye**, 16.12.1998, s.6.
- Kömürcüoğlu, Sabahattin, “Dilâver Cebeci”, **Kuşakkaya**, Ocak, 1999, S.2327, s.2.
- İnal, Ayhan, “Dilâver Cebeci Ameliyat Oldu”, **Türkiye**, 05.05.1999.
- Çokum, Sevinç, “Dost Sesi”, **Türkiye**, 10.09.1999, s.17.
- Çokum, Sevinç, “Ceylan ve Sitâre”, **Türkiye**, 14.12.1999
- Ayvazoğlu, Beşir, “Men Kazanga Baramen”, **Zaman**, 03.03.2000, s.14.
- Özdemir, Ahmet, “Men Kazanga Baramen”, **Bizim Gazete**, 31.05.2000, s.8.
- Çokum, Sevinç, “Dilâver Cebeci’den”, **Türkiye Gazetesi**, 14.06.2000, s.19.
- Miyasoğlu, Mustafa, “Kültür Sohbeti”, **Millî Gazete**, 18.06.2000, s.12.
- Özçağlayan, Ener, “Kültür Sanat Köşesi’nde Dilâver Cebeci ve Hatıralar”, **Kurultay**, 17.07.2000, s.2.

Tezler

- Doğru, Ahmet, **Dilâver Cebeci ve Bestâmi Yazgan’ın Şiirleri Üzerine Mukayese**, (Lisans) T.C. Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Ankara 1998.

III. YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Cebeci, Dilâver, **Mavi Türkü**, Ankara, Ocak Yayınevi, 1983.
- Cebeci, Dilâver, **Devrânnâme**, İstanbul, Cönk Yayınları, 1984.
- Cebeci, Dilâver, **Tanzimat ve Türk Ailesi**, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 1993.
- Cebeci, Dilâver, **Evliyâ Çelebi**, Ankara, M.E. B. Yayınları, 1993.
- Cebeci, Dilâver, **Seyrânnâme**, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 1997.
- Cebeci, Dilâver, **Men Kazanga Baramen**, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 2000.
- Cebeci, Dilâver, **Divan Şiirinde Kadın**, İstanbul, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 2001.
- Cebeci, Dilâver, **Türk’e Dair**, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 2001.
- Levend, Agâh Sırrı, Divan Edebiyatı, İstanbul 1943, s.596.
- Orhun Âbideleri, Yayına Hazırlayan: Muharrem Ergin, İstanbul 1986, s.19.
- Milliyet Edebiyat Ansiklopedisi**, Dilâver Cebeci Biyografisi, 1991, s.57.
- Osman Gazi’den Vahdettin’e Osmanlı Kronolojik Tarihi, Derleyen: Ayhan Buz, Neden Kitap Yayınları, İstanbul, 2006, s. 63.
- Metin, İbrahim, “Kavuşmayı Çok İsteddiği “Yıldızları”na Gitti”, **Türk Yurdu**, Ankara, Ağustos 2008, s. 31.
- Çelenk, Hilal, “Elma Yanaklı Öğretmenim”, **Türk Yurdu**, Ankara, Ağustos 2008, s. 40.
- Sefercioğlu, Necmeddin, “Seyyah-ı Fakir Ebedîlik Yolunda”, **Türk Yurdu**, Ankara, Ağustos 2008, s. 26.
- Cebeci, Ayla, “Dilâver’in Dünyası: Türklüğü, Şiirleri ve Yazılarıydı”, **Türk Yurdu**, Ankara, Ağustos 2008, s. 35.
- Yakıt, İsmail, ““Türkiyem” Şairi Dilâver Cebeci Kardeşime”, **Türk Yurdu**, Ankara, Ağustos 2008, s. 27.
- Tektaş, Nâzım, “Dilâver Cebeci’nin Ardından”, **Türk Yurdu**, Ankara, Ağustos 2008, s. 38.

Cengiz, Köksal, “Sönmeyen Bir Yıldız Olarak Kalacaktır”, **Türk Yurdu**, Ağustos 2008, S:252, s.47.

Bakırcıoğlu, N.Ziya, “Önce Şiir Vardı”, **Türk Yurdu**, Ağustos 2008, S:252, s.48.

Akkanat, Cevat, **Milli Gazete**, 6 Haziran 2008.

Özkan, Senail, **Türk Yurdu**, Ankara, Ağustos 2008, s.54.

Çetin, Nurullah, Şiir Çözümleme Yöntemi, Ankara, 2008

Dilâver Cebeci Kimdir? , **Türk Dünyası Tarih Kültür Dergisi**, İstanbul, Haziran 2008, s.13.

Dilâver Cebeci Cenaze Haberi, **Yeni Çağ**, 14.07.2008

Meydan Larousse, Timurlenk, cilt.19, s.298

Mehmet Nuri Yardım, Ayla Cebeci İle Röportaj, Porttakal,
<http://www.porttakal.com/haber-ayla-cebeci-ile-dil-ver-cebeci-hakkinda-mul-kat-1514.html>

Süleyman Doğan, Dilâver Cebeci Makalesi, Sanat Âlemi,
<http://www.sanatalemi.net/makale.aspx?mid=2462>

Hüseyin Cahid Doğan, Bir Yalnız Savaşçının Ölümü, Gök Ekin,
<http://gokekin.com/bir-yalniz-savascinin-olumu-dil%C3%A2ver-cebeci/>

Nazım Payam, Tespihim Tamam Oldu Billâh, Sanat Âlemi
<http://sanatalemi.net/makale.aspx?mid=1447>

Olca Yazıcı, Dilâver Cebeci, Geleneğin Devamcısı, Ufuk Ötesi,
http://www.ufukotesi.com/yazigoster.asp?yazi_no=20080734

İlgar, Ekşi Sözlük,
<http://sozluk.sourtimes.org/show.asp?t=ilgar>

Dört Kapı Kırk Makam, Alevi Bektaşî,
<http://alevibektasi.org/inances4.htm>

Erlik, Wikipedia,
<http://tr.wikipedia.org/wiki/Erlik>

Geleceğin Işığı: Tarih, Andromakhe, Tarih Vakfı,
<http://www.tarikhvakfi.org/page/40>

Settar Han, Ekşi Sözlük,
<http://sozluk.sourtimes.org/show.asp?t=settar%20han>

Zühre, Ekşi Sözlük,

<http://sozluk.sourtimes.org/show.asp?t=z%C3%BChre&nr=y&pt=zuhre>

Al Karısı Hakkında Bilgi, Bibilgi,

<http://www.bibilgi.com/Alkar%C4%B1s%C4%B1>

Tahir İle Zühre, Wikipedia,

http://tr.wikipedia.org/wiki/Tahir_ile_Z%C3%BChre

Tepegöz İle Başat Destanı, Uyurgezer,

[http://www.uyurgezer.net/tepegoz-ile-basat-destani-t87091.html?s=29201765821f24cfd9058067f077d53d&";](http://www.uyurgezer.net/tepegoz-ile-basat-destani-t87091.html?s=29201765821f24cfd9058067f077d53d&)

Menora Masalı, Hikâyeler,

<http://www.sevivon.com/cocukkosesi/masallar/klasik/menora.htm>

Abd ve Abid, Mihr Vakfı,

http://www.iskenderalimihr.com/index.php?categoryid=1&p142_id=23&p142_dis=3&p142_template=Default

Felak Suresi Meali, Sufizm,

<http://www.sufizm.gen.tr/kuran-i-kerim-meali/113-felak-suresi/>

Babil, Wikipedia,

<http://tr.wikipedia.org/wiki/Babil>

Babil Mitolojisi, Fuat Altın

<http://www.fuataltin.50megs.com/notes/mitoloji/babilmitolojisi.html>

Harut ve Marut, Wikipedia,

http://tr.wikipedia.org/wiki/Harut_ve_Marut

Gök Katları, Türk Paylaşım

<http://www.turkpaylasim.com/board/archives.php/gok-katlari/13283>

Hübel, Ekşi Sözlük,

<http://sozluk.sourtimes.org/show.asp?t=hubel>

Rodos Heykeli, Bibilgi,

<http://www.bibilgi.com/Rodos-Heykeli>

ÖZET

BULUT, Yıldırar, Dilâver Cebeci, Hayatı, Sanatı ve Eserleri, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2009.

Değerli bilim adamlarının, sanatçıların ve fikir sahibi kimselerin, yaşamları sırasında hak ettikleri saygı ve alakayı bulamamaları ülkemizde kanayan bir yara durumundadır. Memleket, millet ve inandığı erdemler için ömrünü feda etmiş olan Dilâver Cebeci de bu anlamda düşünüldüğünde yaşamı sırasında hak ettiği değere kavuşamamış oldukça önemli bir isimdir. Bugüne kadar onun hakkında yapılan tezler, yazılan makale ve kitaplar, genellikle onun birkaç özelliği üzerinde durmuş ve çoğunlukla da şiirlerine yönelik olmuştur. Oysaki Dilâver Cebeci, şiirleriyle, denemeleriyle, incelemeleriyle ve düşünce yazılarıyla çok yönlü kişiliğe sahip bir kültür ve sanat adamıdır. Bu bakımdan onun hakkında kapsamlı bir çalışmanın yapılmamış olmasını eksiklik olarak gördük ve “Dilâver Cebeci, Hayatı, Sanatı ve Eserleri” başlıklı bir çalışmanın Türk edebiyat tarihi için gerekli olduğuna inandık.

Çalışmamız dört ana bölümden oluşmaktadır. Girişten sonra yer alan birinci bölümde şairin biyolojik, ailevi, sosyal ve meslekî hayatını kronolojik bir sıra içinde sunmaya çalıştık. Bu sunumu yaparken de yine şairin kendi yazı ve konuşmalarından, anılarından, eşinin, çocuklarının, öğrencilerinin ve yakın çevresinin verdiği bilgilerden, arşiv belgelerinden ve diğer yardımcı kaynaklardan yararlandık.

İkinci bölümde kronolojik olarak Dilâver Cebeci’nin genel olarak sanat hayatı, özel olarak ise edebiyatla ilgilenmeye başlaması, içinde yetiştiği sanat çevresi, sanatçı kişiliğinin oluşma süreci, çalışma biçimi ile sanat, edebiyat ve dil hakkındaki görüşleri üzerinde durduk.

Üçüncü ve son bölümde ise Dilâver Cebeci’nin eserlerini türlerine göre irdelemeye çalıştık. Öncelikle şiirlerini içerik ve biçim özelliklerine göre ve beslendiği kültürel kaynaklarla ilişkilendirerek inceledik. Daha sonra ise yazarın

denemelerini, incelemelerini, gezi yazılarını ve hikâyelerini akademik olarak değişik boyutlarıyla incelemeye aldık.

Bibliyografya başlığı altında ise ulaşabildiğimiz kadarıyla Dilâver Cebeci'nin bütün eserlerini türlerine göre ve kendisinden doğrudan veya dolaylı olarak söz eden bütün kaynakları sistematik bir biçimde sunduk. Bibliyografya bölümünün son kısmında ise çalışmamızda bize yardımcı olan bütün kaynakların (yazılı veya elektronik ortamda) listesi bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türklük Dilâver Cebeci, Sitâre, Seyyah-ı Fakîr, Türk-İslam Sentezi

ABSTRACT

BULUT, Yıldırım, Dilâver Cebeci, his life, his art and works, Graduate Degree Thesis, Ankara, 2009.

In our country, it's bleeding wound that talented scientists, artists and any individuals who have original ideas could not get the respect and interest they deserve throughout their entire lifetime. In this context, Dilâver Cebeci, who sacrifice his life for his nation, his people and the goodnesses, is a very important person who had never met the worth he deserved. The thesis, the articles and the books written about him up to today often emphasized his several characteristics and generally about his poems. However, Dilâver Cebeci, who had sophisticated personality with his poems, essays, researches and opinion articles, was a man of cultur and art. Because of these, we see some deficiency about having no extensive studies about him and we believe that the study named "Dilaver Cebeci, his life, art and works" is necessary for Turkish literature history

This study consists of four main chapters. In the first chapter, after the introduction, we tried to introduce biological, familial, social and professional life of the poet in chronological order. While the introducing, we utilized his own writings, speeches and memories, informations from his wife, children, students and close friends, and archive documentary and other minor sources.

In the second chapter, we emphasized broadly his art life, particularly starting to interest about literature, the art ambient he grew up with, development period of his artist personality and his working style and views about linguistic.

In the third and last chapter, we tried to examine his works according to their types. We primarily examine his poems according to its content and style associated with culturel sources. Later, we also academically examine his essays, researches, journey writings and stories with different ways.

In the bibliography, we systematically introduced Dilâver Cebeci's all works in the order of their types and the sources mentioned directly or indirectly about him. All sources (in written form and web sites) which help me about this study present at the end of the bibliography.

Key Words: Turkishness, Dilâver Cebeci, Sitare, Seyyah-ı Fakir, Turkish-Islam Synthesis